

1.BÖLÜM: TEMEL HUKUK KAVRAMLARI

I. HUKUKUN GEREKLİLİĞİ

Hukuk hakkında temel bilgiler vermeden önce, genel olarak hukuk kavramı üzerinde durmak ve hukukun sosyal hayatın düzenlenmesi, toplumsal yaşamın bir düzen ve güven havası içerisinde akıp gidebilmesi için gerekli olduğunu ortaya koymak zorundayız.

Hukuk, sosyal hayatı düzenleyen maddi müeyyideli (yaptırımlı), yani kamu kudreti ile desteklenmiş bulunan kuralların bütünüdür. İnsanlar toplu halde yaşarlar. Toplu halde yaşama, her şeyden önce insanın tabiatından kaynaklanır. Nitekim ünlü Yunan filozofu Aristo "insan sosyal bir hayvandır" sözü ile bu gerçeği ifade etmiştir. Aristo'ya göre, bir insanın toplum dışında yaşayabilmesi için ya Tanrı ya da canavar olması gerekir. İnsanlar öncelikle, yaradılışları gereği toplu halde yaşamaktadırlar. Herkes sosyal hayatın düzenli olmasını, sosyal hayatta kişilerin gerek birbirleri ile gerekse toplumla olan ilişkilerinin bir düzen ve güven ortamında gelişmesini arzular. Aksi halde insanlar kendilerini can ve mal güvenliğinden yoksun hissederler ve huzursuz olurlar.

Sosyal hayatın bir düzen içinde akıp gidebilmesi, insanların gerek birbirleri ile gerekse toplumla olan ilişkilerinde uymak zorunda oldukları bazı kuralların varlığını gerektirir. İşte sosyal hayatı düzenlemekte olan kurallara uygun biçimde davranmadığımız, onların yap dediğini yapmadığımız veya yapma dediğini yaptığımız zaman karşılaşacağımız tepkiye YAPTIRIM (müeyyide) denir.

II. SOSYAL HAYATI DÜZENLEYEN KURALLAR

Sosyal hayattaki düzeni ve güvenliğini sağlamaya yarayan çeşitli sosyal kuralların mevcut olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu kuralları, kaynaklarını göz önünde bulundurarak şöyle sınıflandırabiliriz;

1. Din kuralları
2. Ahlak kuralları
3. Görgü kuralları
4. Hukuk kuralları

a) Din Kuralları

Din kuralları, Allah tarafından konulmuş ve Peygamberler aracılığıyla bizlere ulaştırılmış bulunan bir takım emir ve yasaklardır. Din kurallarının bir kısmı Allah ile O'nun kulları olan insanlar arasındaki ilişkileri (uhrevi ilişkileri) düzenlerler. Bir kısım din kuralları ise, dünyevi ilişkileri, yani insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemektedir. (Örneğin; insanların hemcinsleriyle iyi geçinmeleri, onlara karşı kötü hisler beslememeleri, onların canına, malına ve namusuna göz dikmemeleri.)

Din kurallarının koyduğu emir ve yasaklara aykırı davranışta bulunma halinde karşılaşılacak olan tepki, **manevidir**. Bu ise "günahkar olma" ve "Ahirette Allah'ın öngördüğü cezaya çarılma " şeklinde ortaya çıkar.

b) Ahlak Kuralları

Kişilerin birbirleriyle olan sosyal ilişkilerini ve kendi nefislerine (vicdanlarına) karşı nasıl davranmaları gerektiğini gösteren kurallardır. Kişilerin bizzat kendi nefislerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini gösteren kurallara **sübjektif ahlak kuralları** denir. Örneğin yalan söylememeyi, kötü hisler beslememeyi, iyi insan olmayı emreden kurallar sübjektif ahlak kurallarıdır.

Bir kısım ahlak kuralları ise, sosyal hayatta kişilerin birbirleriyle olan sosyal ilişkilerindeki davranış biçimlerini belirtirler ki bunlara da **objektif ahlak kuralları** deriz. Örneğin yoksul durumda olan bir kişiye yardım etmeyi, başkalarının şeref ve haysiyetine karşı saygılı olmayı, başkalarının canına, malına ve namusuna göz dikmemeyi, başkalarına karşı dürüst davranmayı, verilmiş bir söze sadık kalmayı emreden ahlak kuralları objektif, yani kişiler arasındaki sosyal ilişkilerle ilgili ahlak kurallarıdır.

Ahlak kurallarının yaptırımı da, din kurallarında olduğu gibi **manevidir**. Yani kendisini "ayıplama" ve "küçük görme" şeklinde gösterir.

c) Görgü Kuralları

Görgü (muaşeret) kuralları da, din ve ahlak kuralları gibi sosyal ilişkileri düzenleyen kurallardandır. Bu kurallar, toplum hayatında insanların belli bir olayda hep aynı biçimde davranmaları sonucunda ortaya çıkarlar.

Örneğin sokakta karşılaştığımız bir dostumuzu selamlarız; kapalı bir yere girerken şapkamızı çıkartırız; bir düğüne veya doğum günü törenine davet edildiğimiz zaman, küçük de olsa bir hediye götürürüz; hastalanmış olan dostlarımızı ziyaret ederiz, tanıdıklarımızdan biri öldüğü zaman yakınlarına başsağlığı dileğinde bulunuruz.

Görgü kurallarının yaptırımı da din ve ahlak kurallarınıninki gibi **manevidir**.

d) Hukuk Kuralları

Hukuk, sosyal hayatta kişiler ile kişiler veya kişiler ile toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen, **maddi yaptırımlı**, yani uyulması zorunlu kuralların bütünüdür.

Din, ahlak ve görgü kurallarının sosyal ilişkilerin tam anlamıyla etkin biçimde düzenlenmesinde yetersiz kalmaları, doğrudan doğruya onların yaptırımından ileri gelir. Gerçekten, bütün bu sosyal kuralların yaptırımı manevidir. Bu nedenle de kişileri bu kuralların emir ve yasaklarına uygun biçimde davranmaya zorlamak imkânı yoktur.

O halde, sosyal ilişkileri tam anlamıyla düzenleyen, aynı zamanda kişileri kendi emir ve yasaklarına uygun biçimde hareket etmeye zorlamak imkânına da sahip bulunan, yaptırımı maddi olan başka sosyal kurallara ihtiyaç vardır. İşte, maddi müeyyideli olan bu kurallar, hukuk kurallarıdır.

Hukuk kurallarını devletin yasama organı koyar. İnsanları bu kurallara uygun davranmaya zorlama yetkisi yargı organlarına aittir.

Hukuk kurallarının koyduğu emir ve yasaklar, diğer sosyal kuralların, özellikle din ve ahlâk kurallarının emir ve yasaklarıyla büyük ölçüde benzerlik gösterir. Başka bir deyişle, din ve hele ahlâk kurallarının yapma dediği bir eylem ve davranışa hukuk kuralları asla yapemez.

Örneğin; verilmiş olan söze sadık kalmayı din ve ahlâk kuralları emreder. Aynı şeyi hukuk kuralları da emretmektedir. Gerçekten, evini bir kimseye kiraya vermek üzere söz vermiş ve o kimseye bir kira sözleşmesi yapmış olan bir ev sahibi, canı istediği zaman bu sözünden cayamaz, aksi halde hukukun bu konuda öngördüğü yaptırımla karşılaşır.

Hukuk kurallarının görgü kuralları ile de ilişkisi vardır. Örneğin, sokakta karşılaştığımız bir dostumuzu selâmlamamız görgü kurallarının bir gereğidir. Gerçi hukuk kuralları bu konuda herkes için geçerli emirler koymazlar, fakat bazı kimselerin birbirini selâmlamalarını emredebilir. Nitekim askerlerin ve emniyet mensuplarının kendilerinden bir üst rütbedekileri selâmlamaları bir hukuk kuralı gereğidir.

Hukuk kuralları ile diğer sosyal kurallar arasında bir takım ilişkiler, benzerlikler vardır. Bunların en yoğun olduğu alan, ahlâk kurallarıdır.

Aşağıdakilerden hangisi bir sosyal düzen kuralı niteliği taşımaz?

- A) Din kuralları
- B) Ahlak kuralları
- C) Manevi kuralları
- D) Görgü kuralları
- E) Hukuk kuralları

**2010KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: C**

III. HUKUKUN YAPTIRIM TÜRLERİ

Yaptırım (müeyyide) : Herhangi bir kuralın koymuş olduğu emir ve yasaklara uygun surette hareket etmeme, onun yap dediğini yapmama veya yapma dediğini yapma halinde karşılaşılabilecek olan tepkidir.

Sosyal hayatı düzenleyen bütün kuralların bir yaptırımı vardır. Din, ahlak ve görgü kurallarının yaptırımı **manevi**, hukuk kurallarının yaptırımı ise **maddidir**. Maddi yaptırım, bir kurala uygun davranılmadığında bizzat devlet tarafından yaptırım uygulaması, yani bu kişiye devlet tarafından tepki gösterilmesidir. Eğer yaptırımı uygulayan devlet değil de toplumun kendisi ise, bu yaptırım manevi nitelik taşır. Buna göre, yaptırım iki türlü olabilir;

1.Manevi yaptırım: Din, ahlak ve görgü kurallarına uymama sonucu uygulanan yaptırım türüdür.

2.Maddi yaptırım: Hukuk kurallarına uymama sonucu uygulanan yaptırım türüdür.

Hukuk Kurallarının Yaptırımı Şunlardır: 1. Ceza

2. Cebri icra

3. Tazminat

4. Hükümsüzlük

5. İptal

1) Ceza: Kanunun suç saydığı eylem ve davranışlarda bulunanlara uygulanan yaptırımdır. Diğer bir deyişle ceza, hukuk kurallarından bazılarının koyduğu emir ve yasaklara aykırı davranışta bulunan kimselerin karşılaşacakları bir tepkidir.

Türk Ceza Kanunu'na göre, cezanın çeşitli türleri vardır; örneğin; hapis (hafif hapis, ağır hapis gibi hürriyeti bağlayıcı cezalar) ve adli para cezaları, kamu hizmetlerinden men cezası, kamu yararına çalıştırma cezası.

Ayrıca, askerlere uygulanan askeri cezalar da vardır; göz ve oda hapsi cezası, katıksız hapis cezası gibi.

Nihayet, disiplin cezaları denilen, memur, asker, öğrenci, dernek üyesi gibi belli bir statü içinde bulunan kimselere hizmet ve iç düzenle ilgili kurallara aykırı davranışta bulundukları zaman verilen cezalar da vardır.

Disiplin cezaları; “Uyarma”, “Kınama”, “Kusur bildirme”, “Geçici olarak çıkarma”, “Büsbütün çıkarma” cezalarıdır.

2) Cebri İcra (Zorla yerine getirme): Borcunu yerine getirmeyen bir kişinin borcunu yerine getirmeye zorlanmasıdır. Örneğin; borcunu ödemeyen birisinin mallarının devlet tarafından haczedilmesi.

3) Tazminat: Bir kişinin, hukuk kurallarına aykırı davranmak suretiyle bir başka kişiye verdiği zararı karşılamak zorunda kalmasıdır.

Gerçekten bir kişi haksız fiil denilen hukuka aykırı bir fiille bir başkasına zarar verirse, bu zararı tazmin etmekle yükümlü olur. Tazminat ödeme zorunluluğu haksız fiil dışında, taraflar arasında yapılan sözleşmenin hükümlerine uyulmaması veya sözleşmeye aykırı davranılması sebebiyle, sözleşmenin diğer tarafının bir zarara uğraması halinde de söz konusu olur. Örneğin, sattığı bir malı zamanında teslim etmeyen satıcı, alıcının bu sebeple uğradığı zararı tazmin etmek zorundadır.

Tazminat; **maddi ya da manevi tazminat** şeklinde olabilir.

Maddi tazminat haksız fiil veya sözleşmeye aykırılık sebebiyle uğranılan zararın karşılığı olarak ödenir.

Manevi tazminat ise haksız fiil nedeniyle zarara uğrayan kişinin duyduğu acı,üzüntü nedeniyle talep ettiği maddi değerdir.

Örneğin; trafik kazası geçiren kişinin bu sebeple uğradığı maddi zararlar (hastane, ilaç, tedavi, işinden gücünden kalması vb) maddi tazminata, çektiği manevi acılar da manevi tazminata konu olur.

4) Hükümsüzlük: Bir hukuki işlemin kanunun emrine uygun şekilde yapılmaması veya kanuna aykırı olarak yapılması durumunda hükümsüzlük yaptırımını söz konusu olur.

Hükümsüzlüğün Türleri

a) Yokluk: Kanunun aradığı şekil şartlarının hiçbirinin bulunmaması durumudur. Örneğin; resmi evlendirme memuru önünde yapılmayan (**imam nikâhı**) evlenme **yokluk** yaptırımına tabidir.

b) Butlan: Mutlak butlan ve nisbi butlan olarak ikiye ayrılır.

Mutlak Butlan, hukukun aradığı şartlar olmasına rağmen kanunlara aykırı bir durumun varlığında söz konusu olur. Örneğin; fiil ehliyetine sahip bir kişinin teyzesiyle evlenmesi, akıl hastasının yaptığı evlilik.

Nisbi Butlan, Yapılan hukuki işlemin baştan eksik olmayıp itiraz gelirse geçersiz olması durumunda söz konusu olur. Örneğin, sarhoş birinin evlenmesi.

c) Tek taraflı bağlamazlık: Taraflardan birinin, yapılan hukuki işlemle bağlı olmamasıdır. Örneğin, ayırt etme gücüne sahip bir küçüğün, örneğin, ayırt etme gücü olan 18 yaşından küçük bir çocuğun ana babasının (velilerinin) izni olmadan yapmış olduğu bir satış sözleşmesi tek taraflı bağlamazlık yaptırımına tâbidir; yani bu sözleşme henüz fiil ehliyeti tam olmayan küçüğü bağlamaz, ama tam ehliyetli olan karşı tarafı bağlar.

Bu küçüğün velisi yapılan işlemi sonradan onaylarsa (icazet verirse), işlem artık küçük için de bağlayıcı olur; buna karşılık veli onaylamazsa işlem her iki taraf bakımından da hükümsüz hale gelir.

5) İptal: Hukuk kurallarına aykırı biçimde yapılmış olan idari işlemlere uygulanacak yaptırım **iptal** şeklinde ortaya çıkar. Bir idari makamın hukuk kurallarına aykırı olarak yaptığı idari işlemler bu işlemten zarar gören kişiler tarafından dava açılarak iptal ettirilebilir.

Örneğin bir yüksek öğretim kurumunun yetkili kurulu, bir öğrencinin, hukuka aykırı biçimde, sınavlara girmesine engel olursa veya bir kamu kurumu yetkilisi bir memuru haksız surette işinden çıkartırsa veya bir belediye, arsasına inşaat yapacak olan vatandaşla haksız olarak inşaat izni vermezse, bu kimseler hukuka aykırı biçimde yapılmış olan bu idari işlemlerin iptali için idari yargı organına (idare mahkemesi) başvurarak açacakları bir davayla hukuka aykırı olan bu işlemlerin ortadan kaldırılması isteminde bulunabilirler.

Aşağıdakilerden hangisi Türk hukuk düzenindeki yaptırım türlerinden biri değildir?

- A) Cebri icra
- B) Ceza
- C) Kısas
- D) Tazminat
- E) İptal

**2006KPSS/ÖNLİSANS
CEVAP: C**

IV. HUKUK KAVRAMININ ÇEŞİTLERİ

a) Pozitif (Müspet) Hukuk: Bir ülkede belli bir zamanda yürürlükte bulunan **yazılı ve yazısız** hukuk kurallarının tümüne pozitif hukuk denir.

b) Mevzu Hukuk (Mevzuat): Bir ülkede yetkili bir makam tarafından konulmuş olan ve yürürlükte bulunan **yazılı** hukuk kurallarının tümüne mevzu hukuk denir.

c) Tabi Hukuk (ideal-doğal-olması gereken): Toplum hayatında olanı değil olması gereken ideal hukuk kurallarını kapsayan hukuktur. Hukukun hedefini oluşturur. Zamana göre çıtası yükselir.

d) Tarihi Hukuk: Geçmişte uygulanmış olup günümüzde uygulanmayan hukuk kurallarıdır. Örneğin; Mecelle, 1876, 1921, 1924, 1961 Anayasaları.

e) Objektif ve Subjektif Hukuk: Objektif hukuk toplum hayatında uyulması zorunlu kuralları, subjektif hukuk ise hukukun kişilere tanıdığı hakları ifade etmektedir.

f) Şekli Hukuk: Uyuşmazlıkların çözümünde izlenecek usulü gösteren kurallardır.

g) Maddi Hukuk: Toplumu oluşturan kişilerin birbirleri ve toplum ile olan ilişkilerini düzenleyen, kişilerin sahip olduğu hak ve borçları belirleyen kurallardır.

V. HUKUK KURALLARININ ÇEŞİTLERİ

a) Emredici Hukuk Kuralları: Kişilerin uyması zorunlu olan kurallardır. Emredici nitelikte oldukları için kişiler kendi iradeleri ile değiştiremezler. Örneğin; kanun, tüzük, yönetmelik, Türk Medeni Kanunu örnek verilebilir.

b) Tamamlayıcı Hukuk Kuralları: Tarafların iradeleri ile değişebilen, çeşitli hallerde ortaya çıkan boşlukları ve uyuşmazlıkları gideren kurallardır. Cumhurbaşkanının bazı özel durumlarda Bakanlar Kuruluna başkanlık etmesi ile ilgili anayasa maddesi buna örnek gösterilebilir.

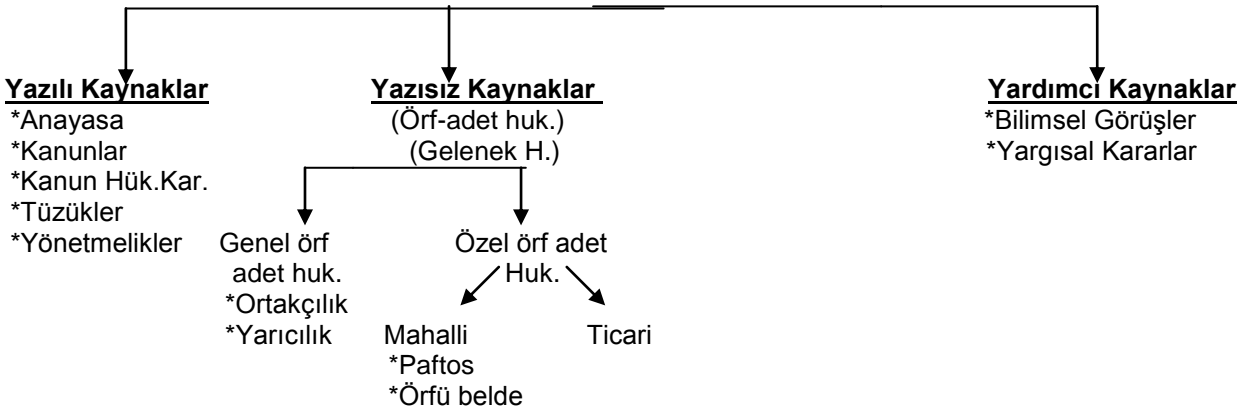
c) Yorumlayıcı Hukuk Kuralları: Taraflarca düzenlenmiş ancak yeteri kadar açıklık taşımayan durum ve davranışların açıklığa kavuşturulmasını sağlayan kurallardır.

d) Tanımlayıcı Hukuk Kuralları: Hukuk deyim ve terimlerini açıklığa kavuşturmak için yazılmış hükümlerdir. Örneğin; Ticaret Kanununda, "Ticarethane veya fabrika ve yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseler ticari işletme sayılır." Denerek ticari işletmenin tanımının yapılması.

e) Yetki Verici Hukuk Kuralları: Kişilere bir takım işlemleri yapıp yapmaması, bir takım yetkileri kullanıp kullanmaması konusunda yetki veren kurallardır. Örneğin; mirasçının mirası kabul ve ret etme yetkisi.

f) İlgâ Edici Hukuk Kuralları: Bir takım hukuk kurallarında var olan hukuk kurallarını yürürlükten kaldırma amacı taşıyan kurallardır. Örneğin; ölüm cezasının kaldırılması.

VI. HUKUKUN KAYNAKLARI

A) YAZILI KAYNAKLAR

1) ANAYASA

Devletin temel yapısını, yönetim biçimini, devletin temel organlarını, bunların birbirleriyle olan ilişkilerini, kişilerin hak ve ödevlerini düzenleyen temel yasadır.

***İlk yazılı Anayasa 1787 ABD Anayasa'sıdır.

***Türk tarihindeki ilk yazılı Anayasa 1876 Kanun-i Esasi'dir.

Yumuşak Anayasa: Değiştirilmesi normal kanunlarla aynı olan anayasalardır.

*1921 tek yumuşak anayasamızdır.

Sert Anayasa: Değiştirilmesi bir takım özel şartlara bağlı anayasalardır.

*Kanun-i Esasi, 1924, 1961, 1982 Anayasaları

Çerçeve Anayasa: Kısaca genel ilkeleri ortaya koyup uygulamayı kanunlara bırakan anayasalardır.

*Amerikan anayasaları, 1921 Anayasası

Kazuistik (düzenleyici) Anayasa: Ayrıntılı kurallardan oluşan anayasalardır.

*1982 Anayasası en kazuistik anayasamızdır.

2) KANUNLAR

Kanun, T.B.M.M. tarafından yazılı bir şekilde ve bu ad altında tespit edilen **genel, sürekli ve soyut** hukuk kurallarıdır.

TBMM bu yetkiyi devredemez. Buna göre, TBMM dışında hiçbir organın kanun koyma yetkisi yoktur.

Meclise kanun projesi sunma yetkisi, Bakanlar Kurulu ve TBMM üyelerine aittir. **Bakanlar Kurulu'nun** (hükümetin) hazırlayarak Meclise sunduğu kanun projesine **kanun tasarısı** veya kanun layihası denir. TBMM üyelerinin yani **milletvekillerinin** sundukları projeye ise **kanun teklifi** denir. Tasarı ve tekliflerin TBMM'de görüşülme usul ve esasları **meclis içtüzüğüyle** düzenlenmiştir.

TBMM'ce kabul olunan **kanunları Cumhurbaşkanı 15 gün içinde** yayımlar. Cumhurbaşkanı yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları tekrar görüşülmek üzere gerekçe göstermek suretiyle 15 gün içinde TBMM'ye geri gönderir. Cumhurbaşkanı'nın **bütçe kanunlarını** geri gönderme yetkisi yoktur. TBMM geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanı'nca yayımlanır. TBMM geri gönderilen kanunda bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclis'e gönderebilir.

Kanunlar, Başbakanlık tarafından çıkartılan **Resmi Gazetede yayımlanır**. Kanunların hangi tarihte yürürlüğe gireceği genellikle kanun metninde gösterilir. Eğer gösterilmezse, bu kanun Resmi Gazetede yayımını izleyen günden itibaren **45 gün sonra** yürürlüğe girer. Kanunlar kural olarak geçmişe etkili olamazlar, ancak yürürlüğe girdikten sonraki olaylara uygulanır. (istisnaları vardır.)

Kanunların **yazılı, genel, soyut ve sürekli** olmaları gerekir. Kanunların yazılı olması, kanunun içindeki hukuk kurallarının yetkili organ tarafından yazılı biçimde tespit edilmiş olmasıdır. Kanunların genel olması, kanunun belli bir kişi veya olayı değil, aynı durumda olan bütün kişileri ve aynı nitelikteki bütün olayları kapsamaması demektir. Kanunların sürekli olması, kanunların yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren kapsamına giren kişi ve olaylara her zaman uygulanması demektir. Buna göre, belli bir süre için geçerli olacak kanun yapılamaz, (istisna, bütçe kanunu 1 yıl için çıkartılır) kanun yürürlükte kaldığı sürece uygulanır.

Milletlerarası anlaşmalar da nitelikleri itibariyle kanun sayılırlar. Anayasaya göre TBMM'nin onayladığı usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar **kanun hükmündedir**.

Kuvvet derecesi bakımından kanunların başında Anayasa gelir. Bu nedenle, kanunların Anayasa'ya aykırı olmaması gerekir. Ayrıca Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, diğer kuruluş ve kişileri bağlayıcıdır. Bu, **Anayasa'nın üstünlüğü ilkesi** gereğidir.

Kanunların Anayasa'ya uygunluğunun denetimi, iki şekilde yapılır; kanunların Anayasa'ya uygunluğunun siyasi bir organ örneğin meclis tarafından denetlenmesi **siyasal denetimdir**. Kanunların Anayasa'ya uygunluğunun bağımsız bir yargı organı tarafından denetlenmesi ise **Yargısal denetimdir**. Anayasamız bu yetkiyi **Anayasa Mahkemesi** 'ne tanımıştır.

3) KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER

Kanun hükmünde kararnameler TBMM'nin bir kanunla yetki vermesi üzerine **Bakanlar Kurulu tarafından** belli konuları düzenlemek amacıyla çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır. Bunlarda tıpkı kanunlar gibi **Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girerler**.

Bakanlar Kurulu'nun Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi **ilk kez 1971** tarihinde yapılan değişiklikle kabul edilmiştir. 1982 Anayasasında da kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisine ilişkin düzenleme vardır.

Yetki kanununda, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin **amacı, kapsamı ilkeleri ve bu yetkiyi kullanma süresi, süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını** gösterilmesi gerekir.

Anayasa'ya göre; **sıkıyönetim ve olağanüstü haller dışındaki zamanlarda, temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile siyasi haklar ve ödevler konularında kanun hükmünde kararname çıkarılamaz**.

Kanun hükmünde kararnameler yayımlandıkları gün TBMM'ne sunulurlar. Yayımlandıkları gün TBMM'ne sunulmayan kararnameler bu tarihte TBMM'nce reddedilen kararnameler ise ret kararını resmi gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkarlar.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanır ve temel haklar kişi hakları ve ödevleri ile siyasi haklar ve ödevler konularında kanun hükmünde kararname çıkartılabilir.

4) TÜZÜKLER

Tüzükler; herhangi bir kanunun uygulanmasını göstermek veya kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere **kanunlara aykırı olmamak şartıyla ve Danıştay'ın** incelemesinden geçirilerek **Bakanlar Kurulu tarafından** çıkarılırlar. Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır ve kanunlar gibi **Resmi Gazetede** yayımlanırlar.

Her tüzüğün mutlaka bir kanuna dayanması gerekir. Daha önce bir kanun tarafından düzenlenmemiş bir konuda tüzük çıkarılamaz.

Tüzükler kanuna aykırı hüküm içeremezler. **Tüzüklerin iptaline** ilişkin davalara **Danıştay** bakar. Kanuna aykırılık iddiası Adalet Mahkemelerinde ileri sürülebilir.

5) YÖNETMELİKLER

Yönetmelikler, Başbakanlık, Bakanlıklar ve Kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır. Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir. Yönetmelikler kanuna ve tüzüklere aykırı hükümler içeremezler.

Yönetmeliklerin kanuna aykırı olduğu iddiası Adalet Mahkemelerinde ileri sürülebileceği gibi **yönetmeliğin iptali için Danıştay'a** başvurulabilir.

Genelgeler; idarenin üst kademelerinden kendilerine bağlı teşkilata verilen yazılı emirlerdir.

Emir; Kamu hizmetlerinin görülüşü sırasında idare mekanizması içinde üst derecede olanların alt derecedeki memurlara işlerin yürütülmesi yönünde kanunlara uygun olarak verdikleri talimatlardır.

B)YAZISIZ KAYNAKLAR (ÖRF VE ADET HUKUKU)

Pozitif hukukun yazılı olmayan kaynağına örf ve adet hukuku ya da gelenek hukuku denir. Ceza hukukunda “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesi gereğince örf ve adet hukuku geçerli değildir. Buna karşılık medeni hukuk, ticaret hukuku ve devletler umumi hukukunda örf ve adet hukuku kuralları, yazılı kaynakların yanında “tali kaynak” olarak uygulanır.

Hakim, önüne gelen bir olayda karar verirken, öncelikle yazılı kaynaklara başvurur anlaşmazlığı çözecek hukuk kuralını orada bulamazsa, **ikinci olarak örf ve adet hukukuna, yani yazısız kaynaklara başvurur**. Hakim öncelikle yazılı kaynaklara başvurmak zorunda olduğu içindir ki yazılı kaynaklara asli kaynaklar, örf ve adet hukukuna da **tali (ikincil) kaynaklar** denir.

Örf ve adet kuralı ile örf ve adet hukuku kuralı aynı anlama gelmez. Herhangi bir örf adet kuralının, bir örf ve adet hukuku kuralı düzeyine ulaşabilmesi için maddi, manevi ve hukuki unsurları taşıması gerekir. Buna göre;

***Maddi unsur; Devamlılık ve tekrarlanmadır.** Gerçekten bir adetin örf ve adet hukuku kuralı haline gelebilmesi için bu adetin veya geleneğin devamlı şekilde uygulanması, belli olaylarda hep tekrarlanması gerekir. Gelip geçici adetler, örneğin modalar, devamlılık unsuru taşımadığından örf ve adet hukuku kuralı sayılamazlar.

***Manevi unsur; Genel inanıştır.** Buna göre, bir adetin örf ve adet hukuku kuralı olabilmesi için kişilerin kendilerini devamlı şekilde tekrarlanmakta olan bu davranış biçimine uymak zorunda hissetmeleri, buna inanmaları gerekir.

***Hukuki Unsur; Devlet gücüyle desteklenmedir.** Bir adetin gelenek hukuku kuralı olabilmesi için maddi yaptırımının olması yani Devlet gücüyle desteklenmesi gerekir. Devlet desteğine kavuşan bir adet kuralı yargı tarafından da uygulanır; zira o adet kuralı artık bir hukuk kuralı düzeyine ulaşmıştır. Bu sebeple örf ve adet hukukunun en önemli unsuru hukuki unsurdur, bu unsur yoksa, gelenek hukuku kuralı değil, olsa olsa bir gelenek vardır.

Örf ve adet hukuku kuralları, etkili oldukları alan açısından “genel örf ve adet hukuku kuralları” ve “özel örf ve adet hukuku kuralları” olmak üzere ikiye ayrılır.

a) Genel örf ve adet hukuku kuralları; Ülkenin her yerinde bilinen ve uygulanmakta olan kurallardır. Örneğin ortakçılık ve yarıcılık.

-Ortakçılık; İnek, koyun, keçi gibi ürün veren hayvanları olan bir kişi bunlara bakma imkanından yoksunsa, bakması için ortakçı denen bir kişiye bırakır, yıl sonunda elde edilen ürünler hayvan sahibi ve ortakçı arasında bölüşülür.

-Yarıcılık; Tarlasını kendisi ekip biçmeyen kimse, bunları yapması için tarlasını yarıcı denen bir kişiye teslim eder, yılsonunda elde edilen ürünler aralarında paylaşılır.

b) Özel örf ve adet hukuku kuralları; Ülkenin belli bir yöresinde veya belli bir meslek grubuna dahil kişiler arasında bilinen ve uygulanan kurallardır.

Belli bir yörede geçerli olan örf ve adet hukuku kurallarına **mahalli örf ve adet hukuku** denir. Örneğin İzmir yöresinde uygulanan örfü belde ve paftos, bu niteliktedir. **Örfü belde**, başkasının arsasına bina yapmak, **paftos** ise başkasına ait bir arazide bağ yetiştirmektir.

Belli bir meslek grubunda olanlar arasında geçerli olan örf ve adet hukuku kurallarına ise **ticari örf ve adet** denir. Bu kurallar öncelikle tacirler arasında uygulanır.

C) YARDIMCI KAYNAKLAR

Hakim, önüne gelen bir anlaşmazlığı çözümlerken yardımcı kaynaklara mutlaka başvurmak zorunda olmayıp, dilerse bunlardan faydalanabilir, dilerse faydalanmaz.

Yardımcı kaynaklar, “bilimsel görüşler” ve “yargısal kararlar” olmak üzere iki türlüdür.

a) Bilimsel Görüşler; Genellikle tartışmalı olan hukuki konularda hukuk bilginlerinin ileri sürdüğü görüş, düşünce ve kanaatlerdir. Buna **doktrin veya öğreti de denilir**. Hukuk bilginleri bu görüşlerini ya monografik eserlerde ya da sistematik eserlerde açıklarlar.

Hakimler, özellikle Yargıtay ve hatta kanun koyucu dahi bilimsel görüşlerden yararlanmaktadır.

b) Yargısal Kararlar; Yargısal kararlar, mahkemelerin verdikleri kararlarda bir sorunun çözümlenmesi ile ilgili olarak kabul edilmiş olan ilkeler ve kurallardır.

Bir hakim herhangi bir hukuki anlaşmazlığı çözerken, buna benzer bir anlaşmazlığı daha önce çözen herhangi bir mahkeme kararından yararlanabilir. Ancak mahkeme kararlarının hakimleri bağlayıcı niteliği yoktur.

Yargıtay'ın daire kararlarının ve hatta genel kurul kararlarının hakimleri bağlayıcı niteliği olmamasına karşın, İçtihadı birleştirme kararlarının bağlayıcı niteliği vardır. İçtihadı birleştirme kararları Yargıtay'ın İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu tarafından verilir ve Resmi Gazete'de yayımlanır. Bu yüzden herkesin bu kararlara uyması zorunludur.

İçtihadı birleştirme yoluna, Yargıtay'ın iki dairesinin kararları veya bir dairesinin çeşitli tarihlerde verdiği kararlar arasında bir aykırılık bulunduğu yahut yerleşmiş bir içtihadın değiştirilmesine gerek duyulduğunda başvurulur.

Yargıtay, adli yargı alanında, içtihadı birleştirme kararlarını veren yüksek yargı organıdır.

Yorum; kanun hükmünün anlamının tespitidir.

Yasama Yorumu: Yasama organı tarafından yapılan yorumdur. Kişileri ve mahkemeleri bağlayıcı etki yapar.

Yargı Yorumu: Hakimler tarafından davayı çözerken yapılan yorumdur.

Bilimsel Yorum: Bilim adamlarının yaptığı yorumdur.

VII. HUKUK KURALLARINDA BOŞLUK

a) Hukuk Boşluğu: Somut bir olaya uygulanacak yazılı ve yazısız hukuk kurallarının bulunmamasıdır.

Hukuk boşluğuna kural dışı boşlukta denir. Bu durumda hakim hukuk oluşturur.

Bir somut olaya uygulanacak yazılı ya da yazılı olmayan bir hukuk kuralının bulunmaması durumuna ne ad verilir?

- A) Hukuk boşluğu
- B) Kural içi boşluk
- C) Örtülü boşluk
- D) Kanun boşluğu
- E) Açık boşluk

2008KPSS/LİSANS
CEVAP: A

b) Kanun Boşluğu: Somut bir olaya uygulanacak kanuni düzenlemenin yapılmış olamamasıdır.

Kural içi boşluk ve kural dışı boşluk olarak ikiye ayrılır.

Kural İçi Boşluk: Hakimlerin takdir yetkisinin kullanılmasının istendiği ve bilinçli şekilde bırakılan boşluklardır.

Kural Dışı Boşluk:

-Örtülü Boşluk (Gizli Boşluk): Somut bir olayı çözmeye kanunun yetersiz kalmasıdır. Bu durumda hakim hukuk oluşturma yoluna gidemez, mevcut kanun çerçevesinde vicdani kanaatine göre karar verir.

-Açık Boşluk: Kanunda somut bir olaya uygulanacak hükmün bulunmamasıdır. Bu durumda hakim kanun koyucu edası ile kanun oluşturur.

VIII. HUKUKUN BÖLÜMLERİ

1) KAMU HUKUKU

A) ANAYASA HUKUKU

Anayasa hukuku, devletin şeklini, yapısını, organlarının görev ve yetkilerini, bunların birbiriyle olan ilişkilerini, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuk kurallarının tümüdür.

Anayasa hukukumuzun kaynağı, 1982 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası"dır.

B) İDARE HUKUKU

İdare hukuku, Devlet idaresinin örgüt ve işleyişi, kişilerin idare ile olan ilişki ve Anlaşmazlıkları ve kamu hizmetlerinin görülmesi gibi konuları düzenleyen hukuk kurallarının tümüdür.

İdari örgüt, biri Genel İdare (merkezi yönetim) diğeri ise Mahalli İdare (yerel yönetim) olmak üzere başlıca ikiye ayrılır.

C) CEZA HUKUKU

Suç sayılan eylem ve davranışların neler olduğu, bu eylem ve davranışlarda bulunanlara ne gibi cezalar uygulanacağını gösteren hukuk kurallarının tümünden meydana gelmektedir.

Hangi eylem ve davranışların suç oluşturacağını ve bunlara ne gibi cezaların verileceğinin önceden bir kanunla belirtilmesi gerekir ki, buna **kanunsuz suç ve ceza olmaz** ilkesi denir.

Ceza hukukunda geçerli olan ilkelerden biri de "**adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi**"dir. Bu ilkeye göre kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli ve sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiç kimseye ayrıcalık tanınmaz."

Ceza hukukunun ana konularından biri **suç** diğeri ise **ceza**dır.

Suç ve Suçun Unsurları

Suç, cezai yaptırıma bağlanmış fiillerdir. Suç hukuki, sosyolojik ve kriminolojik bir olaydır.

Bir fiilin suç sayılabilmesi için bazı unsurların bulunması gerekir. Bu unsurlar bir arada bulunmadıkça bir fiili suç olarak nitelendirmek mümkün değildir. Suçun unsurları, kanuni unsur, maddi unsur ve manevi unsurdur.

Suçun kanuni unsuru (tipiklik), fiilin ceza kanununda yazılı tanıma uygun olmasıdır. Eğer fiil, kanundaki tanıma uymamaktaysa, suç sayılmaz. Bu unsur, "kanunsuz suç olmaz" ilkesinin sonucudur.

Suçun maddi unsuru, harekettir. Yani kanundaki tanıma uygun tipik bir fiilin, **icra** veya **ihmal** hareketiyle yapılmış olması gerekir. İnsanları icra veya ihmal hareketinde bulunmaksızın, yalnız düşünce ve kanaatlerinden ötürü cezalandırmak mümkün değildir.

Hareket denilen suçun maddi unsuru iki şekilde ortaya çıkabilir. Bir şeyi *yapmak* veya *yapmamak*. Hareket, bir şeyi yapmamak şeklinde ise *ihmali hareket* adını alır. Örneğin, geçit bekçisinin tren yolunu kapatmaması, hemşirenin ölmesini istediği hastaya ilaç vermemesi gibi. Buna karşılık, hırsızlık suçu taşınır bir malın bulunduğu yerden alınmasıyla işlendiği, yani bir *yapmayı* gerektirdiği için *icrai suçtur*.

Suçun manevi unsuru, kusurluluktur. Suçun meydana gelebilmesi için, kanundaki tanıma uygun ve hukuka aykırı olan fiilin, failin(suç işleyen kişi) kusurlu iradesiyle yapılmış olması gerekir. Kusurluluk *kast* veya *taksir* biçiminde ortaya çıkar. **Kast**, "kanunun suç saydığı bir eylemi ve onu meydana getirecek hareketin sonuçlarını bilerek ve isteyerek işlemek iradesidir.

Kusurluluğun ikinci türü olan **taksir** ise, "yasanın suç saydığı bir eylemi, onun sonuçlarını bilmeden ve istemeden işlemektir". Taksir kasttan **sonucun istenmemiş olması** ile ayrılır; yani fail, kastta kanunun cezalandırdığı sonuçların meydana gelmesini istediği halde, taksirde bunları istememiştir, fakat onlar gene de meydana gelmişlerdir. Örneğin bir kimsenin düşmanını bilerek ve isteyerek silahla öldürmesinde *kast* bulunduğu halde, bir sürücünün otomobilini kullanırken tedbirsizlik ve dikkatsizlikle bir yayanın ölümüne sebebiyet vermesi halinde *taksir* vardır.

D) YARGILAMA HUKUKU

Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Yargılama hukuku, mahkemelerin adalet dağıtırken izleyecekleri yöntemleri gösteren hukuk kurallarının tümünden oluşmaktadır.

E) DEVLETLER UMUMİ (GENEL) HUKUKU

Bağımsız bir devletin diğer bir devlet veya devletler ile ve milletlerarası kuruluşların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen hukuktur.

F) VERGİ HUKUKU

Devlet ile kişiler arasındaki vergi ilişkisinden doğan karşılıklı hak ve ödevleri, verginin tarh ve tahakkukunu, toplanmasını (tahsilini) ve vergi yargısını düzenleyen hukuk kurallarından meydana gelir.

Vergi, "kamu giderlerini karşılamak üzere devletin, tek taraflı olarak ve vergileme yetkisine dayanarak, kişilerin gelir ve mallarından aldığı ekonomik değerlerdir".

Vergi Hukukunun İlkeleri:

Vergide Genellik; vatandaşlar arasında herhangi bir fark yapılmaksızın herkesin vergi vermekle yükümlü olmasıdır.

Vergide Adalet; herkesin mali gücü oranında vergi ödemekle yükümlü tutulmasıdır.

Vergide Kanunilik; vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlerin ancak kanunla konulup, değiştirilmesi veya kaldırılmasıdır.

Vergi Türleri:

Gelir üzerinden alınan vergiler; gelir vergisi, kurumlar vergisi.

Servet üzerinden alınan vergiler; emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, taşıt alım vergisi, özel tüketim vergisi

Gider (harcamalar) üzerinden alınan vergiler; katma değer vergisi, banka ve sigorta işlemleri vergisi

Dolaylı vergiler: Bir mal veya hizmetin alınması sonucunda ortaya çıkan vergilerdir. **KDV** örnek verilebilir.

Dolaysız vergiler: Ticaretle uğraşanların kazandıklarından, kamu ve özel kurumlarda çalışan kişilerin ücretlerinden kesilen kesintilerdir.

G) DİSİPLİN HUKUKU

Asker, öğrenci, memur gibi belirli statüde bulunan kişilere, statünün gerekli kıldığı tutum ve davranışlara uymadıklarında uygulanacak yaptırımları gösteren hukuk dalıdır.

H) GENEL KAMU HUKUKU

Devletin doğuşunu, kaynağını, gelişimini, işlevlerini, bireyler ile olan ilişkilerini inceleyen hukuk dalıdır.

1) İNSAN HAKLARI HUKUKU

İnsan onurundan kaynaklanan ve kişinin insan olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez hakları içeren hukuk dalıdır.

İ) SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU

Bireyleri sosyal ve ekonomik yaşamda yalnız bırakmayan, onların sosyal durumlarıyla ilgilenen, onlara insanca yaşamın gerekli kıldığı ortamı sunan, geleceklerini güvence altına almayı amaçlayan hukuk dalıdır.

2) ÖZEL HUKUK

A) MEDENİ HUKUK

Medeni hukuk, özel hukukun en geniş ve en önemli dalıdır. Bu özelliğinden dolayıdır ki çoğu kez medeni hukuk ve özel hukuk terimleri eş anlamda kullanılır.

Medeni hukuk, kişilerin toplum halinde yaşaması bakımından bir hüküm ve değer ifade eden bütün eylem, davranış, işlem ve ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarının tamamından oluşur. Kişilerin medeni ilişkilerini, mülkiyet ilişkilerini, hak ve borçlarını düzenleyen hukuk dalıdır.

Medeni Hukukta Geçerli Olan Temel İlkeler

-Dürüst davranma: Herkes haklarını ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır.

-İyi niyet: İyi niyete sonuç bağlanan durumlarda asıl olan iyi niyetin varlığıdır.

-İspat kuralları: Aksine bir hüküm yoksa iki tarafta iddiasını ispat etmekle yükümlüdür. İstisnaları; herkesçe bilinen olaylar, kanuni karineler, kanun gereği ispat yükünün yer değiştirmesidir.

-İspat yükü: Aksine bir hüküm yoksa taraflardan her biri hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.

İspat araçlarına delil denir. Örneğin; tanık, keşif bilirkişi.

-Resmi belgelerle ispat: Resmi sicil ve senetlerin doğruluğuna ilişkin karine söz konusudur.

a) Kişiler Hukuku

Hak sahibi olan kişilerin türlerini, ehliyetlerini, kişisel durumlarını, yakınları ile olan ilişkilerini (hısımlık), belli bir yer ile olan ilgilerini (yerleşim yeri); kişiliğin başlangıcı, sona ermesi ve korunmasını düzenleyen medeni hukuk dalıdır.

Gerçek kişilik sağ ve tam doğumla başlar, ölüm ve gaiplik halinde son bulur.

İkametgah: Bir kişinin bir yere bağlılığını ifade eder.

Kişisel hal sicilleri: Bir kimsenin kişisel halinin düzenlendiği sicillerdir. Nüfus kütükleri ilçe esasına göre tutulur.

Doğum kütüğü: Bir gerçek kişinin doğumu ve soy bağı ile ilgili kayıtları içeren kütüktür. Doğumu en geç 1 ay içinde nüfus memurluğuna bildirmek gerekir.

Ölüm kütüğü: Ölüm tutanaklarının bir dizi haline getirilmesinden oluşur. Her ölümün ve bulunan her ölünün en geç 10 gün içinde nüfus memurluğuna bildirilmesi gerekir.

Evlenme kütüğü: Evlenme belgelerinden oluşur. Evlenme tarihinden itibaren 1 ay içinde evlenme bildirisinin bulunulan yer nüfus memurluğuna gönderilmesi gerekir.

Boşanma kütüğü: Boşanma belgelerinin bir kütük haline getirilmesinden oluşur.

Aile kütüğü: Aileye bağlı kişilerin bütün kişisel hallerini toplu olarak gösteren kütüktür.

Yer değiştirme kütüğü: Yer değiştirme tutanaklarının bir dizi haline getirilmesinden oluşur.

b) Aile Hukuku

Aile ilişkilerini düzenleyen medeni hukuk koludur. Nişanlanma, evlenme, eşlerin karşılıklı hak ve yükümlülükleri, ana babanın çocukların kişiliği ve malları üzerindeki hak ve yükümlülükleri (velayet), boşanma, ana baba ile çocuklar arasındaki hukuki bağlantı (soy bağı), aile fertleri arasındaki ilişkiler, korunmaya muhtaç olan kişilerle ilgili koruma önlemleri (vesayet) gibi konuları düzenler.

c) Miras Hukuku

Bir gerçek kişinin (insanın) ölümünden sonra para ile ölçülebilen bütün hak ve borçlarının (terekesinin) kimlere ve nasıl geçeceğin düzenleyen hukuk kurallarını düzenler.

Miras, mirasçılara kalır. **Mirasçı**, ölen kimsenin mirasının (terekesinin) geçtiği gerçek veya tüzel kişidir. Öldüğü için terakesi mirasçılara geçen kişiye **miras bırakan** (muris), onun mirasa konu olan bütün hak ve borçlarının toplamına da **tereke** veya **miras** denir.

d) Eşya Hukuku

Kişilerin bir eşya üzerindeki hakimiyet ve tasarruflarının nitelik ve türlerini, onların bu hakimiyet sebebiyle diğer kişiler ile olan ilişkilerini düzenleyen medeni hukuk koludur.

Eşya hukukunun konusunu genellikle **ayni haklar** oluşturur. **Ayni hak**, eşya denen maddi mallar üzerinde sahibine geniş yetkiler veren ve herkese karşı ileri sürülebilen bir haktır.

e) Borçlar Hukuku

Kişiler arasındaki borç ilişkilerini düzenleyen hukuk dalıdır. "İki taraf arasında mevcut olup bir şeyin verilmesini, yapılmasını veya yapılmamasını öngören bağ" şeklinde tanımlanan borç ilişkisinin doğumu, hükümleri, türleri ve sona ermesi gibi hususlar borçlar hukukunun konusunu oluşturur.

İki taraf arasındaki **borç ilişkisi** ya **hukuki işlemlerden** (örn; satım, kira, vekalet gibi sözleşmelerden), **haksız fiillerden** (örneğin bir kimsenin evinin camını kırmak, bir kimseyi yaralamak gibi eylemlerden) ya da **sebepsiz zenginleşmeden doğabilir**. Borç ilişkisinin taraflarından birine alacaklı, diğerine borçlu, alacaklının borçludan isteyeceği (talep edeceği), borçlunun da yerine getirmekle yükümlü olduğu davranış biçimine de edim denir. **Edim** bir şey vermek, bir şey yapmak ya da bir şey yapmaktan kaçınmak şeklinde olabilir.

Borcu sona erdiren sebepler; ifa, yenileme, birleşme, kusursuz imkansızlık, takas, zaman aşımı ve ibradır.

Borçlar Hukukuna Hakim Olan İlkeler

- Sözleşme özgürlüğü ilkesi
- Borç ilişkisinin geçici niteliği (zaman aşımına uğraması)
- Dürüstlük ilkesi (objektif ve iyi niyet)
- Eşitlik ilkesi
- Nisbilik ilkesi
- Üçüncü kişi aleyhine borç kurulamaması ilkesi
- Borçlunun ikametgahını belirtme ilkesi
- Kusurlu sorumluluk ilkesi

Aşağıdakilerden hangisi borçlar hukukuna hakim olan ilkelerden biri değildir?

- A) Sözleşme özgürlüğü ilkesi
- B) Eşitlik ilkesi
- C) Zaman aşımı ve hak düşürücü süreye uğramaması ilkesi
- D) Nisbilik ilkesi
- E) Üçüncü kişi aleyhine borç kurulamaması ilkesi

2009KPSS/LİSANS
CEVAP: C

B) TİCARET HUKUKU

Kişiler arasındaki ticari ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının tümüdür. Ticaret hukuku, medeni hukuku "tamamlayan" bir hukuk dalıdır. Ticaret hukukunun temel kaynağı 1956 tarihli "Türk Ticaret Kanunu" dur.

Ticaret hukuku; "ticari işletme hukuku", "şirketler hukuku", "kıymetli evrak hukuku", "deniz ticareti hukuku" ve "sigorta hukuku" olmak üzere beş bölüme ayrılır.

a) Ticari İşletme Hukuku

Ticaret Kanunumuz *ticari işletme* esasına dayanır. TTK'ya göre: "Ticarethane, fabrika veya ticari şekilde işletilen diğer müesseseler, ticari işletme sayılır." Matbaacılık, tiyatro, sinema, otel ve lokantacılık, sigortacılık, bankacılık, kuyumculuk, nakliyecilik, acentelik, komisyonculuk, madencilik, özel okul ve özel hastane işletmek, su, gaz ve elektrik dağıtmak için kurulan işletmeler, ticarethane sayılır. Fabrikacılık ise "hammadde veya diğer malların makinelerle işlenerek yeni veya değerli ürünler meydana getirilmesidir".

Bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kimseye **tacir** denir. Tacirler borçlarını ödemezlerse haklarında **iflas** kararı verilebilir, bir **ticaret ünvanı** kullanmak, bunu ve ticari işletmelerini **ticaret siciline tescil ettirmek**, **ticari defter tutmak** ve **tedbirli** bir iş adamı gibi davranmakla yükümlüdürler.

Tacirler dışında, yine ticaretle uğraşan **esnaf**lar vardır. Esnaf, ister gezici, ister sabit olsun, iktisadi faaliyeti nakdi sermayeden çok bedeni çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan kasap, terzi, ayakkabı tamircisi, berber, demirci, marangoz gibi sanat ve ticaret sahipleridir. Eснаflar, ticaret ünvanı kullanmak ve ticari defter tutmak zorunda olmadıkları gibi iflas da etmezler. Öte yandan, ancak gerçek kişiler, yani insanlar esnaf olabilir. Oysa gerçek kişiler kadar tüzel kişilerin (örneğin şirketlerin) de tacir olması mümkündür.

b) Şirketler Hukuku

Şirket, kazanç elde ederek bunu ortakları arasında paylaşmak amacıyla kurulan kişi topluluğu şeklindeki tüzel kişidir. Ticaret Kanununda, ticaret şirketi (ticaret ortaklığı) olarak başlıca dört tür şirket düzenlenmiştir ki, bunlar "kollektif şirket", "komandit şirket", "anonim şirket" ve "limited şirket"tir. Kooperatifler ise 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu"nda ayrıca düzenlenmiştir.

-Kollektif şirket; ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek üzere gerçek kişiler arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirisinin sorumluluğu şirket alacaklılarına karşı sınırlanmamış olan şirkettir.

Kollektif şirket, imzaları noterce onaylanmış yazılı bir şirket sözleşmesinin yapılması ve bunun ticaret siciline tescil edilmesiyle tüzel kişi olarak kurulur. Ortaklar şirketin borçlarından dolayı koydukları sermaye payıyla değil, bütün mallarıyla sınırsız şekilde ve müteselsilen sorumludurlar.

-Komandit şirket; ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek üzere kurulan ve şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya birkaçının sorumluluğu sınırlandırılmamış, diğer ortaklarının sorumluluğu belli bir sermaye ile sınırlanmış olan şirkettir. **Sorumluluğu sınırlı** olan ortağa **komanditer**, **sınırsız olana** ise **komandite** denir; komandite ortakların gerçek kişi olmaları şarttır. Komandit şirketin *adi komandit şirket ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket* şeklinde iki türü vardır.

-Anonim şirket; bir ticaret ünvanına sahip, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız malvarlığıyla sorumlu bulunan şirkettir. En az beş kişi tarafından ve en az 50.000 TL sermaye ile kurulabilir. Ortaklar şirketin borçlarından dolayı sadece payları ile sınırlı olarak sorumludurlar. Ortakların pay sahipliğini gösteren belgelere **hisse senedi** denir.

-Limited şirket; **En az iki, en çok elli** gerçek veya tüzel kişi tarafından bir ticaret ünvanı altında kurulup, ortaklarının sorumluluğu koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlı ve esas sermayesi belirli olan şirkettir. Limited şirketlerde sermayenin en az 5.000 lira olması şarttır. Limited şirketler **bankacılık ve sigortacılık yapamazlar**.

-Kooperatif; tüzel kişiliğe sahip olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli bir ortaklıktır.

En az yedi kişi tarafından kurulabilir. Ortakların sorumluluğu sınırsız olabileceği gibi, sınırsız fakat koymayı taahhüt ettikleri paylarla orantılı veya belirli bir miktarla sınırlı da olabilir. Kooperatifler eskiden "Ticaret Kanunu"nda düzenlenmiş iken sonradan 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu"na tabi olmuşlardır. Kooperatiflerin üretim, tüketim, kredi ve yapı kooperatifi türleri vardır.

c) Kıymetli Evrak Hukuku

Kıymetli evrak ile ilgili hukuk kurallarından oluşur. Kıymetli **evrak**, öyle senetlerdir ki, bunlarda yazılı olan hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemeyeceği gibi, senetten ayrı olarak başkasına devir de edilemez. Kıymetli evrak, yazılı senetlerdir ve çok sıkı şekil şartlarına bağlanmışlardır; senet kanunda belirtilen şekilde düzenlenmediğinde geçerli olmaz. Kıymetli evrak dediğimiz senetlerde hak sıkı biçimde senede bağlanmıştır, hakkı senetten ayırmak mümkün değildir. Bu nedenledir ki, hakkın ileri sürülebilmesi için senedin sunulması şarttır.

Kıymetli evrakın çeşitli türleri vardır. Bunların ilki, **kambiyo senetleridir. Poliçe, çek ve bono** kambiyo senetleridir. Bunlar dışında **hisse senetleri, tahviller, konşimento** ile umumi mağazalar tarafından çıkartılan **makbuz senedi ve varant** gibi senetler de kambiyo senedi niteliğinde olmayan kıymetli evraklardır.

Devir yönünden kıymetli evraklar **Nama yazılı senetler, emre yazılı senetler ve hamile yazılı senetler** olmak üzere üçe ayrılır; **Nama yazılı senetlerde** hak sahibi ismen belirtilmiştir. Bu senetlerin elden ele dolaşma (tedavül) gücü azdır. Bunlar **senet zilyetliğinin devri (teslim) ve yazılı devir beyanı** ile başkasına **devredilebilirler**.

Emre yazılı senetler, belli bir kimse veya onun emir ve havalesine düzenlenmiştir. Bunlar **ciro** ve **teslim** yoluyla başkasına devredilebilir. **Ciro**, senette yazılı hakkın devredilmesini, rehnedilmesini veya tahsil edilmesini sağlamak amacıyla yapılan bir irade açıklamasıdır, senedin önüne, arkasına veya senede bağlı bir kağıda hak sahibi tarafından imza atılmak suretiyle yapılır.

Hamile yazılı senetler, üzerinde belli bir kişinin adı yazılı olmayan, onu taşıyanın (hamilin) hak sahibi sayıldığı senetlerdir. Bunların elden ele dolaşma (tedavül) kabiliyeti çoktur ve **senedin teslimiyle** senetteki hak da devredilmiş olur.

d) Deniz Ticareti Hukuku

Denizde gemilerle yolcu ve eşya taşıma işlerini düzenleyen hukuk kurallarından oluşur. Amacına uygun olarak kullanılması, denizde hareket etmesi imkanına bağlı bulunan ve pek küçük olmayan her türlü tekne gemi sayılır. Denizde kazanç elde etme amacıyla kullanılan her gemi, kimin ad ve hesabına kullanılırsa kullanılsın ticaret gemisi sayılır.

Her geminin bir bayrağı ve bağlama limanı vardır. Bayrak, geminin bağlı olduğu devleti gösterir. Bağlama limanı ise, gemiye ait seferlerin idare olunduğu limandır. Gemilerin yazıldığı sicile gemi sicili, Gemisini deniz ticaretinde kullanan gemi sahibine donatan denir. Gemiye sevk ve idare eden, yolculuk sırasında donatanın ve geminin taşıdığı yük ile ilgili kişilerin temsilcisi durumundaki kimseye ise kaptan denir. Deniz yoluyla eşya taşımak üzere yapılan sözleşmeye navlun sözleşmesi, taşıma karşılığında ödenen ücrete ise navlun denir.

e) Sigorta Hukuku

Sigorta, önceden bilinmeyen tehlikelerden dolayı uğranılan zararların giderilmesi amacıyla yönelik bir kurumdur. Bu kurumun **sosyal** ve **özel sigortalar** olmak üzere iki ana kolu vardır.

Sosyal sigortanın amacı, parası olmayan kişileri hastalık, meslek hastalığı, sakatlık, iş kazası, yaşlılık, analık, işsizlik ve ölüm gibi risklere karşı güvence altına almaktır. Sosyal sigorta, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağımsız Çalışanlar Kurumu (Bağ-Kur), Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı gibi kanunla kurulmuş kurumlar tarafından yapılır. Sosyal sigortalar zorunludur.

Özel sigorta ise, bir kimsenin malvarlığını tehlikelere karşı korumak amacına yöneliktir ve zorunlu değildir. Ticaret Kanununa göre, sigorta sözleşmesiyle sigortacı, bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir kimsenin hayatında meydana gelen belli bir takım olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi üzerine alır.

Tarafların karşılıklı hak ve borçlarını gösteren ve sigortacı tarafından sigorta ettirene verilen yazılı belgeye **sigorta poliçesi**, sigorta ettirenin sigortacıya ödemekle yükümlü olduğu ücrete **sigorta primi**, tehlikenin gerçekleşmesi ve hasarın ortaya çıkması halinde sigortacının sigorta ettirene ödeyeceği meblağa da **sigorta tazminatı** denir. Bir kimse her türlü tehlikelere karşı (örneğin yangın, hırsızlık, ölüm) malını, hayatını ya da hayatının önemli unsurlarını (örneğin sesini, güzelliğini, gözlerini) sigorta ettirebilir.

C) DEVLETLER ÖZEL HUKUKU

Devletler özel hukuku, çeşitli devletlere bağlı bulunan, yani aynı uyruklukta (tabiiyette) olmayan kişiler arasındaki özel hukuk ilişkilerine, hangi devletin kanununun uygulanacağını veya bu ilişkilerle ilgili davaların hangi devletin mahkemesinde görüleceğini gösteren hukuk kuralları ile kişilerin veya şeylerin uyrukluluğunu (tabiiyetini) düzenleyen hukuk kurallarından oluşur.

Devletler özel hukukunun düzenlediği ilişkilere daima bir yabancı unsur karışır. Bu yabancı unsur **kişi** veya **yer** unsuru olabilir. Örneğin bir Türk ile bir Alman'ın evlenmeleri, bir İtalyan'ın İsviçre'de bir Fransız evlat edinmesi, bir İngiliz karı-kocanın Türkiye'de boşanmaları gibi. İşte bütün bu özel hukuk ilişkilerinde hangi devletin kanununun uygulanacağı veya bu ilişkilerle ilgili davaların hangi devletin mahkemesinde görüleceği sorunları hep devletler özel hukukunun konusuna girmektedir.

Devletler özel hukukunun konuları;

a) Uyrukluk(Tabiiyet)

Kişileri veya şeyleri devlete bağlayan hukuki ve siyasi bağa uyrukluk denir. Devlete uyrukluk bağıyla bağlanacak olan kişiler, **gerçek ve tüzel kişilerdir**. Uyrukluk bağı ile devlete bağlanacak olan şeyler ise, **gemi ve uçaklardır**. Bir devlete uyrukluk bağı ile bağlı olan gerçek kişilere (insanlara) **vatandaş** veya "tebaa" denir. Diğer bir deyimle, bir gerçek kişiyi bir devlete bağlayan hukuki bağa **vatandaşlık** denilmektedir.

Uyrukluk, kazanılış biçimine göre **asli uyrukluk** ve **kazanılmış (Müktesep) uyrukluk** olmak üzere ikiye ayrılır. **Asli uyrukluk, doğumla kazanılan** uyrukluktur. Buna göre, Türk babadan evlilik içinde olan çocuk, nerede doğarsa doğsun Türk'tür. **Kazanılmış (müktesep) uyrukluk** ise kişinin **sonradan, doğumdan başka bir sebeple kazandığı** uyrukluktur. Örneğin, bir Türk ile evlenen yabancı devlet vatandaşı kadının dilerse Türk vatandaşlığını kazanması gibi.

b) Yabancılar Hukuku

Bir devletin ülkesinde oturan ve o devletin uyrukluluğunu iddia etme hakkı olmayan kimselere **yabancı** denir. Yabancılar, Türkiye'de özel (medeni) hakların tamamından yararlanırlar; fakat seçme, seçilme gibi siyasi haklardan yararlanamazlar. Yabancıların hangi haklardan yararlanacakları, hangi haklardan yararlanamayacakları, **yabancılar hukukunun** konusunu oluşturur.

c) Kanunlar İhtilafı

Kanunlar ihtilafı, yabancı unsur taşıyan özel hukuk ilişkilerinden doğan çekişmelerin çözülmesinde hangi devletin kanununun uygulanacağı ve bu çekişmelerin hangi devletin mahkemesinde çözümleneceği konularını içerir. Özel hukuk ilişkilerine "yabancı unsur" karışabilir. Bu yabancı unsur bazen **kişi** bazen **yer** (toprak) olmaktadır. Örneğin bir Türk ile bir Fransız'ın evlenmesi, bir Çinli ile bir Amerikalının İstanbul'daki bir malın satışına dair sözleşme yapmaları, Türk karı-kocanın Mısır'da boşanmak istemeleri, bir Nijeryalı turist, Türkiye'de bir Kanadalı turist arabasının camını kırması gibi olaylarda özel hukuktan doğan bu ilişkilere kişi veya yer yabancı unsuru karışmış olmaktadır. Kişi yabancılık unsurunun tespitinde, tarafların önceden sahip oldukları vatandaşlık değil, halen sahip oldukları vatandaşlık dikkate alınır. Buna göre, İngiliz asıllı bir Türk ile İtalyan asıllı bir Türk'ün İzmir'de evlenmesinde bir yabancılık unsuru bulunmadığından, bu durum kanunlar ihtilafının konusuna girmez.

3) KARMA HUKUK

a) Çevre Hukuku: Teknoloji ve sanayileşmenin çevre üzerinde doğurduğu zararlı sonuçları ulusal ve uluslar arası düzeyde ele alan hukuk dalıdır.

b) Banka Hukuku: Özel önemi ve toplumsal çıkarlara hizmet etmesi nedeniyle özel yasalarla düzenlenen, işlem ve faaliyetleri devlet tarafından kontrol altında tutulan hukuk dalıdır.

c) Sermaye Piyasası Hukuku: Sermaye kurumlarının denetimi, yatırımcıların korunması, bu amaçla görevli SPK'nın faaliyetleri, yetki ve yaptırımları gibi konuları düzenleyen hukuk dalıdır.

d) Fikri Hukuk: Fen buluşları, yapıt ve sanat hakları konularını düzenleyen hukuk dalıdır.

e) İş Hukuku: İşçi ve işveren arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır.

f) Rekabet Hukuku: Devletin rekabet düzenini korumak amacıyla denetimde bulunması, rekabet düzenini bozucu veya sınırlayıcı uygulamaları yasaklaması gibi konuları ele alan hukuk dalıdır.

g) Tüketici Hukuku: Tüketicilerin sağlığı, güvenliği, ekonomik çıkarları ile ilgili düzenlemeler içeren hukuk dalıdır.

h) Bilişim Hukuku: İnternet kullanımı sebebiyle oluşan bireysel ilişkiler ve birey devlet ilişkilerine yönelik kuralları içeren hukuk dalıdır.

IX. KİŞİ VE KİŞİLİK KAVRAMLARI

Kişi, haklara ve borçlara sahip olabilen, yani hak ve borçları bulunabilen varlıktır. İnsanların yanında, tüzel kişi denilen, **insan toplulukları** ve **mal toplulukları** da kişi olarak kabul edilmektedir. Kişi ile Kişilik kavramları birbirinden farklıdır.

a) Dar Anlamda Kişilik: Hak ehliyetini ifade eder. Yani kişi kavramı ile aynı anlama gelir.

b) Geniş Anlamda Kişilik: Fiil ehliyetini, hak ehliyetini, kişisel durumları ve kişilik haklarını içerir.

Kişisel Durumlar: Bir kişiyi diğer kişilerden ayıran ve hukuk düzeninin kendilerine birtakım sonuçlar bağladığı niteliklerdir.

- Cinsiyet,
- Evli – dul – bekar - boşanmış olma,
- Düzgün nesepli olup olmama
- Ergin olma, küçük olma ve kısıtlı olma, kişisel durumlardandır.

Kişilik Hakları: Kişilerin maddi, manevi ve iktisadi bütünlüğü ve varlıkları üzerinde sahip bulundukları mutlak haklardır.

- Kişinin sağlığı, ismi, özgürlükleri,
- Vücut bütünlüğü, sır çevresi,
- Resmi, iktisadi ve fikri faaliyetleri
- Şeref ve haysiyeti, namusu, özel hayatına ilişkin giz alanı üzerindeki haklar, kişilik haklarıdır.

1) KİŞİ TÜRLERİ

a) Gerçek Kişiler: Sadece insanlardır. Hayvan ve bitkilerin kişi olma niteliği bulunmadığından, bunların hakları ve borçları olamaz.

b) Tüzel Kişiler: Belli bir amacı gerçekleştirmek ve bağımsız bir varlığa sahip olmak üzere kurulmuş ve hukuk düzeninin aradığı şartlara sahip bulunan kişi ve mal topluluklarıdır. Örneğin; şirketler, kamu kurumları, kamu idareleri, vakıflar, dernekler, sendikalar, hastaneler gibi. Bazı amaçların gerçekleştirilmesi konusunda insanların ne ömrü ne de mali gücü yeterlidir. Bu sebeple tüzel kişiler hukukumuzda düzenlenmiştir. Tüzel kişiler, ya belli bir amacın gerçekleştirilmesi amacıyla bir araya gelen kişilerden oluşan kişi toplulukları veya belli bir amaca tahsis edilen mal toplulukları biçiminde ortaya çıkar.

2) GERÇEK KİŞİLİĞİN BAŞLANGICI

Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar. Çocuğun sağ olarak anasının vücudundan ayrılmış olması, onun kişilik kazanması için yeterlidir. Ayrıca yaşama kabiliyetine sahip bulunması gerekli değildir. Bu durum miras hukuku bakımından önemlidir. Örneğin babası daha önce ölen bir çocuk, sağ doğarsa babasının mirasçısı olur. Ölü doğarsa mirasçısı olamaz. Sonuç olarak, gerçek kişiliğin başlangıcı için çocuğun ana rahminden sağ olarak tamamıyla ayrılması ve 1 saniye de olsa yaşamış olması gerekir. Diğer yandan cenin, sağ doğmak şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren medeni haklardan istifade eder. Yani çocuk hak ehliyetine, sağ ve tam doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan itibaren sahip olur. Bu sebeple; cenin adına babalık davası açılabilir, cenin varsa, miras doğum anına kadar paylaştırılmaz.

3) GERÇEK KİŞİLİĞİN SONA ERMESİ

Gerçek kişilik Ölüm ve Gaiplik kararı verilmesiyle sona erer.

A) ÖLÜM

Ölüm: Gerçek kişiliği sona erdiren hukuki bir olaydır. Ölüm ile gerçek kişilik sona erince ölenin kişilik hakları ve kişiye bağlı hakları ortadan kalkar. Fakat malvarlığı hakları mirasçılara geçer. Ölen kişinin cesedi bir eşya niteliğine dönüşmez ve hukuki işlem konusu yapılamaz. Ancak bir kişi ölümünden sonrası için organlarını bağışlayabilir.

Bir kişinin ölmüş olduğunun ispatı nüfus kütüğündeki kayıtlarla (kişisel durum sicili) veya kanuni karinelerle ispat edilebilir. **Bu hususta iki kanuni karine vardır:**

1) Ölüm Karinesi: Ölümüne kesin gözle bakılacak bir halde kaybolan ve cesedi bulunamayan bir kimse ölmüş sayılır. Bu kimsenin nüfusuna **mahallin (o yerin) en büyük mülki amirinin emriyle** ölüm kaydı düşülebilir. Buna ölüm karinesi denir. Örneğin; uçak kazası, gemi kazası, savaş hali, patlama, yanma gibi durumlarda kişinin ölümüne kesin gözle bakılır. Bu kişinin ölmediği daha sonra anlaşılırsa, nüfus idaresince durum Cumhuriyet Savcılığına bildirilir ve ölüm kaydı silinir.

2) Birlikte Ölüm Karanesi: Hangisinin önce veya sonra öldüğünün tayini mümkün olmaksızın ölenler, aynı anda ölmüş sayılırlar. Birlikte ölüm karanesi, birbirine mirasçı olacak kişiler açısından çok önemlidir. Örneğin; aynı anda ölen baba-oğul birbirlerinin mirasçısı olamazlar. Ölüm karanesinin ve birlikte ölüm karanesinin aksi her türlü delille ispat edilebilir.

B) GAİPLİK

Gaiplik: Gerçek kişiliği sona erdiren durumlardan biridir. Ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimse hakkında ilgililerin talebi üzerine **mahkemece** gaiplik kararı verilebilir.

Örneğin; Uludağ'a tatile giden bir kişinin kaybolması halinde ya da ava gidip geri dönmeyen bir kimse hakkında gaiplik kararı verilebilir. O halde bir kimsenin gaipliğine iki halde karar verilebilir;

*****Ölüm tehlikesi içinde kaybolma VEYA**

*****Uzun zamandan beri haber alınamama.**

Kararı verecek olan mahkeme gaibin son ikametgahındaki Asliye Hukuk Mahkemesidir. Eğer gaip Türkiye'de hiç ikamet etmemişse nüfus siciline kayıtlı olduğu yer mahkemesi; nüfus siciline kayıtlı değilse anasının veya babasının nüfus siciline kayıtlı olduğu yer mahkemesi gaiplik kararı verebilir. Gaiplik kararı verilmesini, hakları ölüme bağlı olan kimseler yani mirasçılar talep edebilir. Ölüm tehlikesi içinde kaybolma halinde 1 yıl, uzun zamandan beri haber alınamama halinde ise son haber alma tarihinden itibaren 5 yıl geçmiş olması halinde mahkemece gaiplik kararı verilebilir. Mahkeme gaiplik kararı vermeden önce, yapacağı iki ilan ile ilgililerden gaip hakkında haberleri varsa bildirmelerini ister. İki ilan arasında en az 6 ay olmalıdır. Tüm bunlara rağmen gaip hakkında bilgi alınamazsa kişinin gaipliğine karar verilir. Gaibin mirası, mirasçılara teminat karşılığında teslim edilebilir, ancak miras kesin olarak mirasçıların olmaz. Ölüm tehlikesi içinde kaybolmada 5 yıl, uzun zamandan beri haber alınamamada ise 15 yıl geçtikten sonra ve her halde (Her durumda) en çok gaibin 100 yaşına varmasına kadar geçecek süreler sonunda mirasçılar mirası kesin olarak kazanırlar. Gaiplik kararı ile gaibin evliliği kendiliğinden sona ermez. Evliliğin feshi kararı gerekir. Gaiplik kararı geçmişe etkilidir, yani kararın verildiği andan itibaren değil, ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak sonuç doğurur.

4) GERÇEK KİŞİLERİN EHLİYETLERİ

A) HAK EHLİYETİ

Hak Ehliyeti (Medeni Haklardan Yararlanma Ehliyeti) : Hak ve borç sahibi olabilme, yani hakların ve borçların süjesi olabilme iktidarındır. Hak ehliyeti pasif bir ehliyettir. Yani bir kimsenin hak ehliyetine sahip olabilmesi için herhangi bir işlem yapmasına gerek yoktur. Gerçek kişiler sağ olmak şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren hak ehliyetine sahiptir. Tüzel kişilerin hak ehliyetleri ise onların kanunun öngördüğü şekilde kurulmaları ile kazanılır.

Hak ehliyetine iki ilke egemendir:

1) Genellik İlkesi: Herkes, medeni haklardan yararlanır. Buna göre, hak ehliyetine sahip olmak bakımından insan olmak yeterlidir. Hak ehliyetinin kazanılması için gerçek kişilerde **sağ olarak doğum**, tüzel kişilerde ise kanuna uygun olarak kurulmuş olmak yeterlidir.

2) Eşitlik İlkesi: Haklara ve borçlara sahip olmak konusunda herkes eşittir. Buna göre kişinin Türk-yabancı, okumuş--cahil, kadın – erkek, reşit-- küçük gibi farklılıklara sahip olmasının bir önemi yoktur.

Genellik ve eşitlik ilkesi sadece Medeni Haklar bakımından söz konusudur. Kamu haklarından yararlanmada ise durum farklıdır. Örneğin siyasi haklardan herkes yararlanamaz; bunun için Türk vatandaşı olmak gerekir.

B) FİİL EHLİYETİ

Fiil Ehliyeti (Medeni Hakları Kullanma Ehliyeti) : Bir kişinin bizzat kendi fiil ve işlemleriyle kendi lehine haklar, aleyhine borçlar yaratabilme gücüdür. Fiil ehliyeti aktif bir ehliyettir. Fiil ehliyetinin şartları Medeni Kanun'da düzenlenmiştir.

Fiil ehliyetinin şartları şunlardır:

- 1) Ayırt etme gücüne sahip olmak (Olumlu Şart)
- 2) Ergin olmak (Olumlu Şart)
- 3) Kısıtlı olmamak (Olumsuz şart)

1) Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmak: Ayırt etme gücü, bir kişinin fiil ve işlemlerinin sebebini, sonuçlarını, kapsam ve etkilerini önceden görebilme ve bunlara uygun olarak hareket edebilme yeteneğidir. **Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, yaş küçüklüğü, sarhoşluk** vb. gibi hallerde temyiz kudreti ortadan kalkar. Ancak bu örnekler sınırlı olarak sayılmamıştır. Buna göre afyon, eroin, kokain gibi uyuşturucu maddeleri almak, ateşli bir hastalığa tutulmak da ayırt etme gücünü ortadan kaldırır. Bu gibi hallerde bulunanların ayırt etme gücünü kaybettikleri kabul edilir. Buna ayırt etme gücünden yoksunluk karanesi denir.

2) Ergin Olmak: Bir kimsenin, kanunun aradığı yaş sınırını aşmış olması demektir. MK' ya göre 18 yaşını tamamlayanlara **ergin**, tamamlamamış olanlara ise **küçük** denir.

Normal Erginlik: 18 yaşın doldurulması ile başlar.

Erken Erginlik: Bazı hallerde bir kişi henüz 18 yaşını bitirmemiş olmasına rağmen ergin sayılabilir ki buna erken erginlik denir. Erken erginlik iki halde söz konusu olur. Bunlar; evlenmeyle ergin olma ve ergin kılınmadır.

Evlenme Erginliği: Evlenme kişiyi ergin kılar. Erkek ve kadın **17 yaşını** bitirmişse ve velilerinin rızasıyla evlenirlerse ergin olurlar. Ancak hakim olağanüstü hallerde ve çok önemli bir sebep varsa **16 yaşını** bitiren erkeğin veya kadının evlenmesine izin verebilir. Buna **olağanüstü evlenme erginliği** denir. Evlenmeyle kazanılan erginlik kesindir, yani bu şekilde ergin olan kişi, evlenmenin ölüm, iptal veya boşanma gibi sebeplerle sona ermesi halinde tekrar önceki küçük durumuna dönmez.

Ergin Kılınma: **15** yaşını bitiren küçük kendi rızası ve ana babasının onayı ile ikametgâhının bulunduğu **Asliye Hukuk Mahkemesi'nce** ergin kılınabilir. Küçüğün vasisi varsa o da dinlenir ve görüşü alınır. Bütün bu şartların yanında küçüğün menfaatinin de olması gerekir. Ergin kılınma kararı ile, küçüğün yaşı büyümüş olmaz. Sadece reşit olur. Örneğin; bu nedenle 18 yaşını bitirmeden derneğe üye olamaz. Çünkü dernekler kanunu erginlik şartını değil, 18 yaşın bitirilmesi şartını arar. Ancak ergin kılınma, evlenme erginliğini etkilemez. Buna göre 16 yaşındaki bir küçük ergin kılınmasına karar verilmiş olmasına rağmen evlenme erginliğini kazanmış olmaz. Ergin kılınma ile kazanılan erginlik kesindir, geri alınamaz.

3) Kısıtlı Olmamak (Olumsuz şart): Kanunun belirttiği sebeplerden birinin varlığı halinde ergin bir kimsenin fiil ehliyetinin mahkeme kararı ile sınırlandırılması veya tamamen kaldırılmasına kısıtlılık denir.

Kısıtlılık halleri şunlardır:

Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim, 1 sene veya daha fazla özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olma, yaşlılığı, sakatlığı, deneyimsizliği sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğini ispat eden erginin kısıtlanmasını istemesi.

5) FİİL EHLİYETİNİN İÇERİĞİ

a) Hukuki İşlem Ehliyeti: Bir kişinin hukuki işlemler yapabilme ve bu hukuki işlemle lehine haklar ve aleyhine borçlar yaratabilme iktidarındır. Hukuki işlem ise, hukuki bir sonuç elde etmek üzere irade açıklamasında bulunmaktır.

Hukuki işlem ehliyeti ikiye ayrılır:

-Tek Taraflı Hukuki İşlemler: Tek tarafın irade açıklaması ile meydana gelir. Örneğin; vasiyet, vakıf kurma gibi.

-Çok Taraflı Hukuki İşlem: Birden fazla kişinin irade açıklaması ile meydana gelir. Örneğin; satım, kira, karz akdi gibi sözleşmeler

b) Haksız Fiillerden Sorumlu Olma Ehliyeti: Bir kişinin hukuka aykırı fiilleriyle başkalarına vermiş olduğu zararları bizzat ödemekle yükümlü tutulabilme ehliyetidir.

c) Dava Ehliyeti: Bir kişinin mahkemelerde davacı veya davalı sıfatıyla yemin, ikrar, sulh, feragat, kabul vs. gibi yargılama hukukuna ait işlemleri bizzat yapabilme iktidarındır. Taraf ehliyetinden farklı bir kavramdır. Taraf ehliyeti ise bir kişinin davalı ve davacı olabilme ehliyetidir. Buna göre herkesin taraf ehliyeti vardır. Oysa dava ehliyeti, fiil ehliyetinin şartlarına sahip kişiler için mümkündür.

6) FİİL EHLİYETİNE GÖRE GERÇEK KİŞİLERİN HUKUKİ DURUMU

A) TAM EHLİYETLİLER

Fiil ehliyetinin bütün şartlarına sahip olanlardır. Yani ayırt etme gücüne sahip, ergin ve kısıtlı bulunmayan kişilerdir. Bunlar diledikleri hukuki işlemleri hiç kimsenin onayına veya iznine gerek kalmadan yapabilirler.

B) SINIRLI EHLİYETLİLER

Aslında tam ehliyetli oldukları halde, bazı sebeplerden dolayı ehliyetleri belli konularda sınırlandırılmış olanlardır. Bu kişilerde ehliyetlilik asıl, ehliyetsizlik ise istisnadır. Bunlar aşağıdaki kişilerdir.

1) Tasarruf Yetkisi Sınırlanmış Evli Kişilerde: Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali bir yükümlülüğün yerine getirilmesi gerektirdiği ölçüde, eşlerden birinin **istemi** üzerine hakim, belirleyeceği malvarlığı değerleriyle ilgili tasarrufların ancak **onun rızası** ile yapılabileceğine karar verebilir. Hakim eşlerden birinin taşınmaz üzerinde tasarruf yetkisini kaldırır, resen durumu tapuya şerh edilmesine karar verir. Örnek; eşlerden biri, aile konutunu diğer eşin açık rızası olmadıkça devredemez, aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez. Bir eş, paylı mülkiyetteki payını ancak diğer eşin rızası ile satabilir.

2) Kendilerine Yasal Danışman Tayin Edilmiş Bulunanlar: Kısıtlanmaları için yeterli bir sebep bulunmamakla beraber, fiil ehliyetlerinin kısmen sınırlandırılması kendi menfaatleri gereği olan ergin kişilerdir. Kendilerine yasal danışman tayin edilen bu kişiler, yasal danışmanlarının izni olmaksızın dava açamaz, sulh olamaz, taşınmaz mal alıp satamazlar, rehin ve sınırlı ayni hak kuramazlar, kıymetli evrak alım satımı ve rehni yapamazlar, ödünç alıp veremezler, bağışlama yapamazlar, kambiyo taahhüdü altına giremezler, kefalet veremezler. Eğer bu işlemleri yaparlarsa **tek taraflı bağlamazlık** yaptırımına tabi olurlar.

C) SINIRLI EHLİYETSİZLER

Fiil ehliyetinin şartlarının tamamına sahip olmayan, sadece bir kısmına sahip olan, ancak bazı durumlarda fiil ehliyetleri olan kimselerdir. Bunlar, **ayırt etme gücüne sahip küçükler** (temyiz kudretine sahip, 18 yaşından küçükler), **ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar** (temyiz kudretine sahip ancak kısıtlı olanlar)dır. Bu kişilerin durumları yakından incelenmelidir.

1) Hukuki İşlemler Ehliyeti Bakımından Durumları

a) Bizzat Yapamayacakları İşlemler: Sınırlı ehliyetsizler kendilerini borç altına sokan işlemleri yapamazlar (kira, satım, eser sözleşmesi gibi). Bu işlemler sınırlı ehliyetsiz adına yasal temsilcileri tarafından yapılır. Yasal temsilciler veli ve vasilerdir. Sınırlı ehliyetsizler bu gibi işlemlerini yasal temsilcilerinin rızası ile yapabilirler. Yasal temsilci rızasını hukuki işlem yapılmadan önce açıklayacağı gibi (İzin) sonradan da açıklayabilir (onay).

b) Kendi Başlarına Yapabilecekleri İşlemler: Kendilerine sadece menfaat sağlayan işlemleri yapabilirler. Bu işlemler karşılıksız kazanımlar (ivazsız iktisaplar). Örneğin; kendilerini borç altına sokmayan bağışlamayı kabul edebilirler. Bunun için yasal temsilcinin rızasının alınmasına gerek yoktur.

Sınırlı ehliyetsizler, kendilerine idaresi bırakılmış olan mallarla (Serbest mallar) ilgili hukuki işlemleri yapabilirler. Örneğin, bir meslek ve sanatın icrası için kendisine bırakılan malları satabilirler. Yine aynı şekilde, ana babasının rızası ile aile dışında yaşayan çocuk kazancını da dilediği gibi harcayabilir.

Sınırlı ehliyetsizler, kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları diledikleri gibi kullanabilirler. Örneğin "Ergin kılınma isteminde bulunma, nişanlanma, nişanı bozma, evlenme, tanıma, boşanma ve babalık davası açma hakkı gibi haklar kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardır.

c) Hiç Yapamayacakları İşlemler (Yasak İşlemler): Bazı hukuki işlemler ne bizzat sınırlı ehliyetsizler tarafından, ne yasal temsilcisinin rızası ile sınırlı ehliyetsizler tarafından ne de sınırlı ehliyetsiz adına bizzat yasal temsilciler tarafından yapılabilir. Bunlara yasak işlemler denir. Yasak işlemler yapılırlarsa batıl sayılırlar. Yasak işlemler şunlardır; önemli bağışlamalar, vakıf kurma, kefil olma.

-Haksız Fiillerden Sorumlu Olma Ehliyetleri Bakımından Durumları: Haksız fiil sorumlulukları vardır, çünkü bu kişilerin ayırt etme güçleri vardır. Bu zararlardan dolayı bizzat kendi malvarlıkları ile sorumludurlar.

-Dava Ehliyeti Bakımından Durumları: Kendi başlarına yapabilecekleri hukuki işlemleri ve haksız fiilleriyle ilgili olarak dava ehliyetleri vardır. Bunun dışında bir sorumlulukları yoktur.

D) TAM EHLİYETSİZLER

Bu kişilerin fiil ehliyetleri hiç yoktur. Çünkü bunların ayırt etme güçleri yoktur. Ergin olmalarının hiçbir önemi yoktur. Tam ehliyetsizlerin hukuki işlemleri hüküm ifade etmez, iradeleri yok sayılır. Kanuni temsilcilerinin izniyle bile hukuki işlem yapamazlar. İşlem yaptığı kişinin iyi niyetli olması yani durumun farkında olmaması bile işlemi geçerli kılmaz. Tam ehliyetsizlerin haksız fiil ehliyeti de yoktur. Ancak bazı istisnai hallerde **haksız fiillerden sorumlu olma ehliyetleri** vardır. Bu haller, **kusursuz sorumluluk halleridir**. Yani, adam çalıştıran kişi işçisinin, hayvan sahibi hayvanının, bina ve inşaat sahibi inşaat ve binasının, taşınmaz sahibi taşınmazının başkalarına verdiği zararlardan sorumludur. Bu kişilerin tam ehliyetsiz olması durumu değiştirmez.

Temyiz kudretini geçici olarak **kusuru ile kaybedenler** haksız fiillerinden her halükarda sorumludurlar. Temyiz kudretini geçici olarak kusursuz olarak kaybedenler ise aynı tam ehliyetsizler gibi değerlendirilir. Örneğin; isteği ile sarhoş olan kimse haksız fiillerinden sorumlu olduğu halde, isteği dışında sarhoş olan kimse haksız fiilinden sorumlu değildir. Tam ehliyetsizlerin dava ehliyetleri de yoktur.

Hakkaniyet sorumluluğu'na gelince; zengin bir akıl hastasının fakir bir kişiye verdiği maddi zarardan sorumlu tutulması yasa gereğidir. Burada akıl hastasının sorumluluğu hakkaniyet gereğidir.

7) TÜZEL KİŞİLİK

Tüzel Kişilik: Belli bir amacı gerçekleştirmek üzere, bağımsız bir varlık halinde teşkilatlanmış olup, haklara ve borçlara sahip olma iktidarı hukuk düzenince tanınmış bulunan kişi ve mal topluluklarıdır. İnsan yaşamı sınırlıdır ve devamlılık arzeden hizmetlerin kesintisiz devam ettirilmesine insan ömrü yetmez. Bu hizmetlerin görülebilmesi ancak tüzel kişiler vasıtası ile olabilir.

Tüzel kişilerin ,kendilerini meydana getiren insanlardan bağımsız bir malvarlıkları ve ayrı bir iradeleri vardır.Hukuki işlem yaparak borç altına girebilirler, hukuka aykırı fiillerle başkalarına verdikleri zararlardan sorumlu olurlar,dava açabilir kişilik haklarından yararlanabilirler.

A) TÜZEL KİŞİLERİN TÜRLERİ

a) BÜNYELERİNE (İÇ YAPILARINA) GÖRE TÜZEL KİŞİLER

1) Kişi Toplulukları: Belli bir amacın gerçekleştirilmesi için kişilerin bir araya gelmesi ile oluşmuş bağımsız varlığa sahip topluluklardır. Bünyeleri **korporatiftir**. Yani meslek kuruluşlarındaki gibidir. Devlet, vilayet (il özel idaresi), belediyeler, köyler, dernekler, şirketler bunlara örnekler.

2) Mal Toplulukları: Belli bir malın veya malların bir amaca özgülenmesi ile oluşturulmuş bağımsız varlığa sahip topluluklardır. Bünyeleri **kurumsaldır**. Bunlara örnek olarak, vakıflar ve kamu kurumları (üniversite, hastane, TRT) gösterilebilir.

b) TABİ OLDUKLARI HUKUKA GÖRE TÜZEL KİŞİLER

1) Kamu Hukuku Tüzel Kişileri: Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için kamu hukukuna ilişkin kanun ve hukuk kuralları çerçevesinde oluşturulmuş tüzel kişiliklerdir. Özel hukuk kişileriyle olan ilişkilerinde üstün bir durumda bulunurlar. Kanunla kurulurlar. Kendi iradeleriyle kendilerini feshedemezler.

a) Kamu Yönetimleri (Amme İdareleri) : Devlet, vilayet, (il özel idareleri), belediye, köy gibi kişi topluluklarıdır.

b) Kamu Kurumları (Amme Müesseseleri) : Üniversite, hastane, TRT gibi mal topluluklarıdır.

2) Özel Hukuk Tüzel Kişileri: Özel hukuka ilişkin kanun ve hukuk kuralları çerçevesinde oluşmuş tüzel kişiliklerdir. Özel hukuk kişileriyle olan ilişkilerinde eşit durumdadırlar. Kişilerin kendi iradeleri ile kurulurlar ve yine kendi iradeleri ile feshedilebilirler.

a) Kazanç Paylaşmak Amacı Güden Tüzel Kişiler: Bunlar iktisadi amaçlı tüzel kişilerdir. İktisadi amaç ya da kazanç paylaşma amacı güden tüzel kişilere **şirket (ortaklık)** denir ki bunlar Ticaret Kanunu'na tabidirler. Örneğin; bankalar bu tür tüzel kişilerdendir.

b) Kazanç Paylaşmak Amacı Gütmeyen Tüzel Kişiler: Bunlar iktisadi olmayan tüzel kişilerdir. Amaçları siyasi, edebi, ilmi, hayır ,sanat veya spor olabilir. Dernekler ve vakıflar (Medeni Kanun'a tabidirler) bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Dernek: Kazanç paylaşmak dışında bir amaçla en az 7 gerçek kişi ile kurulan kişi topluluğu niteliğinde özel hukuk tüzel kişisidir.

Vakıf: Başlı başına bir varlığı bulunmak üzere bir malın belli bir amaca özgülenmesidir.

X. HAKKIN TANIMI

Hak: Hukuk düzeni tarafından şahıslara tanınmış olan yetkililerdir. Her hak, yazılı olsun veya olmasın bir hukuk kuralına dayanır.

Şahıs (Kişi): Hukukta hak sahibi olan varlıklardır.

Hakkın mahiyetini açıklamak üzere ortaya atılan çeşitli görüşler şunlardır:

1. İrade teorisi
2. Menfaat teorisi
3. Özgürlük teorisi
4. Karma teorisi

A) HAKKIN TÜRLERİ

1) Kamu Hakları (Temel Haklar): Kişilerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarından, yani kamu hukukundan doğan haklardır. Kamu hakları, vatandaşların Devlete karşı sahip oldukları haklardır.

2) Özel Haklar (Medeni Haklar): Kişiler ile kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarından, yani özel hukuktan doğan haklardır.

Kamu hakları ile özel haklar arasında bir takım farklar bulunur. Özel haklardan herkes yararlandığı halde, kamu haklarından ancak vatandaşlar yararlanabilir. Örneğin, bir yabancı alacak hakkından, mülkiyet hakkından, şahsiyet hakkından yararlanabildiği halde, seçme ve seçilme hakkından yararlanamaz, siyasi haklardan istifade edemez. Özel haklardan yararlanma bakımından vatandaşlar arasında eşitlik ilkesi geçerli olduğu halde, kamu haklarından yararlanma bakımından böyle bir eşitlik söz konusu değildir. Örneğin, milletvekili seçilme hakkından yararlanabilmek için 25 yaşın doldurulması şarttır.

1)KAMU HAKLARI (TEMEL HAKLAR)

Kamu haklarının türleri şunlardır:

a) Kişisel Haklar: Kişinin maddi ve manevi varlığı ile ilgili bulunan ve bu varlığın serbestçe geliştirilmesi amacına yönelik olan hak ve hürriyetlerdir. Örneğin, kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü, basın özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, mülkiyet hakkı, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, yayın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü gibi.

b) Sosyal ve Ekonomik Haklar: Kişinin sosyal ve ekonomik faaliyetleriyle ilgili bulunan hak ve özgürlüklerdir. Örneğin, eğitim ve öğretim hakkı, çalışma ve dinlenme hakkı, sendika kurma hakkı, Toplu İş Sözleşmesi hakkı, Grev ve lokavt hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sözleşme özgürlüğü gibi.

c) Siyasi Haklar: Herhangi bir biçimde devletin yönetimine ve siyasi kuruluşuna katılmaya yönelik haklardır. Örneğin, vatandaşlık hakkı, seçme ve seçilme hakkı, oy kullanma hakkı, siyasi parti kurma hakkı, kamu hizmetlerine girme hakkı (memur olma hakkı), vatan hizmeti hakkı, dilekçe hakkı gibi.

2) ÖZEL HAKLAR (MEDENİ HAKLAR)

a) MAHİYETLERİNE GÖRE ÖZEL HAKLAR

1) Mutlak Haklar: Sahibine maddi veya maddi olmayan bütün mallar ile şahıslar üzerinde en geniş yetkileri veren ve sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen haklardır.

-Mallar üzerindeki mutlak haklar: Mal, para ile ölçülebilen ve başkalarına devredilebilen şeylerdir.

1) Maddi mallar üzerindeki mutlak haklar: Maddi mallar, elle tutulup gözle görülebilen şeylerdir. Hukuk dilinde bunlara **eşya** denir. Örneğin; otomobil, tarla, ev, gözlük birer maddi maldır. Buna karşılık bir sanatçının meydana getirdiği heykel, yağlı boya tablo, bir şiir kitabı, bir roman maddi olmayan mal sayılır. Maddi mallar, yani eşya üzerindeki mutlak haklara **ayni haklar** adı verilir. Ayni haklar da ikiye ayrılır:

-Mülkiyet hakkı: Sahibine tam ve geniş yetki veren bir ayni hak türüdür. Mülkiyet hakkı, sahibine o eşyayı **kullanma**, ondan **yararlanma** ve onunla ilgili her türlü maddi ve hukuki **tasarrufla bulunma** yetkilerini veren tam bir ayni haktır.

-Sınırlı ayni haklar: Sahibine tam ve geniş yetki vermezler. Sınırlı yetkiler tanınırlar. Bunlar da kendi aralarında 3'e ayrılırlar:

a) İrtifak hakları: Başkasına ait eşyayı kullanma veya ondan yararlanma yetkisi veren sınırlı bir ayni haktır. Üç türü vardır:

Ayni irtifaklar: Mallar üzerinde kurulan irtifak haklarıdır. Örneğin geçit hakkı.

Kişisel irtifaklar: İki türüdür:

-İntifa hakkı: Sahibine hakkın konusu olan taşınır veya taşınmaz eşyadan ve haktan yararlanmak ve onu kullanma yetkisi veren sınırlı ayni haktır.

-Oturma hakkı: Sahibine bir evde oturmak veya onun bir kısmını işgal etmek yetkisini veren sınırlı ayni haktır.

Karışık irtifaklar: Hem kişisel hem ayni irtifak hakkı verir. Örneğin; Üst hakkı (başkasının arsası üzerine inşaat yapma yetkisi verir)

b) Taşınmaz yükü: Bir taşınmaz malikinin, yalnız o taşınmaz karşılık olmak üzere bir kimseye bir şey yapmak veya vermekle yükümlü kılınmasıdır.

c) Rehin hakları: Sahibine, alacağını borçlusundan alamadığı takdirde, rehin verilmiş olan şeyi sattırarak paraya çevirmek suretiyle alacağını tahsil etmek yetkisini veren sınırlı bir ayni hak türüdür.

2) Maddi Olmayan Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar: Maddi olmayan mallar, zeka ve düşünce ürünü olan şeyler yani eserlerdir.

Fikri Haklar: Bir kimse tarafından yaratılan yapıt üzerindeki düşünsel haktır. Örneğin; bilim adamının yayımladığı bilimsel eser, roman, şiir kitabı, heykel, beste, tiyatro eseri gibi.

Fikri Eserler: Hikaye, roman, şiir, beste, tablo gibi güzel sanatlara ilişkin eserler ile bilimsel eserlerdir.

Telif Hakkı (Yazar Hakkı): Fikri eserler üzerinde yaratıcısının sahip bulunduğu haklardır.

İhtira (Buluş – Patent) Hakkı: Sınai eser(ihtira) vücuda getiren kimsenin sahip olduğu haktır.

İhtira Beratı: İhtira vücuda getiren kimsenin devletten aldığı belgedir.

Marka: Malların benzerlerinden ayırt edilmesine ve ilgili malların tanıtımına yarayan araçlardır. Markalar, **Türk Patent Enstitüsüne** tescil edilirler. Örneğin ; AEG, Arçelik, Ülker gibi

-Kişiler Üzerindeki Mutlak Haklar

a) Hak Sahibinin Kendi Kişiliği Üzerindeki Mutlak Hakları: Bu haklar, bir kimsenin maddi, manevi ve iktisadi bütünlüğü ve varlıkları üzerinde sahip bulunduğu mutlak haklardır. Bunlara **kişilik hakları** denir.

b) Başkasının şahsı üzerindeki mutlak haklar: Örneğin **velayet hakkı**, **vesayet hakkı** gibi haklardır.

Velayet hakkı: Henüz ergin olmayan çocuklar üzerinde ana ve babasına tanınmış olan mutlak haklardır. Ana ve babanın çocukları üzerinde egemenlik hakları bu gruba girer.

Vesayet hakkı: Mahkemece kısıtlanan kişiler üzerinde vasilere tanınan mutlak haktır.

Henüz ergin olmamış veya ergin olmakla birlikte kısıtlanmış olan çocukların üzerinde medeni kanun tarafından ana ve babaya tanınan hakka ne ad verilir?

- A) Velayet
- B) Vesayet
- C) Veraset
- D) Soy bağı
- E) Evlat edinme

**2010KPSS/LİSANS
CEVAP: A**

2) Nisbi Haklar: Nisbi haklar, mutlak haklar gibi herkese karşı değil, ancak belli bir kişi veya belli kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. Nisbi haklar özellikle **borç ilişkilerinden** doğarlar ve sahibine karşısındaki kişiden(borçludan) belli bir davranış biçiminde bulunmasını, yani bir şey vermesini veya bir şey yapmasını yahut da bir şey yapmamasını istemek yetkisini verirler. Borç ilişkisinden doğan nisbi haklarda (alacak hakkı), hak sahibi alacaklı, karşısındaki kişi ise borçlu durumundadır. Alacak-borç ilişkisi hukuki muameleden, haksız fiilden ve sebepsiz zenginleşmeden (haksız iktisaptan) doğar.

-Hukuki işlem: Hukuki sonuç elde etmek için yapılan irade açıklamalarıdır.

-Haksız fiil: Hukuk düzeninin izin vermediği fiillerdir. Örneğin; otomobilin camını kırmak, birini yaralamak veya öldürmek gibi.

-Sebepsiz zenginleşme: Bir kimsenin malvarlığının diğer bir kimsenin malvarlığı aleyhine, haklı bir sebep olmaksızın çoğalmasdır.

Nisbi haklar herkese karşı değil, sadece belli bir kişiye karşı ileri sürülürler. Örneğin; kira sözleşmesinde sadece kiracıya veya kiraya verene karşı ileri sürülür. Bu açıdan mutlak haklardan ayrılır.

b) KONULARINA GÖRE ÖZEL HAKLAR

1)Malvarlığı Hakları: Kişilerin maddi menfaatlerini koruyan haklardır. Hukuk dilinde malvarlığı(Mamelek), bir şahsın para ile ölçülebilen hak ve borçlarının tümünü ifade eder. Bu haklara örnek olarak eşya üzerindeki mutlak hakları yani ayni hakları (mülkiyet hakkı), nisbi hakları ve fikri hakları (telif hakkı gibi) gösterebiliriz.

2) Kişilik Hakları: Kişilerin manevi menfaatlerini koruyan haklardır. Bu haklar, para ile ölçülemeyen, paraya çevrilemeyen, sahibi için sadece manevi değer taşıyan haklardır. Kişilik hakları başkalarına devredilemez ve miras yolu ile mirasçılara geçmez. Yani kişilik hakları, bir kişinin bedensel, zihinsel ve iktisadi bütünlüğü üzerindeki mutlak haklardır. Örnek; sağlık, vücut bütünlüğü, şeref ve haysiyet, sırlar, isim, fotoğraf ve özgürlük üzerindeki haklar gibi.

c) KULLANILMALARINA GÖRE ÖZEL HAKLAR

1)Devredilebilen Haklar: Sağlararası bir hukuki muamele ile veya miras yolu ile başkalarına devredilebilen haklardır. Mülkiyet hakkı, telif hakkı, alacak hakkı gibi malvarlığı haklarından çoğu hukuki bir işlem ile başkalarına devredilebilir ve miras yolu ile mirasçılara intikal edebilir. Ancak malvarlığı haklarından bazıları, örneğin sınırlı ayni haklardan olan intifa hakkı, oturma hakkı ve bir alacak hakkı olan nafaka hakkı başkalarına devredilemezler ve miras yolu ile intikal etmezler.

2) Devredilemeyen haklar (kişiyeye bağlı haklar): Özel haklardan bazıları, örneğin şahsiyet hakları ile bir kısım mamelek hakları başkalarına devredilemezler ve miras yolu ile intikal etmezler. Bu haklardan bazıları sahibine çok sıkı şekilde bağlıdır. Bunlara kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklar adı verilir. Bunlar kanuni temsil yoluyla bile kullanılamazlar. Örneğin, ergin kılınmayı talep etme , nişanı bozma , boşanma davası açma , soybağının reddi hakları gibi.

d) AMAÇLARINA GÖRE ÖZEL HAKLAR

1) Yenilik Doğuran (İnşai) Haklar: Hak sahibine tek taraflı bir irade beyanı ile yeni bir hukuki durum yaratmak veya mevcut bir hukuki durumu değiştirmek yahut da mevcut bir hukuki durumu tamamen ortadan kaldırmak yetkisini veren bir özel hak türüdür. 3'e ayrılır:

a) Kurucu yenilik doğuran haklar: Hak sahibinin tek taraflı bir irade beyanı ile bir hukuki durumun kurulması sonucunu doğururlar. Örneğin; satım akdinde icap'ın kabulü (sözleşme yapmak) gibi.

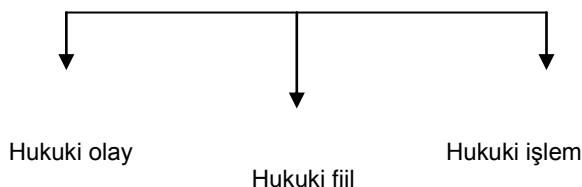
b) Değiştirici yenilik doğuran haklar: Hak sahibinin tek taraflı bir irade beyanı ile mevcut bir hukuki durumun değişikliğine yol açan haklardır. Örneğin, satım akdinde alıcının, semenin (satış bedelinin) indirilmesini veya malın ayıpsız benzeri ile değiştirilmesini talep hakkı gibi.

c) Bozucu yenilik doğuran haklar: Hak sahibinin tek taraflı bir irade beyanı ile mevcut bir hukuki durumun ortadan kalkmasına yol açan haklardır. Örneğin, kira, iş, adi şirket sözleşmelerinin taraflardan birinin tek taraflı beyanı ile sona erdirilmesi gibi (feshi bildirme=feshi ihbar). Vekilin istifası ve azli de bu haklardandır.

2) Alelade Haklar: Kullanılmalarıyla yeni bir hukuki durum meydana getirmeyen haklardır. Örneğin, Medeni Kanunumuzun ergin (reşit) olmamış küçükler bakımından sadece anne ve babaya tanınmış olan velayet hakkı gibi.

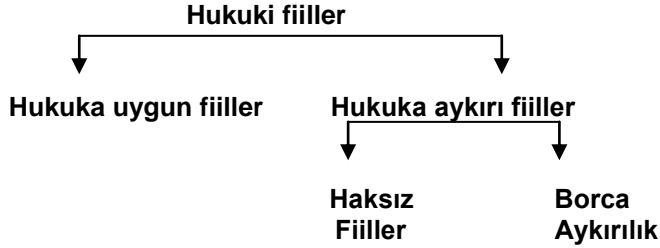
B) HAKKIN KAZANILMASI

Hakkın kazanılması, bir hakkın bir kişiye bağlanmasını, hak ile kişi arasında bir bağlantı kurulmasını ifade eder. Hakkın kazanılması için **başlıca üç olgu vardır**;

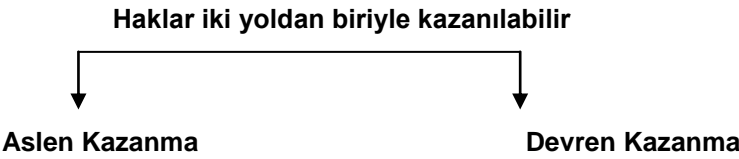
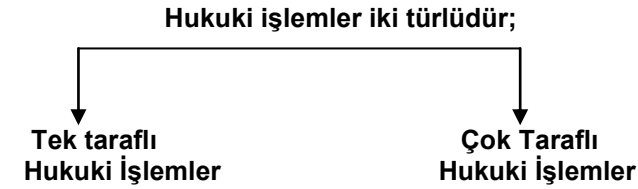

***Hukuki olay**, gerek insan iradesiyle, gerek kendiliğinden meydana gelen olaylardan (doğal olaylar), hukukun kendilerine sonuçlar bağladığı olaylardır. Örneğin **doğum** ve **ölüm** birer hukuki olaydır, zira hukuk düzeni her ikisine de hukuki sonuçlar bağlar. Ölüm ile mirasçılar lehine bazı haklar doğar, doğum ile de gerçek kişilik başlar ve kişilik hakları kazanılır.

***Hukuki fiil**, insan iradesinin ürünü olan ve kendisine hukuki sonuçlar bağlanan olaylardır. O halde hukuki olaylar içinden sadece insanların faaliyetleri hukuki fiil oluşturur, tabii olaylar hukuki fiil sayılmazlar. Bir kişinin belli bir yerde sürekli kalmak niyetiyle oturması yani ikametgah kurması, yine bir kişinin başkasına ait tahtaları kullanarak masa, tabure gibi bir eşya yapmak suretiyle o eşyanın mülkiyetini kazanması hep birer hukuki fiildir.

***Hukuki işlemler**, bir veya daha fazla kişinin hukuki bir sonuç elde etmek üzere iradelerini açıklamalarıdır.

Aslen Kazanma, bir kimsenin o zamana kadar hiç kimseye ait olmayan bir hakkı kendi fiiliyle elde etmesidir. Örneğin denizde tutulan balık, ormanda yakalanan hayvan üzerinde mülkiyet hakkı aslen kazanılmıştır. Mülkiyet hakkının sahipsiz taşınır mallar üzerinde aslen kazanılmasına sahiplenme, sahipsiz taşınmaz mallar üzerinde aslen kazanılmasına ise işgal denir.

Mülkiyetin aslen kazanılması eşya denen **maddi mallar** üzerinde olabileceği gibi **maddi olmayan mallar** veya **kişiler** üzerinde de olabilir. Örnek; bir bilim adamı, yayımladığı eseri üzerindeki **tefif hakkını**, ana ve baba çocukları üzerindeki **velayet hakkını** aslen kazanır.

Devren Kazanma, bir kişinin bir hakkı, o zamana kadar sahibi bulunan kişiden elde etmesidir. Burada bir hak eski sahibinden, yeni sahibinin malvarlığına geçer. Bu sebeple devren kazanmada bir kişi bir hakkı kazanırken, diğer kişi o hakkı kaybeder. Örneğin bir kişi kitabını **satar** veya **bağışlarsa**, teslim edildiği anda kitap üzerindeki mülkiyet hakkı alıcı veya bağışlanan tarafından devren kazanılırken, satıcı veya bağışlayan, sahibi olduğu mülkiyet hakkını kaybeder.

Taşınmazlar üzerindeki aynı haklar, **tapu siciline tescil** anında, **taşınır mallar** üzerindeki aynı haklar, eşyanın **teslimi** (zilyedliğin devri) anında, **mirasa** ilişkin haklar, **miras bırakanın ölümü** anında mirasçılara geçer ve onlar tarafından kazanılmış olur.

Uygulamada hakların kazanılması genellikle devren olmaktadır.

a)Hakkın Kazanılmasında İyi niyetin Rolü

Mülkiyet hakkının geçerli olarak devren kazanılabilmesi için kanunun aradığı şartların bulunması veya kazanmaya engel bir durumun bulunmaması gerekir, aksi halde o hak kazanılmış olmaz. Ancak Medeni Kanun, iyiniyetin varlığı halinde hakkın geçerli olarak kazanılabileceğini kabul eder.

İyiniyet; bir hak kazanılırken, hakkın kazanılmasına engel olan bir sebebin varlığı veya kazanma için gerekli olan bir unsurun yokluğu hakkında kişide bulunan, mazur görülebilen bir bilgisizlik veya yanlış bir bilgidir.

İyiniyetin İşlevi;

İyiniyet, bir hakkın kazanılması için gerekli şartların bulunmamasına veya hakkın geçişini önleyen sebeplerin bulunmasına rağmen o hakkı geçerli bir şekilde kazanmayı sağlar.

İyiniyetin etkisi eşya hukukunda, aile hukukunda, miras hukukunda ve borçlar hukukunda görülür.

a) Eşya hukukunda etkisi; Bu durumun etkilerini taşınır mallar ve taşınmaz mallar için ayrı ayrı incelemek gerekir.

-Taşınırmlar üzerindeki mülkiyet hakkının kazanılması; taşınır eşya,bir yerden başka bir yere taşınabilen eşyalar ile sahip olunmaya elverişli olan doğal güçlerdir.Örnek;kitap,otomobil, hayvanlar, elektrik enerjisi,doğal gaz gibi.

Taşınırmlar üzerindeki mülkiyet hakkının iyiniyet sayesinde kazanılıp kazanılamayacağı, o taşınır eşyanın sahibinin elinden çıkış biçimine göre belirlenir. Buna göre durumu ikiye ayırarak incelemek gerekir;

Sahibinin elinden isteği ile çıkan taşınırmlarda durum; bir taşınır eşyanın sahibinin elinden isteğiyle (rızasıyla) çıkması, o eşyanın, sahibi tarafından, bir hukuki işlemle, belli bir süre için bir başkasına verilmesidir. Örneğin Ali, sahibi olduğu kalemını bir süre kullanması için Banu'ya verirse, bu kalem Ali'nin kendi isteğiyle elinden çıkmıştır; çünkü Ali ile Banu arasında bir ariyet sözleşmesi yapılmıştır. Ayşe, tatile giderken takılarını saklanması için bir banka kasasına koymuş, arkadaşına saklaması için vermiş ya da bir kafede montunu vestiyere bırakmışsa, takılar ve mont istekle elden çıkmıştır, çünkü burada bir hukuki işlem olan saklama sözleşmesi vardır. Kiraya verilen ya da rehnedilen taşınırmlar da sahibinin elinden isteğiyle çıkmıştır. İşte sahibinin elinden isteğiyle çıkan bu eşyalara bırakılmış eşyalar denir. Buna göre; Alev, okuyup geri vermesi için kitabını arkadaşı Mert'e verir (ariyet sözleşmesi) Kitabı okuyan Mert onu Alev'e iade etmez ve Cenk'e satar. Acaba Cenk bu taşınır eşya üzerinde mülkiyet hakkını kazanmış olur mu? Eğer Cenk satın aldığı kitabın Mert'e ait olduğunu sanıyorsa ve kitabın Alev'e ait olduğunu bilmemesi mazur görülebilecek bir bilgisizlik ise yani gerekli dikkat ve özeni göstermesine rağmen kitabın Mert'e ait olmadığını öğrenememişse, iyiniyetlidir ve kitap üzerinde mülkiyet hakkını kazanır. O halde kitabın gerçek sahibi olan Alev, kitabın geri verilmesini Cenk'ten isteyemez. Çünkü Alev kitap üzerindeki mülkiyet hakkını kaybetmiş, bu hakkı iyiniyetli Cenk kazanmıştır. (Medeni Kanun'a göre bir taşınırmların emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynı hak elde eden kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur.)

Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırmlarda durum; sahibinin elinden isteği olmadan çıkan eşya, çalınmış, kaybedilmiş, gasp edilmiş, (zorla alınmış) eşyadır. Bu tür taşınırmlar üzerinde iyiniyetle mülkiyet hakkının kazanılması mümkün değildir. Örneğin A kitabını otobüste unutur kitabı B bulur ve C'ye satar C iyiniyetli olsa, yani kitabın A tarafından otobüste unutulduğunu bilmese ve onun B'ye ait olduğunu sansa bile kitabın mülkiyetini kazanamaz. Çünkü bu kitap sahibinin elinden isteği olmadan çıkmıştır. Bu durumda A, 5 yıl içinde açacağı bir istihkak davası ile kitabını C'den alabilir.

Demek ki kural, sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınır eşyalar üzerinde iyiniyetle aynı hak kazanmanın mümkün olmamasıdır. Ancak Medeni Kanun bu kurala bir istisna getirmiştir. Buna göre,zilyedin rızası olmaksızın elinden alınan parayı ve hamile yazılı senetleri iyiniyetle edinen kimse (bu durumu bilmeyen) bunlara sahip olabilir. Örnek; Ali 50 lirayı düşürse ve parayı bulan B, C'den bir saat satın alsa, Ali parasını C'den isteyemez.

Bir kişi,sahibinin elinden isteği olmadan çıkan bir taşınır eşyayı bu durumu bilmeyerek yani iyiniyetle, açık arttırmadan , pazardan ya da benzer eşyaların satıldığı bir dükkandan satın almışsa,o eşya üzerinde mülkiyet hakkını kazanamaz; fakat bu eşya ondan ancak ödediği bedel kendisine verilmek şartıyla geri istenebilir. Buna bedel karşılığı geri verme denir. Örneğin A saatini çaldırsa,B de bu saati bir saatçi dükkanından 50 liraya satın alsa ve bunun çalıntı bir saat olduğunu bilmese, A'nın saati B'den alabilmesi için onun saatçiye ödediği 50 lirayı kendisine ödemesi gerekir.

-Taşınmazlar üzerinde mülkiyet hakkının kazanılması; Taşınmaz,yerinde sabit olan,bulunduğu yerden başka bir yere taşınamayan eşyadır.Bunlar arazi ve tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ile kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümlerdir.

Taşınmazlar üzerinde mülkiyet veya diğer bir aynı hakkın kazanılması kural olarak tapu siciline tescil ile olur. Tapu sicili resmi bir sicildir ve sicildeki kayıtların doğru olduğu konusunda bir adi karine vardır. Buna göre tapudaki kayda iyiniyetle inanarak mülkiyet veya diğer bir aynı hakkı kazanan kişinin kazanımı geçerlidir. Örneğin,A'ya ait bir tarla tapu sicilinde yanlışlıkla B adına tescil edilmiştir. Tapu sicilindeki bu kayda dayanarak C bu tarlayı malik olarak görülen B'den satın alırsa, iyiniyetli olduğu yani tapudaki kaydın yanlış olduğunu bilmediği takdirde tarla üzerinde mülkiyet hakkını kazanır. Tarlanın asıl sahibi olan A,istihkak davası açarak tarlayı C'den geri alamaz.

b) Aile Hukukunda etkisi; evli olan bir kimse ikinci bir evlilik yapamaz. Eğer yaparsa, ikinci evlilik mutlak butlan ile sakattır ve dava açılarak ortadan kaldırılabilir. Fakat ikinci evlilik henüz iptal edilmeden önce birinci yani geçerli olan evlilik ölüm veya boşanma sebebiyle ortadan kalkarsa ve ikinci evlilikteki eş de iyiniyetli ise yani evlendiği kişinin başkasıyla zaten evli olduğunu bilmiyorsa, artık ikinci evliliğin iptali için dava açılmaz

c) Borçlar Hukukunda etkisi; bir alacağın, alacaklı tarafından yazılı bir şekilde bir başkasına devredilmesine, alacağın temlik denir. Alacağın devri için borçludan izin almak gerekmez. Borçlu, alacağın temlikinden haberdar olursa, borcunu artık yeni alacaklıya ödemelidir. Fakat alacağın temlik edildiği kendisine bildirilmemişse yani iyiniyetli ise, borcunu eski alacaklısına ödemekle borcundan kurtulur. Artık yeni alacaklı ondan borcu kendisine ödemesini isteyemez.

b) İyiniyetin Mahiyeti

Medeni Kanun,kural olarak herkesin iyiniyetli olduğunu kabul eder. (İyiniyet karinesi). **Karine**, mevcut ve bilinen olgulardan (vakıa), bilinmeyen bir olgunun varlığı sonucunu çıkarmaktır. Karinelerin **en önemli özelliği**, iddiasını bir karineye dayandıran kişinin **ispat yükünden kurtulmasıdır**. İyiniyet karinesi de bir kişiyi iyiniyetli olduğunu ispattan kurtarır. Karşı taraf, bu kişinin iyiniyetli olmadığını iddia ediyorsa, onun kendisinden beklenen özeni göstermediğini ispatlamak zorundadır.

C) HAKKIN KAYBEDİLMESİ

Hakların kaybedilmesi; hukuki olay, hukuki fiil ve hukuki işlem yoluyla gerçekleşir.

a) Hukuki olay; bir hukuki olay olan **ölüm**, hak sahibinin kişiliğine bağlı hakları ortadan kaldırır. (Velayet hakkı, kişilik hakları gibi). Hakkın konusu olan eşyanın çeşitli sebeplerle **yok olması**, eşya üzerindeki hakkı ortadan kaldırır. Kanunda yazılı belli bir **sürenin hak kullanılmaksızın geçmesi** hakkı ortadan kaldırır. Bu süreye **hak düşürücü süre** denir. Örneğin murisin ölümünden itibaren üç ay içinde mirası reddetmeyen mirasçılar mirası kabul etmiş sayılır ve red hakkını kaybederler.

b) Hukuki fiil; sonucunda da haklar kaybedilebilir. Örneğin bir kimse kitabını çöpe atar veya kedisini sokağa bırakırsa, onlar üzerindeki mülkiyetini kaybeder. Buna hukukta **terk** adı verilir. Bu eşyalar terk ile artık sahipsiz eşya haline gelir. Mirasçılardan biri miras bırakana öldürürse, mirasçılık hakkını kaybeder. Buna **mirastan yoksunluk** denir. Eşlerden birinin **zina** yapması diğer eşe boşanma davası açma hakkı verir. Fakat dava açma hakkına sahip olan eş diğerini **affederse**, bu hakkını kaybetmiş olur.

c) Hukuki işlemler; bir hak, sahibi tarafından hukuki işlemle başka bir kişiye devredilirse kaybedilir. Örnek; A arabasını B'ye satıp teslim ederse, mülkiyet hakkını hukuki işlemle (satım sözleşmesi) kaybetmiş olur, B de aynı yolla hakkı kazanmış olur.

1) HAKKIN KULLANILMASI

Anayasa'ya göre, mülkiyet hakkının toplum yararına aykırı kullanılmaması gerekir. Medeni Kanun'a göre de taşınmaz maliki hakkını kullanırken komşusuna zarar verecek her türlü taşkınlıktan kaçınmak zorundadır. (Yüksek sesle müzik dinlememe, çöp atmama gibi)

Hakkın Kullanılmasında Dürüst Davranma; Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kuralına uymak zorundadır. Dürüstlük kuralı; bir hak sahibinin hakkını kullanırken veya bir borçlunun borcunu yerine getirirken iyi ve doğru hareket etmesi, yani dürüst, namuslu, akıllı başında, davranışlarının sonucunu bilen, orta zekalı her insanın benzer olaylarda izleyeceği yolda hareket etmesi demektir. Aksi halde dürüstlük kuralına uyulmamış ve haklar kötüye kullanılmış olur. Örneğin bir borçlu borcunu sabaha karşı 04:00'te alacaklıyı uyandırarak ödemeye kalkarsa, dürüstlük kuralına uymamış olur.

Dürüstlük kuralının hukuki işlemlerin yorumunda, hukuki işlemlerin hakim tarafından tamamlanmasında da rolü vardır. Buna göre;

Dürüstlük kuralı gereğince,bir sözleşme yapıldıktan sonra şartlarda büyük ölçüde değişiklik olduğundan borçlunun durumu ağırlaşsa dahi,kural olarak sözleşmenin aynen yerine getirilmesi gerekir, Buna **ahde vefa** ilkesi denir.

Ancak sözleşme yapılırken önceden tahmin edilemeyen olağanüstü bir halin sonradan ortaya çıkması yüzünden taahhüdün borçlu tarafından eski şartlarla aynen yerine getirilmesi, onun çok büyük bir zarara uğramasına sebep olabilir. İşte bu gibi hallerde hakimin, borçlunun talebi üzerine sözleşmeyi yeni durum **ve şartlara uydurmak amacıyla** değiştirebilmesi veya tamamen ortadan kaldırabilmesi (feshedebilmesi) mümkündür. Bu görüşe **emprevizyon nazariyesi (öngöremezlik teorisi)** denir. Örneğin; Müteahhit A,devletle bir sözleşme yaparak 20 trilyon TL'ye bir baraj inşa etmeyi taahhüt etse, ancak sözleşme yapıldıktan sonra demir ve çimento fiyatlarında olağanüstü bir artış olsa ve gümrük resmi de % 100 artsa bu durumda müteahhit taahhüdünü eski şartlarla yerine getirecek olsa iflas edecekse emprevizyon nazariyesinin uygulanmasını isteyebilir.

Hakkın Kötüye Kullanılması; Hak sahibi hakkını kötüye kullanırsa, hukuk düzeni bunu korumaz. Bir hakkın kötüye kullanılması demek, o hakkın dürüstlük kurallarına apaçık aykırı olarak ve amacı dışında kullanılması ile bundan başkalarının zarar görmesi ya da bu ihtimalin olmasıdır. Örneğin; iki bina arasına 2-3 metrelik bir güvenlik duvarı inşa etmek yeterli olacağı halde sırf diğer binanın manzarasını kapatmak amacıyla 10 metrelik duvar örülmesi hakkın kötüye kullanılmasıdır.

2)HAKKIN KORUNMASI

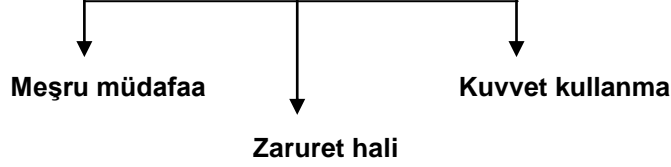
Hakkın Korunması Yolları

a)Hakkın devlet eliyle korunması; bu, hak sahibinin mahkemede bir dava açması ve hakkının elde edilmesini istemesiyle olur. Bir kimsenin hakkının korunması veya elde edilmesi için devletin harekete geçmesini istemesine **dava** denir. Bir kimse dava hakkından önce talep hakkı ile hakkının yerine getirilmesini isteyebilir.

b) Talep hakkı; bir şahsın hakkını elde etmek üzere karşısındaki şahsa yönelttiği isteme yetkisidir.

Bu hak sözlü ya da yazılı (mektup, noter eliyle gönderilecek ihtarname, protesto vs.) olarak kullanılabilir. Buna göre hak sahibi ilk önce talep hakkını kullanarak hakkını elde etme yoluna gider. Eğer bu yolla hakkını elde edemezse, o zaman dava hakkını kullanması gerekir. Örnek; bir kişi malını sattığı kişiden öncelikle parasının ödenmesini talep eder, alıcı parayı öderse dava açmak gerekmez, ödemezse satıcı dava hakkını kullanır.

c) Hakkın bizzat sahibi eliyle korunması; Kural, hakkın devlet eli ile korunmasıdır. Ancak hukuk düzeni bazı istisnai hallerde bir kimsenin, hakkını bizzat korumasına izin vermektedir. Bu durum şu hallerde mümkündür;

-Meşru müdafaa, Borçlar Kanunu'nda ve Ceza Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bir kimsenin kendisinin veya üçüncü kişinin kişiliğine veya malına karşı yapılan hukuka aykırı ve halen devam eden bir saldırıyı defetmek için yaptığı, saldırıyla ölçülü (orantılı) ve ona uygun bir savunmadır. Meşru müdafaaada bulunan kişi, bu sebeple saldırganın kişiliğine ya da mallarına verdiği zararları ödemek zorunda olmadığı gibi bir ceza da almaz.

-Zaruret (ıztırar) hali; kendisini veya başkasını bilerek sebebiyet vermediği zarardan yahut derhal gerçekleşecek (vuku bulacak) bir tehlikeden kurtarmak için başkasının mallarına zarar vermektir. Örnek; evi yanan kişinin canını kurtarmak için balkondan atlayarak komşunun kiremitlerini kırması, vahşi hayvandan kaçarken kurtulmak için bir kişinin evine zorla girmesi gibi. Bu kişi, verdiği maddi zararı ödemek zorundadır.

-Kuvvet kullanma; ancak Borçlar Kanununun aradığı şartların bulunması halinde hukuka aykırı sayılmaz. Buna göre kendi hakkını korumak için kuvvete başvuran kişi içinde bulunduğu durum gereğince devletin müdahalesini sağlayamadığı yada hakkın kaybını önlemek için başka türlü davranmadığı takdirde tazminat ödemek zorunda kalmaz.

Medeni Kanuna göre de zilyet bütün gasp ve saldırı fiillerini güç kullanmakla defetmek hakkına sahiptir. **Buna savunma hakkı** denir ve bu BK'daki meşru müdafaa'nın özel bir halidir. Buna göre zilyet (bir eşyayı fiili hakimiyetinde bulunduran kişi), şiddet kullanarak yada gizlice alınan şeyi **taşınmaz** ise gasp edeni **kovarak, taşınır ise;** tutulan yada kaçarken yakalananın elinden **zorla alarak** ele geçirebilir.

a) Hakkın korunmasında ispat yükü

Hakkın korunması; kural olarak dava yoluyla gerçekleşir. Davanın tarafları davacı ve davalıdır. Dava iddia ve savunmadan oluşur. Davacının talebine **iddia**, iddia karşısındaki davalının kendisini savunmasına **savunma** denir. Davada **ispat yükü** önemlidir. Buna göre iki taraftan her biri iddiasını ispat etmelidir. Örneğin davacı açtığı alacak davasında davalıdan kefalet borcu sebebiyle alacaklı olduğunu iddia etmişse, kefalet sözleşmesinin bulunduğunu ispatlayacak, davalı da değişik savunmalarda bulunabilecektir.

Davalı iddianın dayandığı olayı kabul etmezse buna **inkar** denir. Örneğin; davacı kefalet akdi gereğince davalıdan alacaklı olduğunu söylediğinde davalı aralarında kefalet akdi mevcut olmadığını söylerse inkar vardır.

Davalı inkar etmemekle birlikte bu olaydan bir hakkın doğmadığını veya hakkın ortadan kalktığını ileri sürmüşse buna **itiraz** denir. Örnek; davalı kefalet akdini inkar etmez; ancak kanunun aradığı yazılı şekilde yapılmadığından sözleşmenin geçersiz olduğunu söyler.

Eğer davalı bir hakkın doğduğunu kabul etmekle birlikte mevcut bir sebepten dolayı davacının bu hakkını dava yoluyla isteyemeyeceğini ileri sürmüşse buna **def'i** denir. Örnek; davalı kefalet sözleşmesinden doğan alacağın zamanaşımına uğradığını söylerse; def'i de bulunmuştur.

Davada hakim itirazı davalının ileri sürmesine gerek olmaksızın kendiliğinden (re'sen) dikkate almak zorundayken, def'iyi kendiliğinden dikkate alamaz, mutlaka taraflardan birinin bunu ileri sürmesi gerekir.

İspat yükünün bazı istisnaları vardır. Örneğin karine. Karine; bilinen bir durumdan bilinmeyen bir durumun varlığı sonucunu çıkarmaktır. İddiasını karineye dayandıran kişi ispat yükünden kurtulur ve karşı tarafın karinenin aksini ispatlaması gerekir. Örnekler; iyi niyet karinesi, resmi sicil ve senetlerin doğruluğu hakkındaki karine gibi. İyiniyet karinesine göre bir hakkı kazanan kimse iyiniyetli kabul edilir ve bu kişi iyiniyetli olduğunu ispatlamak zorunda değildir. Resmi sicil ve senetlerin doğruluğu hakkındaki karineye göre de resmi sicil ve senetlerin doğru olmadığı ispatlanıncaya kadar doğru olduğu kabul edilir.

Resmi siciller, devlet memurları veya noter gibi resmi makamların tuttuğu sicillerdir. (Nüfus kütüğü, tapu sicili, ticaret sicili, evlenme sicili, gemi sicili gibi).

Resmi senetler ise noter veya yetkili resmi makamların düzenledikleri yazılı belgelerdir. Noterler tarafından düzenlenen vakıf senedi, tapu memuru tarafından düzenlenen taşınmaz satış senedi veya ipotek senedi gibi.

İddiasını resmi sicil veya senetlere dayandıran taraf bu iddiasını ispatlamak zorunda değildir, zira bu sicil ve senetlerin doğru olduğu hakkındaki karineden yararlanır.

2.BÖLÜM: DEVLET VE DEVLET BİÇİMLERİ

I. DEVLET KAVRAMI

Devlet; bir ülke üzerinde yerleşmiş olan insan topluluğunun oluşturduğu egemen nitelikteki varlıktır.

Devleti oluşturan temel öğeler → Ülke, Ulus, İktidar (Egemenlik)

Devletin Görevleri;

- Ülkenin vatandaşlarını dıştan gelecek tehlikelere karşı korunması
- İçte güvenliğin ve adaletin sağlanması
- Toplumun yönetilmesi
- Toplumda otorite ve düzenin sağlanması
- Toplumda sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamı düzenlemek

A) EGEMENLİK KAYNAĞINA GÖRE DEVLET ŞEKİLLERİ

1) Monarşi:

Mutlak Monarşi: Bütün yetkinin tek bir kişinin elinde toplandığı yönetim şeklidir. Meşrutiyet öncesi Osmanlı Devleti bu yönetim şeklinin bir örneğidir.

Meşruti Monarşi: Hükümdarın yetkilerinin yazılı bir anayasa ile sınırlandırıldığı yönetim şeklidir. I. ve II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı Devleti bu yönetim şekline örnektir.

2) Oligarşik Devlet: Egemenliğin bir grup ya da zümre tarafından kullanıldığı yönetim şeklidir. Suriye, İyonya Medeniyeti bu yönetim şekline örnektir.

3) Teokratik Devlet: Devletin yönetiminde dini esasların etkili olmasıdır. İran Devleti bu yönetim şekline örnektir.

4) Laik Devlet: Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrıldığı, ülke yönetiminin akıl ve bilime dayandırıldığı yönetim şeklidir. Türkiye Cumhuriyeti bu yönetim şekline örnektir.

5) Demokratik Devlet (Cumhuriyet): Ülke yönetiminin halk egemenliğine dayandırıldığı rejimdir. Egemenlik tek bir kişiye değil, birden fazla kişiye aittir ve halkın iradesinden kaynaklanır.

Demokratik bir toplumda halk yöneticileri seçim yoluyla belirler. Devletin idari örgütlenmesi anayasa ile düzenlenir.

Demokratik bir toplumda halk, yöneticileri aşağıdakilerden hangisiyle belirler?

- A) Seçim
- B) Kuvvetler ayrılığı
- C) Gensoru
- D) Referandum
- E) Halk vetosu

2003KPSS
CEVAP: A

B) HUKUKİ YAPILARINA GÖRE DEVLET ŞEKİLLERİ

1) Üniter Devlet: Üniter sistem, tekçi devlet sistemidir. Siyasal yönden merkeziyetçiliği simgeler. Bir yürütme, bir yasama, bir yargı organı vardır. Merkezi yönetimin gözetimi altında köyler, belediyeler, büyükşehir belediyeleri, il idaresi gibi birimler bulunur.

Türkiye, Fransa, İtalya, Japonya, Norveç, Portekiz, İngiltere, Yunanistan Üniter devlet örnekleridir.

Merkezi Üniter Devlet: Devletin dışında başka kamu tüzel kişinin bulunmadığı, devlet faaliyetlerinin hepsinin merkezden yürütüldüğü devlet şeklidir.

Adem-i Merkezi Üniter Devlet: Bir takım devlet faaliyetlerinin kamu tüzel kişileri tarafından yürütüldüğü devlet şeklidir.

2) Birleşik (Karma) Devlet: Birden çok devletin bir araya gelmesinden oluşur.

Federal Sistem: Kendi içlerinde belli bir özerliği koruyarak iki ya da daha fazla devletin aynı merkezi iktidara tabi olmak üzere oluşturdukları bir devlet topluluğudur.

Federal sistemde federe devletlere bağlı çeşitli alt birimler vardır. Kırsal bölgeler, bölge yönetimleri, komünler, özel bölgeler gibi.

ABD, Avusturya, Almanya, Kanada, Rusya hep federal sistemin örnekleridir.

Konfederasyon: Yasama, yargı ve yürütme yetkilerini kendisinde toplamış bulunan devletlerin bir birlik meydana getirmesidir. Çoğunlukla savunma amacıyla kurulmuş ve günümüzde çok az kalmış bulunan konfederasyonlarda, tüm yetkiler, konfederasyonu oluşturan devletlere aittir.

Örneğin; 25 kantondan oluşan bir konfederasyon olan İsviçre gibi.

II. HÜKÜMET KAVRAMI

Hükümet, devlet adına otoriteyi yürüten organdır. Hükümetin sahip olduğu yetki yürütme yetkisidir. Hükümetin görevi; devlet biçimine, halkın duygu, düşünce ve çıkarlarına uygun olarak hizmet vermektir.

a) Temsili Hükümet: Millet egemenliği anlayışının sonucudur. Halk kendisini yönetecek olan yasama organını seçerek yönetim hakkını kullanır.

b) Yarı Doğrudan Hükümet: Halk önemli kararlarda doğrudan karar alma yoluna gider diğer kararlar hükümete aittir.

Yarı doğrudan hükümetin araçları; referandum, halkın vetosu, halkın kanun teklifi şeklinde ortaya çıkar.

c) Doğrudan Hükümet: Parlamento yoktur halk kendi kendisini doğrudan idare eder.

A) HÜKÜMET SİSTEMLERİ

a) Kuvvetler Ayrılığı: Siyasal düşünce tarihinde genellikle **Montesquieu'nun** adıyla özdeşleştirilen kuvvetler ayrılığı teorisi, 1789 Amerikan ve 1791 Fransız anayasalarından başlayarak pek çok pozitif hukuk belgesinde yer almıştır.

Kuvvetler ayrılığı ile devlet gücünün tek elde toplanmasını önlemek, iktidarın kötüye kullanılmasını engellemek, siyasal özgürlüklerin güvence altına alınmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

Kuvvetler ayrılığına dayanan hükümet sistemleri; parlamenter sistem, başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sistemi şeklinde sınıflandırılabilir.

1)Parlamenter Sistem: Kuvvetlerin yumuşak ayrılığı esasına dayanır. Yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden bağımsızdır. Ama aralarında işbirliği ve etkileşim vardır.

Yürütme organının yasama organından kaynaklanması ve ona karşı sorumlu olması bu sistemin ayırıcı bir özelliğidir.

Parlamenter sistemde hükümet parlamentoya karşı sorumlu olduğu gibi başbakan ve bakanlarında parlamentoya karşı siyasal sorumlulukları vardır.

Aşağıdakilerden hangisi parlamenter sistemin ayırıcı bir özelliğidir?

- A) Devlet başkanının çok geniş yetkilere sahip olması
- B) Yasama organının iki meclisten oluşması
- C) Yürütme organının yasama organından kaynaklanması ve ona karşı sorumlu olması
- D) Devletin federal bir yapıda olması
- E) Parlamentonun yaptığı kanunların Anayasa Mahkemesi'nce denetlenmesi

**1999DMS
CEVAP: C**

2) Başkanlık Sistemi: Kuvvetlerin sert ayrılığı esasına dayanır. Yasama ve yürütme organları birbirinden ayrıdır ve yürütme organı tek kişiliktir. Örneğin ABD gibi başkanlık sistemi uygulanan ülkelerde yürütme yetkisi halkın seçtiği başkana aittir. Başkan parlamentoyu görevden uzaklaştıramayacağı gibi parlamentoda başkanı görevden uzaklaştıramaz.

3) Yarı Başkanlık Sistemi: Başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin bazı unsurlarını birleştiren bir ara rejimdir. Sistem bazı yönleriyle başkanlık sistemine bazı yönleriyle parlamenter sisteme benzer.

Örneğin; Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi sistemin başkanlık sistemine benzeyen yönüdür. Sistemde bir başbakan ve bakanlar kurulunun olması sistemin parlamenter sisteme benzeyen yönüdür.

Fransa, Portekiz yarı başkanlık sistemini uygulayan ülkelere örnek olarak gösterilebilir.

b) Kuvvetler Birliği: Yasama, yürütme, yargı yetkilerinin tek bir otoriteye ait olmasıdır. 1921 Anayasası döneminde Türkiye kuvvetler birliği esasını uygulamıştır.

Kuvvetler birliğine dayanan hükümet sistemleri; mutlak monarşi, meşruti monarşi, diktatörlük ve meclis hükümeti sistemi olarak sınıflandırılabilir.

1) Mutlak Monarşi: Yasama ve yürütme kuvvetlerinin yürütmede toplandığı, hükümdarın çok geniş yetkilerle donatıldığı rejimlerdir.

1876 Anayasası'na kadarki dönem bir mutlak monarşi örneğidir. Ayrıca Suudi Arabistan Krallığı'nda örnek olarak gösterilebilir.

2) Meşruti Monarşi: Hükümdarın bazı yetkilerinin meclis tarafından sınırlandırıldığı yönetim şeklidir. 1876 Kanun-i Esasi'de meşruti monarşi öngörülmüştür. İngiltere, Japonya ve İspanya'da da uygulanmaktadır.

3) Diktatörlük: Yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin tek bir kişi ya da kurulda toplandığı yönetim şeklidir. Dikta rejimi de denilir, demokrasiyle çelişen bir anlayıştır. Nazi Almanyası'nda uygulanmıştır.

4) Meclis Hükümeti: Meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır. Yasama ve yürütme kuvvetleri yasama organında toplanmıştır. Türkiye’de 1921 Anayasası bu yönetim şeklini benimsemiştir.

Yasama organının yürütme yetkisine sahip olduğu sistemlere ne ad verilir?

- A) Parlamenter sistem
- B) Meclis hükümeti sistemi
- C) Radikal rejim
- D) Güçler ayrılığı rejimi
- E) Başkanlık sistemi

1999DMS
CEVAP: B

III. DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasi; halkın doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla kendi kendini yönetmesidir.

a) Demokrasinin Doğması ve Gelişmesinde Rol Oynayan Etmenler

- Ekonomik nedenler
- Kitle iletişim araçlarının gelişmesi
- Düşünce akımlarının yaygınlaşması
- Demografik nedenler (nüfus)

b) Çoğunlukçu ve Çoğulcu Demokrasi Anlayışı

Köklerini Rousseau'nun genel irade görüşünden alan **çoğunlukçu demokrasi** anlayışı, çoğunluk iradesinin daima kamu iyiliğine yöneldiği, çünkü çoğunluğun çıkarlarıyla toplumun genel çıkarlarının hiçbir zaman çatışamayacağı noktasından hareket eder.

Buna karşılık **çoğulcu demokrasi** anlayışı, demokrasiyi mutlak ve sınırsız bir çoğunluk yönetimi olarak kabul etmez. Demokrasi, elbette çoğunluğun yönetimi ilkesine dayanmakla beraber, bunu azınlığın temel haklarıyla da bağdaştıran bir rejimdir. **Çoğulcu demokrasi;** Siyasal iktidarın çeşitli odaklar arasında bölüşülmesini, paylaşılmasını ve böylelikle dengelenmesini öngören demokrasi anlayışıdır.

c) Uygulama Şekillerine Göre Demokrasi

1) Doğrudan Demokrasi: Halkın egemenliği bizzat ve doğrudan doğruya kullanmasıdır. Halkın tümü belirli zamanlarda toplanarak devlet işlerini görüşüp kabul eder. Yasa yapma yetkisi de halka aittir. Uygulanması zor bir sistemdir.

İlk çağda eski Yunan şehir devletlerinde uygulanmıştır. Günümüzde İsviçre kantonlarında ve ABD'nin bazı eyaletlerinde halk meclisleri doğrudan doğruya yönetimle ilgili konularda karar verebilmektedir.

2) Yarı Doğrudan Demokrasi: Egemenliğin kullanımı halk ile temsilciler arasında paylaştırılmıştır. Yöneticileri halk seçer. Seçilen yöneticilerin yetkileri sınırlıdır kendi başlarına karar veremezler. Alınan kararlar, hazırlanan yasalar, halkın oyuna sunulur.

Yarı doğrudan demokrasinin araçları:

Referandum: Parlamento tarafından kabul edilen veya edilecek olan kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır. Anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması buna bir örnektir.

Halkın Vetosu: Referandum yapılması için halkın girişimde bulunmasıdır.

Halk Teşebbüsü: Halktan kişilerin yasa teklifinde bulunmasıdır.

Temsilcilerin Azledilmesi: Halkın performansından memnun olmadığı temsilcileri görevden alabilmesidir.

Aşağıdakilerden hangisi “yarı doğrudan demokrasi” araçlarından biridir?

- A) Milletvekillerinin kanun teklif edebilmesi
- B) Cumhurbaşkanı'nın yayımlamayı uygun bulmadığı kanunları bir kez daha görüşülmesi için yasama organına geri gönderebilmesi
- C) Anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması
- D) Cumhurbaşkanı'nın yasama organınca seçilmesi
- E) Bakanlar Kurulu'nun kanun hükmünde kararname çıkarabilmesi

2001KPSS
CEVAP: C

3)Temsili Demokrasi: Günümüzde uygulanan demokrasi şeklidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de temsili demokrasi yöntemi uygulanır. Halk egemenliğini kendi seçtiği temsilciler aracılığıyla kullanır. Halk muhtarını, belediye başkanını, milletvekilini kendisi seçimle belirler.

Yönetim Anayasaya ve kanunlara uygun olarak gerçekleştirilir. Çalışmaları halk tarafından başarılı görülenler yeniden seçilme şansına sahiptirler.

Temsili demokrasinin kontrol mekanizmaları:

- Meclisin feshi
- Temsilcilerin azli müessesesi
- Danışma referandumu
- Dilekçe hakkı
- Politik grev

d) Demokrasi Unsurları

1) Eşitlik: Demokraside tüm yurttaşlar yasalar karşısında eşit haklara sahiptir. Hiçbir kişi, zümre ya da grup ayrıcalık ya da üstünlük sahibi değildir.

2) Halk Egemenliği: Demokraside yönetenler halkın seçimiyle iş başına gelirler ve gerekirse halk tarafından görevlerinden uzaklaştırılabilirler.

3) Özgürlük: Demokrasi bireyin yasaların kendisine tanıdığı hakları özgürce kullanabilmesini güvence altına alır. Özgürlüklere; çalışma özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, seçme ve seçilme özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, basın özgürlüğü vb. örnek olarak verilebilir.

4) Güçler Ayrılığı İlkesi: Demokraside yasama, yürütme ve yargı güçleri birbirinden bağımsız organlarca kullanılır. Yasama görevi meclise (parlamentoya), yürütme görevi hükümete, yargı görevi bağımsız mahkemelere aittir.

5) Siyasal Partiler: Ülke sorunları karşısında aynı düşüncede olan kişilerin yönetime gelmek amacıyla kurdukları siyasal örgütlenmelerdir. Demokraside çok seslilik esastır.

Farklı görüş ve düşünceleri yansıtan, çok partili siyasal hayata olanak tanıyan siyasal partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Yatay nitelikli siyasal partiler, programlarında yalnızca bir sosyal sınıfın çıkarlarını yansıtır. Örneğin, İşçi Partisi.

Dikey nitelikli siyasal partiler, programlarında tüm sosyal sınıfların çıkarlarını yansıtır.

Aşağıdakilerden hangisi, çağdaş demokratik rejimlerin zorunlu şartlarından biridir?

- A) Çok partili siyasal hayat
- B) Kanunların halk oylamasına sunulması
- C) Çift meclis sistemi
- D) Federal devlet
- E) Devlet başkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi

**2004KPSS
CEVAP: A**

6) Baskı Grupları: Belirli çıkar grupları etrafında birleşen insanların siyasal kurumları veya hükümeti etkilemek için örgütlenmeleri baskı gruplarını doğurur. Sendikalar, kooperatifler, dernekler, odalar, birlikler baskı gruplarına örnek olarak gösterilebilir.

7) Parlamento: Demokratik devletlerde yasama yetkisini parlamento kullanır. Parlamentonun ana görevi; toplumun yeni gereksinimlerini karşılayacak yasaları yapmak ve var olan yasaları değiştirmek, işlevi sona ermiş yasaları kaldırmaktır.

8) Seçim: Seçimler ve halkoylaması; serbest oy, eşit oy, gizli oy, genel oy, tek dereceli seçim, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargının yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçim sistemleri, oyların değerlendiriliş şekli, başka bir deyimle oyların sandalyelere dönüştürülmesinde kullanılan yöntem açısından, *çoğunluk sistemi* ve *nisbi temsil sistemi* olarak iki ana gruba ayrılır.

Çoğunluk sisteminin de, basit (tek-turlu) çoğunluk ve mutlak (iki-turlu) çoğunluk sistemleri olmak üzere iki çeşidi vardır. Tek-turlu basit çoğunluk sisteminde, bir seçim çevresinde nisbi olarak en çok oy alan parti, o çevrenin bütün milletvekillerini kazanmış olur. Meselâ 10 milletvekilliği çıkaran bir seçim çevresinde A partisi yüzde 40, B partisi yüzde 35, C partisi yüzde 25 oy almış olsalar, 10 milletvekilliğinin tümünü A partisi kazanır. Memleketimizde listeli tek-turlu basit çoğunluk sisteminin uygulandığı 1946-1960 döneminde seçimler, parlâmentoda bir parti lehine ezici çoğunluklar yaratmış, muhalefetin yeterince temsiline imkân vermemiştir.

Çoğunluk usulünün ikinci şekli, mutlak veya iki-turlu çoğunluk sistemidir. Bu sistemde bir parti, ilk turda bir seçim çevresinde oyların mutlak çoğunluğunu (yarıdan bir fazlasını) elde edebilirse, o seçim çevresinde seçimi kazanmış olur ve ikinci tura gerek kalmaz. Buna karşılık ilk turda hiçbir parti mutlak çoğunluğu sağlayamamışsa, belli bir süre sonra söz konusu seçim çevrelerinde ikinci bir tur yapılır. Bu tura ya ilk turda en çok oy almış olan iki partiden başka partiler katılamaz veya ikinci turda mutlak çoğunluk aranmayarak oyların en çoğunu elde eden parti seçimi kazanmış sayılır.

Oyların değerlendiriliş şekli bakımından çoğunluk usulünün karşıtı, **nisbi temsil sistemidir**. Nisbi temsilin dayandığı ana fikir, her partinin aldığı oy oranında milletvekilliği çıkarmasıdır.

Parlamento sandalyelerinin nisbi temsile göre dağıtımında kural olarak başvuru ilk işlem, seçim sayısının veya seçim kotasının bulunmasıdır. Bu rakam, bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oylar toplamının, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmesi suretiyle elde edilir. Meselâ bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oylar toplamı 75.000. O çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısı da 5 ise, söz konusu seçim çevresi için seçim kotası 15.000'dir. Bu sayı bulunduktan sonra yapılacak işlem, partilerin aldıkları oylar içinde seçim kotasının kaç defa bulunduğu araştırılmasıdır. Meselâ 45.000 oy almış bir parti, böylece 3 milletvekilliği, 30.000 oy almış bir parti ise iki milletvekilliği kazanmış olur.

e) Demokratik Devletin Özellikleri

1) Laik Devlet

Laik devlet, din ve devlet işlerini birbirinden ayıran, resmi bir devlet dini bulunmayan ve devlet işlerinin dini temeller üzerine oturtulmadığı devlettir.

Laiklik, başta din ve vicdan özgürlüğü olmak üzere, tüm hak ve özgürlüklerin güvencesi, bağımsızlık, eşitlik ve egemenliğin kaynağıdır. Laik devlet, vatandaşlarının maddi ve dünyevi ihtiyaçlarını savunan ve koruyan, fakat dini ve ruhani alana karışmayan devlettir.

Osmanlı devleti teokratik devlet yapısına sahip idi. 1928 yılına kadar o dönemin anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye Kanununda "Devletin dini, din-i İslamdır" hükmü yer almakta idi. 9 Nisan 1928 tarihinde bu hüküm kaldırıldı. Ancak laiklik ilkesi 1928'de değil, 1937 yılında Anayasaya girmiştir.

Anayasamızın 24.maddesinde "Herkes, vicdan ve dini inanç ve kanaat özgürlüğüne sahiptir. 14.madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir. Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz" denilmek suretiyle, devletin bu konudaki görevi açık ve seçik olarak belirtilmiş bulunmaktadır.

2) Sosyal Devlet İlkesi

Sosyal devlet, fertlere asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı, sosyal adalet ve sosyal güvenliği gerçekleştirmeyi ödev bilen devlettir.

Sosyal devlet ilkesini gerçekleştirecek iki önlem sistemi şöyle özetlenebilir:

- Ulusal gelirin toplum bireyleri arasında adaletli bir biçimde dağılmasını sağlayacak mali, iktisadi önlemleri almak,
- Vatandaşlara, insan haysiyetine yakışır, asgari bir yaşam düzeyi sağlayabilmek için gerekli sosyal yardım önlemlerini almak ve geliştirmek.

Anayasamız, sosyal devlet anlayışının gerçekleştirilmesini sağlamak üzere çeşitli hükümler getirmiştir. Bunlara örnek olarak ailenin korunmasını, topraksız çiftçilerin topraklandırılmalarını, çalışanların sosyal ve ekonomik önlemlerle korunmasını ve adaletli bir ücret rejiminin uygulanmasını, herkesin sosyal güvenlik içinde yaşamasını sağlamak üzere gerekli önlemlerin alınması ve örgütün kurulmasını gösterebiliriz.

Sosyal devletin yararlandığı yöntemler; kamulaştırma, devletleştirme, özelleştirme, vergi adaleti ve planlamadır.

3) Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk devleti, vatandaşlara temel hak ve özgürlükleri tanıyan, yürütme organlarının ve idare makamlarının hukuka bağlılığını sağlamak suretiyle vatandaşlara hukuki güvenlik getiren devlettir. O halde hukuk devleti terimi,yönetilenlere hukuk güveni sağlayan devlet düzeni anlamına gelmektedir.

Hukuk devleti ilkesinin gereği olarak aşağıdaki hususların gerçekleştirilmesi gereklidir:

- Temel haklar ve özgürlükler güven altında bulunmalıdır. Anayasamız, temel hak ve özgürlüklerin Anayasada belirtilen sebeplerle ve ancak Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabileceğini öngörmüştür.
- Kanunların ve kanun hükmünde kararnamelerin Anayasaya uygunluğu sağlanmalıdır. Anayasamız bu uygunluğun sağlanması görev ve yetkisini bir yüksek mahkeme olan Anayasa Mahkemesine vermiştir. Gerçekten , Anayasa Mahkemesi kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğü'nün Anayasaya uygunluğunu denetleyen, aykırı bulduklarını iptal ederek yürürlükten kaldıran bir yargı organıdır.
- İdarenin hukuka bağlılığı sağlanmalıdır. Anayasamız, idarenin yürütme yetkisinin Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılmasını emreder ve idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunu açık tutmak suretiyle, haksızlığa uğrayan kişilere hukuki güvence getirir.

IV. İKTİDAR KAVRAMI

Bir devletin anayasasını yapma veya değiştirme, o devletin temel siyasal yapısını belirleme iktidarına "**kurucu iktidar**" denir.

Kurulmuş iktidar, kurucu iktidarın anayasada belirlediği sınırlar içerisinde devletin çeşitli hukuki yetkilerini (yasama, yürütme ve yargı yetkileri) kullanma iktidarındır.

Kurucu iktidar 2'ye ayrılır. Asli kurucu iktidar ve tali (türevsel) kurucu iktidar.

Asli kurucu iktidar, bir ülkenin siyasal rejiminde ihtilâl, hükümet darbesi, ülkenin parçalanması ve ülkedeki yabancı işgale son verilerek bağımsızlığın kazanılması gibi kesintiler nedeniyle bir hukuk boşluğunun doğması durumlarında ortaya çıkar. Bu durumlarda fiilî iktidarı elinde bulunduran sosyal güçler, kendilerini bağlayan hiçbir pozitif hukuk normu mevcut değildir. Bu anlamda aslî kurucu iktidar sınırsızdır ve hukuk dışı bir olaydır.

Tali kurucu iktidar ise, bir ülkenin anayasasının, o anayasada belirlenmiş usullere uyulmak suretiyle değiştirilmesidir. Burada mevcut bir anayasanın bazı hükümlerinin değiştirilmesi söz konusudur. Bu değişiklikler, mevcut anayasanın anayasa değişiklikleri için öngördüğü usullere uygun olarak yapılır. Bu anlamda tali kurucu iktidar, hukuken sınırlı bir iktidardır.

V. ANAYASA KAVRAMI

Anayasa, devletin şeklini, yapısını, organlarının görev ve yetkilerini, bunların birbiriyle olan ilişkilerini, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuk kurallarının tümüdür.

1) Maddi Anlamda Anayasa: Devletin temel organlarının işleyişini belirleyen hukuk kurallarının tümüdür.

2) Şekli Anlamda Anayasa: Normlar hiyerarşisinde bulunan farklı ve daha zor bir usulle kabul edilip değiştirilebilen hukuk kurallarıdır.

Anayasalar yazılı olup olmamasına göre; yazılı anayasa ve yazısız anayasa olarak ikiye ayrılır.

Anayasalar değiştirilebilme özelliğine göre; yumuşak anayasa ve sert anayasa olarak ikiye ayrılır.

Anayasalar ayrıntılarına göre; kazuistik (ayrıntılı) anayasa ve çerçeve anayasa olarak ikiye ayrılır.

3.BÖLÜM: TÜRK ANAYASALARI

I. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu, devlet yönetimi sistemi bakımından, mutlak bir monarşiydi. Padişahın yetkilerini sınırlandıracak etkin bir mekanizma yoktu. Tüm devlet yetkileri padişahı toplanmıştı. Padişahın yanında devlet yetkilerinin kullanılmasına katılan görevliler ve organlar (örneğin, divan) var olmakla birlikte, gerçek bir yetki paylaşımı söz konusu değildi. Divan bir danışma organı niteliğindedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda anayasal gelişmenin ilk adımı olarak, **1808** yılında merkezi hükümetin temsilcileri ile ayan temsilcileri arasında kabul edilip imzalanan "**Sened-i İttifak**" gösterilir. Bu senette devlet işlerine resmî sıfatı haiz memurlardan başkasının karışamayacağı, iktidarın kullanılmasına sadrazamın katılacağı ve bundan dolayı kendisinin sorumlu olacağı gibi hükümler yer almıştı. Sened-i İttifak, bu niteliğiyle ilginç bir anayasal belge olmakla birlikte, hükümlerinin uygulanmasını sağlayacak bir mekanizma getirmemiştir. Nitekim birkaç yıl içinde II.Mahmut, Senedi ittifak hükümlerini tanımamıştır.

Osmanlı anayasal gelişmesinin 2.aşaması, 1839 tarihli **Tanzimat Fermanıdır**. Bu fermanla, devletin bütün uyrukları için can, mal ve ırz güvenliği vaat edilmiş, vergi ve askerlik işlerinin de bir düzene bağlanacağı söylenmiştir. Bu vaatler, **1856 Islahat Fermanı** ile de doğrulanmış; ayrıca bu ferman (padişah buyruğu), din farkı gözetilmeksizin bütün devlet uyruklarının eşit işlem görmesi ilkesini de getirmiştir.

Genç Osmanlılar adı verilen bir grup, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküntüden kurtulabilmesi için, meşrutî (anayasalı) bir monarşiye geçilmesini zorunlu görüyordu. Bu akımın etkisiyle, **1876 yılında ilk Osmanlı anayasası (KANUN-U ESASİ)** ilan edilmiştir.

1876 Anayasası, "Meclis-i Umumî" adını alan bir parlamento kurmuştur. Bu Parlâmento, iki meclisten meydana gelmektedir. "Heyet-i Ayan" adını taşıyan meclisin bütün üyeleri, padişah tarafından atanmaktadır. Diğer meclisin (Heyet-i Mebusan) üyeleri ise, halk tarafından iki dereceli seçimle seçilmektedir. 1876 Anayasası, henüz batı örneklerine uygun bir meşrutî monarşi kuramamıştır. Nitekim 2.Abdülhamit, 1878 yılında Mebusan Meclisini dağıtmış ve ülkeyi tekrar mutlakiyetle yönetmeye başlamıştır. (**Mutlakiyet:** Bir hükümdarın kayıtsız şartsız iradesi altında bulunan hükümet şekli.)

Ancak Abdülhamit'in mutlakiyeti, "GENÇ TÜRKLER" adı verilen bir muhalefet hareketine neden olmuştur. Nihayet 1908 yılında Rumeli'deki askerî birliklerin isyana başlamasıyla Abdülhamid, 1876 Anayasasını yeniden yürürlüğe koymak zorunda kalmıştır. Böylece, Osmanlı İmparatorluğunda **2. Meşrutiyet** dönemi açılmıştır. **1909** yılında ise Anayasa, daha demokratik bir parlamenter sistem yönünde önemli değişikliklere uğramıştır.

1909 DEĞİŞİKLİKLERİ İLE, padişahın yetkileri daraltılarak Mebusan Meclisinin yetkileri genişletildi. Bakanlar Kurulu'nun Mebusan Meclisine karşı sorumlu olduğu açıkça belirtildi. Padişahın meclisi feshetme hakkı, Ayan Meclisinin onayı ve 3 ay içinde yeni seçim yapılması şartlarına bağlandı. Kanun teklif edebilmek için padişahın izninin alınması zorunluluğu kaldırıldı. Meclislerce kabul edilen bir kanunun, padişahça ya 2 ay içinde onaylanması ya da bir kere daha görüşülmek üzere meclislere geri gönderilmesi hükmü konuldu. Geri gönderme halinde bu metnin kanunlaşabilmesi için meclislerin 2/3 çoğunluğu gerekli idi.

Bu anayasa değişiklikleriyle, 1876 Anayasası, **demokratik bir meşrutî monarşi anayasası** haline getirilmiş oldu. Ne var ki, gitgide ağırlaşan iç ve dış koşullar bu anayasanın gereği gibi uygulanmasına imkân vermedi. Anayasal bir rejim perdesi gerisinde, İttihat ve Terakki partisinin diktatörce yönetimi ortaya çıktı. Bu rejim, 1. Dünya savaşının yenilgi ile sona ermesiyle birlikte yıkıldı.

II. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ

Düşman işgallerinin artması ile ulusal bir direnişin Mustafa Kemal önderliğinde başladığını biliyoruz. Bu direniş karşısında İstanbul hükümeti, Mebusan Meclisi seçimlerinin yapılmasına izin vermek zorunda kalmıştır. Böylece toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi, Türk yurdunun bölünmezliğini ilan eden Misak-ı Milli'yi kabul etti. İşbirlikçi Damat Ferit Hükümeti Meclisi feshettiğinden Mustafa Kemal paşa, olağanüstü yetkileri haiz bir meclisi (ki bu kurucu meclistir) toplamak için yeni seçimlerin yapılmasını istedi.

Millî Mücadele Döneminin hükümet sistemi: TBMM hükümetinin dayandığı ilkeler 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu ile açıklığa kavuşturulmuştur. Bu kanuna 1921 Anayasası da denir. Bu Anayasanın yeni bir devlet kurduğu açıktır. Çünkü 1921 Anayasasının en önemli yeniliği ve en devrimci ilkesi millî egemenlik ilkesidir.

*****1921 tek yumuşak Anayasamızdır.**

Millî mücadele dönemindeki hükümet sistemi, yasama ve yürütme güçlerinin T.B.M.M. de toplanmış olması, bakanların teker teker Meclis tarafından seçilmeleri, Meclisin bakanları her zaman değiştirebilmesi ve onlara yön verebilmesi, buna karşılık Bakanlar Kurulunun Meclise karşı kullanabileceği hiçbir hukukî silahın (örneğin fesih yetkisinin) mevcut olmaması ve bir Devlet Başkanlığı müessesesinin yaratılmamış bulunması bakımlarından, tam bir **MECLİS HÜKÜMETİ** örneğidir. (Bu dönem içinde **1921 Anayasası** olarak adlandırılan **Teşkilatı Esasiye Kanunu** ile düzenlemelere gidilmiştir.) 1.TBMM'de bugünkü anlamda siyasi parti grupları yoktu. Ama belli bir süre sonra 1. ve 2. grup adı ile iki siyasi grup oluştu. Birinci grup, Atatürk'ü ve hükümeti destekleyen, İkinci grup ise onlara muhalif olan milletvekillerinden oluşuyordu. T.B.M.M. hükümeti bünyesi içinde bir Devlet Başkanlığı makamının yaratamamasına da dikkat edilmiştir. (**Meclis hükümeti:** Yasama ve yürütme kuvvetlerinin, yasama organında birleşmesi ile oluşan hükümet sistemidir.)

Türk tarihinde bu derece önemli bir rol oynamış bulunan Birinci T.B.M.M tarihi görevini yerine getirdikten sonra, Nisan 1923'te yeni seçimler yapılmak üzere, dağılma kararı verdi. **Cumhuriyeti ilân eden ve 1924 Anayasasını hazırlayan, ikinci T.B.M.M. olmuştur.**

III. CUMHURİYETİN İLANI

29 Ekim 1923 tarihli Anayasa değişikliği yapılmıştır. "Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Bazı Maddelerinin Tavzi-hen Değiştirilmesine Dair Kanun" adını taşıyan bu kanunun 1'inci maddesi "Türkiye Devletinin hükümet şekli Cumhuriyettir" demektedir. Ayrıca bir diğer değişikliğe göre "Başbakan Cumhurbaşkanı tarafından ve Meclis üyeleri arasından seçilir. Diğer Bakanlar Başbakan tarafından gene Meclis üyeleri arasından seçildikten sonra, tümü Cumhurbaşkanı tarafından meclisin oyuna sunulur."

IV. 1924 ANAYASASI

İkinci T.B.M.M seçilmesinden az sonra yeni bir anayasa yapma sorununa eğilmek durumundaydı. Çünkü 1876 Osmanlı Kanunu Esasîsi henüz resmen ilga edilmiş olmadığı gibi, 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu da, yeni devletin ihtiyaçlarına cevap verecek derecede uzun ve ayrıntılı bir metin değildi. Yeni Anayasa, 20 Nisan 1924'te T.B.M.M. tarafından kabul edilerek, 23 Nisan 1924'te yayınlandı.

1924 Anayasasının bazı temel ilkeleri:

1.Hükümet Sistemi: 1924 Anayasasının, meclis hükümeti ile parlamenter rejim arasında **KARMA** bir sistem kurduğu söylenmiştir.

1924 Anayasasının meclis hükümetini andıran yönleri şunlardır:

*****Anayasaya göre, "Türk Milletini ancak TBMM temsil eder ve Millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır" "Yasama yetkisi ve yürütme erki Büyük Millet Meclisinde belirir ve onda toplanır".**

*****Meclis, hükümeti her zaman denetleyebileceği ve düşürebileceği halde, hükümetin meclisi feshetme yetkisi yoktur.**

1924 Anayasasının, parlamenter sistemi andıran hükümleri:

*****Meclis yasama yetkisini kendi kullandığı halde, yürütme yetkisini ancak Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu eliyle kullanabilir. Buna "kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı" sistemi denir.**

*****Başbakan, Cumhurbaşkanı'nın Meclis üyeleri arasından tayin olunur. Öteki bakanlar Başbakanca seçilip tamamı Cumhurbaşkanı tarafından onandıktan sonra Meclise sunulur.1924 Anayasasında, Meclisin onayı şartı kaldırılmış, sadece güven için Meclise sunulma ilkesi getirilmiştir.**

*****1924 Anayasası, parlamenter sistemin temel ilkelerinden olan "hükümetin kolektif sorumluluğu" ilkesini açıkça kabul etmiştir.**

2. Anayasanın Sertliği: 1924 Anayasası, SERT bir anayasaydı. Bu Anayasaya göre, Anayasada değişiklik teklifinin Meclis üye tamsayısının en az 1/3'ü tarafından imzalanması şarttır. Değişiklik tekliflerinin kabulü de, üye tam sayısının en az 2/3'ünün oyuyla mümkündü. Ayrıca, Anayasanın Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki maddesinde değişiklik yapılması teklif edilemezdi.

Ancak, bu anayasa üstünlüğünü koruyucu hükümlerin gerçek etkinlik kazanabilmesi, kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek bağımsız bir yargı mekanizmasının varlığına bağlıdır. 1924 Anayasası ise böyle bir denetim sistemi yoktu. Ve Anayasanın sertliği gerçek bir müeyyideye kavuşmamış, adi kanunlarla Anayasaya aykırı hükümler kabul etmek, yani dolaylı yoldan Anayasayı değiştirmek mümkün olmuştur.

3. Laiklik: 1924 Anayasasında 1937 yılında yapılan değişikliklerle, lâiklik ilkesi ilk kez Anayasamıza girmiştir. Anayasanın ilk şeklinde, "Türkiye Devletinin dini, Din-i İslamdır" ifadesi yer aldığı gibi, Meclisin yetkileri arasında "ahkam-ı şer'iye'nin tenfizi" (şariat hükümlerinin uygulanması) hususu da sayılmıştır. Bu hükümler 1928 yılındaki Anayasa değişikliği ile çıkarılmış, 1937 değişikliği ile de lâiklik ilkesi resmen kabul olunmuştur.

Türkiye'de laiklik ilkesi Anayasa'ya ne zaman girmiştir?

- A) 1921 Anayasası'nda 29 Ekim 1923 tarihinde yapılan değişikliklerle
- B) 1924 Anayasası'nın kabul edilmesiyle
- C) 1924 Anayasası'nda 1934 yılında yapılan değişikliklerle
- D) 1924 Anayasası'nda 1937 yılında yapılan değişikliklerle
- E) 1961 Anayasası'nın kabul edilmesiyle

**2003KPSS
CEVAP: D**

4. Kamu Hürriyetleri: 1924 Anayasası, hürriyetler konusunda, Fransız devriminden beri süre gelmekte olan "tabii hak" anlayışını kabul etmiştir. Anayasaya göre, "Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir. Tabii haklardan olan hürriyetin herkes için sınırı, başkalarının hürriyeti sınırıdır. Bu sınırı ancak kanun çizer." Bu hürriyetçi anlayışa rağmen, 1924 Anayasası, hürriyetleri geniş ve ayrıntılı şekilde düzenlenmemiştir. Böylece Meclis, hürriyetleri dilediği gibi sınırlandıracak kanunlar çıkarabilmiştir.

1924 Anayasasının Uygulanması

1924 Anayasası, iki kısa çok-partili hayat denemesi (1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930'da Serbest Fırka) bir yana bırakılırsa, 1946 yılına kadar tek-partili, 1946'dan 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesine kadar da çok-partili bir rejim içinde uygulanmıştır.

Aşağıdakilerden hangisinde ilk kez birden çok siyasal parti yer almıştır?

- A) Birinci Büyük Millet Meclisi seçimlerinde
- B) 1927 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde
- C) 1946 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde
- D) 1950 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde
- E) 1961 Anayasası'nın halkoyuna sunulmasında

**2002KPSS
CEVAP: C**

1924 Anayasası demokratik bir ruha sahip olmakla beraber, bu, çoğulcu demokrasi değil "çoğunlukçu" demokrasi anlayışını yansıtmaktadır. Köklerini Rousseau'nun genel irade görüşünden alan **çoğunlukçu demokrasi** anlayışı, çoğunluk iradesinin daima kamu iyiliğine yöneldiği, çünkü çoğunluğun çıkarlarıyla toplumun genel çıkarlarının hiçbir zaman çatışamayacağı noktasından hareket eder. Buna karşılık **çoğulcu demokrasi** anlayışı, demokrasiyi mutlak ve sınırsız bir çoğunluk yönetimi olarak kabul etmez. Demokrasi, elbette çoğunluğun yönetimi ilkesine dayanmakla beraber, bunu azınlığın temel haklarıyla da bağdaştıran bir rejimdir. (Çoğulcu demokrasi: Siyasal iktidarın çeşitli odaklar arasında bölüşülmesini, paylaşılmasını ve böylelikle dengelenmesini öngören demokrasi anlayışıdır.)

1924 Anayasası, "Egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milletini ancak TBMM temsil eder ve Millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır" demek suretiyle, çoğunlukçu demokrasi anlayışına uygun bir formül getirmiştir. Egemenlik, mutlak ve sınırsız bir buyurma gücü olduğuna ve bu egemenliği sadece T.B.M.M. kullandığına göre, Meclisin yetkileri sınırsız demektir. 1924 Anayasası, kamu hürriyetlerinin sınırlarının çizilmesinde Meclise ayrıntılı direktifler vermemek, bu sınırın çizilmesini sadece kanuna, dolayısıyla Meclis çoğunluğunun keyfî iradesine bırakmak suretiyle, çoğunluk yönetimi ilkesini daha da pekiştirmiş, azınlık haklarını ise büsbütün güvencesiz hale getirmiştir. Nihayet 1924 Anayasasının bir anayasa yargısı getirmemiş olması da, Anayasaya aykırı kanunların çıkarılmasını yaptırımsız kılmıştır.

1924 Anayasası, niçin böyle bir çoğunlukçu demokrasi anlayışını yansıtmıştır?

1. Türk kamu hukukunun esinlendiği bu görüş Fransa'da da hakimdi.
2. Millî Mücadelenin fikir ortamı içerisinde, milletin haklarının ancak millî irade ürünü olmayan organlar, özellikle padişah tarafından zedelenebileceği görüşü benimsenmişti.
3. 1924 Anayasası yapılırken şüphesiz Atatürk'ün zihninde bulunan devrim programının gerçekleşmesi için, çoğunlukçu demokrasi anlayışı daha elverişli koşullar sağlıyordu.

V. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ VE GEÇİCİ ANAYASA DÖNEMİ

27 Mayıs 1960 müdahalesi ile iktidara geçen Milli Birlik Komitesi, geçici bir anayasa düzeni kurmuştur. Bu anayasaya göre, M.B.K. T.B.M.M.'nin yetkilerine sahiptir. Bakanları, Devlet Başkanı tayin etmektedir. M.B.K. bakanları denetleme ve istediği takdirde azletme yetkisine sahiptir. Geçici Anayasanın meydana getirdiği Devlet Başkanlığı makamı, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Başkomutan ve M.B.K. Başkanlığı yetkilerini kendisinde birleştirmiştir.

M.B.K. yeni bir anayasa yapma çalışmalarına başlamış ve Ord.Prof. Sıddık Sami Onar başkanlığındaki "İstanbul Komisyonu" adıyla anılan bir komisyonu görevlendirmiş, ancak İstanbul Komisyonuna gösterilen tepkiler karşısında, M.B.K. çıkardığı Kanunlarla bir Kurucu Meclis kurulmasına karar vermiştir. Kurucu Meclis, M.B.K. ve Temsilciler Meclisi olarak iki kanattan meydana geliyordu.

Temsilciler Meclisinin kurulmasında, Meclis üyelerinin bir bölümü bir çeşit iki dereceli seçimle seçilen üyelerden, bir bölümü siyasal partilerin kendi seçtikleri temsilcilerden, üçüncü bir bölümü çeşitli kuruluşların (yargı organları, üniversiteler, barolar, basın, öğretmen, gençlik ve esnaf kuruluşları, sendikalar, Ticaret ve Sanayi Odaları) temsilcilerinden, bir bölüm üyeleri de, Devlet Başkanı ve Milli Birlik Komitesi tarafından seçilmişti. Kurucu Meclis, Anayasayı ve seçim kanunlarını yapma olan asıl görevinin yanında, T.B.M.M.'nin diğer yetkilerine de sahipti.

VI. 1961 ANAYASASININ TEMEL NİTELİKLERİ

A) Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışından Çoğulcu Demokrasi Anlayışına Geçiş

1. Anayasanın Üstünlüğü: 1961 Anayasası Egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletinin olduğu yolundaki ifade korunmakla birlikte, milletin egemenliğini "Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle" kullanacağı belirtilmiştir. Böylece TBMM egemenliğin kullanılışında tek yetkili organ olmaktan çıkarılmış, egemenliğin kullanılmasını Anayasada belirtilen diğer devlet organları ile paylaşır olmuştur. 1961 Anayasası tümüyle, Anayasanın üstünlüğü ilkesi üzerine inşa edilmiştir. Kanunların Anayasaya uygunluğunun denetiminde esas görev, 1961 Anayasası ile kurulmuş olan Anayasa Mahkemesine düşmektedir.

Türkiye'de Anayasa Mahkemesi ilk kez hangi anayasal düzenlemede yer almıştır?

- A) 1921 Anayasası'nda Cumhuriyetin ilanı için yapılan değişikliklerle birlikte
- B) 1924 Anayasası döneminde çok partili yaşama geçiş için yapılan değişikliklerle birlikte
- C) 1961 Anayasası'nda
- D) 1961 Anayasası'nda 1971 yılında yapılan kapsamlı değişikliklerle birlikte
- E) 1982 Anayasası'nda

**2009KPSS/LİSANS
CEVAP: C**

2. Kuvvetler Ayrılığı-Devlet İktidarının Paylaşılması: Anayasanın fonksiyonel anlamı, onun devlet iktidarının sınırlandırılmasına yarayan bir araç olmasıdır. Gene anayasacılık akımının ilk günlerinden bu yana, devlet iktidarının sınırlandırılmasının en etkin yolunun, kuvvetler ayrılığı, yani devlet iktidarının çeşitli devlet organları arasında bölüşülüp paylaşılması olduğu kabul edilmektedir. Kuvvetler ayrılığı deyiminden anlaşılan, devletin üç hukuki iktidarı olan yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrı devlet organlarına verilmiş olmasıdır. 1924 Anayasasının yasama ve yürütme kuvvetlerini, TBMM'nde toplamış olmasına karşılık, 1961 Anayasası, "kuvvetlerin yumuşak ayrılığını" benimsemiştir. 1961 Anayasasının, yargı bağımsızlığını bütün güvenceleri ile gerçekleştirmiş olması, bu Anayasanın başka bir önemli yeniliğidir.

Anayasacılık akımının temelinde yattığını gördüğümüz, devlet iktidarının bölüşülmesi, paylaşılması ve sınırlandırılması ilkesi, sadece yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrı organlara verilmesini değil, bazen tek bir kuvvetin çeşitli organlar arasında bölüşülmesini de içerebilir.

Parlamente rejimde yürütme kuvvetinin, sorumsuz devlet başkanı ile sorumlu başbakan ve bakanlar kurulu arasında bölüşülmesi, bunun bir örneğidir. Başka bir örnek, yasama yetkisinin iki ayrı meclis arasında bölüşülmesi anlamına gelen iki meclis sistemidir. 1961 Anayasasının yeniliklerinden biri de, yasama organını (TBMM) Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olarak iki meclise bölmüş olmasıdır.

3. Çoğulcu Toplum Yapısının Geliştirilmesi: Devlet iktidarının etkin biçimde sınırlandırılabilmesi için, önemli bir faktör de, sivil toplumun kendi bünyesinden doğan insan topluluklarının, meslek kuruluşlarının, menfaat ve baskı gruplarının varlığı ve bunların siyasal kararlar üzerinde çeşitli yöntemlerle etkili olmalarıdır. Örnek; siyasal parti faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler, çalışanlara sendika kurma hakkının tanınması, işçilere toplu sözleşme ve grev hakları gibi etkin bir sendikacılığın vazgeçilmez unsurları olan hakların verilmesi, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahip olduğunun belirtilmesi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının organlarının kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilmesi ve idarenin, seçilmiş organları bir yargı mercii kararına dayanmaksızın geçici veya sürekli olarak görevinden uzaklaştıramaması, çoğulcu bir toplum yapısının gelişmesini kolaylaştıracı nitelikte hükümlerdir.

B) Temel Hakların Genişletilmesi ve Güçlendirilmesi

1961 Anayasası yer alan, "insan haklarına dayanan devlet" olma niteliği, hürriyetçi (liberal) bir siyasal rejimi ifade etmektedir. 1961 Anayasasında hürriyetler çok daha ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Böylece, yasama organının, belli bir hürriyeti düzenlerken, 1924 Anayasasının aksine tam bir takdir serbestliğine sahip kılınmamıştır. Mesela "herkes önceden izin almaksızın silahlı ve saldırsız toplanma ve gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir" demıştır. Bu hüküm karşısında yasama organının, toplantı ve gösteri yürüyüşlerini "önceden izin alma" şartına bağlamasına imkân yoktur.

1961 Anayasası "temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir. Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz" demek suretiyle, hürriyetin sınırlanmasına önemli bir sınır getirmektedir. Nihayet 1961 Anayasasında kanunların Anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi sisteminin kabul edilmiş olması da, kişi hak ve hürriyetlerini daha güvenceli duruma getirmiştir.

C) Sosyal Devlet

Sosyal devlet, devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, sosyal ve ekonomik hayata aktif şekilde müdahalesini meşru ve gerekli gören bir devlet anlayışı olarak tanımlanabilir. Sosyal devlet düşüncesi ve onun birlikte getirdiği kurumları 1961 Anayasasının en önemli yeniliklerinden biridir.

D) 1961 Anayasasının Uygulanması

1961 Anayasası hakkında halkoylamasının sonuçları, bu Anayasaya karşı hayli güçlü bir muhalefetin var olduğunu göstermiştir.

Anayasa tasarısına karşı %40'a yakın olumsuz oyun şu sebeplerden kaynaklandığı düşünülebilir:

-D.P. taraftarları, partilerinin iktidarına karşı haksız bir müdahale olarak gördükleri 27 Mayıs hareketini ve dolayısıyla o hareketin ürünü olan 1961 Anayasasını benimsememişlerdir.

-Anayasa yapımı sürecinde diğer iki partinin (C.H.P. ve C.K.M.P.) rol almış ve Temsilciler Meclisinin büyük ölçüde C.H.P. ağırlığı taşıması olmasına karşılık, geniş D.P. kütlesi anayasa yapımından dışlanmıştı.

-1960'ların sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlayan siyasal şiddet ortamının ve terör eylemlerinin önlenememesi, Anayasaya yöneltelen suçlamaları arttırmıştır. Böylece, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Mart 1971 muhtırası ile Demirel Hükümetini istifaya zorlayıp, geçici yönetim kurmaları ile Anayasa değişikliği de gündeme gelmiştir.

1961 Anayasası, 1971-1973 ara rejim döneminde iki defa önemli değişikliklere uğramıştır.

1. Yürütmenin güçlendirilmesi: Bu, özellikle, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname(KHK) çıkarma yetkisinin tanınmasında; vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnaları ile nisbet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya Bakanlar Kurulunun yetkili kılınmasında; üniversite özerkliğinin zayıflatılmasında ve TRT'nin özerkliğinin kaldırılmasında kendisini göstermektedir.

2. Temel haklarda meydana getirilen sınırlamalar: Bu alanda, bütün temel haklar için geçerli genel bir sınırlama hükmü getirilmesi; çeşitli hak ve hürriyetlerle ilgili anayasal sınırların ve yasal sınırlama sebeplerinin arttırılması; devlet memurlarının sendika kurma hakkının ortadan kaldırılması; "tabii yargı yolu" yerine "kanuni yargı yolu" ilkesinin getirilmesi sayılabilir.

3. Yargı denetimine getirilen sınırlamalar: Bu konuda da, Anayasa mahkemesinde iptal davası açabilecekler arasında "TBMM'nde temsilcisi bulunan siyasî partiler" deyiminin "TBMM'nde grubu bulunan siyasî partiler" olarak değiştirilerek küçük partilerin iptal davası açma hakkından yoksun bırakılması; Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişikliklerini ancak şekil yönünden denetleyebileceğinin belirtilmesi; Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kurulması suretiyle, asker kişilerle ilgili idarî eylem ve işlemlerin denetiminin Danıştay'ın görev alanından çıkarılması; üyelerinin atanmasında Bakanlar Kurulunun aday göstermesi gibi, hâkimlerin atanmalarındaki genel yöntemden sapan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması sayılabilir. 1971 ve 1973 Anayasa değişiklikleri, bir bakıma 1982 Anayasasının habercisidir.

1971 ve 1973 değişiklikleri de, Anayasa konusundaki tartışmalara son vermemiştir. 1975'ten sonra siyasal şiddet ve terör olaylarının hızla tırmanması ve bunların önlenememesi, siyasal sistemde (en tipik örneği TBMM'nin 6 ay süre ile Cumhurbaşkanı seçememesi olan) ciddi tikanıklıkların meydana gelmesi, yeni ve daha köklü bir Anayasa değişikliği zorunlu hale gelmiştir. 1961 Anayasası, devlet otoritesinin güçsüzlüğünün başlıca sorumlusu gibi görülmeye başlamıştır.

VII. MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ REJİMİ

12 Eylül 1980 günü Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. Anayasa Düzeni Hakkında Kanun'un 2'inci maddesine göre, Anayasada T.B.M.M.'ne, Millet Meclisine ve Cumhuriyet Senatosuna ait olduğu belirtilmiş bulunan görev ve yetkiler geçici olarak Millî Güvenlik Konseyince (MGK) ve Cumhurbaşkanına ait olduğu belirtilmiş bulunan görev ve yetkilerde MGK Başkanı ve Devlet Başkanınca yerine getirilir ve kullanılır. Ayrıca, "MGK dönemindeki kanunların Anayasaya aykırılığı iddiası ileri sürülemez. Yürütmenin durdurulması taleplerinin de bu dönem dinlenmeyeceği belirtilmiştir. Geçici dönemde Bakanlar Kurulu görevleri, Bülend Ulusu Başkanlığında kurulan ve sivillerden oluşmuş bulunan Bakanlar Kuruluna bırakılmıştır. Kanunun birinci maddesine göre "KURUCU MECLİS; Millî Güvenlik Konseyi ile kuruluş, görev ve yetkileri bu kanunda belirtilen Danışma Meclisinden (DM) oluşur.

Kurucu Meclisin Görevleri:

- a) Yeni Anayasayı ve Anayasanın Halkoyuna Sunuluş kanununu hazırlamak;
- b) Halkoyuna sunulan ve milletçe kabul edilince kesinleşerek, geçici hükümlerine göre yürürlüğe girecek olan Anayasanın ilkelerine uygun Siyasî Partiler Kanununu hazırlamak;
- c) Yeni Anayasanın ve Siyasî Partiler Kanununun hükümlerini göz önünde tutarak Seçim Kanununu hazırlamak;
- d) MGK'ca kararlaştırılacak tarihte yapılacak genel seçimlerle TBMM kurulup fiilen göreve başlayıncaya kadar, kanun koyma, değiştirme ve kaldırma suretiyle yasama görevlerini yerine getirmektir. "Kurucu Meclisin sivil kanadını oluşturan Danışma Meclisi 160 üyeden oluşur". Danışma Meclisine seçilebilmek için, 11 Eylül 1980 tarihinde herhangi bir siyasi partinin üyesi olmamak şarttır.

VIII. 1961 VE 1982 ANAYASALARININ YAPIMI SÜREÇLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

A) Benzerlikler

1. Her iki Anayasa, askerî müdahaleler sonucu oluşmuştur.
2. Her iki Anayasa, bir kanadı askerî diğer kanadı ise sivillerden oluşan Kurucu Meclisler tarafından hazırlanmıştır.
3. Her iki durumda da Kurucu Meclisin sivil kanadı seçimle oluşmamıştır.
4. Her iki durumda da Kurucu Meclisçe hazırlanan Anayasa, halkoyuna sunulmak suretiyle kesinleşmiştir.
5. Her iki durumda da sivil kanadın, Bakanlar Kurulunun kurulması ve düşürülmesine ilişkin yetkileri yoktur.

B) Farklar

1. Gerek T.M gerek D.M. genel seçim sonucunda oluşmamakla beraber, 1961 TM'nin daha temsili nitelik taşıdığı görülmektedir. Bu meclisin üyelerinin aşağı yukarı üçte biri dolaylı bir seçimle üyelik sıfatını kazanmış, önemli bir bölümü de kooptasyon, yani çeşitli meslek kuruluşlarının kendi temsilcilerini belirlemesi yoluyla oluşmuştur. Buna karşılık DM üyelerinin tümü Milli Güvenlik Konseyi tarafından atanmıştır.
2. TM'de, kapatılan D.P. dışında, günün diğer iki partisi olan C.H.P. ve C.K.M.P. gerek doğrudan doğruya Anayasanın hazırlanmasında büyük ölçüde etkili oldukları halde, DM tümüyle partisiz bir Meclistir.
3. Bu iki fark, DM'nin TM'ne oranla, daha fazla bürokrasi ağırlıklı bir kuruluş olması sonucunu doğurmuştur.
4. TM Milli Birlik Komitesi karşısında, DM'nin Millî Güvenlik Konseyi karşısındaki durumuna oranla daha geniş yetkili bir kuruluş.
5. 1961 sisteminde, halkoyuna sunulan Anayasa tasarısının kabul edilmemesi halinde ne yapılacağı açıkça belirtilmişken, 1981-83 sisteminde red durumunda ne yapılacağı konusunda bir açıklık yoktur.
6. 1961 halkoylamasında siyasal partiler kamuoyu oluşturmakta aktif bir rol oynadıkları halde, 1982 halkoylamasında, halkın kararına etki yapacak herhangi bir telinde bulunulamayacağı belirtilmiştir.
7. 1961'in aksine, 1982 halkoylamasında Anayasanın kabulü, Cumhurbaşkanı'nın seçimiyle birleştirilmiştir.

IX. 1982 ANAYASASININ BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

A) 1982 Anayasası 1961 Anayasasına Oranla Daha Kazuistik Bir Yöntemle Hazırlanmıştır:

1982 Anayasası, 1961 Anayasasına göre, daha uzun ve ayrıntılı düzenlenmiştir. Her iki Anayasada da, sadece genel ilkeleri ortaya koyup, bunların uygulanma biçimlerini kanunlara bırakma amacını güden "çerçeve anayasa" anlayışının benimsenmeyip, "kazuistik" bir yönetime yer verildiği gözlemlenmektedir. Her iki Anayasanın kazuistik denilebilecek bir yöntemi benimsemelerinde, bu Anayasaların "tepki anayasası" olma nitelikleri etkili olmuştur. Kazuistik bir anayasa daha kısa bir süre içinde sosyal gelişmenin gerisinde kalma tehlikesiyle karşılaşabilir. Değişen ihtiyaçlar, sık sık anayasa değişikliğini gerekli kılabilir. Anayasanın katılığı sebebiyle anayasa değişikliğinin her zaman mümkün olmaması ise, toplumda sıkıntılar doğurabilir. Tarihte en uzun ömürlü olmuş anayasalar, ABD Anayasası gibi kısa, çerçeve anayasalardır.

B) 1982 Anayasası 1961 Anayasasından Daha Katı Niteliktedir:

Değiştirilmesi normal kanunlardan daha güç şartlara bağlanmış olan anayasalara katı anayasa denir.

1982 Anayasasının 1961 Anayasasından daha katı olduğuna ilişkin hükümler şunlardır:

1. 1982 Anayasasında, hiç bir şekilde değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif edilemeyecek hükümlerin kapsamı genişletilmiştir;
2. Anayasa değişikliği sürecine, 1961 Anayasasında mevcut olmayan bir "onay" safhası eklenmiştir.
3. Cumhurbaşkanı'nın geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunun TBMM'ce tekrar, aynen kabul edilebilmesi, 6 yıllık bir süre için, üye tam sayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu şartına bağlanmıştır;
4. MGK rejimi dönemine ilişkin kanunlar düzenlemiş olması ve bunların Anayasaya aykırılığının iddia edilememesi, devlet hayatında esnekliği azaltan faktörlerden biridir. Bu yasak, 2001'de kaldırılmıştır.

C) 1982 Anayasası Bir "Geçiş Dönemi" Öngörmüştür:

1982 Anayasası geçici hükümleri ile, bir geçiş dönemi öngörmüştür. *Geçiş dönemine ilişkin hükümler;*

1. Halkoylaması tarihindeki MGK Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, 7 yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanı'na tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

2. TBMM toplanıp göreve başladıktan sonra, MGK, 6 yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve MGK üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar.
3. 6 yıllık bir süre için, Cumhurbaşkanının Anayasa değişiklikleri üzerindeki denetim yetkisini daha geniş tutmuştur. Buna göre, "ilk genel seçimler sonucu toplanacak TBMM'nin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra 6 yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, TBMM'ne geri gönderebilir.
4. Siyasal partilerin bazı yöneticileri hakkında 5 ve 10 yıllık olmak üzere siyasal faaliyet yasağı getirmiştir.

D) 1982 Anayasası Otorite - Hürriyet Dengesinde Otoritenin Ağırlığını Arttırmıştır:

1982 Anayasasının hazırlanmasında temel rol oynayan yargı, 1961 Anayasasının otorite-hürriyet dengesini, otorite aleyhine bozmuş ve devleti güçsüz kılmış olduğudur. Bu sebeple 1982 Anayasası devlet otoritesini güçlendirmiştir.

E) 1982 Anayasası Devlet Yapısı İçinde Yürütme Organını Güçlendirmiştir:

1961 Anayasasının yürütme organına yeterince güç vermediği görüşü ağır basmıştır. 1982 Anayasasının açık tercihi, Cumhurbaşkanlığı makamının güçlendirilmesi yönündedir.

F) 1982 Anayasası Siyasal Karar Alma Mekanizmalarındaki Tıkanıklıkları Giderici Hükümler Getirmiştir:

Örnek hükümler; Cumhurbaşkanı Anayasada belirtilen durumlarda TBMM seçimlerini yenileme yetkisinin verilmesi. Diğer hükme göre; Cumhurbaşkanı, TBMM üye tamsayısının 2/3 çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. En az 3'er gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının 2/3 çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tam sayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal TBMM seçimleri yenilenir." Meclis Başkanlığı seçimlerinde ise şu çözüm benimsenmiştir: "İlk iki oylamada üye tamsayısının 2/3 ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Gene 1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesine yasama organı tarafından üye seçilmesi usulüne son vermek suretiyle bu sorunu çözmüştür.

1961 Anayasasına göre Meclislerin toplantı yetersayı üye tam sayısının salt çoğunluğu, karar yetersayı ise toplantıya katılanların salt çoğunluğuydu. Buna karşılık 1982 Anayasası, aşağıdaki çözümü getirmektedir: "Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa TBMM üye tamsayısının en az 1/3 ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının 1/4'nin bir fazlasından az olamaz".

1982 Anayasasında siyasal partilerin Meclis grubu kurmaları güçleştirilmiştir. 1961 Anayasasına göre siyasal parti grupları en az 10 üyeden meydana geldikleri halde, 1982 Anayasasına göre siyasal parti grupları en az 20 üyeden oluşmaktadır.

Nihayet 1982 Anayasası, iki meclis sisteminden vazgeçerek, Cumhuriyet Senatosunu kaldırmış, böylece yasama sürecine sürat ve basitlik getirmiştir.

Parlamente sistemine işlerlik kazandırma, gereksiz tıkanma ve bunalımları önleme amacını güden bu tür kurum ve kurallar, dünya anayasa hukuku literatüründe "**rasyonelleştirilmiş parlamentarizm**" olarak adlandırılmaktadır.

G) 1982 Anayasası 1961 Anayasasına Oranla Daha Az Katılımcı Bir Demokrasi Modelini Benimsemiştir:

Katılımcı demokrasi bakımından 2 görüş bulunmaktaydı. Birinci görüşe göre halkın siyasal katılımı sınırlı olmalıydı. Buna göre halkın esas rolü, belli aralıklarla kendisini yönetecek olanları seçmekten ibaret olmalıdır. Bu görüşü savunanlar saf milli irade teorisine de taraftırlar. Saf milli irade teorisine göre; Halk tarafından seçilen yasama organının ve onun içinden çıkan hükümetin, genel oyla seçilmeyen bazı kurum ve kuruluşlarca (mesela yargı organları veya özerk kuruluşlarca) sınırlandırılmaması gerekir.

İkinci görüş ise; halkın siyasete aktif ve sürekli katılımını gerekli gören anlayıştır. 1961 Anayasası 2. demokrasi anlayışını uygun bulmuşken, 1982 Anayasası 1. demokrasi anlayışına dönmüş olmamakla birlikte, 1961 Anayasasına göre daha az katılımcı bir demokrasi anlayışını benimsemiştir. Yani, 1982 Anayasası, belli ölçüde bir depolitizasyonu amaçlamıştır. (Depolitizasyon: Halkın bazı yöntemler kullanıp siyasetten soğutulması ve bu yolla siyasal katılımdan olabildiğince uzaklaştırılmasıdır.)

Aşağıdakilerden hangisi, 1982 Anayasası'nda düzenlenmiş bir kurum değildir?

- A) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
- B) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- C) Diyanet İşleri Başkanlığı
- D) Devlet Denetleme Kurulu
- E) Milli Güvenlik Kurulu

**2004KPSS
CEVAP: B**

X. 1982 ANAYASASI'NIN GENEL ESASLARI

Başlangıç İlkeleri

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlılık
2. Atatürk milliyetçiliği ve medeniyetçiliği
3. Çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi
4. Milli egemenlik
5. Anayasanın ve hukukun üstünlüğü
6. Hürriyetçi demokrasi
7. Kuvvetler ayrılığı
8. Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği
9. Laiklik
10. Yurtta sulh cihanda sulh arzusu

Madde-1: Devletin şekli

Madde-2: Cumhuriyetin nitelikleri

Madde-3: Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Madde-4: Değiştirilemeyecek hükümler

Madde-5: Devletin temel amaç ve görevleri

Madde-6: Egemenlik

Madde-7: Yasama yetkisi

Madde-8: Yürütme yetkisi ve görevi

Madde-9: Yargı yetkisi

Madde-10: Kanun önünde eşitlik

Madde-11: Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Madde-1: Devletin şekli

Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde-2: Cumhuriyetin nitelikleri

Türkiye Cumhuriyeti milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal hukuk devletidir.

a) Cumhuriyetçilik İlkesi

Devlet şekli olarak Cumhuriyet, egemenliğin bir kişiye veya zümreye değil, toplumun tümüne ait olduğu bir devleti ifade eder.

Bir hükümet (devlet yönetimi) şekli olarak Cumhuriyet, başta devlet başkanı olmak üzere, devletin başlıca temel organlarının seçim ilkesine göre kurulmuş olduğu, bunların oluşumunda veraset ilkesinin rol oynamadığı bir hükümet sistemini anlatır.

Türkiye'de Cumhuriyeti ilân eden 29 Ekim 1923 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu Türkiye Devletinin şekli hükümeti, cumhuriyettir" demek suretiyle, cumhuriyeti bir hükümet şekli olarak tanımlamıştı. 1924 Anayasası ise "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" diyerek cumhuriyete bir devlet şekli anlamını vermiştir.

Türk kamu hukuku geleneğinde de, cumhuriyet ve demokrasi kavramları birlikte düşünülmüştür. Nitekim 1960-61 ve 1980-82 dönemlerinde askeri idarelerin liderleri, Cumhurbaşkanı değil, Devlet Başkanı sıfatını kullanmaya özen göstermişlerdir.

Cumhuriyet "vatandaşlık", monarşi ise "uyrukluk" (tabiiyet) kavramlarına dayanır. Cumhuriyet, bütün vatandaşların ortak iradelerinin ürünüdür.

b) Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet İlkesi

1924 Anayasası'nın 1937 yılında geçirdiği değişiklikle, Cumhuriyetin nitelikleri arasında "milliyetçilik" ilkesine yer verilmiş olduğu halde, 1961 Anayasasında bunun yerine "millî devlet" deyiminin kullanılmıştır.

1982 Anayasası, aynı amacı, "Atatürk milliyetçiliğine bağlı" deyimini kullanmakla gerçekleştirmiştir.

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, "akılcı, çağdaş, medeni, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, insani ve barışçıdır". Atatürk milliyetçiliği, milliyetçiliği reddeden akımlara karşı olduğu gibi, ırkçılığa, şovenizme ve saldırganlığa da karşıdır.

Atatürk, milletin tanımında, "sübjektif millet" anlayışını benimsemiştir. Buna göre, zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet adı verilir.

Bu tanımdan, Anayasamızın benimsediği milliyetçilik anlayışının, ırk, dil ve din gibi objektif benzerliklere değil; kader, kıvanç ve tasa ortaklığına ve birlikte yaşama arzusuna dayanan sübjektif milliyetçilik anlayışı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu ilkenin doğal bir sonucu da, "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür hükmüdür.

Atatürk milliyetçiliğe bağlı devlet deyimi, sadece manevi değer değil, TC'nin insan unsurunun, tek bir millet yani Türk Milleti olduğu anlatılmak istenmiştir. Diğer bir önemli sonucu, "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği" ilkesidir. Bu ilke, TC'nin bir "tek devlet" olduğunu ve her türlü ayrılıkçı akımın yasaklanmış bulunduğunu anlatmaktadır. Nihayet, resmi dilin Türkçe olduğu hakkındaki Anayasa hükmü de, devletin millî niteliğinin doğal bir sonucudur.

c) Laik Devlet İlkesi

Laikliğin, din hürriyeti, din ve devlet işlerinin ayrılığı olarak, iki cephesi vardır.

1.Din Hürriyeti: Vicdan ve ibadet hürriyetlerini kapsar. Bunlardan ilki, "herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir" şeklinde ifade edilmiştir."Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz"

2. İbadet Hürriyeti: Kişinin inandığı dinin gerektirdiği ibadetleri, ayin ve törenleri serbestçe yapabilmesidir.

Anayasaya göre, "14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir" Yani, Anayasamızda ibadet hürriyeti, vicdan hürriyeti kadar mutlak biçimde tanınmış değildir.

İbadetlerin kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu menfaatlerini korumak amacıyla sınırlanabileceğini belirtmektedir.

Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmış sayılması için, şunların gerekli olduğu kabul edilebilir:

-Resmî Bir Devlet Dininin Olmaması: Burada kastedilen, devletin belli bir dine üstünlük tanımaması, onun kurallarını kanunlar ve diğer devlet işlemleri yoluyla vatandaşlarına uygulamaya çalışmamasıdır. 1924 Anayasasında yer alıp 1928 değişikliği ile çıkarılan "devletin dini, din-i İslam'dır" yolunda bir hükmün yerine 1937 değişikliği ile de lâiklik ilkesi getirilmiştir.

1982 Anayasası ise "din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi zorunlu dersler arasında yer alır." diyerek bu ilkedен sapmış görünmektedir.

-Devletin, Bütün Dinlerin Mensuplarına Eşit Davranması

-Din Kurumlarıyla Devlet Kurumlarının Ayrılmış Olması

-Devlet Yönetiminin Din Kurallarından Etkilenmemesi

Laikliğin Türk İnkılabı açısından taşıdığı temel önem, onun Anayasamızda özel olarak korunması sonucunu doğurmuştur. "Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandıramaz, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."

Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve TC'nin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, inkılâp kanunlarının, Anayasaya aykırılığını yargı organı önünde ileri sürülemez.

d) Demokratik Devlet İlkesi

Türk Anayasa Hukukunda 1921 Anayasasından beri ifade edilen "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" kuralı, şüphesiz, demokratik devleti öngören, bir niteliğe sahiptir.

1982 Anayasasına göre, "egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti, egemenliğini, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz."

Anayasamızın 67'nci maddesine göre "vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması, **serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm** esaslarına göre, **yargı yönetim ve denetimi** altında yapılır." Bu ilkeleri incelemek gerekirse;

1) Genel Oy

Genel oy, servet, vergi, öğrenim durumu ve cinsiyet gibi sınırlamalar olmaksızın, bütün vatandaşların oy hakkına sahip olmalarıdır.

-Türkiye'de 1.ve 2. Meşrutiyet dönemlerinde, servete bağlı oy ilkesi uygulanmıştır. 1924 yılında, erkekler için genel oy hakkı kabul edilmiş;

-1934'te ise bu hak, kadınlara da tanınmıştır.

-1982 Anayasasının ilk şeklinde oy verme hakkı, 21 yaşın doldurulmuş olması şartına bağlanmıştı.

-Anayasada 1987 tarihli değişiklikle 20'ye,

-1995 tarihinde yapılan değişiklikle 18'e indirilmiştir.

-Ayrıca seçimlerde oy kullanabilmek için, sandık seçmen listesinde kayıtlı olma şartı da aranmaktadır.

-23.7.1995 tarihli anayasa değişikliğiyle, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkı, ilke olarak kabul edilmiştir.

2) Eşit Oy

Bu ilke, her seçmenin bir tek oya sahip olması anlamına gelir.

3) Seçimlerin Serbestliği

Bu ilke, vatandaşların hiçbir baskı ve zorlama olmadan oy kullanabilmelerini, oy vermenin bir mecburiyet haline getirilemeyeceğini anlatır. 1982 Anayasası oy vermeyi Anayasa açısından bir yükümlülük haline getirmiştir.

4) Tek Dereceli Seçim

Tek dereceli seçimde seçmenler, temsilcilerini doğrudan doğruya seçerler. İki dereceli seçimde ise seçmenler, ilkin "ikinci seçmen" adı verilen bir grup seçmeni seçerler; temsilciler de daha sonra bu ikinci seçmenler tarafından seçilir. Türkiye'de 1946 yılına kadar iki dereceli seçim uygulanmıştır.

5) Oyun Gizliliği

Türkiye'de gizli oy ilkesi, 1950 yılında kabul edilmiştir.

6) Açık Sayım ve Döküm

Bu ilke de, ülkemizde 1950 yılında kabul edilmiştir.

7) Seçimlerin Yargı Organlarının Yönetim ve Denetiminde Yapılması

1982 Anayasasına göre, "seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

e) İnsan Haklarına Saygılı Devlet İlkesi

1961 Anayasasının "insan haklarına dayalı" deyiminin yerine, 1982 Anayasası "insan haklarına saygılı" deyimini kullanmıştır. 1982 Anayasası, "herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, temel hak ve hürriyetlere sahiptir" demektedir.

f) Hukuk Devleti İlkesi

Anayasamızın 2'inci maddesinde "Cumhuriyetin nitelikleri" arasında sayılan hukuk devleti ilkesi, en kısa tanımıyla, vatandaşların hukuki güvenlik içinde bulundukları, Devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu bir sistemi anlatır.

Hukuk Devletin Varlık Şartları:

1) Yürütme İşlemlerinin Yargısal Denetimi

Hukuk devleti bakımından önemli olan nokta, yürütmenin eylem ve işlemlerinin bağımsız yargı organlarınca denetlenip denetlenememesidir. Eğer yürütmenin bir kısım eylem ve işlemleri, yargı denetimi dışında bırakılabiliyorsa, hukuk devleti ilkesi zedelenir.

2) Yasama İşlemlerinin Yargısal Denetimi

Hukuk devleti için, sadece yürütme organının işlemlerinin kanunlara uygunluğunun değil, yasama işlemlerinin de Anayasaya uygunluğunun yargı organlarınca denetlenebilmesi gerekir.

3) Yargı Bağımsızlığı

Hukuk devletin en önemli unsurlarından biri de, yargı bağımsızlığıdır. Yargı bağımsızlığının güvence altına alınmamış olduğu sistemlerde, bir hukuk devletinden söz etmeye imkân yoktur.

4) Kanuni Hâkim Güvencesi

1982 Anayasasına göre "hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz."

5) Ceza Sorumluluğunun İlkeleri

Anayasaya göre "kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz, kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez... Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz. Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya ve bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Ceza sorumluluğu şahsidir. Vatandaşlar, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

6) Hukukun Genel İlkelerine Bağlılık

1982 Anayasasına göre "hâkimler Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. "Bu hükme göre, anayasa yargısı da dahil olmak üzere her düzeydeki hâkimler, yazılı hukuk kurallarının yanında, hukukun genel ilkelerini de dikkate almak zorundadırlar. Anayasa Mahkemesinin 1982 Anayasası döneminde vermiş olduğu kararlarda dayandığı genel hukuk ilkelerinin bazıları şunlardır: iyi niyet, ahde vefa, kazanılmış haklara saygı, kanunların geriye yürümezliği, kesin hükme saygı, devlete (ve kanunlarına) güven, özel kural-genel kural çatışmasında özel kuralın uygulanması.

g) Sosyal Devlet İlkesi

Anayasamızın 2'inci maddesinde yer alan, Cumhuriyetin niteliklerinden biri de, sosyal devlet ilkesidir. Sosyal devlet kavramı, devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade eder. Sosyal devlet ilkesi 1961 Anayasası ile hukukumuza girmiştir.

Sosyal Devletin Amaçları:

- Herkesi insan haysiyetine yakışır asgari bir hayat düzeyi sağlamaya yönelik tedbirler almak.
- Vergi adaleti sağlamak.
- Kamulaştırma ve devletleştirme yapmak.
- Özelleştirme yapmak.
- Eşitlik, planlama ilkelerini benimsemek.
- Sosyal haklar sağlamak.
- Ulusal geliri arttırmak.

Madde-3: Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.
- Dili Türkçedir.
- Bayrağı şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı bayraktır.
- Milli marşı İstiklal Marşı'dır.
- Başkenti Ankara'dır.

Madde-4: Değiştirilemeyecek hükümler

Anayasanın 1.maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2.maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3.madde hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Madde-5: Devletin temel amaç ve görevleri

- Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak.
- Ülkenin bölünmezliğini korumak.
- Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak.
- Kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak.
- Kişinin temel hak ve hürriyetini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak suretle sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak.
- İnsanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak.

Madde-6: Egemenlik

- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Türk Milleti egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır.
- Egemenliğin kullanılması hiçbir suretle hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz.
- Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Madde-7: Yasama yetkisi

Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılır. Bu yetki devredilemez.

Madde-8: Yürütme yetkisi ve görevi

Yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

Madde-9: Yargı yetkisi

Yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

Madde-10: Kanun önünde eşitlik

Temel bir ilke niteliğindedir. Bu ilkeye göre; "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

Madde-11: Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

- Anayasa bütün kanunların temelidir. Anayasalar, önemli birçok konunun ana hatlarını düzenler. Yasalar ise bir konunun ayrıntılarını düzenler.
- Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz. Anayasa hükümleri tüm kişi ve kurumları bağlayıcıdır.
- Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.
- Yasama organı, yasa yaparken Anayasaya uygun hareket etmek zorundadır.

XI. 1982 ANAYASASINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

1987 Yılı Değişiklikleri

- Oy verme yaşı 21'den 20'ye indirildi.
- TBMM üye sayısı 400'den 450'ye çıkarıldı.
- Geçici 4.madde kaldırılarak eski siyasi liderlerin siyaset yasağı kaldırıldı.
- Referandumun alanı genişletilerek halkın Anayasa değişiklikleri üzerindeki etkisi artırıldı.

1993 Yılı Değişiklikleri

- Radyo ve televizyon yayınları üzerindeki devlet tekeli kaldırıldı.

1995 Yılı Değişiklikleri

- 1980 askeri müdahalesinin meşruluğunu savunan cümleler Anayasadan çıkarıldı.
- Oy verme ve siyasi partilere üye olabilme yaşı 18'e indirildi.
- TBMM'nin üye sayısı 450'den 550'ye çıkarıldı.
- Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına oy hakkı verildi.
- Kamu görevlilerine sendika kurma hakkı verildi.
- Siyasi partilere yurt dışında örgütlenme, kadın ve gençlik kolları kurma hakkı verildi.
- Yüksek öğretim görevlileri ve öğrencilerine siyasi partilere üye olma olanağı verildi.
- Seçimlerde oy kullanabilmek için sandık seçmen listesine kayıt olma şartı getirildi.
- Bir milletvekilinin parti değiştirmesi, milletvekilliğinin düşme sebebi olmaktan çıkarıldı.
- Vakıf, dernek, sendika ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının siyasi faaliyetlerde bulunma ve siyasi partilerle işbirliği yapma yasağı kaldırıldı.

1999 Yılı Değişiklikleri

- DGM'de askeri hakim ve savcılarının varlığına son verildi.
- Özelleştirmenin önü açıldı.
- Kamu hizmetleri imtiyaz sözleşmelerinde Danıştay'ın rolü istişari hale getirildi ve bu konudaki uyuşmazlıklarda milletlerarası tahkime gidileceği öngörüldü.

2001 Yılı Değişiklikleri

- Temel haklarla ilgili genel sınırlandırma sebepleri kaldırıldı.
- Sınırlandırmanın Anayasa'nın öngördüğü şartlarda hakkın özüne dokunulmayacak şekilde ve ölçülülük ilkesine uygun yapılabileceği öngörüldü.
- Yargılama öncesi gözaltı süresi 15 günden 4 güne indirildi.
- Siyasi partilerin ne zaman Anayasaya aykırı fiillerin odağı haline geldiği açıklığa kavuşturuldu.
- Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partileri kapatmanın yanında devlet yardımından yoksun bırakabileceği kararlaştırıldı.
- Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partileri ancak 3/5 çoğunlukla kapatabileceği öngörüldü.
- Milli Güvenlik Konseyi Döneminde çıkarılan düzenlemelerinde Anayasa Mahkemesince denetlenebileceği öngörüldü.
- MGK'ya Başbakan yardımcılarının ve Adalet Bakanının da alınması öngörüldü.
- MGK kararları tavsiye niteliğine dönüştürüldü.

2002 Yılı Değişiklikleri

- Milletvekillerinin seçilme yeterliliği ile ilgili "ideolojik ve anarşik eylemlere katılma" ifadesi kaldırılarak "terör eylemlerine katılma" şeklinde değiştirildi.
- Bir ilin veya seçim çevresinin TBMM'de üyesi kalmaması durumunda boşalmayı takip eden 90 gün sonraki Pazar günü ara seçim yapılacağı öngörüldü. (2002 yılında Siirt'te yapılan ara seçimlerde ilk defa uygulandı.)

2004 Yılı Değişiklikleri

- Ölüm cezası kaldırıldı.
- Vatandaşların Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmanın gerektirdiği durumlarda yabancı bir ülkeye verilebileceği öngörüldü.
- Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda uluslararası antlaşmaların hükümlerinin esas alınacağı kabul edildi.
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırıldı.
- Silahlı Kuvvetlerin elinde bulunan devlet mallarının TBMM adına Sayıştay'ca denetlenebileceği öngörüldü.

Aşağıdakilerden hangisi, 1982 Anayasası'nda 2004 yılında yapılan değişikliklerle TBMM'nin yetkileri arasından çıkarılmıştır?

- A) Savaş ilanına karar vermek
- B) Para basılmasına karar vermek
- C) Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek
- D) Meclis üye tam sayısının 3/5 çoğunluğuyla genel ve özel af ilanına karar vermek
- E) Mahkemeler tarafından verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek

**2005KPSS
CEVAP: E**

2005 Yılı Değişiklikleri

- Katma bütçe uygulamasına son verildi.
- Banka açma yetkisi Bakanlar Kurulundan alınarak BDDK'ya verildi.
- Mahalli idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması yetkisi Sayıştay'a verildi.
- Merkezi yönetimin bütçe kapsamındaki kamu idareleri ve sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderlerinin Sayıştay tarafından denetlenmesi öngörüldü.

2006 Yılı Değişiklikleri

- Milletvekili seçilme yaşı 30'dan 25'e indirildi.

2007 Yılı Değişiklikleri

- Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi benimsendi.
- Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıl ve bir kimsenin iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği belirlendi.
- Cumhurbaşkanlığına aday gösterilme için meclis içinden veya dışından 20 milletvekilinin yazılı teklifi veya oyları %10'u geçemeyen siyasi partilerin ortak aday gösterebilecekleri öngörüldü.
- Cumhurbaşkanı seçiminin, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki 60 gün içinde, makamın herhangi bir sebeple boşalması durumunda da boşalmayı takip eden 60 gün içinde yapılacağı öngörüldü.
- Genel oyla yapılacak seçimlerde oyların salt çoğunluğunu alan aday seçilir. İlk oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bir hafta sonra yapılacak 2.oylamaya en çok oy almış iki aday katılması ve salt çoğunluğu alan adayın seçilmesi öngörüldü.
- Milletvekili genel seçimleri 5 yıldan 4 yıla indirildi.
- TBMM'de tüm toplantılarda üye sayısının 1/3'ünün katılması yeterli görüldü.

2010 Yılı Değişiklikleri (Referandum ile Yapılan Değişiklikler)

- Kadın, çocuk, yaşlı, özürlü, harp ve vazife şehitleri, dul ve yetim, malul ve gazilere pozitif ayrımcılık getirildi.
- Herkesin kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteyebileceği ve kişisel verilerin ancak kanunla öngörülen hallerde veya kişinin açık rızası ile kullanılabileceği öngörüldü.
- Vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyetinin ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hakim kararıyla sınırlandırılabilmesi öngörüldü.
- Devletin her türlü istismara karşı çocukları koruyucu önlemler alması öngörüldü.
- Memurların ve diğer kamu görevlilerinin toplu sözleşme hakkına sahip olabileceği, bu konuda çıkabilecek uyuşmazlıklarda Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurulabileceği ve kurulun kararının kesin olduğu belirtildi.
- Bir kişinin aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olabileceği belirtildi.
- Partisinin temelli kapatılmasına sebep olan milletvekilinin üyeliğinin düşmeyeceği belirtildi.
- YAŞ'ın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılma hariç her türlü ilişki kesme kararına karşı yargı yolu açıldı.
- TBMM Başkanlığına bağlı Kamu Denetçileri Kurumunun oluşturulacağı ve idarenin işleyişi ile ilgili şikayetleri inceleyeceği, Kamu başdenetçisi'nin TBMM tarafından gizli oy ile 4 yıl için seçileceği belirtildi.
- Memurlara verilen uyarı ve kınama cezalarına karşı yargı yolu açıldı.
- Yargı yetkisinin idari eylem ve işlemlerde hukuka uygunluğun denetimi ile sınırlı olup hiçbir suretle yerindenlik denetimi şeklinde olmayacağı öngörüldü.
- Adalet hizmetleri ve savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'nca denetimi adalet müfettişleri ile hakim ve savcılık mesleğinden olan iç denetçiler; inceleme ve soruşturma işlemlerinin ise adalet müfettişleri tarafından yapılacağı öngörüldü.
- TBMM Başkanlık Divanı için bir yasama döneminde iki kez seçim yapılacağı, ilk seçimlerin görev süresinin iki yıl ikinci devre seçilenlerin görev süresinin ise o yasama döneminin sonuna kadar devam edeceği belirtildi.
- Askeri mahkemelerin, asker kişilerin sadece askerlik göre ve hizmetleriyle ilgili olarak işledikleri askeri suçlara bakacağı; devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davaların sivil mahkemelerde görüleceği belirtildi.
- Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılabileceği öngörüldü.
- Anayasa Mahkemesi üyelerinin 12 yıl için seçileceği belirtildi.
- Anayasa Mahkemesi üye sayısı ve seçimi değiştirildi.

- Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabileceği belirtildi.
- Anayasa değişikliğinde iptale, siyasi partilerin kapatılmasına veya devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için üye tam sayısının 2/3 oy çokluğunun şart olacağı belirtildi.
- Meclis Başkanı, Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları'nın görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan'da yargılanabileceği belirtildi.
- Mevcut Anayasa Mahkemesi üyelerinin 65 yaşına kadar görevlerini sürdüreceği, yedek üyelerin asil üye sıfatını kazanacağı belirtildi.
- Ekonomik ve Sosyal Konsey anayasal kurum haline getirildi.
- HSYK'nın üye sayısının ve seçiminin değiştirilmesi öngörüldü.
- HSYK'nın meslekten çıkarma kararlarına karşı yargıya başvurulabileceği belirtildi.
- 12 Eylül müdahalesi döneminde Milli Güvenlik Kurulu'nun işlem ve eylemlerinden dolayı yargılanamayacağını öngören geçici madde kaldırıldı.

4.BÖLÜM: TEMEL HAKLAR

Temel Hak ve Ödevler ile İlgili Genel Hükümler

- Temel hak ve hürriyetlerin niteliği
- Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması
- Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması
- Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması
- Yabancıların durumu

Kişinin Temel Hak ve Ödevleri

(Negatif Statü Hakları)

- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı
- Zorla çalıştırma yasağı
- Kişi hürriyeti ve güvenliği
- Özel hayatın gizliliği ve korunması
- *Özel hayatın gizliliği
- *Konut dokunulmazlığı
- *Haberleşme hürriyeti
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve kanaat hürriyeti
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Basım ve yayımla ilgili hükümler
- *Basın hürriyeti
- *Sürelili ve süresiz yayın hakkı
- *Basın araçlarının korunması
- *Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı
- *Düzeltilme ve cevap hakkı
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı
- Mülkiyet hakkı
- Hakların korunmasıyla ilgili hükümler
- *Hak arama hürriyeti
- *Kanuni hakim güvencesi
- *Suç ve cezalara ilişkin esaslar
- İspat hakkı
- Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

(Pozitif Statü Hakları)

- Ailenin korunması ve çocuk hakları
- Eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi
- Kamu yararı
- *Kıyılardan yararlanma
- *Toprak mülkiyeti

- *Tarım, hayvancılık ve üretim alanlarında çalışanların korunması
- *Kamulaştırma
- *Devletleştirme ve özelleştirme
- Çalışma ve sözleşme hürriyeti
- *Çalışma hakkı ve ödevi
- *Çalışma şartları ve dinlenme hakkı
- *Sendika kurma hakkı
- *Sendikal faaliyetler
- Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı
- *Toplu iş sözleşmesi hakkı
- *Grev hakkı ve lokavt
- Ücrette adaletin sağlanması
- Sağlık, çevre ve konut
- *Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması
- *Konut hakkı
- Gençlik ve spor
- *Gençliğin korunması
- *Sporun geliştirilmesi
- Sosyal güvenlik hakları
- *Sosyal güvenlik hakkı
- *Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler
- *Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları
- Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması
- Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları

Siyasi Haklar ve Ödevler

(Aktif Statü Hakları, Katılma Hakları)

- Türk vatandaşlığı
- Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı
- Siyasi partilerle ilgili hükümler
- *Siyasi parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma
- *Siyasi partilerin uyacakları esaslar
- Kamu hizmetlerine girme hakkı
- *Hizmete girme
- *Mal bildirimi
- Vatan hizmeti
- Vergi ödevi
- Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

I. TEMEL HAK VE ÖDEVLER İLE İLGİLİ GENEL HÜKÜMLER

1) Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği

- Herkes kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.
- Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ifade eder.

2) Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

- Temel hak ve hürriyetler özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

3) Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması

- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.
- Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, devlete veya kişilere, Anayasa ile tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

4) Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması

- Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.
- Bu gibi durumlarda dahi savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz. Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz. Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez. Suçluluğu mahkeme kararıyla saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

5) Yabancıların Durumu

- Temel hak ve hürriyetler yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak sınırlanabilir.

II. KİŞİNİN TEMEL HAK VE ÖDEVLERİ (NEGATİF STATÜ HAKLARI)

1) Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı

- Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma geliştirme hakkına sahiptir.
- Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılan haller dışında kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz, rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.
- Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

2) Zorla Çalıştırma Yasağı

- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.
- Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar, olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları zorla çalıştırma sayılmaz.

3) Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

- Herkes kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.
- Mahkemece verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi, bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması, bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi, toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavisi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi, usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme veya geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması ve tutuklanması halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.
- Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklanmayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalanma ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir.
- Yakalanan veya tutuklanan kişilere yakalama veya tutuklama sebepleri ve hakkındaki iddialar her durumda yazılı olarak bildirilir bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak bildirilir, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

-Yakalanan veya tutuklanan kişi tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç 48 saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en geç 4 gün içinde hakim önüne çıkarılır. Kimse bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

-Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı yakınlarına derhal bildirilir.

-Tutuklanan kişilerin makul süre içinde yargılanmayı, soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır.

-Her ne sebeple olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişi kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

4) Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

*Özel Hayatın Gizliliği

-Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

-Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması sebeplerinden bir veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kağıtları, eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı 24 saat içinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim kararını el koymadan itibaren 48 saat içinde açıklar aksi halde el koyma kendiliğinden kalkar.

-Herkes kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişiler verileri hakkında bilgilendirme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir. (2010)

*Konut Dokunulmazlığı

-Kimsenin konutuna dokunulamaz. Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık veya genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden bir veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyalara el konulamaz. Yetkili merciin kararı 24 saat içinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim kararını el koymadan itibaren 48 saat içinde açıklar aksi halde el koyma kendiliğinden kalkar.

*Haberleşme Hürriyeti

-Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

- Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık veya genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden bir veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı 24 saat içinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim kararını 48 saat içinde açıklar aksi halde karar kendiliğinden kalkar.

-İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

5) Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

-Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

-Yerleşme hürriyeti suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını korumak amacıyla kanunla sınırlanabilir.

-Seyahat hürriyeti suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amacıyla kanunla sınırlanabilir.

-Vatandaşlar sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

-Vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyeti ancak suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle hakim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. (2010)

6) Din ve Vicdan Hürriyeti

-Herkes vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

-Anayasanın 14.maddesi hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla dini ayin ve törenlere katılmak serbesttir.

-Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

-Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır.

-Kimse devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırmaz. Siyasi ve kişisel çıkarlarına alet edemez. Dini ve dini duyguları kimse istismar edemez.

Aşağıdakilerden hangisi, 1982 Anayasası'nın din özgürlüğüne ilişkin hükümlerinden biri değildir?

- A) Herkesi din ve vicdan özgürlüğüne sahip olması
- B) Kimsenin dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaması
- C) Kimsenin ibadete zorlanamaması
- D) Kimsenin dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaması ve suçlanamaması
- E) Hiçbir koşulda dini ayin ve törenlerin serbest olmaması

1999DMS
CEVAP: E

7) Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

-Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

-Her ne sebeple ve amaçla olursa olsun kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

8) Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

-Herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.

-Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini kapsar. Ancak bu hüküm radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

-Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

9) Bilim ve Sanat Hürriyeti

-Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

10) Basım ve Yayımla İlgili Hükümler

*Basın Hürriyeti

-Basın sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

-Devlet basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

-Devletin içi ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan devlete ait gizli belgelere ilişkin bulunan her türlü haber ve yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla basanlar, başkasına verenler bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar.

-Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenabilir. Yetkili hakim bu kararı en geç 48 saat içinde onaylamazsa dağıtımını önleme kararı hükümsüz sayılır.

*Sürelili ve Süresiz Yayın Hakkı

-Sürelili ve süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

-Sürelili yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili mercii yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

-Sürelili yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir.

*Basın Araçlarının Korunması

-Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

*Kamu Tüzel Kişilerinin Elindeki Basın Dışı Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı

-Kişiler ve siyasi partiler kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir.

-Kanun, milli güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak ve sağlığın korunması sebepleri dışında halkın bu araçlarla haber alması, düşünce ve kanaatlere ulaşması ve kamuoyunun serbestçe oluşması engellenemez.

*Düzeltilme ve Cevap Hakkı

--Düzeltilme ve cevap hakkı ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

-Düzeltilme ve cevap hakkının yayınlanması gerekip gerekmediğine hakim tarafından müracaat tarihinden itibaren 7 gün içinde karar verilir.

11) Toplantı Hak ve Hürriyetleri

*Dernek Kurma Hürriyeti

-Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

-Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

-Dernek kurma hürriyeti ancak milli güvenlik kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebebiyle kanunla sınırlandırılabilir.

***Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı**

- Herkes önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ancak milli güvenlik kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebebiyle kanunla sınırlanabilir.

12) Mülkiyet Hakkı

- Herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.
- Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.
- Bu hak ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabilir.

13) Hakların Korunması ile İlgili Hükümler***Hak Arama Hürriyeti**

- Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.
- Hiçbir mahkeme görev ve yetkisi içindeki davaya başmaktan kaçınmaz.

***Kanuni Hakim Güvencesi**

- Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.
- Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

***Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar**

- Kimse işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz, kimseye suç işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
- Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.
- Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.
- Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.
- Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez.
- Ceza sorumluluğu şahsidir.
- Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.
- Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.
- Uluslararası Ceza Divanı tarafından taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşlar suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.
- İdare kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

1982 Anayasası'na göre, suç ve cezalarla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Ceza ve ceza yerine geçen güvenli tedbirleri ancak kanunla konulabilir.
- B) Vatandaş hiçbir durumda suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.
- C) Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar hiç kimse suçlu sayılamaz.
- D) Ceza sorumluluğu şahsidir.
- E) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemez.

2008KPSS/LİSANS
CEVAP: B

14) İspat Hakkı

- Kamu görev ve hizmetlerinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetlerin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında sanık isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde isnat isteminin kabulü ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikayetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

15) Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

- Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.
- Kişinin resmi görevliler tarafından maruz kaldığı haksız işlemler sonucu uğradığı zarar devletçe tazmin edilir. Devlet ilgili kişilerin nereye ve ne kadar sürede başvuracağını belirtmek zorundadır.

III. SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER (POZİTİF STATÜ HAKLARI)**1) Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları**

- Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

- Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.
- Her çocuk korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. (2010)
- Devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler alır. (2010)

2) Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi

- Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.
- Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.
- Eğitim ve öğrenim Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre devletim gözetimi ve denetimi altında yapılır.
- İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.
- Kanunda açıkça yazılı olmayan her hangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkından mahrum bırakılamaz.
- Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür.
- Türkçeden başka hiçbir dil eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz.
- Devlet maddi imkanları iyi olmayan öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri için gerekli yardımları yapar.

3) Kamu Yararı

*Kıyılardan Yararlanma

- Kıyılar devletin ve hükümetin tasarrufu altındadır.
- Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir.

*Toprak Mülkiyeti

- Devlet toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylülere toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez.

*Tarım, Hayvancılık ve Bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması

- Devlet tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak maksadıyla tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.
- Devlet bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

*Kamulaştırma

- Devlet ve kamu tüzel kişileri kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırma ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.
- Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngöreceği bu hallerde taksitlendirme süresi 5 yılı aşamaz, taksitler eşit olarak ödenir.
- Kamulaştırılan topraktan o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli peşin ödenir.

*Devletleştirme ve Özelleştirme

- Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.
- Devletleştirme gerçek karşılık üzerinden yapılır.
- Devletin kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

4) Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

- Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.
- Devlet özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

5) Çalışma ile İlgili Hükümler

*Çalışma Hakkı ve Ödevi

- Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.

-Devlet çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam oluşturmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli önlemleri alır.

***Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı**

- Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.
- Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.
- Dinlenmek çalışanların hakkıdır.
- Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

***Sendika Kurma Hakkı**

- Çalışanlar ve işverenler üyelerinin çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir.
- Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.
- Sendika kurma hakkı ancak milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebebiyle ve kanunla sınırlanabilir.
- Sendika kurma hakkının kullanılmasındaki şekil, şart ve usuller, kapsam ve istisnalar kanunla düzenlenir.
- Aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz. (2010'da kaldırıldı.)

***Sendikal Faaliyet**

- Herkes Anayasa'ya, kanunlara, Cumhuriyetin temel niteliklerine, milli güvenliğe, kamu düzenine, genel sağlık ve genel ahlaka aykırı olmamak şartıyla sendikal faaliyetlerde bulunabilir.

6) Toplu İş Sözleşmesi, Grev Hakkı ve Lokavt

***Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı**

- İşçiler ve işverenler karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.
- Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.
- Aynı işyerinde aynı dönem için birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz. (2010'da kaldırıldı.)
- Memurlar ve diğer kamu görevlileri toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler. (2010)
- Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar kamu görevlileri hakem kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir. (2010)
- Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir. (2010)

***Grev Hakkı ve Lokavt**

- Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler.
- Grev ve lokavt hakkının kullanılması, yasaklanabileceği, ertelenebileceği haller, usulü, şartları, kapsamı kanunla düzenlenir.
- Grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddi zarardan sendika sorumludur. (2010'da kaldırıldı.)
- Siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, iş yeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz. (2020'da kaldırıldı.)

7) Ücrette Adaletin Sağlanması

- Ücret emeğin karşılığıdır.
- Devlet çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret geliri elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.
- Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu göz önünde bulundurulur.

8) Sağlık, Çevre ve Konut

***Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması**

- Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.
- Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir.
- Devlet herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

***Konut Hakkı**

- Devlet şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

9) Gençlik ve Spor

*Gençliğin Korunması

-Devlet gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

*Sporun Geliştirilmesi

-Devlet her yaşta Türkiye Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

-Devlet başarılı sporcuları destekler.

10) Sosyal Güvenlik Hakları

*Sosyal Güvenlik Hakkı

-Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

-Devlet sosyal güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

*Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

-Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

-Devlet sakatların korunmalarını ve toplum hayatına uyumlarını sağlayıcı tedbirler alır.

-Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar kanunla düzenlenir.

-Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

*Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları

-Devlet yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gerekli tedbirleri alır.

11) Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması

-Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirler alır.

-Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

12) Sanatın ve Sanatçının Korunması

-Devlet sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gerekli tedbirleri alır.

13) Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları

-Devlet sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

IV. SİYASİ HAKLAR VE ÖDEVLER(AKTİF STATÜ HAKLARI, KATILMA HAKLARI)

1) Türk Vatandaşlığı

-Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.

-Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür.

-Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarda kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

-Hiçbir Türk vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

-Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

1982 Anayasası'na göre, Türk vatandaşlığıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.

B) Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür.

C) Hiçbir Türk vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

D) Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapalıdır.

E) Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarda kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

2006KPSS/LİSANS

CEVAP: D

Seçme Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı

2)

- Vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.
- Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargının yönetim ve denetiminde yapılır.
- 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.
- Silah altında bulunan er ve erbaşılar, askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.
- Ceza infaz kurumlarında ve tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hakimnin yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.
- Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

3) Siyasi Partilerle İlgili Hükümler

*Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma

- Vatandaşlar siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir.
- Parti üyesi olabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekir.
- Siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.
- Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasaya ve kanunlara uygun olarak faaliyetlerini sürdürürler.
- Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri devletin bağımsızlığına, ülkesi milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf ve zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.
- Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevliler, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları, yükseköğretim öncesi öğrenciler siyasi partilere üye olamazlar.
- Yükseköğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.
- Yükseköğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir.
- Siyasi partilere devlet yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Yükseköğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir.
- B) Siyasi partiler, İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'ndan izin alınarak kurulur.
- C) Devlet memurları, merkez, il ve ilçe teşkilatlarında yönetici olmamak koşuluyla siyasi partilere üye olabilirler.
- D) Siyasi partiler, devletten hiçbir ad altında mali yardım alamaz.
- E) Vatandaşların siyasi parti üyesi olabilmeleri için 30 yaşını doldurmaları gerekir.

2005KPSS
CEVAP: A

*Siyasi Partilerin Uyacakları Esaslar

- Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olmalıdır.
- Siyasi partiler ticari faaliyetlere girmezler.
- Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gerekir. Anayasa Mahkemesi gelir ve giderlerdeki uygunluk denetimini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım alır.
- Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.
- Devletin temel niteliklerinin karıştı eylemlerin odağı haline gelen siyasi partiler temelli kapatılır.
- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.
- Temelli kapatılan bir siyasi parti başka bir ad altında kurulamaz.
- Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan kurucuları ve üyeleri beş yıl süreyle başka bir siyasi partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamazlar.

4) Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı

*Hizmete Girme

- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.
- Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

*Mal Bildirimi

- Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimleri tekrarlama süreleri kanunla düzenlenir.

5) Vatan Hizmeti

-Vatan hizmeti her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahla Kuvvetlerde veya kamu kesiminde yerine getiriliş biçimi kanunla düzenlenir.

6) Vergi Ödevi

- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.
- Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.
- Vergi, resim, harç ve benzeri mal, yükümlülüklerin oranlarında değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kuruluna aittir.

7) Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı

- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara veya TBMM’ye yazı ile başvurma hakkına sahiptir.
- Kendileriyle ilgili başvurularının sonucu, derhal dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.
- Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. (2010)
- TBMM Başkanlığına bağlı olarak kurulan kamu denetçiliği kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikayetleri inceler. (2010)
- Kamu baş denetçisi TBMM tarafından gizli oyla 4 yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tam sayısının üçte ikisi üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur. (2010)

1982 Anayasası’nda düzenlenen dilekçe hakkı ne demektir?

- A) Vatandaşların hak arama hürriyeti çerçevesinde birbirlerinden davacı olabilmeleri
- B) Vatandaşların siyasi parti kurmak amacıyla ilgili makamlara dilekçe verebilmeleri
- C) Vatandaşların bir dernek kurmak amacıyla ilgili makamlara dilekçe verebilmeleri
- D) Vatandaşların kamuyla ilgili dilek ve şikayetlerini yetki makamlara ve TBMM’ye yazılı olarak bildirebilmeleri
- E) Vatandaşların seçimlere katılabilmek için Yüksek Seçim Kurulu’na dilekçe verebilmeleri

2004KPSS
CEVAP: D

5.BÖLÜM: YASAMA

I. YASAMAYA AİT İLKELER

a) Yasama Yetkisinin Genelliği: Yasama yetkisinin **genelliği**, kanunla düzenleme alanının konu itibarıyla sınırlandırılmamış olduğunu, Anayasaya aykırı olmamak şartıyla her konunun kanunla düzenlenebileceğini ifade eder. Yasama yetkisinin genelliği, yürütme organına bırakılmış "mahfuz" bir düzenleme yetkisinin bulunmadığını da anlatır. Yasama yetkisinin genelliği, aynı zamanda, yasama organının bir konuyu dilediği ölçüde ayrıntılı olarak düzenleyebileceği anlamına da gelir.

b) Yasama Yetkisinin Asliliği: Yasama yetkisinin asliliği (ilkelliği) yasama organının bir konuyu doğrudan doğruya, yani araya herhangi bir işlem girmeksizin düzenleyebilmesidir.

C) Yasama Yetkisinin Devredilmezliği: Yasama yetkisi TBMM’ye aittir. Bu yetki devredilemez.

II. YASAMA İŞLEMLERİ

A) KANUN

Türk hukukunda kanun maddi anlamda değil, ancak şekli anlamda tanımlanabilir, yasama yetkisi de genel ve sınırsızdır. Şekli kanun anlayışı, kanunun mutlaka bir kural-işlem olması gerekmediği anlamına gelir. Yasama yetkisinin genelliği ise, kanun alanının sınırlanmamış olduğunu, anayasaya aykırı olmamak şartıyla her şeyin bir kanun konusu olabileceğini, yürütme organının mahfuz bir düzenleme alanının bulunmadığını ifade eder.

Türkiye’de yürütme organının mahfuz bir düzenleme yetkisi olmamakla beraber, mahfuz bir yetki alanı vardır. O da, yürürlükteki kanunların uygulanmasıdır. Yasama organı, bu alana müdahale edemez.

Gene hukukumuzda, belli bir kişiye kanunla mükellefiyet yüklenemeyeceğinde de şüphe yoktur. Şekli kriter taraftarlarının da kesinlikle kabul ettikleri bu gerçek, kanunların mutlaka kural-işlem niteliği taşıması gerektiği görüşüne değil, hukuk devleti ve kanun önünde eşitlik ilkelerine dayandırılmaktadır. Belli bir kişiye kanunla yükümlülük yüklenemeyeceği gibi, belli bir kişiyi kanunî yükümlülüklerinden kurtaran bir kanunun da çıkarılamaması gerekir. Bu tartışmanın amacı, şekli kanun anlayışı kabul edilse bile, kanun alanının ilk bakışta sanıldığı kadar sınırsız olmayacağını birtakım işlemlerin gene de kanun biçiminde yapılamayacağını göstermektir.

B) ÖZEL NİTELİKLİ KANUNLAR

1) Bütçe Kanunu

Bütçe kanunu, hukuki mahiyeti bakımından bir kural-işlem değil, devlete ve diğer kamu tüzel kişilerine kamu harcamalarında bulunmak ve kamu gelirlerini toplamak konusunda belli bir süre için yetki veren bir şart-işlemdir.

Anayasamızda bütçenin yıllık olması ilkesi kabul edilmiştir. Bütçe kanunu, hukuki rejimi yönünden, bir kanun olmakla beraber, bunun taşıdığı özellikler sebebiyle, özel bir yöntem benimsemiştir. Buna göre "Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu, mali yıl başından en az 75 gün önce, TBMM'ne sunar. Bütçe tasarıları ve rapor, 40 üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az 25 üye verilmesi şartı ile siyasi parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili göz önünde tutulur. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısını 55 gün içinde görüşerek karara bağlar. Komisyonun kabul ettiği metin de TBMM'nde görüşülerek mali yılbaşına kadar karara bağlanır. TBMM üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

1982 Anayasasına göre (1961 Anayasasından farklı olarak) "genel ve katma bütçelerle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez."

Bütçe kanununun diğer kanunlardan ayrılan bir özelliği de, Cumhurbaşkanınca bir kere daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderilebilme hükmünün dışında tutulmuş olmasıdır. Bütçe kanununun şekil ve esas yönünden Anayasa aykırılığı iddiasıyla, diğer kanunlarda olduğu gibi, Anayasa Mahkemesine başvurulabilir.

2) Kesin Hesap Kanunu

Bütçe Kanununu kabul etme yetkisine sahip olan yasama meclisi, bu kanunun uygulanışını denetleme yetkisine de sahiptir. Bütçenin denetlenmesi, gelirlerin toplanmasının ve harcamaların bütçeye uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılmasını içerir. Bu denetleme, TBMM adına, bir anayasal kuruluş olan Sayıştay tarafından yapılır. TBMM'nin bütçenin uygulanışı üzerindeki denetimi ise, kesin hesap kanunu tasarılarını kabul etmek suretiyle olur. Bu tasarılar, Sayıştay'ca hazırlanan genel uygunluk bildirimine dayanır. Anayasaya göre (m.164), "kesin hesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak, en geç 7 AY sonra, Bakanlar Kurulunca TBMM'ne sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanunu tasarısının verilmesinden en geç 75 GÜN içinde TBMM'ne sunar. Kesin hesap kanunu tasarısı, Bütçe Komisyonunun gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesin hesap kanunu tasarısını Genel Kurula birlikte sunar. Genel Kurul, kesin hesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar. TBMM kesin hesap kanunu tasarılarını görüşüp kabul etmekle hükümeti İBRA etmiş olur.

3) Milletlerarası Andlaşmaların Uygun Bulunması

1982 Anayasası da 1961 Anayasası gibi andlaşmaların onaylanması yetkisini yasama ve yürütme organları arasında paylaştırmıştır. Anayasamıza göre andlaşmaları onaylamaya yetkili makam, Cumhurbaşkanındır. Anayasanın 104'üncü maddesi, "milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak" yetkisini Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri arasında saymaktadır. Ancak Cumhurbaşkanının onay yetkisini kullanabilmesi, TBMM'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Kural olarak bir milletlerarası andlaşmanın yürürlüğe girmesi için TBMM'nin onayı şarttır. Bunun istisnaları; "ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi 1 YILI aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme gerektirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konulabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak 2 AY içinde TBMM'nin bilgisine sunulur."

Diğer istisna ise, yürütme organının TBMM'ne bilgi verme yükümlülüğünden de kurtarmaktadır. Bu fıkraya göre, "milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların TBMM'nce uygun bulunması zorunluluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz." Görülüyor ki, bu fıkradaki istisna, iki ayrı durumu kapsamaktadır: (a) andlaşmanın, daha önce yapıp yürürlüğe konulmuş başka bir milletlerarası andlaşmaya dayanması veya diğer bir deyimle onun uygulanmasını sağlayıcı nitelikte olması; (b) andlaşmanın, daha önce kanunla yürütme organına verilmiş yetkiye dayanılarak yapılması.

Anayasanın 90'ıncı maddesinin son fıkrasına göre, "usûlüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz."

Kanunların andlaşmalarla eşdeğer oldukları, çatışmaları halinde "sonraki kanun- önceki kanun" ve "özel kanun- genel kanun" ilişkilerindeki ilkelere göre belirlenmesi gerektiği yolundaki görüşü Türk doktrininde tümüyle benimsenmemiştir. Fakat konuya ilişkin sorun 2004 tarihinde Anayasa'ya eklenen fıkra ile çözümlenmiştir. Buna göre; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı olmaları halinde uyumsuzluk milletlerarası hukuka göre çözülür. Buna göre önce Anayasa, sonra Milletlerarası andlaşmalar, sonra kanunlar gelmektedir.

C) PARLAMENTO KARARLARI

Yasama meclislerinin hukuki işlemleri, kanunlar ve parlamento kararları olmak üzere 2'ye ayrılır. Parlamento kararları, TBMM'nin kanun dışındaki bütün işlemleridir. Yasama meclislerinin iç örgütlenişlerine ve çalışmalarına ilişkin kararlar parlamento kararlarının önemli bir bölümünü oluşturur. Meselâ Türkiye Büyük Millet Meclisinin kendi içtüzüğünü yapması ve değiştirmesi, kendi Başkanını ve Başkanlık Divanını seçmesi, komisyonların seçimi, Meclisin tatile girmesi, Meclisin seçimlerin yenilenmesine karar vermesi, kapalı oturum yapılmasına ve bu oturumlardaki görüşmelerin yayınlanmasına ilişkin kararlar, açık oylama veya gizli oylama kararı, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ve yasama meclisi

üyeliğinin düşmesine ilişkin kararlar, bir üyenin 6 ayı geçmemek üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesine ilişkin karar, v.b.

Parlâmento kararlarının 2. bir bölümü, yasama meclisinin yürütme organı ile olan ilişkilerini ilgilendirir. Mesela TBMM'nce Başbakan veya bakanlar hakkında meclis soruşturması açılması ve Yüce Divana sevk kararı Cumhurbaşkanının vatan hainliğinden dolayı TBMM'nce suçlandırılması kararı, gensorunun gündeme alınıp alınmamasına karar verilmesi, gensoru veya güven istemi sonucunda Bakanlar Kurulu veya bir bakan hakkında güven veya güvensizlik belirtilmesi, Bakanlar Kurulunun göreve başlaması sırasında güven oyu, Cumhurbaşkanının seçimi, genel görüşme veya meclis araştırması açılmasına karar verilmesi gibi.

Parlâmento kararları yargı denetimine tâbi tutmuş değildir. Bu kuralın 2 istisnası bulunur. Bunlar, yasama meclisi içtüzükleri ile yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşmesine ilişkin kararlardır. "Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşmesine Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak 1 hafta içinde, ilgili üye veya TBMM üyelerinden herhangi biri, bu kararın iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini 15 GÜN içinde karara bağlar."

D) İÇTÜZÜK

Yasama meclislerinin kendi iç çalışmalarını düzenlemek amacıyla koydukları kurallara "İçtüzük" adı verilir. TBMM, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür. Meclislerin kendi içtüzüklerini bizzat yapmaları, onların diğer devlet organları, özellikle yürütme organı karşısındaki bağımsızlıklarının bir belirtisi ve sembolüdür. Buna, yasama meclislerinin "yöntemsel bağımsızlığı" adı verilebilir. Yasama meclislerinin içtüzükleri, taşıdıkları ada rağmen, Anayasamızın 115'inci maddesi gereğince Bakanlar Kurulunca çıkarılan tüzüklerle karıştırılmamalıdır. Öte yandan içtüzükler, aralarındaki birtakım benzerliklere rağmen, kanun da değildir. Kanunla içtüzük arasındaki daha da önemli bir fark, konu bakımından mevcut olan farktır. Kanunun vatandaşlar için haklar ve yükümlülükler yaratabilmesine karşılık, içtüzükler kural olarak sadece yasama meclisi üyelerini bağlar ve meclis dışında bir uygulama alanına sahip olmaları düşünülemez.

Yasama meclislerinin kendi içtüzüklerini yapma yetkilerinin bir sonucu da, meclislerin bu içtüzükleri diledikleri zaman değiştirebilmeleridir. Fakat daha çok rastlanılan uygulama, önceki parlâmentoca yapılan içtüzüğün, değiştirilmediği sürece sonradan seçilen parlâmentoyu da bağlamasıdır.

İçtüzük ve içtüzük değişiklikleri, TBMM üyelerince önerilir. Bu teklifler, Anayasa Komisyonunda incelendikten sonra, bu komisyonun raporu esas olmak üzere Genel Kurulda görüşülür ve sonuçlandırılır. Yasama meclislerinin yöntemsel bağımsızlığı ilkesinin gereği olarak, bu yayınlanma işleminin, doğrudan doğruya TBMM Başkanı tarafından yaptırılması doğrudur. Aynı ilkenin diğer bir sonucu da, Cumhurbaşkanının kanunları bir defa daha görüşülmek üzere Meclise geri gönderme yetkisinin, içtüzükler bakımından mevcut olmamasıdır. Cumhurbaşkanı, Anayasaya aykırı gördüğü bir içtüzük veya içtüzük değişikliğine karşı, iptal davası açabilir.

III. MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ

Anayasamıza göre, 25 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

Milletvekili seçilemeyenler;

**En az ilkokul mezunu olmayanlar

**Kısıtlılar,

**Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,

**Kamu hizmetinden yasaklılar,

**Taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar;

**Zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile MİLLETVEKİLİ SEÇİLEMEZLER. (Bu hükümdeki ideolojik ve anarşik eylemler deyimi 2002 tarihli Anayasa değişikliği ile "terör eylemleri" şeklinde değiştirilmiştir.)

1961 ile 1982 Anayasalarını karşılaştırmak gerekirse;

1961 Anayasası milletvekili seçilebilmek için Türkçe okuyup yazma bilmeyi yeterli gördüğü halde, 1982 Anayasası en az ilkokul mezunu olmayı şart koşmuştur.

Ayrıca 1982 Anayasasına milletvekili seçilme yeterliğini ortadan kaldıran suçlara birçok yenileri eklenmiştir. 1961 Anayasası, milletvekili seçilme yeterliğinin ortadan kalkması için mahkûmiyetin ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis cezasıyla mahkûmiyet olmasını şart koşarken, 1982 Anayasası "toplam bir yıl veya daha fazla hapis"cezasıyla mahkûmiyeti, milletvekili seçilme yeterliğinin ortadan kalkması için kâfi görmüştür. Üstelik, ilgili kişinin affa uğramış olması halinde bile, seçilme yeterliği geri gelmemektedir.

Aşağıdakilerden hangisi, milletvekili seçilebilmek için aranan şartlardan biri değildir?

- A) En az lise mezunu olmak
- B) Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmış olmak
- C) Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak
- D) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak
- E) Kısıtlı olmamak

**2006KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: A**

III. SEÇİM ÇEVRELERİ

1987 tarihli Kanun değişikliği ile seçim çevreleri, her biri en çok 6 milletvekili çıkaracak şekilde küçültülmüştür. 1995 tarihli Kanun, seçim çevresi olarak esas itibarıyla illeri kabul etmekle birlikte, çıkaracağı milletvekili sayısı 19'dan 35'e kadar olan illerin iki, 36 ve daha fazla olan illerin üç seçim çevresine bölüneceğini belirtmiştir. Çıkaracağı milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller bir seçim çevresi sayılır. Böylece seçim çevreleri önemli ölçüde büyütülmüş olmaktadır. Milletvekili Seçimi Kanunu, seçim çevrelerini ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısını saptama görevini Yüksek Seçim Kuruluna vermiştir. Yüksek Seçim Kurulu bu hususları, genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde belirleyerek Resmi Gazete, radyo ve televizyonda ilan eder.

A) SEÇİMİN BAŞLANGICI: TBMM seçimleri normal olarak dört yılda bir yapılır. Her seçim döneminin son toplantı yılının 3 Temmuz günü, seçimin başlangıç tarihidir ve Ekim ayının ikinci pazar günü oy verilir. Seçim dönemi bitmeden önce, seçimin yenilenmesine TBMM veya Cumhurbaşkanınca karar verilmesi halinde, durum Bakanlar Kurulu tarafından 48 saat içinde ilân olunur. Yenileme kararı, TBMM tarafından verilmişse Meclis, seçimin yapılacağı tarihi de belirler. Yenileme kararının Cumhurbaşkanınca verilmesi halinde, bu kararın verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk pazar günü oy verilir.

Seçim propagandası, oy verme gününden önceki onuncu günün sabahında başlar ve oy verme gününden önceki günün saat 18.00'de sona erer.

a) Adaylık

Milletvekili Seçimi Kanununda 1986 tarihinde yapılan değişiklikle, partilerin her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısı kadar aday göstermeleri kabul edilmiştir. Ayrıca bu kanun ile, aday tespiti yönteminin seçilmesini partilerin kendi tüzüklerine bırakmaktadır. Siyasi Partiler Kanununun 37'nci maddesinde 31.7.1998 tarihli Kanunla yapılan değişikliğe göre, "siyasi partiler, ön seçim ya da aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde, toplam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının %5'ini aşmamak üzere, ilini, seçim çevresini, aday listesindeki sırasını, ön seçim veya aday yoklaması tarihinden en az on gün önce Yüksek Seçim Kuruluna bildirmek koşuluyla merkez adayı gösterebilirler.

b) Milletvekilliklerin Tahsis

Bir seçim çevresinde siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde edecekleri milletvekili sayısı, (kontenjan adaylığı hükmü saklı kalmak şartıyla) d'Hondt sistemine göre hesaplanmaktadır. Milletvekili Seçimi Kanununun konu ile ilgili maddesine göre seçime katılmış ve seçim çevresi barajını aşmış olan siyasi partilerin ve bağımsız adayların adları alt alta ve geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır. Siyasi partilerin oy sayıları, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe, o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünür. Elde edilen paylar ile bağımsız adayların aldıkları oylar ayırım yapılmaksızın en büyüktен en küçüğe doğru sıralanır. Seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan partilere ve bağımsız adaylara rakamların büyüklük sırasına göre milletvekillikleri tahsis olunur. Kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde, bu fıkraya göre yapılacak bölme işlemi ve milletvekilliği dağılımı, o seçim çevrelerinin çıkaracağı milletvekili sayısının bir eksiği ile yapılır. Son kalan milletvekilliği için birbirine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekilmek suretiyle tahsis yapılır.

c) Gümrük Kapılarında Kullanılan Oyların Değerlendirilmesi

Yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarına, milletvekili genel seçimlerinin yapılacağı günün yetmiş beş gün öncesinden başlamak üzere seçim günü akşam saat 17.00'ye kadar yurda giriş ve çıkışlarında gümrük kapılarında kurulacak oy sandıklarında oy kullanma hakkını tanımıştır. Gümrük kapılarındaki seçim kurullarından gelen sonuçlar Yüksek Seçim Kurulunca birleştirilir. Partilerin gümrük kapılarında aldıkları oylar, diğer seçim kurullarından gelen oylara eklenerek her partinin ülke genelinde aldığı geçerli oy miktarı bulunur. Bu sayı, Milletvekili Seçimi Kanununun öngördüğü yüzde 10'luk genel barajın aşılp aşılmadığını saptamakta esas olur.

IV. T.B.M.M. ÜYELERİNİN HUKUKİ STATÜSÜ

Milletin Temsili: Anayasanın 80.maddesine göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

Milletvekili Andı: Anayasanın 81. maddesi, milletvekillerinin göreve başlarken and içeceklerini öngörmüştür: Milletvekili andının, hukukî bir bağlayıcılıktan çok, manevî bir bağlayıcılık ifade ettiği kuşkusuzdur.

1982 Anayasası'na göre milletvekillerinin temsil işleviyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Milletvekilleri sadece seçildikleri bölgenin temsilcisi sayılırlar.
- B) Milletvekilleri sadece kendilerini seçenlerin temsilcisi olarak değerlendirilirler.
- C) Milletvekilleri, dönem içinde, kendilerini seçenlerin çoğunluğunun kararıyla görevden alınabilirler.
- D) Milletvekilleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, tüm milleti temsil ederler.
- E) Bir siyasal parti listesinden seçilen milletvekilleri tüm milletin, bağımsız milletvekilleri ise, sadece seçildikleri çevrenin temsilcisi sayılırlar.

**2004KPSS
CEVAP: D**

V. TBMM ÜYELİĞİYLE BAĞDAŞMAYAN İŞLER

Anayasamıza göre milletvekilliği ile bağdaşmayan işler;

- ***TBMM üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda;
- ***Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda;
- ***Özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerde
- ***Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.
- ***TBMM üyeleri, yürütme organının teklif, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler.

Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi meclisin kararına bağlıdır.

Yasama uyumsuzluğu (teşriî imtizaçsızlık) adı da verilen bu müessesenin amacı, milletvekillerinin herhangi bir yürütme görevi kabul etmelerini önlemek suretiyle, onların yürütme organı karşısında tam bir bağımsızlığa sahip olabilmelerini sağlamaktır. 1982 Anayasası, yasama uyumsuzluğunun kapsamını genişletmiştir.

3069 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun" ile milletvekillerinin, Anayasada belirtilen kurum ve kuruluşlarda ücret karşılığı iş takipçiliği, komisyonculuk, yapmalarını; Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile zimmet, ihtilas, irtikâp, kaçakçılık ve döviz suçları gibi Devletin maddî çıkarlarıyla ilgili davalarda Devlet aleyhine vekil olmalarını; serbest mesleklerini sürdürürken milletvekili unvanlarını kullanmalarını da yasaklamış bulunmaktadır.

VI. YASAMA SORUMSUZLUĞU

Yasama sorumsuzluğu, "TBMM üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar." Yasama sorumsuzluğunun amacı, milletvekillerinin Meclisteki söz hürriyetlerini korumaktır. Sorumsuzluğun söz konusu olabilmesi için, söz konusu eylemin;

- 1- Meclis çalışmaları sırasında işlenmiş olması
- 2- Oy, söz veya düşünce açıklaması yoluyla işlenmiş olması şarttır.

Buna karşılık, Meclis toplantısı sırasında bir üyenin başka bir üyeyi veya görevliyi dövmesi, yaralaması veya öldürmesi elbette sorumsuzluk kapsamına girmez.

Bu sınırlar içinde sorumsuzluk, yasama meclisi üyeleri için tam bir korunma sağlar. Nitekim sorumsuzluğa, aşağıda göreceğimiz dokunulmazlıktan farklı olarak, "mutlak muafık" da denilmektedir. Buna göre;

- ***Sorumsuzluk, cezaî takibata karşı mutlak olarak korur. Fakat bu sorumsuzluk, milletvekilini, yasama organı tarafından kendisine uygulanabilecek disiplin cezalarına karşı da korumaz,
- ***Sorumsuzluğun Meclisçe kaldırılabilmesi söz konusu değildir,
- ***Sorumsuzluk, sürekli niteliktedir. Yani milletvekilliği sıfatının sona ermesinden sonra da kovuşturulamaz. Ancak bir milletvekilinin sözlerinin Meclis dışında tekrarlanmasının ve açığa vurulmasının o oturumu yöneten Başkanlık Divanının teklifi üzerine meclis kararı ile yasaklanabileceği belirtilmiştir.

VII. YASAMA DOKUNULMAZLIĞI

Yasama dokunulmazlığı milletvekilini keyfi veya asılsız ceza kovuşturmalarından ve tutuklamalardan korur. Yasama dokunulmazlığının temel amacı, milletvekillerinin, keyfi ceza kovuşturmalarıyla, geçici bir süre için de olsa, görevlerinden uzaklaştırılabilmelerini önlemektir.

Anayasamıza göre "seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14.maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Dokunulmazlığın bir sonucu da, TBMM üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesinin, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılmasıdır.

Yasama sorumsuzluğundan farklı olarak, dokunulmazlık, nisbi ve geçici nitelikte bir ayrıcalıktır. Nisbidir çünkü TBMM tarafından kaldırılabilir. Dokunulmazlık, üyeler hakkında hukuk davası açılmasına engel olmaz. Çünkü dokunulmazlığın amacı, milletvekilinin keyfî kovuşturmalarda yasama görevini yerine getirmekten alıkonulmasını önlemektir; hukuk davaları ise, milletvekilinin Meclise devamına ve görevini yerine getirmesine engel olmaz.

Ayrıca sorumsuzluğun aksine, dokunulmazlık, milletvekilleri için ancak geçici bir koruma sağlar. Yani bu koruma, üyelik sıfatının devamı müddetince sürer. Üyelik sıfatı sona erdikten sonra, Meclis üyesi hakkında ceza kovuşturması yapılabilir veya hakkında verilmiş ve infazı ertelenmiş bulunan ceza hükmü çektirilir. Dokunulmazlığı kaldırılan bir üye tekrar seçilmişse, dokunulmazlığı da geri gelir. Bu arada TBMM'deki siyasî parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki talepler, Meclis Başkanlığınca, Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona havale edilir. Karma Komisyon başkanı, dokunulmazlık dosyalarını incelemek üzere, ad çekme suretiyle beş üyeli bir hazırlık komisyonu teşkil eder. Karma komisyon, ya dokunulmazlığın kaldırılmasına veya kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesine karar verir. Karma Komisyon raporu, kovuşturmanın ertelenmesi şeklinde ise Genel Kurulda okunur. On gün içinde bu rapora yazılı olarak itiraz edilmezse kesinleşir.

Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığından, TBMM üyeleri dışında, milletvekili olmayan bakanlar ve Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri de yararlanırlar.

VIII. ÜYELİĞİN DÜŞMESİ

Anayasamıza göre; "**istifa eden** milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu TBMM Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, TBMM Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin **kesin hüküm giyme veya kısıtlama** halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımladığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

Bu maddedeki değişikliklerden önemli bir tanesi, partisinden istifa ederek başka bir partiye giren veya Bakanlar Kurulunda görev alan milletvekilinin milletvekilliğinin düşeceğine dair hükmün kaldırılmış olmasıdır.

1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi TBMM üyeliğinin sona erme nedenlerinden biridir?

- A) Bakanlar Kurulunda bakan olarak görev almak
- B) TBMM Başkanı sıfatıyla Cumhurbaşkanına vekillik etmek
- C) Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak 1 ay içinde 5 birleşim günü katılmamak
- D) TBMM komisyonlarında görev almak
- E) Cumhurbaşkanınca Başbakan olarak atanmak

2008KPSS/LİSANS
CEVAP: C

IX. DOKUNULMAZLIĞIN KALDIRILMASI VE ÜYELİĞİN DÜŞMESİ KARARLARININ DENETLENMESİ

Anayasanın değişik 85maddesine göre "yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak YEDİ GÜN ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş içerisinde kesin karara bağlar. Meclis, dokunulmazlığın kaldırılması kararında, bu müessesenin amaçlarına aykırı hareket ettiği takdirde, Anayasa Mahkemesi dokunulmazlığın kaldırılması kararını iptal eder ve böylece dokunulmazlık geri gelir. Burada Anayasa Mahkemesinin incelemesi, isnad edilen suçun gerçekten işlenmiş olup olmadığını değil, isnadın ciddi olup olmadığını kapsayacaktır.

T.B.M.M. Üyelerinin Mali Statüleri

1982 Anayasasına göre, "TBMM üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. TBMM üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir."

X. TBMM'NİN İÇYAPISI VE ÇALIŞMA DÜZENİ

A) İçtüzük: Anayasaya göre, TBMM çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

BAŞKANLIK DİVANI

Anayasaya göre; TBMM'nin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

TBMM Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır. TBMM Başkanı, Başkan vekilleri, Meclis tartışmalarına katılamazlar. Başkan ve oturumu yöneten Başkan vekili oy kullanamazlar. Bu hükümler, Meclis Başkanının ve Başkanlık Divanının tarafsızlığını sağlama amacını gütmektedir. 1982 Anayasasına göre; "TBMM Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden Meclisin toplandığı günden itibaren 5 gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, 5 gün içinde tamamlanır".

1982 Anayasası'na göre, TBMM Başkanlık Divanı için bir yasama döneminde kaç seçim yapılır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4
- E) 5

**2010KPSS/LİSANS
CEVAP: B**

B) Meclis Başkanının Görevleri

- 1- Meclis toplantılarına başkanlık etme ve Meclisi temsil etme
- 2- Tatil veya ara verme sırasında doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine Meclisi toplantıya çağırmak,
- 3- Meclisin kolluk ve yönetim hizmetlerini yürütmek,
- 4- Cumhurbaşkanı vekâlet etmek,
- 5- Cumhurbaşkanı seçiminin yenilenmesine karar verilmesi halinde teşkil olunacak Geçici Bakanlar Kuruluna siyasi parti gruplarından alınacak üye sayısını tespit etmek,
- 6- Cumhurbaşkanı seçiminin yenilenmesine karar verilmesi durumunda kendisine görüş bildirmek sayılabilir.

C) Siyasi Parti Grupları

Siyasi partiler, Meclis çalışmalarına parti Meclis grupları aracılığıyla katılırlar. Anayasaya göre siyasi parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir. (1961Anayasasında bu sayı 10 idi. Anayasanın, Meclis çalışmaları açısından siyasi parti gruplarına verdiği önem, "İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir" hükmünden anlaşılmaktadır.

Anayasa, siyasî parti gruplarına tanınmış bazı yetki ve ayrıcalıkları şöyle sıralamıştır:

- a) Siyasi parti grupları, üye sayıları oranında Meclis Başkanlık Divanına katılırlar.
- b) Siyasi parti grupları gensoru önergesi verebilirler ve gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı hakkındaki Meclis görüşmelerinde, siyasi parti grupları adına birer milletvekiline söz verilir.
- c) Siyasi parti grupları, genel görüşme ve meclis araştırması açılmasını isteyebilirler.
- d) Siyasi parti grupları, kapalı oturum yapılmasını isteyebilirler
- e) Siyasi parti grupları, Meclis görüşmelerinde diğer milletvekillerinden farklı ve öncelikli söz hakkına sahiptirler. Siyasi parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır."
- f) İktidar ve ana muhalefet partisi meclis gruplarına, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkisi tanınmıştır.
- g) Siyasi parti grupları, iktidar grubuna veya gruplarına ayrılan özel kontenjan dışında, Bütçe Komisyonunda oranlarına göre temsil edilirler.

Anayasaya göre, siyasi parti gruplarının yapamayacakları hususlar; siyasi parti gruplarında yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. Siyasi parti grupları, Meclis Başkanlığı için aday gösteremezler.

Danışma Kurulu: Bu kurul, İçtüzükte kendisine verilen görevleri yerine getirir ve Başkanın istemi üzerine danışma niteliğinde görüş bildirir, Danışma Kurulunun kararları **bağlayıcı nitelikte değil, danışma niteliğindedir.**

D) Komisyonlar

Bir konunun TBMM Genel Kuruluna gelmeden önce görüşülüp olgunlaştırıldığı kurullardan Komisyonlar, kendilerine havale edilen işler hakkında birer rapor hazırlayarak Meclis Başkanlığına sunarlar.

Millî Meclisi İçtüzüğüne göre , *Anayasa Komisyonu; Adalet Komisyonu; *Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Kom. *Tarım, Orman ve Köy işleri Komisyonu, *Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Kom. *Plan ve Bütçe Kom., Milli Savunma Kom.; *Çevre Komisyonu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Kom. *İçişleri Komisyonu; Dış İşleri Komisyonu, *Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu, *İnsan Haklarını İnceleme Kom. *TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu; * Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu olmak üzere 16 komisyon kurulmuştur.

Komisyonlarda siyasi parti grupları, üye sayıları oranında temsil edilir. Raporu Genel Kurul görüşmelerine esas olacak komisyona, esas komisyon denir. Esas komisyonun hangisi olacağı, işin komisyonlara havalesi sırasında, Başkanlık tarafından tespit edilir.

1) Meclisin toplanması ve tatili

TBMM, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. **Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir.** Meclis, tatilin dışında da, daha kısa sürelerle çalışmalarına ara verebilir. Ara verme, Meclisin on beş günü geçmemek üzere çalışmalarını ertelemesidir. Meclis ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağırılabilir. Meclis Başkanı da, doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi olağanüstü toplantıya çağırabilir.

2) Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

" TBMM, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz". 1982 Anayasasının bu konuda getirdiği bir yenilik de, Bakanlar Kurulu üyelerinin, TBMM'nin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilmeleridir. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

3) Meclis Görüşmeleri

Anayasa, temsili rejimlerin tarihsel bir kuralı olan meclis görüşmelerinin açıklığı ilkesini kabul etmiştir. Ancak TBMM, İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir.

4) Mecliste Oylama Usulleri

Mecliste üç türlü oylama kabul etmiştir: İşaretle oylama, açık oylama ve gizli oylama.

****İşaretle oylama**, üyelerin el kaldırması; tereddüt halinde ayağa kalkmaları; beş üyenin ayağa kalkarak teklif etmesi halinde de salonda olumlu ve olumsuz oy verenlerin ikiye bölünerek sayılmaları suretiyle yapılır.

****Açık oylama**, üzerinde milletvekillerinin ad ve soyadlarıyla seçim çevrelerinin yazılı olduğu oy pusulalarının kutuya atılması veya elektronik oylama mekanizmasının çalıştırılması yahut ad cetvelinin okunması üzerine adı okunan milletvekilinin ayağa kalkarak "kabul", "çekimser" veya "red" kelimelerinden birini yüksek sesle söylemesi suretiyle olur.

****Gizli oylama** ise, üzerinde hiçbir işaret bulunmayan yuvarlakların kürsüden kutuya atılması suretiyle yapılır. Beyaz yuvarlak olumlu, yeşil yuvarlak çekimser ve kırmızı yuvarlak olumsuz oy anlamına gelir. Kural olarak işaret oyuna başvurulur. En az 15 milletvekilinin yazılı istemi üzerine açık oylama yapılır. Gizli oylama yapılabilmesi için, 15 milletvekilinin bir önerge ile gizli oylama yapılmasını istemesi ve bu istemin Genel Kurulca kabulü lazımdır.

XI. TBMM GÖREV VE YETKİLERİ

"TBMM'nin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak.

1982 Anayasası'na göre milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına aşağıdakilerden hangisi karar verebilir?

- A) Millî Savunma Bakanının önerisi üzerine Cumhurbaşkanı
- B) İçişleri Bakanının önerisi üzerine Başbakan
- C) Doğrudan Başbakan
- D) Millî Güvenlik Kurulu
- E) TBMM

2008KPSS/ÖNLİSANS
CEVAP: E

KANUN YAPMA

Anayasaya göre kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir. Bakanlar Kurulunca yapılan öneriye "kanun tasarısı", **milletvekillerince yapılan öneriye "kanun teklifi"** adı verilmektedir. Kanun teklif ve tasarılarının TBMM'de görüşülme usul ve esasları, İçtüzükle düzenlenmiştir. TBMM tarafından reddedilmiş olan kanun teklif ve tasarıları, red tarihinden itibaren bir tam yıl geçmedikçe, aynı yasama dönemi içinde yeniden verilemez. Bir yasama döneminde sonuçlandırılmamış olan kanun tasarısı ve teklifleri hükümsüz sayılır; buna "kadük olma" denilmektedir. TBMM'ce kabul edilen kanunların 15 gün içinde yayınlanması görevi, Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderir.

Bütçe kanunları, geri gönderme yetkisinin dışında tutulmuştur. TBMM'nin bir kanun yapmak suretiyle kullandığı diğer iki yetki, genel ve özel af ilanına ve kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermektir. Affın genel veya özel oluşu, onun kapsamına giren kişilerin sayısı ile değil, affın hukuki sonuçlarıyla ilgilidir. Genel af, ceza ile birlikte suçu ve dolayısıyla ceza mahkûmiyetinin bütün sonuçlarını ortadan kaldırır. Genel af tek bir kişi için ilan edilebileceği gibi, özel af da birden çok kişi için çıkarılabilir. Genel ve özel af için TBMM üye tamsayısının 3/5'inin çoğunluğunun oyu gerekmektedir. Bu tür güçleştirici bir şart yerindedir. TBMM tatilde ve ara vermede iken ülkenin ani silahlı saldırıya uğraması halinde Cumhurbaşkanı da Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

XII. HÜKÜMETİN DENETLENMESİ

Hükümetin idareyi denetleyebileceği durumlar; Soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması, gensoru olmak üzere beş noktada toplanabilir.

1) SORU

Anayasaya göre soru, "Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir." Cevap ister yazılı ister sözlü olarak istenilsin, soru her halde yazılı olarak önerge ile sorulur. Soru önergesi, sadece bir milletvekili tarafından imzalanabilir. Aynı konuda ikiden fazla bakandan sorulan soru Başbakan'dan sorulmuş sayılır. Soru önergesi Meclis Başkanlığına verilir. Sözlü sorular (Yani cevabının sözlü olacağı sorular), Başkanlık yazısının Başbakanlığa veya ilgili bakanlığa sevk tarihinden itibaren 7 gün sonra gündeme alınır. Hükümet üyesi, kamu yararı sebebiyle soruya isterse gizli oturumda cevap verebilir. Yazılı sorular, Başbakanlığa veya ilgili bakanlığa gönderildikleri tarihten itibaren en geç 20 gün içinde cevaplandırılır.

2) GENEL GÖRÜŞME

Anayasaya göre, genel görüşme, "toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, TBMM Genel Kurulunda görüşülmesidir" Genel görüşme açılması, Hükümet, siyasî parti grupları veya en az on milletvekili tarafından bir önerge ile istenebilir. Genel görüşme açılıp açılmamasına Meclis Genel Kurulu karar verir. Genel Kurul, genel görüşme açılıp açılmamasına işaretleyerek oylama suretiyle karar verir. Genel görüşmenin başlayacağı gün, görüşme açılmasına karar verilmesinden itibaren kırk sekiz saatten önce ve yedi tam günden sonra olamaz.

Ancak genel görüşmenin sonunda da bir oylama yapılamaz ve hükümetin siyasal sorumluluğunu ortaya koyacak bir karar alınamaz. Genel görüşme, etkinlik derecesi yönünden, soru ile gensoru arasında yer alan bir denetim yoludur.

3) MECLİS ARAŞTIRMASI

Anayasaya göre "Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir" Meclis araştırması, Hükümet, siyasî parti grupları veya en az on milletvekili tarafından Meclis Başkanlığına verilecek bir önerge ile istenebilir. Meclis araştırmasının açılıp açılmamasına, Meclis Genel Kurulu işaret oyuyla karar verir.

Meclis araştırması komisyonu, inceleme faaliyetlerini bitirdiğinde Meclise bir rapor sunar. Bu rapor hakkında Genel Kurulda genel görüşme açılır. Ancak, görüşme sonunda her hangi bir karar alınması ve hükümetin sorumlu bulunması mümkün değildir. Araştırma, hükümet siyasetinin kusurlu yanlarını ortaya koymuşsa, bu bulgulara dayanılarak bir gensoru önergesi verilmek suretiyle, hükümetin siyasal sorumluluğu gerçekleştirilebilir. Yoksa Meclis araştırması, doğrudan doğruya hükümetin siyasal sorumluluğuna yol açacak bir denetim aracı değildir. Ayrıca Meclis araştırması, TBMM'ne, kanun yapma veya hükümeti denetleme görevlerinde yardımcı olacak bir denetim aracıdır. Devlet sırları ve Ticari sırlar kapsam dışındadır.

4) MECLİS SORUŞTURMASI

Meclis soruşturması, Başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili "cezai sorumluluklarının araştırılmasını sağlayan bir denetim aracıdır. Anayasaya göre, "Başbakan veya bakanlar hakkında, TBMM üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde Meclisteki her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Meclis, raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır. Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz". TBMM kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevkisi halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

5) GENSORU

Gensoru ile hükümetin veya bir bakanın siyasal sorumluluğuna yol açılabilir, yani onun Meclisçe görevden uzaklaştırılabilmesine imkân verir. Meclis soruşturması sonucunda da Yüce Divana sevk edilen bir bakan, bakanlıktan düşmektedir ama, bu yolun sadece "cezaî" sorumluluğu gerektiren işlerde kullanılabileceği unutulmamalıdır.

1982 Anayasası göre, gensoru önergesi bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir. 1961 Anayasasında ise gensoru siyasî parti grupları veya en az on milletvekilinin imzasıyla verilebiliyor ve siyasî parti grupları da en az on üyeden oluşuyordu. Yani 1982 Anayasası ile gensoru önergesi verilmesi, zorlaştırılmıştır.

Usul: Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Gensorunun görüşülmesi gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz. Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Maddede belirtilen iki ve bir tam günlük süreler, "serinleme süresi" olarak anılmaktadır. Bu sürelerin amacı, güven oylamalarında duygusal etkenlerin etkisini azaltmak, milletvekillerinin daha etraflı ve serinkanlı düşünebilmelerine imkân vermektir. Oylamada yalnız güvensizlik oylarının sayılacağı kuralı, 1982 Anayasası ile getirilmiştir.

6.BÖLÜM: YÜRÜTME

I. YÜRÜTME FONKSİYONUNUN NİTELİĞİ

Türkiye'de yürütme fonksiyonu, sadece özel, somut, bireysel işlemler yapmaktan ibaret sayılamaz. Yürütme fonksiyonu kavramına bu tür işlemler kadar, düzenleyici veya kural koyucu işlemler yapmak da girer.

1924 Anayasası tüzüklerden, 1961 Anayasası tüzük ve yönetmeliklerden söz etmiştir. 1961 Anayasasında, yürütmenin düzenleyici işlemlerine kanun hükmünde kararnameleri (KHK)de eklemiştir. 1982 Anayasası, her üç düzenleyici işlem türüne yer vermektedir.

İdarenin düzenleme yetkisinin, doğrudan doğruya onun takdir yetkisinden doğduğu ileri sürülebilir. İdarenin bütün yetkilerinin bağlı yetkiler olmayacağı idare kavramının zorunlu olarak takdir yetkisini de içereceği açıktır. İdarenin bir işlem yapıp yapmama konusunda takdir yetkisi varsa, söz konusu alanda düzenleme yapma yetkisi de vardır denebilir. (Bağlı yetki: İdarenin işlem yapma yetkisinin kaynağının yasalar olması anlamına gelir. Bu anlamıyla idare işlem yaparken ancak yasanın vermiş olduğu yetkiye sahiptir.)

1982 Anayasası döneminde de yürütmenin, karar, tebliğ, sirküler gibi değişik adlar altında düzenleyici işlemler yapma uygulaması devam etmiştir. Yönetmelik, Türk hukukunda idarenin en geniş düzenleyici işlem türü olduğuna; başbakanlık, bakanlıklar ve tüm kamu tüzel kişileri yönetmelik çıkarabileceklerine göre, bu değişik adlar altında yapılan düzenleyici işlemlerin de yönetmelik olarak değerlendirilmesi düşünülebilir. Anayasanın 8.maddesine göre "Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir." 1982 Anayasası, yürütmenin düzenleyici işlemlerini, KHK, tüzük, yönetmelik ve Cumhurbaşkanlığı kararnamesi olarak belirlemiştir.

Yürütme yetkisi ve görevi aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Milletvekillerine
- B) Cumhurbaşkanına ve Bakanlar Kuruluna
- C) Yargıtay başkanına ve Danıştay Başkanına
- D) Hakimlere ve savcılara
- E) Genelkurmay Başkanına

2008KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: B

II. YÜRÜTMENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ

A) Kanun Hükmünde Kararnameler

1924 Anayasasında ve 1961 Anayasasının ilk şeklinde mevcut olmayan K.H.K bu Anayasada 1971 yılında yapılan değişiklikler arasında hukukumuza girmiştir. K.H.K daha farklı bir biçimde, 1876 Kanun-u Esasi de de yer almıştı.

Yetki: Gerek değişik 1961, gerek 1982 Anayasalarına göre K.H.K. çıkarma yetkisi Bakanlar Kurulundur. Bakanlar Kurulunun K.H.K. çıkarma yetkisi de (sıkıyönetim ve olağanüstü hal K.H.K.'ları hariç) doğrudan doğruya Anayasadan değil, yetki kanunundan doğar. "Yetki kanunu, çıkarılacak KHK'nin amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir".

Konu: K.H.K.'nın konusu, yetki kanununda belirlenir. Yetki kanunu, K.H.K.'nın amacını, kapsamını ve ilkelerini göstermek zorunda olduğuna göre yetki, somutlaştırılmış, belli bir alanda tanınmış olmaktadır. K.H.K.'nın konusu, yetki kanununda belirlenmiş olan bu çerçevenin dışına çıkamaz. Sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile siyasî haklar ve ödevler KHK.'larla düzenlenemez. Anayasamız Bakanlar Kuruluna K.H.K. ile bütçede değişiklik yapma yetkisinin verilmesini de yasaklamaktadır.

Anayasa Mahkemesinin, son yıllardaki kararlarında K.H.K.'ların konu unsuru bakımından, kısa süreli olmak, önemlilik, zorunluluk ve ivedilik gibi, Anayasada bulunmayan birtakım şartlar eklediği görülmektedir.

Usul ve Şekil: Usul ve şekil unsuru bakımından K.H.K.'lar, Bakanlar Kurulunun diğer kararnamelerinden farkstır. K.H.K.'ların da Cumhurbaşkanını tarafından imzalanması gerekir. K.H.K.'lar, Resmi Gazetede yayınlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir. 1982 Anayasası, değişik 1961 Anayasası gibi K.H.K.'ları T.B.M.M.'nin denetimine tabi tutmuştur. Anayasaya göre "kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün TBMM'ne sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan KHK'ler, TBMM komisyonları ve Genel Kurulunda öncelik ve ivedilikle görüşülür"

1982 Anayasasına göre yetki kanununun, "süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını" da göstermesi gerekmektedir. Anayasaya göre, T.B.M.M. bir K.H.K.yı olduğu gibi kabul edebileceği gibi, onu değiştirmesi veya tümünden reddetmesi de mümkündür. Reddedilen kararnameler bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar.

T.B.M.M. bir K.H.K.yı ister aynen ister değiştirerek kabul etsin, onay kanununun K.H.K.'yı kanun haline dönüştürdüğünü kabul etmek gerekir. T.B.M.M. K.H.K.'nın reddine karar verirse, K.H.K. bu kararın Resmi Gazetede yayınlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen K.H.K.'ların değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmi Gazetede yayınlandığı gün yürürlüğe girer. K.H.K.'nın T.B.M.M.'ce reddi halinde, bu K.H.K. ile kaldırılmış olan kanun hükümlerinin yeniden ve kendiliğinden uygulanabilir hale gelmeleri gerekir.

Denetim: 1961 ve 1982 Anayasalarına göre Anayasa Mahkemesi, K.H.K.'ların Anayasaya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler. K.H.K.'nın içeriğinin Anayasaya aykırı olmaması, fakat yetki kanununa aykırı olması durumunda, bunun da bir anayasa sorunu oluşturacağı, dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin denetim yetkisine tabi olacağı açıktır.

Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Kanun Hükümünde Kararnameleri

1982 Anayasası, 1961 Anayasasının aksine, ancak sıkıyönetim halinde veya olağanüstü hallerde çıkarılabilen ve olağan K.H.K.'lardan önemli farklarla ayrılan kendine özgü bir K.H.K. türüne yer vermiştir. Bu K.H.K.'lar, olağan K.H.K.'lardan şu yönlerden ayrılmaktadır:

Yetki: Olağan K.H.K.'larda yetki Bakanlar Kurulunun olduğu halde, sıkıyönetim ve olağanüstü hal K.H.K.'ları "Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu" tarafından çıkarılır. Yetki unsuru bakımından diğer fark ise, sıkıyönetim ve olağanüstü hal kararnamelerinin bir yetki kanununa ihtiyaç göstermemesidir.

Konu: Sıkıyönetim ve olağanüstü hal K.H.K.'ları olağan K.H.K.'lar bakımından Anayasada yer alan konu sınırlandırmalarına tabi değildir. Yani, temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile siyasi haklar ve ödevler de bu tür K.H.K. ile düzenlenebilir. Anayasa Mahkemesinin de belirttiği gibi, olağanüstü halin gerekli kıldığı konuların olağanüstü hal K.H.K.'larıyla düzenlenmesi olanaksızdır.

Denetim Bakımından: Anayasaya göre "olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan KHK'lerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz. Bu madde ile savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının kısmen veya tamamen durdurulabileceği veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabileceği ifade edilmekle beraber, anılan hallerde dahi kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamayacağı; kimsenin din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı ve bunlardan dolayı suçlanamayacağı; suç ve cezaların geçmişe yürütülemeyeceği; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimsenin suçlu sayılamayacağı da belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, bir düzenleyici işlemin Anayasasının öngördüğü anlamda bir olağanüstü hal K.H.K.'si olabilmesi için 3 şartın varlığını gerekli saymıştır;

-Olağanüstü hal, yer bakımından sınırlıdır.

-Olağanüstü hal, süre bakımından da sınırlıdır.

-Bu noktayla bağlantılı olarak, olağanüstü hal K.H.K.'ları ile kanunlarda değişiklik yapılamaz.

Anayasa Mahkemesine göre, yukarıdaki şartlara uygun olmayan bir olağanüstü hal K.H.K.'sı, olağan bir K.H.K. sayılabilir. Sıkıyönetim ve olağanüstü hal K.H.K.'ları üzerindeki tek denetim, TBMM'nin denetimidir. Anayasaya göre bu kararnameler, Resmi Gazetede yayınlanır ve aynı gün TBMM'nin onayına sunulur; Sıkıyönetim ve olağanüstü hal K.H.K.'ları TBMM'nin onayından sonra, diğer K.H.K.'lar gibi kanuna dönüşeceğinden, bu kanunların Anayasayla uygunluğunun Anayasa Mahkemesince denetlenebileceği doğaldır.

b) Tüzükler

Tüzükler; "Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir. Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır."

Anayasamıza göre tüzüklerin konusu, "kanunun uygulanmasını göstermek" veya kanunun "emrettiği işleri belirtmek" tir. Tüzükler kanunlara aykırı olamaz. Usul ve şekil unsuru bakımından tüzükleri, idarenin diğer düzenleyici işlemlerinden ayırt eden temel özellik, bunların Danıştay'ın incelemesinden geçirilmesi şartıdır. Danıştay incelemesinden geçirilmemiş bir tüzük, yok sayılır. Bu inceleme istisnaları (danışma) niteliktedir. Bakanlar Kurulu, Danıştay incelemesinden sonra ya kendi ilk tasarısını veya Danıştay'ın yaptığı değişikliği kabul etmek zorundadır. Bunların her ikisini de bir yana bırakarak, yeni bir metni tüzük olarak yayımlayamaz. Tüzüklerin birer idarî işlem olarak, idari yargı denetimine tabidirler.

c) Yönetmelikler

Yönetmelikler, "Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir."

Yönetmeliğin konusu, kanunların ve tüzüklerin uygulanmasının sağlanmasıdır. Yönetmelikler, bunlara aykırı hükümler içeremezler. 1961 Anayasasından farklı olarak, 1982 Anayasasına göre hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağını kanunla belirtileceğinden söz edilmiştir. Yönetmelikler, yayınlanmadıkları veya tebliğ edilmedikleri sürece üçüncü kişilere uygulanamazlar; yönetmeliklerin de, birer idari işlem olarak, idari yargı denetimine tabidirler.

Tüzüklerle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Tüzükler, kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasını sağlamak üzere çıkarılırlar.
- B) Hangi tüzüklerin resmi gazetede yayımlanacağı kanunla belirtilir.
- C) Tüzük çıkarma yetkisi yalnızca Bakanlar Kurulu'na tanınmıştır.
- D) Tüzüklerin Anayasa'ya ve kanunlara uygunluğunun denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yapılır.
- E) Tüzük tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek Danıştay'ın idari görevleri arasında yer alır.

2010KPSS/LİSANS
CEVAP: C

d) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

1982 Anayasası, 1961 Anayasasında mevcut olmayan yeni bir düzenleyici işlem türü olarak, Cumhurbaşkanlığı kararnamesini de düzenlemiştir. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir. Bu kararnameler de, doğrudan doğruya Anayasadan kaynaklanan (yürütmenin asli düzenleme yetkisine dayanan) işlemlerdir. Amacın Cumhurbaşkanlığı makamını güçlendirmek olduğu açıktır.

Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin, Cumhurbaşkanının tek başına, yani Başbakan ve ilgili bakanların imzaları olmaksızın yapacağı işlemlerdendir. Bu sebeple, Cumhurbaşkanı kararnameleri de, Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı diğer işlemler gibi, idari yargı denetiminin dışında bırakılmıştır.

III. YÜRÜTME ORGANININ YAPISI VE CUMHURBAŞKANI

a) Genel Olarak Yürütme Organının Yapısı

Yürütme organı, yapısı bakımından iki ana tipe ayrılabilir: Monist (tekçi) yürütme ve düalist (ikici) yürütme.

Monist yürütmede; yürütme yetkisinin tümü, tek bir organa aittir. Bu organ, ya tek bir kişi veya bir kurul olabilir. Birinci durum, yürütme yetkisinin tümünün, halkça seçilmiş bir başkana ait olduğu Amerikan başkanlık sistemidir.

Monist yürütmenin ikinci çeşidi, İsviçre tipi "meclis hükümetidir". Bununla birlikte iki sistem, yürütmenin monist yapısı, diğer bir deyimle tüm yürütme yetkisinin tek bir organa verilmiş olması bakımından birbirlerine benzemektedir. İsviçre sistemde bir devlet başkanlığı makamı yoktur ve Konsey üyeleri eşit yetkiye sahiptirler. Yürütme yetkisinin bir kurul tarafından kullanılması açısından, bu sisteme "kollejyal" yürütme sistemi de denilmektedir.

Düalist yürütmede ise yürütme yetkisi, bir kişi (devlet başkanı) ile bir kurul (bakanlar kurulu) arasında bölüşülmüştür. Devlet başkanı, meşruti bir hükümdar veya bir cumhurbaşkanı olabilir. Düalist yürütme, parlamenter rejimlerin temel özelliklerinden biridir. Bu sistemde devlet başkanı siyasal bakımdan sorumsuz, hükümet veya bakanlar kurulu ise yasama organına karşı kollektif ve bireysel olarak sorumludur. Düalist yürütme içinde de, Cumhurbaşkanının üstünlük taşıdığı sistemlerle (mesela Beşinci Fransız Cumhuriyeti), bakanlar kurulunun üstünlük gösterdiği sistemler (İngiltere, Almanya, İtalya, İskandinav ülkeleri) arasında bir ayrım yapılabilir. Parlamenter rejimi benimseyen ülkemizde de yürütme organı düalist yapıdadır.

b) Cumhurbaşkanının Seçimi ve Tarafsızlığı

10.05.2007 Değişikliğinden Önce

1924 Anayasasının aksine gerek 1961 gerekse 1982 Anayasaları, Cumhurbaşkanının tarafsız ve partiler üstü niteliğini sağlama konusunda özel bir çaba göstermişlerdir. Cumhurbaşkanını seçme yetkisi TBMM'dedir. Cumhurbaşkanının seçilmesi yetkisinin TBMM'ye verilmesi isabetlidir. Çünkü esasen Anayasada güçlü yetkilerle donatılmış olan Cumhurbaşkanı, buna doğrudan doğruya halk iradesiyle seçilmiş olmanın verdiği manevi otorite de eklendiği takdirde, kolayca siyasal sistemin hakim unsuru haline gelebilir ve böylece sistem, bir tür başkanlık veya yarı başkanlık rejimi niteliğini alabilirdi. Oysa başkanlık sistemi, Türkiye'nin siyasal geleneğine yabancı olduğu gibi, bu sistemin, tamamen kendisine özgü şartları olan Amerika Birleşik Devletleri dışında, istikrarlı bir demokrasi yarattığı görülmemektedir.

1982 Anayasası, 1961 Anayasasından farklı olarak, Cumhurbaşkanının TBMM dışından da seçilebilmesine imkan vermiştir. Anayasaya göre "Cumhurbaşkanı, TBMM'ce kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğretim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına TBMM üyeleri dışından aday gösterilebilmesi Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür."

Cumhurbaşkanının görev süresinin yedi yıl olarak saptanması ve bir kimsenin iki defa "Cumhurbaşkanı seçilemeyeceğinin hükme bağlanması da Cumhurbaşkanının tarafsızlığını teşvik edici niteliktedir. Çünkü yedi yıllık görev süresi, TBMM'nin beş yıllık yasama dönemi ile çatışmamaktadır.

Anayasamıza göre, "Cumhurbaşkanı, TBMM üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir." Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bu sürenin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir. En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilmediği takdirde derhal TBMM seçimleri yenilenir." Görülüyor ki, Cumhurbaşkanı seçilebilmek için 1961 Anayasasında da olduğu gibi, TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyunu sağlamak şarttır. Dördüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu sağlanamadığı takdirde, TBMM seçimlerinin otomatik olarak yenilenmesi esasını kabul etmiştir.

Yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevinin devam edeceğini hükme bağlamıştır. Cumhurbaşkanlığı makamının ölüm ve istifa gibi nedenlerle boşalması halinde, boşalmadan on gün sonra seçim süreci başlar ve yeni Cumhurbaşkanının seçilmesine kadar Cumhurbaşkanlığına T.B.M.M. Başkanı vekalet eder.

31.05.2007 Anayasa Değişikliğinden Sonra

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. **Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıldır. Bir kimse en fazla 2 defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.**

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir. Halk tarafından seçilme, şüphesiz Cumhurbaşkanının demokratik meşruluğunu güçlendirecek bir faktördür.

1982 Anayasası'na göre, Cumhurbaşkanının göre süresi kaç yıldır?

- A) 3
- B) 4
- C) 5
- D) 6
- E) 7

**2010KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: C**

c) Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri

Cumhurbaşkanı, devletin başı olmak sıfatıyla "Türkiye Cumhuriyetinin ve Türk Milletinin birliğini temsil eder. Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir".

Yasama İle İlgili Görev ve Yetkiler

- a) Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü TBMM'de açılış konuşmasını yapmak,
- b) TBMM'yi gerektiğinde toplantıya çağırmak, Kanunları yayımlamak,
- c) Kanunları tekrar görüşülmek üzere Meclise geri göndermek,
- d) Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,
- e) Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, TBMM İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,
- f) TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek.

Yürütme İle İlgili Görev ve Yetkiler

- a) Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek, Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,

- b) Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altına toplantıya çağırarak,
- c) Milletlerarası anlaşmaları onaylamak ve yayımlamak
- d) Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,
- e) Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek, Genelkurmay Başkanı atamak,
- f) Milli Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek, Kararnameleri imzalamak,
- g) Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak, Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,
- h) Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak,
- i) Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak, Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek, Üniversite rektörlerini seçmek

1982 Anayasası'na göre Başkomutanlık aşağıdakilerden hangisi tarafından temsil olunur?

- A) Cumhurbaşkanı
B) Başbakan
C) TBMM Başkanı
D) Genelkurmay Başkanı
E) Milli Savunma Bakanı

**2010KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: A**

Yargı ile İlgili Görev Ve Yetkiler

"Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı vekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek" Anayasada sayılan bu yetkilerin, Cumhurbaşkanlığı makamını, parlamenter rejimlerde genellikle görülen sembolik bir makam olmaktan çıkarıp, siyasal sistemin önemli bir unsuru haline getirdiği açıktır.

d) Cumhurbaşkanının Siyasal Sorumsuzluğu

Anayasaya göre, "Cumhurbaşkanının Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur." Anayasa hukukunda karşı imza kuralı denilen ve parlamenter rejimin temel ilkelerinden birini oluşturan bu kural, yürütme yetkisinin gerçekte Cumhurbaşkanında değil, yürütme organının sorumlu unsuru olan Bakanlar Kurulunda olduğu anlamına gelir. Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu, aslında onun yetkisizliği demektir. Siyasal sorumluluğu yüklenen Başbakan ve bakanlar, yürütme yetkisinin gerçek sahibi durumundadırlar.

Bu arada 1982 Anayasası, Cumhurbaşkanının Anayasa ve diğer kanunlarda gösterilen bazı işlemleri Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceğini belirttiği gibi, bu işlemlere karşı Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamayacağını da hükme bağlamıştır.

Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler sorununu, parlamenter rejim ve hukuk devleti olmak üzere iki kavram açısından incelemek gerekir. Bilindiği gibi, parlamenter rejimlerde devlet başkanının işlemlerinde karşı-imza zorunluluğu temel kuraldır. Ancak bu kuralın, Cumhurbaşkanının sadece yürütme alanındaki işlemlerine mi ilişkin olduğu, yoksa onun Devlet Başkanlığı sıfatından doğan yetkileriyle ilgili işlemlerine de mi kapsadığı tartışmalıdır.

e) Cumhurbaşkanının Bakanlar Kurulu ile Birlikte Kullanabileceği Yetkiler

- Genelkurmay Başkanı atamak yetkisi,
- Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek,
- Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,
- Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,
- Olağanüstü halde veya sıkıyönetim durumunda kanun KHK çıkarmak ve kararnameleri imzalamak
- Bakanları atamak ve görevlerine son vermek yetkilerinin ancak Başbakanın teklifi üzerine kullanılabilir

f) Cumhurbaşkanının Tek Başına Yapabileceği İşler

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak, niteliği yönünden insani düşüncelere dayanan ve bu yetkinin kullanılmasının hükümetin siyasal sorumluluğuna yol açabileceği düşünülemeyeceği için, anılan yetkinin Cumhurbaşkanı tarafından tek başına kullanılabileceği akla gelirse de, uygulamada bu yetki, Başbakan ve Adalet Bakanının imzalarını taşıyan üçlü kararname ile kullanılmaktadır.

Ayrıca Cumhurbaşkanının yasama ve yargı ile ilgili yetkilerinin, kendisine tarafsız Devlet Başkanı sıfatıyla tanınmış yetkiler olması dolayısıyla, ancak Cumhurbaşkanınca tek başına kullanılabilmeleri gerekir.

Cumhurbaşkanının yürütme alanına ilişkin yetkilerinin bir kısmı, mesela gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna Başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek, Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırmak ve bu Kurula başkanlık etmek, icrai nitelik taşımayan, tamamen törensel veya temsili yetkiler olduklarından bunların da Cumhurbaşkanınca tek başına kullanılacağı açıktır. Nihayet, Cumhurbaşkanının Başbakanı atama yetkisinin, Cumhurbaşkanınca tek başına kullanılabilecek bir yetki olması gerekir.

Anayasanın dışında bazı kanunlar da Cumhurbaşkanına tek başına kullanılabilecek atama yetkileri vermiştir; Mesela Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna ve Taşınmazlar Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kuruluna üye seçer.

g) Cumhurbaşkanının Cezai Sorumsuzluğu ve Sorumluluğu

Parlamentar rejimlerde devlet başkanının, siyasal sorumsuzluğu yanında cezai bakımından da sorumsuz olduğu ilke olarak kabul edilmiştir. Monarşilerde hükümdarın cezai sorumsuzluğu mutlak ve görevle ilgili olmayan suçları da kapsar. Mesela İngiltere'de latife yollu olarak, "Kral bir bakanı öldürürse bundan Başbakan sorumludur. Eğer Başbakanı öldürürse, kimse sorumlu değildir" denilmektedir. Bir defa, Cumhurbaşkanının cezai sorumsuzluğu, ancak onun göreviyle ilgili suçlarından dolayı söz konusu olur. Cumhurbaşkanı, adi suçlardan, yani göreviyle ilgili olmayan suçlardan dolayı her vatandaş gibi sorumludur. Cumhurbaşkanı, kişisel suçlardan dolayı, Meclisçe dokunulmazlığı kaldırıldığı takdirde genel mahkemelerde yargılanabilir.

1982 Anayasasına göre; "Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, TBMM üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır. Bu yetersayı, 1961 Anayasasında üye tamsayısının üçte ikisi olarak belirlenmişti. Cumhurbaşkanının vatana ihanetle suçlanması halinde onu yargılayacak olan makam, Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesidir. Cumhurbaşkanının vatana ihanetle suçlanması durumunda Cumhurbaşkanlığı sıfatının sona ereceğini kabul etmek yerinde olur.

f) Cumhurbaşkanına Vekâlet

Anayasamıza göre "Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, TBMM Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır." Cumhurbaşkanının sağlık nedeni ile görevini devamlı olarak yürütemeyecek duruma gelmesi de, bir boşalma sebebidir. Nitekim Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in sağlık durumu sebebi ile TBMM, Sağlık Kurulu raporunu nazara alarak, Cumhurbaşkanlığı makamının boşaldığına ve yeni Cumhurbaşkanı seçiminin yapılmasına karar vermiştir. Yukarıda belirtildiği gibi; Cumhurbaşkanının vatana ihanetle suçlanması, bizce başka bir boşalma sebebi olarak kabul edilmelidir. Meclis Başkanı, Cumhurbaşkanına vekâlet ettiği süre içinde, ona ait olan bütün yetkileri kullanabilir. Bu husus, maddenin gerekçesinde de tasrih edilmiştir.

1982 Anayasası'na göre, Cumhurbaşkanının hastalık veya yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönünceye kadar, Cumhurbaşkanlığına aşağıdakilerden hangisi vekalet eder?

- A) TBMM Başkanı
- B) Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri
- C) Cumhurbaşkanının belirleyeceği en az 40 yaşında olan ve yüksek öğrenim yapmış bir milletvekili
- D) Anayasa Mahkemesi Başkanı
- E) Başbakan

**2008KPSS/ÖNLİSANS
CEVAP: A**

IV. BAKANLAR KURULUNUN KURULUŞU

Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan oluşur. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, TBMM üyeleri arasından atanır. Bakanlar, TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir. Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanının atama işlemiyle birlikte kurulmuş olur ve göreve başlar. Yeni kurulan Bakanlar Kurulunun göreve başlamak için TBMM'nin güvenoyunu beklemesi söz konusu değildir. Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından TBMM'de okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır. (Serinleme süresi)

a) Bakanlar Kurulunun Yapısı

Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan oluşan kolektif bir karar organı olmakla beraber, bu kurul içinde Başbakanın özel bir siyasî liderlik mevki vardır. Gerçi Başbakan, hiyerarşik amir değildir ama Bakanlar Kurulu içinde hiç değilse "eşitler arasında birincidir. Bakanlar Kurulu içinde Başbakanın durumunu önemli ölçüde güçlendirmiş olduğu söylenebilir. Anayasaya göre, "bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir." Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürli olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez. Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç 15 gün içinde atama yapılır.

b) Bakanların Sorumluluğu

Bakanların siyasal sorumluluğu, bakanların görevlerine parlamento tarafından son verilebilmesi anlamına gelir. Yani, siyasal sorumlulukta müeyyide, cezai veya hukuki değil, sadece siyasaldır. Siyasal sorumluluk, kolektif ve bireysel olmak üzere iki türdür.

Kolektif (ortak) sorumluluk, hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden doğan sorumluluktur. Bireysel sorumluluk, hükümetin genel siyaseti ile ilişkisi olmayan ve tek bir bakanlığın görev ve yetki alanına giren hususlarda söz konusu olabilir. Tek örneği 1980 yılında Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'in güvensizlik oyuyla düşürülmesine rağmen Demirel hükümetinin göreve devam etmesidir.

Siyasal sorumluluğu gerçekleştirecek anayasal yöntem, güvenoyu mekanizmasıdır. Anayasamız, güvenoyunu, görev başlangıcında ve görev sırasında olmak üzere iki tür olarak düzenlemiştir. Görev başlangıcındaki güvenoyu, Bakanlar Kurulunun kuruluşunu izleyen güvenoyudur. Görev sırasındaki güven oylaması, ya milletvekillerinin veya hükümetin teşebbüsü üzerine yapılabilir. Örnek, Gensoru görüşmeleri. Görev sırasındaki güvenoyunun ikinci türü, hükümetin teşebbüsü üzerine yapılan ve "güven istemi" olarak adlandırılan oylamadır. Anayasaya göre "Başbakan, gerekli görürse, Bakanlar Kurulunda görüşükten sonra, TBMM'den güven isteyebilir. Maddenin, güven isteminde bulunma hakkını sadece Başbakana vermiş olduğu görülmektedir. Yani bir bakan, sadece kendi bakanlığını ilgilendiren eylem ve işlemlerden dolayı, TBMM'den şahsı için güven isteyemez.

Görülüyor ki, görev başlangıcındaki güvenoyunda Anayasamız adi çoğunluğu yeterli gördüğü halde, görevde bulunan bir hükümetin, ister gensoru sonucunda, ister güven istemi sonucunda düşürülebilmesi için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyunu şart koşmuştur. Böylece, hükümetlerin kurulması kolaylaştırılmış, düşürülmesi ise güçleştirilmiş olmaktadır.

Cezai Sorumluluk; bakanların görevleriyle ilgili suçlarından doğan sorumluluklarıdır. Bu sorumluluk, Meclis soruşturması yoluyla araştırılır ve soruşturma sonucunda, ilgili bakanın Yüce Divana sevk edilmesine Meclisçe karar verilebilir. TBMM kararıyla Yüce Divana sevk edilen bir bakan, bakanlıktan düşer.

Hukuki Sorumluluk; bakanların görevleriyle ilgili olarak Devlete verdikleri zararın, kendilerine tazminat davası yoluyla ödetilmesidir. 1961 ve 1982 Anayasaları, bakanların sadece görevleriyle ilgili "suçlarından söz ettiğine göre, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yetkisi, ceza davalarıyla sınırlıdır. Bu durumda, bakanlar hakkındaki hukuki sorumluluk davalarının genel mahkemelerde görülmesi gerekir.

c) Geçici Bakanlar Kurulu

1982 Anayasası seçimler sırasındaki geçici Bakanlar Kurulunu şöyle düzenlemiştir;

- TBMM genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara TBMM içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır.
- Seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.
- Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları TBMM'deki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere, siyasi parti gruplarından oranlarına göre üye alınır. Siyasi parti gruplarından alınacak üye sayısını TBMM Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir.
- Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmi Gazetede ilanından itibaren beş gün içinde kurulur.
- Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.
- Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.

Anayasanın geçici Bakanlar Kuruluna ilişkin bu düzenlemenin amacı, seçimlerin Cumhurbaşkanı tarafından yenilenmesine karar verilmesi durumlarında, seçimlerin tam bir tarafsızlık içinde yapılabilmesini sağlamaktır.

V. HÜKÜMET SİSTEMİNİN NİTELİĞİ

a) Yasama -Yürütme ilişkileri ve Hükümet Sistemleri

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirleriyle ilişkilerinin niteliğine göre, başkanlık hükümeti sistemi, parlamenter rejim ve meclis hükümeti sistemi olmak üzere üç hükümet sistemi ayırt edilebilir. Yasama ve yürütme kuvvetleri ya aynı elde, daha doğrusu aynı devlet organında toplanabilir, ya da ayrı organlara verilebilir. Bunlardan ilkinde "kuvvetler birliği" sistemleri, ikincisine "kuvvetler ayrılığı" sistemleri denilmektedir.

Kuvvetler ayrılığı sistemleri de kendi içinde ikiye ayrılır: Yasama ve yürütme kuvvetlerinin kesin ve sert biçimde ayrıldığı başkanlık rejimi ve iki kuvvetin daha yumuşak ve dengeli şekilde ayrıldığı parlamenter rejim.

Kuvvetler birliği sistemleri ise ikiye ayrılabilir. Eğer yasama ve yürütme kuvvetleri, seçilmiş olmayan bir kişi veya kurulda birleşmişse, mutlak bir monarşiden veya bir diktatörlükten söz edilebilir. Eğer iki kuvvet, halk tarafından

demokratik usuller içinde seçilmiş bir mecliste birleşmişse, bir meclis hükümeti sistemi ile karşı karşıya bulunuyor demektir.

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin yumuşak ve dengeli ayrılığı olarak tanımlanan parlamenter rejimin temel ayırıcı özelliği; Yasama organı, hükümeti denetleyebiliyor ve güvensizlik oyu vermek suretiyle onun görevini sona erdirebiliyorsa, parlamenter rejimin temel şartı gerçekleşmiş olur. (Başkanlık sisteminden farkı) Yürütme organının parlamentoyu fesih yetkisi, birçok yazara göre parlamenter rejimin ikinci zorunlu varlık şartıdır. Nihayet, genellikle kabul edildiğine göre, parlamenter rejimin üçüncü bir zorunlu şartı, siyasal bakımdan sorumsuz devlet başkanının (hükümdar veya cumhurbaşkanı) varlığıdır.

Klasik parlamenter sistemin mantığı bu olmakla beraber, özellikle son yıllarda bu modelden önemli ölçüde sapan ve başkanlık sistemiyle parlamenter rejim arasında karma bir sistem kabul eden anayasalar görülmektedir.

b) 1982 Anayasasında Parlamenter Rejim Unsurları

1982 Anayasası, parlamenter rejimin en önemli ve tanımlayıcı unsuru olan, hükümetin parlamento karşısındaki siyasal sorumluluğu ilkesi, aynen korunmuştur.

Bakanların parlamento önünde kolektif ve bireysel sorumlulukları, Anayasamızda açıkça yer almıştır. Bakanların sorumluluğu açısından 1982 ve 1961 Anayasaları arasındaki en önemli fark, 1982 Anayasasında bakanların, TBMM'den başka, Başbakanı karşı da sorumlu olduklarının belirtilmesidir. Anayasalarda, çağdaş parlamenter rejim uygulamasında bakanların başbakanı karşı da sorumlu oldukları ve onun isteği hilafına görevlerine devam edemedikleri gerçeği, parlamenter rejimden bir sapma değil, "rasyonelleştirilmiş parlamentarizm" yönünde bir gelişme olarak kabul etmek daha doğrudur.

1982 Anayasası, Bakanlar Kurulunun TBMM önünde siyasal sorumluluğu ilkesinin yanında, Cumhurbaşkanının siyasal sorumsuzluğunu ve bunun gereği olan karşı-imza ilkesini kabul etmek suretiyle, parlamenter rejimin ikinci önemli unsuruna da yer vermiştir. Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler, şüphesiz, bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır. Ancak bu durum, Cumhurbaşkanının yürütme organının başı değil, Devletin başı olması sıfatından doğmaktadır. Dolayısıyla bu sistemi, parlamenter rejim ile başkanlık sistemi arasında bir karma ya da melez rejim olarak nitelendirmek abartmalıdır. Belki bu rejime, "zayıflatılmış parlamentarizm" adı verilebilir.

Nihayet, 1982 Anayasasının kurduğu hükümet sistemi, parlamenter rejimin başka bir temel unsurunu oluşturan "fesih" veya parlamento seçimlerinin yenilenmesi müessesesi açısından da, parlamenter rejim özellikleri taşımaktadır. Aslında, 1961 Anayasası gibi, 1982 Anayasasının da fesih değil, "seçimlerin yenilenmesi" deyimini kullanmış olması ilginçtir. İki kavram arasındaki tek önemli fark, fesih halinde yasama meclisinin hukuki varlığının fesih kararının bildirilmesi anında sona ermesine karşılık, seçimlerin yenilenmesi durumunda eski meclisin hukuki varlığının yeni meclisin seçilmesine veya toplanmasına kadar devam etmesidir.

Anayasaya göre, "Bakanlar Kurulunun, 110'uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99'uncu veya 111'inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; 45 GÜN içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulmadığı veya durulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine 45 gün içinde veya yeni seçilen TBMM'de Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine 45 GÜN içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde Cumhurbaşkanı TBMM Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir."

Bu düzenlemenin, 1961 Anayasasından farkı:

***18 ay içinde üç güvensizlik oyu şartı kaldırılmıştır;

***Seçimlerin yenilenmesine yol açan şartlara gensoru ve güven istemi sonucunda verilen güvensizlik oylarından başka Bakanlar Kurulunun göreve başlaması sırasında güvenoyu alamaması, Hükümetin, güvensizlik oyu ile düşürülmeksizin, herhangi bir nedenle istifa etmesi ve Yeni seçilen Mecliste Bakanlar Kurulunun oluşturulamaması durumları da eklenmiştir;

***Ayrıca ek şart, 45 gün içinde yeni Bakanlar Kurulunun kurulamaması veya kurulduğu halde güvenoyu alamamasıdır;

***1961 Anayasasında Cumhurbaşkanı, ancak Başbakanın önerisi üzerine seçimleri yenileyebileceği halde, 1982 Anayasasında Başbakanın önerisi şartı kaldırılmıştır. Dolayısıyla, seçimlerin yenilenmesi konusunda yetki, tamamen Cumhurbaşkanına aittir.

Fesih veya seçimlerin yenilenmesi parlamenter rejimin sağlıklı işleyişini sağlayan bir araçtır. 1982 Anayasasında seçimlerin yenilenmesi müessesesi "rasyonelleştirilmiş parlamentarizm" yönündeki eğiliminin bir ifadesidir. Kısacası, seçimlerin yenilenmesi konusunda getirilen düzenleme de, 1982 Anayasasının kurduğu hükümet sisteminin parlamenter niteliğini kanıtlamaktadır.

7.BÖLÜM: YARGI

I.YARGI FONKSİYONLARI

a) Yargı Fonksiyonunun Mahiyeti ve Özelliği

Yargı fonksiyonunun amacı, hukuk düzeninin korunması ve gerçekleştirilmesidir. Oysa idare fonksiyonu, kamu yararının gerçekleştirilmesi amacına yönelmiştir. Ayrıca, yargıcın yaptığı iş, önüne getirilmiş olan olayla ilgili hukuk normunu tespit etmektir. İdar işlem ise kural olarak, kurucu, inşai nitelik taşır. Bundan doğan önemli bir fark da, yargısal işlemlerin "kesin hüküm" kuvvetini taşımalarına karşılık, idarî işlemlerin kural olarak gerektiğinde değiştirilebilmeleri ve geri alınabilmeleridir.

b) Türk Anayasalarında Yargı Fonksiyonunun Durumu

1876 Anayasası yargıyı bir "kuvvet" olarak nitelendirmemiş, yargı organına ilişkin bölümün başlığı olarak "mehakim" (mahkemeler) deyimini kullanmıştır. Zaten monarşik bir sistemde egemenlik hükümdara ait sayıldığından, yargının da bir kuvvet olarak nitelendirilmesi söz konusu olamazdı. Bununla birlikte hakimlerin azlolunamaması esasını da kabul etmiştir.

Yargı fonksiyonundan hiç söz etmeyen 1921 Anayasasından sonra, 1924 Anayasası benimsemiş olduğu kuvvetler birliği ilkesiyle pek bağdaşmayacak şekilde, yargı fonksiyonunu ayrı bir kuvvet olarak vasıflandırmıştır. Fakat 1924 Anayasası döneminde sözü geçen ilkenin gereklerinin yerine getirilmiş olduğu söylenemez.

1961 Anayasasının hazırlanışı sırasında ise yargı bağımsızlığını bütün gerekleriyle gerçekleştirme konusuna büyük önem verilmiştir. Yargı fonksiyonu, yasama fonksiyonu ile eşdeğerde tutulmuş, yürütmenin bir "görev" olarak nitelendirilmesine karşılık, yasama ve yargı birer "yetki" olarak vasıflandırılmışlardır ve bu dönem Yüksek Hakimler Şûrası kurulmuştur. 1961 Anayasasının getirdiği bu hükümler, 1982 Anayasasının aynı konulara ilişkin hükümleriyle birlikte, karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

c) Mahkemelerin Bağımsızlığı İlkesi

1982 Anayasası, 1961 Anayasasının 7'inci maddesini aynen koruyarak, "yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır" hükmünü tekrarlamıştır. Her iki Anayasada yargının, tıpkı yasama gibi bir "yetki" olarak nitelendirildiği görülmektedir. Şu farkla ki, 1982 Anayasası, 1961 Anayasasında sadece bir "görev" olarak ifade edilen yürütme fonksiyonuna, bir "yetki ve görev" olma niteliğini kazandırmıştır.

Mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili temel hüküm, 1961 Anayasasındaki hükmün hemen hemen aynıdır. Bu maddeye göre "hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

d) Mahkemelerin Bağımsızlığı

"Hakimlerin gerek yürütme gerek yasama organına bağlı olmadıkları, onlardan müstakil oldukları, bu iki organın hakimlere emir ve talimat veremeyeceği ve tavsiyelerde bulunamayacağı anlamına gelir.

e) Hakimlik Teminatı

Hakimlerin bağımsızlığını korumaya hizmet eden müesseselerden sadece biri ve fakat en önemlisidir." Mahkemelere emir ve talimat verilemeyeceği, genelge gönderilemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunulamayacağı hakkındaki bu hüküm, şüphesiz "maddi anlamda" yargı yetkisinin kullanılmasını ilgilendirir. Bilindiği gibi hakimler, maddi anlamda yargısal işlemlerin yanında, idari nitelikte işlemler de yaparlar. 1982 Anayasası hakim ve savcılarının "idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlı" olduklarını açıkça belirtmiştir.

Mahkemelerin organ olarak bağımsızlığı, ancak yargı fonksiyonunu ifa eden hakimlerin herhangi bir baskı veya tehditle karşılaşmaksızın görevlerini tam bir serbestlik ve tarafsızlıkla yerine getirebilmeleri ile gerçek bir anlam kazanır. Çeşitli unsurlardan oluşan hakimlik teminatının en önemli unsuru, hakimlerin azlolunmaması ilkesidir. 1982 Anayasasının "hakimlik ve savcılık teminatı" başlığını taşıyan maddesine göre, "hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

f) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

1961 Anayasası, "hakimlerin bütün özlük işleri hakkında karar" vermek üzere bir Yüksek Hakimler Kurulu kurmuştur. Bütün üyelerin seçimi Yargıtaya bırakılmıştır. Bu düzenleme ile, Yüksek Hakimler Kurulunun her bakımdan tam bağımsızlığa kavuşacağı ve böylece hakimlerin bağımsızlığının da en etkili biçimde garanti altına alınmış olacağı düşünülmüştür.

1982 Anayasası, Yüksek Hakimler Kurulunu, "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu" adı altında yeniden düzenlenmiştir. Kurulun Başkanı, Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu **22 asıl 12 yedek** üyeden oluşur. (2010) Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adlî ve idarî yargı hakim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükseltme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler

hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Görülüyör ki, 1961 ve 1982 sistemleri arasındaki en önemli fark, Kurul üyelerinin seçim şekliyle ilgilidir. 1961 Anayasasının şekline göre Kurulun bütün üyeleri Yargıtay (Hakimlerin hakimler tarafından seçimine ilişkin bu sistem kooptasyon olarak adlandırılır.) tarafından seçilirken, 1982 Anayasasında üyelerin Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilmesi esası kabul olunmuştur. Ayrıca, Adalet Bakanının Kurulun başkanı, Adalet Bakanlığı müsteşarının da kurulun tabii üyesi olduğu belirtilmiştir.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunu selefinden ayıran ikinci bir önemli özellik, 1961 Anayasasına göre Yüksek Hakimler Kurulunun ancak "adliye mahkemeleri hakimlerinin özlük işleri hakkında" karar vermesine karşılık, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görev alanının, "adli ve idari yargı hakim ve savcılarının özlük işlerini kapsamıdır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun statüsü ile Yüksek Hakimler Kurulunun statüsü arasındaki bir fark da, hakimlerin denetimi ve haklarında soruşturma yapılması konusundadır. 1961 Anayasasına göre, "hakimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturma, Yüksek Hakimler Kuruluna bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hakimler eliyle yapılır. Müfettiş hakimler Yüksek Hakimler Kurulunca atanır."

1982 Anayasası ise, hakim ve savcılarının denetiminin Adalet Bakanlığı bünyesi içindeki adalet müfettişleri tarafından yapılmasını öngörmüştür.

Nihayet, 1961 ve 1982 Anayasaları arasındaki bir fark da, 1982 Anayasasına göre, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamamasıdır.

g) Yüksek Mahkemeler

1961-1982 Anayasalarının karşılaştırılması;

Yargıtay üyelerinin seçim şekli bakımından iki Anayasa arasında bir fark yoktur. 1961 Anayasasına göre Yüksek Hakimler Kurulu tarafından seçilen Yargıtay üyeleri, şimdi de Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından seçilmektedir. 1982 Anayasasına göre Yargıtay üyeleri, adli yargı hakim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler.

Buna karşılık 1961 Anayasasına göre Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından seçtiği Cumhuriyet Başsavcısı halen Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilmektedirler.

1961 Anayasası, Danıştay üyelerinin seçimini, Yüksek Hakimler Kuruluna bırakmamış, bu konuda kendine özgü bir sistem oluşturmuştu. Buna göre, "Danıştay üyeleri, Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar gösterilecek adaylar arasından Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinin üye tam sayısının üçte iki çoğunluk ile ve gizli oyla" seçilmekteydi. 1982 Anayasası ise, Danıştay üyelerinin dörtte üçünün, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca; dörtte birinin de, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasında Cumhurbaşkanınca seçilmesini öngörmüştür.

Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerinin seçiminde ise 1961 Anayasası dönemindeki sistem korunmuş, yani üyelerin bu mahkemelerce her boş yer için gösterilecek üçer aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilmeleri kabul edilmiştir.

II. ANAYASA MAHKEMESİ

a) Anayasa Mahkemesinin Statüsü

Kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi konusunda temel ayrım, siyasal ve yargısal denetim sistemleri arasındadır. Siyasal denetim sistemini seçmiş olan ülkeler, bu denetimi devlet başkanı, meclis, yasama meclisinin bir komisyonu, veya siyasal organlar tarafından seçilmiş özel bir kurul aracılığıyla yapabilirler. Denetimin yapıldığı zamana göre, denetim sistemleri önleyici denetim ve düzeltici denetim olarak ikiye ayrılır. Önleyici denetim, normun yürürlüğe girmesinden önce yapılan denetimdir ki, bu kural olarak siyasal organlar tarafından gerçekleştirilir, Normun kesinleşip yürürlüğe girmesinden sonra yapılan düzeltici denetim ise, yargı organlarıncı gerçekleştirilir.

Türkiye'ye gelince, 1876 Kanuni Esasisi sert anayasa sistemini benimsemiş olmakla beraber, yargısal denetime yer vermemiştir. Yazılı ve sert anayasalar 18. yüzyıl sonunda ortaya çıkmıştır. Dünyada ise ilk kez Amerika Birleşik Devletlerinde anayasa yargısına yer verilmiştir.

Kanunların anayasaya uygunluğu sorunu hakkında hiçbir hükme yer vermeyen 1921 Anayasasından sonra, 1924 Anayasası da sert anayasa sistemini benimsemiş, ayrıca "Teşkilat-ı Esasiye Kanununun" hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile ihmal veya tatil olunamaz.

Anayasaya uygunluk denetiminin yokluğu, özellikle çok-partili hayata geçilmesinden sonra daha da ciddi sorunlar yaratmaya başlamış, bunun etkisiyle 1961 Anayasası, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimine bünyesinde geniş kapsamlı biçimde yer vermiştir.

1961 Anayasası, istisnai olarak genel mahkemelere de bir kanunun anayasaya uygunluğu hakkında hüküm verme yetkisini tanımış olmakla beraber, bu konudaki yetkiyi esas itibarıyla Anayasa Mahkemesine bırakmıştır. 1982 Anayasası genel mahkemelerin kanunların Anayasaya uygunluğu hakkında hüküm verebilecekleri istisnai durumu da ortadan kaldırarak, Anayasa Mahkemesini denetim konusunda tek yetkili kılmıştır.

Doktrinde Anayasa Mahkemelerini herhangi bir yüksek mahkeme değil, özel bir anayasa organı olarak görme eğilimi mevcuttur. Buna ilişkin gerekçeleri, şu şekilde sıralamak mümkündür:

+++Anayasa, Anayasa Mahkemesinin kuruluş, görev ve yetkilerini, diğer yüksek mahkemelere oranla çok daha ayrıntılı şekilde düzenlemiştir.

+++Gene Anayasaya göre, «Anayasa mahkemesinin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir, böyle bir yetki, «yöntemsel bağımsızlığın» bir belirtisi sayılabilir.

+++Gerek 1961 gerek 1982 Anayasalarına göre, «Anayasa Mahkemesi kararları... yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.»

+++Anayasa Mahkemesinin diğer devlet organları karşısındaki bağımsızlığı Anayasanın çeşitli hükümleri ile garanti altına alınmıştır. Anayasa Mahkemesi üyeliği, ancak «bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden sona erer.» Bir üyenin görevinin sağlık nedeniyle sona ermesi ise, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararına bağlıdır.

+++Anayasa Mahkemesi, «genel bütçe içinde kendi bütçesi ile yönetilir. Bütçenin birinci derecede ita amirliğini Başkan; ikinci derecede ita amirliği Genel Sekreter yapar».

+++«Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla şahsî suçları için soruşturma açılması Anayasa Mahkemesinin kararına bağlıdır».

+++Uyuşmazlık Mahkemesinin başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar. Bu hükümler, Anayasa Mahkemesinin gerek 1961 gerek 1982 Anayasalarında, görevinin gerektirdiği bir «anayasa organı» statüsüne kavuşturulmuş olduğunu kanıtlamaktadır

b) Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu

Anayasa Mahkemesi 17 üyeden kurulur.

2 üyeyi, Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden gizli oylamayla seçer.

1 üyeyi, baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç adet içinden yapacağı gizli oylamayla seçer.

3 üyeyi, Yargıtay Genel Kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

2 üyeyi, Danıştay Genel Kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

1 üyeyi, Askeri Yargıtay Genel Kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

1 üyeyi, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Genel Kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

3 üyeyi, en az ikisi hukukçu olmak üzere Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday arasından seçer.

4 üyeyi, üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile en az 5 yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer. (2010)

*Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için 45 yaşını doldurmuş olmak kaydıyla yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az 20 yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğretim görmüş ve en az 20 yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hakim ve savcılarının adaylık dahil en az 20 yıl çalışmış olması şarttır. (2010)

***Anayasa Mahkemesi üyeleri 12 yıl için seçilirler. (2010)**

*Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. (2010)

*Anayasa Mahkemesi üyeleri 65 yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. (2010)

1982 Anayasası'nda 5982 sayılı kanunla 2010 yılında yapılan değişiklik sonrası Anayasa Mahkemesi üyeleri kaç yıl için seçilirler?

- A) 5
- B) 7
- C) 10
- D) 12
- E) 15

**2010KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: D**

c) Anayasa Mahkemesinin Görevleri

Anayasa Mahkemesinin temel görevi, kanunların ve Anayasada belirtilen diğer normların Anayasaya uygunluğunu denetlemektir. Ancak, bu temel görev dışında norm denetimi ile ilgili olmayan başka birtakım görevleri de bulunmaktadır. Bunlar:

***Anayasa Mahkemesi; kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, TBMM İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. (2010)

***Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini ayrıca TBMM Başkanını (2010) görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak.

***Siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalara bakmak.

***Siyasi partilerin mali denetimini yapmak.

***Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya üyeliklerinin düştüğüne Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verilmesi hallerinde, ilgililerin iptal istemlerini karara bağlamak.

***Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık edecek üyeyi kendi üyeleri arasından görevlendirmek.

1982 Anayasası'na göre aşağıdakilerden hangisi Anayasa Mahkemesi'nin görevlerinden biridir?

- A) Uyuşmazlık Mahkemesi başkanını seçmek
- B) Yüksek Seçim Kuruluna üye seçmek
- C) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna üye seçmek
- D) Vatandaşları, Anayasa şikayeti yoluyla yaptıkları başvuruları inceleyip karara bağlamak
- E) Başbakan ve Bakanlar Kurulu'na gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek

**2008KPSS/LİSANS
CEVAP: A**

d) Anayasaya Uygunluk Denetiminin Konusu

Anayasamıza göre «Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan KHK'leri şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.»

İster anayasanın kendisiyle sınırlı olsun, ister ona Anayasa veya yargı kararları yoluyla eklenen diğer ilke ve kuralları da içine alsın, anayasaya uygunluk denetiminde kullanılan ölçü normların tümü, "anayasallık bloku" adı verilen normlar kümesini oluşturmaktadır.

Türkiye'de 1982 Anayasasına göre, Anayasa metninin kendisi dışında dikkate alınan normlar yani anayasallık bloğuna dahil normlar; Milletlerarası hukuk kuralları, hukukun genel ilkeleri, Atatürk ilke ve inkılaplarıdır.

e) Anayasaya Uygunluk Denetiminin Kapsamı

Anayasaya göre Anayasa Mahkemesi, kanunların, KHK'ların ve TBMM İçtüzüğü'nün "Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu" denetler. Şu halde Anayasaya uygunluk denetimi, ŞEKİL VE ESAS yönünden olmak üzere iki tür denetimi kapsamaktadır.

Kanunların şekil bakımından Anayasa'ya uygun olup olmadığını aşağıdakilerden hangisi denetler?

- A) Anayasa Mahkemesi
- B) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
- C) Yargıtay
- D) Danıştay
- E) Uyuşmazlık Mahkemesi

**2006KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: A**

Bir kanunun veya Anayasada sayılan diğer normların esas bakımından Anayasaya aykırılığı, o normun muhtevasının Anayasa hükümleri ile çatışması demektir. Konuyu sebep, amaç, konu, yetki, şekil ve usul yönünden incelemek gerekirse;

***Sebeb Unsuru Bakımından:

Anayasa, istisnai olarak bir kanunun sebebini belirtmiştir. Mesela 78'inci maddeye göre "savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse, TBMM, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir. "Bu hüküm karşısında, savaş durumundan başka bir sebeple seçimlerin geri bırakılması mümkün değildir. Anayasa Mahkemesinin, bu sebeplerin yerinde olup olmadığını araştırması, Mahkemenin hukukilik kontrolü alanından çıkıp, yerindelik kontrolü yapması demek olur.

***Amaç (Maksat) Unsuru Bakımından

Bütün kamu işlemlerinin yöneldiği nihai amacın, kamu yararı olması gerekir. Bunun dışında, bazı hallerde Anayasa, kanunun yönelmesi gereken amacı daha özel olarak belirtmiştir. Mesela bir maddeye göre "temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle... sınırlanabilir."

***Konu Unsuru Bakımından

Bir hukuki işlemin konusu, onun muhtevası veya meydana getirdiği hukuki durum ve sonuçtur. Bilindiği gibi Anayasamız, kanun alanını konu yönünden sınırlandırmış değildir. Anayasaya aykırı olmamak şartıyla her şey bir kanun konusu olabilir. Dolayısıyla, kanunun konusunu belirlemekte yasama organının geniş bir takdir yetkisi vardır. Ancak bu takdir yetkisi sınırsız değildir. Kanunlar Anayasaya aykırı olamayacaklarına göre yasama organı takdir yetkisini ancak Anayasa kurallarına uygun olarak kullanabilir.

ŞEKİL Bakımından Denetim: Dar anlamda şekil denetimi, kanunların (veya Anayasaya uygunluk denetimine tabi olan diğer normların) Anayasada belirtilmiş usul ve şekil ve yetki kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadıklarının araştırılmasıdır. Yetki unsuru bakımından mevcut sakatlıklar, işlemi aynı zamanda şekil bakımından da sakatlar. Çünkü yetkisiz bir organ tarafından yapılan bir işlem şekil bakımından, geçerli bir işlem olarak doğmaz. Anayasa Mahkemesinin böyle bir işlemi, daha esasa girmeden, şekil yönünden iptal etmesi gerekir

Anayasa Mahkemesinin Anayasaya uygunluk denetimine tabi olan normlar, kanunlar, KHK'lar ve TBMM İçtüzüğü olduğuna göre, bunlarda yetkili organ, kanunlar ve İçtüzük bakımından TBMM, KHK'lar bakımından da Bakanlar Kuruludur.

"Anayasaya göre, TBMM üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz."

Anayasa, anayasa değişikliklerinin şekil bakımından denetimini de "teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile" sınırlandırmıştır. Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olan diğer iki norm çeşidi, yani KHK'lar ve TBMM İçtüzüğü üzerindeki şekil denetimi ise bu kısıtlamalara tabi değildir. Anayasa Mahkemesi, bu iki işlem türünü, şekil bakımından serbestçe denetleyebilir. Ayrıca, KHK'lar ve TBMM İçtüzüğü, iptal davası açma süresi ve dâvayı açabilecekler açısından da kanunların şekil yönünden denetimi hakkındaki özel hükme değil, iptal davası hakkındaki genel hükümlere tabidirler.

f) Anayasaya Uygunluk Denetimin Şekilleri

1)Soyut Norm Denetimi (İptal Davası)

Gerek 1961 gerek 1982 Anayasalarında "iptal davası" olarak adlandırılan soyut norm denetimi, Anayasada belirtilen bazı organların bir kanun aleyhinde Anayasa Mahkemesinde dava açmalarıyla gerçekleştirilen denetimdir. Bu durumda, kanunun uygulandığı somut bir dava veya olay yoktur. Anayasaya aykırılık iddiası ve denetimi, herhangi bir dava ile ilgili olmaksızın, soyut olarak gerçekleştirildiği için, buna soyut norm denetimi denmektedir.

1961 Anayasasında 1971 yılında yapılan değişiklikle, dava açma yetkisi biraz daraltılmış ve Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan bütün partiler yerine, ancak yasama meclislerindeki siyasi parti gruplarının ve TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin dava açabilecekleri kabul olunmuştu. 1961 Anayasası, bir kısım kurumlara da daha sınırlı şekilde, yani sadece "kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda" iptal davası açma yetkisini vermişti. Bu kurumlar, Yüksek Hakimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, ve üniversitelerdi. "Genel korunma davası" adı da verilen birinci tür iptal davasına karşılık, bu çeşit sınırlı iptal davasına "organ davası" da deniliyordu.

1982 Anayasasında, iptal davası açabilecek organların çok daha sınırlandırılmış olduğu görülmektedir. Bir defa organ davası yolu tamamen kaldırılmıştır; yüksek mahkemelerle üniversitelerin, artık "kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren" alanlarda da iptal davası açma yetkileri yoktur. Genel korunma davası ise, ancak Cumhurbaşkanı, iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile TBMM üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyeler tarafından açılabilir. İktidar ve ana muhalefet partileri dışında, TBMM'de mevcut olabilecek diğer siyasî parti gruplarına dava hakkı tanınmamıştır.

Şekil bakımından açılacak iptal davalarında ise bu hak, iktidar ve ana muhalefet partileri gruplarına dahi tanınmayıp, sadece Cumhurbaşkanı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte biri tutarındaki üyelerle

sınırlandırılmıştır. Şekil yönünden iptal davası açabilecekler hakkındaki bu sınırlama, sadece kanunların ve Anayasa değişikliklerinin denetimi bakımındandır. KHK'lar ve TBMM İçtüzüğü, söz konusu sınırlamaya tabi değildir. Dolayısıyla bunlar hakkında, iktidar ve ana muhalefet partileri Meclis grupları da iptal davası açabilirler.

2) Somut Norm Denetimi (İtiraz veya def'i davası)

"Somut norm denetimi, bir mahkemede görülmekte olan bir davanın karara bağlanmasının, o davada kullanılacak hukuk normunun anayasaya uygun olup olmamasına bağlı olması halinde yapılan denetimdir. "Bunun dışında davayı görmekte olan mahkemenin, uygulanacak kanun hükmünü re'sen Anayasaya aykırı görerek bu denetimi başlatması da mümkündür.

Somut norm denetimi, soyut norm denetimine oranla, bir bakıma daha dar, bir bakıma daha geniş bir uygulama alanına sahiptir. Daha dardır; çünkü bu yola, herhangi bir kanun hakkında değil, ancak görülmekte olan bir davada uygulanacak kanun hükmü hakkında başvurulabilir. Daha geniştir; çünkü soyut norm denetimi ancak Anayasada belirtilmiş organlar tarafından ve belli bir süre içinde harekete geçirilebildiği halde, somut norm denetimi, ilgili kanunun uygulandığı davada taraf olan herkes tarafından ve her zaman için işletilebilir. Buna göre soyut norm denetimi özel bir mahkemeyi gerektirdiği halde, somut norm denetimi genel mahkemelerce de yapılabilir.

Somut Norm Denetiminin Şartları

1982 Anayasasına göre, "bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya KHK'nın hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır."

1) Bakılmakta olan dava: Somut norm denetiminin temel şartı ve ayırıcı özelliği, bu yola ancak, bakılmakta olan bir dava dolayısıyla başvurulabilmesidir. Anayasa Mahkemesi, davanın feragat veya af gibi sebeplerle ortadan kalkmış olmasını, itirazın incelenmesini engelleyici nitelikte görmemiştir. Anayasa Mahkemesine göre, davaya bakmakta olan mahkemenin "uyuşmazlık konusu işi çözmeye veya suç sayılan eylemi işleyen yasa kuralları çerçevesinde yargılamaya görevli mahkeme olması gerekir. Diğer bir deyimle Anayasa Mahkemesi, kendisine iş gönderen mahkemenin görev yönünü araştırabilir

2) Mahkeme: Anayasa Mahkemesine göre bir davaya bakmakta olan mahkeme "adli, askeri ve idari davalara bakan ve bu davalarda nihai hüküm vermek suretiyle anlaşmazlıkları çözümlleyen her derece mahkeme"dir.

3) Uygulanacak norm: "Dava sebebiyle uygulanacak bir kanun" deyimini, davada uygulanacak bütün kanunlar olarak yorumlamak mümkündür. Dava mahkemesinin kuruluşuna ve yargılama usulüne ilişkin kanun hükümleri de "davada uygulanacak kanun" kavramının kapsamına girer. Somut norm denetiminde konu Anayasa Mahkemesince incelenmekte iken itiraz konusu olan normun yasama organınca kaldırılması veya değiştirilmesi, Anayasa Mahkemesinin incelemesine devam edip işi sonuçlandırmasına engel olmamalıdır. Çünkü yasama organınca kaldırma veya değiştirmenin sonuçları geriye yürümez.

4) İddianın ciddiliği: Bilindiği gibi somut norm denetimi, ya davaya bakmakta olan mahkemenin, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde karamamenin hükümlerini re'sen (kendiliğinden) Anayasaya aykırı görmesi veya taraflardan birinin ileri sürdüğü Anayasaya aykırılık iddiasının "ciddi" olduğu kanısına varması hallerinde başlatılabilmektedir. İtiraz konusu kanunun Anayasaya aykırılığı yolunda ciddi bir şüphenin varlığı yeterlidir. Öte yandan, davayı uzatma veya engelleme amacına yönelik olduğu anlaşılan veya hukukî dayanaktan açıkça yoksun bulunan iddialar şüphesiz ciddi olarak kabul edilemez.

Somut Norm Denetiminin İşleyişi

Davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğuna re'sen kanaat getirir veya taraflardan birinin ileri sürdüğü Anayasa aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasaya aykırılık ön meselesi oluşur ve mahkeme, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Anayasaya aykırılık, ön meselesinin oluşması halinde "Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere 5 AY içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır".

Somut norm denetimi bakımından 1961 ve 1982 Anayasaları arasındaki belki en önemli fark, 1982 Anayasasına göre "Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra 10 YIL geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamayacağıdır. On yıllık süre, Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararları için geçerlidir.

g) Anayasaya Uygunluk Denetiminin Sonucu ve Anayasa Mahkemesi Kararlarının Niteliği

***Kararın Kesinliği ve Bağlayıcılığı: 1982 Anayasasına göre "Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz". "Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar". Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilen norm, ortadan kalkar.

***Kararların Etkisi ve Niteliği: Anayasa Mahkemesinin iptal kararı, dava konusu olan normu ortadan kaldırdığı için bu karar herkes için hüküm ve sonuç doğurur.

***Kararın Yürürlüğe Girmesi: 1982 Anayasasına göre; aynı mahiyette, 1961 Anayasası, "kanun, KHK veya TBMM İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken

hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez". 1961 Anayasasında bulunmayan bir hüküm olarak, "iptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, TBMM, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarısı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar".

***Kararın Geriye Yürümezliği: 1961 ve 1982 Anayasaları, iptal kararının geriye yürümezliği ilkesini kabul etmişlerdir.

h) Anayasaya Uygunluk Denetiminde Usul

Anayasaya göre, "Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale karar verebilmesi için beşte üç oy çokluğu şarttır. Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on asıl üye ile toplanır. Anayasa Mahkemesinin görüşmeleri gizlidir. Kararlar salt çoğunluk ile verilir. Anayasa değişikliklerinde iptale karar verilebilmesi için beşte üç oy çokluğu şarttır. Açıklanmasında Devletin yüksek menfaatlerine zarar vermesi umulan ve sır halinde saklanması gereken bilgilerin verilmesinden, evrak ve belgelerin gönderilmesinden ilgili makam kaçınabilir.

İ) Anayasa Yargisi ve Yürütmenin Durdurulması

Anayasa yargısında, özellikle iptal davaları dolayısıyla, geçici bir tedbir niteliğinde olarak, Anayasaya aykırılığı iddia edilen kanunun yürürlüğünün durdurulmasına karar verilip verilmeyeceği tartışmalıdır.

Anayasa Mahkemesi, daha yeni bir kararında da, iptal edilmiş, fakat hakkındaki iptal kararı henüz yayınlanmamış olan bir kanunun uygulanmasının, iptal kararı yayınlanıncaya kadar bir tedbir niteliğinde olarak durdurulması istemini reddetmiştir. Bu kararda da Anayasa Mahkemesi, kanunun yürürlüğünün durdurulması gibi "çok ağır ve önemli sonuçlar doğurabilecek bir durum"da, Yüksek Mahkemenin böyle bir karar verebilmesinin, "ancak Anayasa ile bu yetkinin kendisine açıkça tanınmış olması ile mümkün" olabileceğini belirtmiştir.

Buna karşılık, Anayasa Mahkemesi 1993 yılında verdiği bir kararda bu içtihadını değiştirerek, kanunların veya denetime tabi diğer normların yürürlüğünü durdurma yetkisini kendisinde görmüştür.

i) Yargı Yolu Kapalı Olan Durumlar

***Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler.

***Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları.

***Yüksek Askeri Şura kararları.

***Sıkıyönetim komutanlarının yetkilerini kullanırken yaptığı işlemler.

***Yüksek Seçim Kurulu kararları.

***Yüksek Hakem Kurulu kararları

***Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları.

***Olağanüstü ve sıkıyönetim KHK'ları

***Milletlerarası antlaşmalar.

***İnkılap kanunları.

1982 Anayasası'nda Belirtilmiş Olan İnkılâp Kanunları

-Tevhidi Tedrisat Kanunu

-Şapka Giyilmesi Hakkındaki Kanun

-Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması ve Türbedarlık ile birtakım unvanların kaldırılmasına dair kanun

-Türk Medeni Kanunu ile kabul edilen evlenme akdinin evlenme memuru önünde yapılacağına dair kanun maddesi

-Uluslararası Rakamların Kabulü hakkındaki Kanun

-Latin Harflerinin Kabulü Hakkındaki Kanun

-Efendi, bey, paşa gibi lakap ve unvanların kaldırıldığına dair kanun

-Bazı kisvelerin (kılık, kıyafet) giyilemeyeceğine dair kanun

I. Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler

II. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları

III. Genelkurmay Başkanının tek başına yaptığı işlemler

IV. Yüksek Askeri Şura kararları

Yukarıdaki işlemlerden hangilerine karşı Anayasa ile yargı yolu kapatılmıştır?

A) I ve II

B) II ve IV

C) III ve IV

D) I, II ve IV

E) I, II, III ve IV

2010KPSS/LİSANS
CEVAP: D

III. İDARİ YARGI

İdari Yargı: İdari makamların idare hukuku alanındaki faaliyetleri dolayısıyla ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözülmesini konu alan bir yargı türüdür. İdari yargıyı, genel idari yargı ve askeri idari yargı olmak üzere iki dala ayırabiliriz.

İdari yargı yerleri şunlardır

- 1) İdare mahkemesi
- 2) Vergi mahkemesi
- 3) Bölge idare mahkemesi
- 4) Danıştay

a) İdare Mahkemeleri

1 başkan ve 2 üyeden oluşur. İdare mahkemeleri genel idari yargı alanında ilk derece (hüküm) mahkemesidir. Vergi mahkemesi ve ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'ın baktığı davalar hariç olmak üzere iptal ve tam yargı davalarını görür.

Iptal Davası: İdare tarafından verilmiş olup da yetki, şekil, sebep, konu ve amaç bakımlarından hukuka aykırı bir kararın ortadan kaldırılmasına yönelik olan ve idari yargı organlarında görülen davadır.

Tam Yargı Davası: İdarenin aldığı kararlar veya yaptığı eylemler nedeniyle zarara uğrayan kişinin zararını idareden alabilmesini sağlayan ve idari yargı organlarında görülen davadır.

İdare mahkemelerinin tek hakimle vermiş olduğu kararlara karşı Bölge İdare Mahkemesi'ne itiraz edilebilir. Kurul halinde verdikleri kararlara karşı Danıştay'a başvurulur.

b) Vergi Mahkemeleri

Vergi mahkemeleri de aynı idare mahkemeleri gibi 1982 yılında kurulmuştur. 1 başkan ve 3 üyeden oluşur. Vergi mahkemeleri, genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları, bu konularda 6183 sayılı Amme alacaklarının tahsili usulü hakkında kanunun uygulanmasına ilişkin davaları çözümler.

Kararlarını oyçokluğu ile verir. Kararlarını kural olarak kurul halinde verir. Ancak, vergi mahkemeleri, kazançları götürü usulde belirlenen yükümlülerin sınıf ve derecelerinin tespitine ilişkin işlemlere karşı açılacak davalar ile her türlü zam ve cezaların değeri 1000 TL'yi geçmiyorsa iptali ile ilgili davalara tek hakimle bakabilir. Kurul halinde verilen kararları karşı Danıştay'a, tek hakimle verilen kararlara karşı Bölge İdare Mahkemesi'ne itiraz edilebilir.

c) Bölge İdare Mahkemeleri

Bölge İdare Mahkemeleri bölgelerin coğrafi ve iş durumuna göre İçişleri ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur ve yargı çevreleri saptanır. 1 başkan ve 2 üyeden oluşur. Oy çokluğu ile karar verir. İdare ve vergi mahkemelerinin tek hakimle verdiği kararları itiraz mercii olarak inceler. İdare ve vergi mahkemeleri arasında çıkacak görev ve yetki uyuşmazlıklarını inceleyip karara bağlar.

d) Danıştay

Genel idari yargı alanındaki yüksek idare mahkemesidir. Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciiine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla bildirilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Örneğin; Bakanlar Kurulu kararlarına veya başbakanca alınan kararlara karşı açılacak tam yargı ve iptal davalarını görür.

Temyiz mahkemesi olarak görev ve yetki uyuşmazlıklarını çözümler. Bölge idare mahkemesinin alanına girmeyen bazı kararların temyizden incelemesini yapar. Ayrıca idari yargı yerleri arasında çıkan çelişkili kararlar için içtihadı birleştirme kararı verir. Danıştay'da 2 idari, 10 dava olmak üzere 12 daire vardır.

Bir idari işleme karşı, Danıştay ve İdare mahkemelerinde 60 gün içinde, Vergi mahkemelerinde 30 gün içinde dava açılabilir. Dava açma süresi yazılı bildirimden itibaren işlemeye başlar.

Danıştay üyelerinin 3/4' ü Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca, 1/4' ü Cumhurbaşkanınca seçilir.

Aşağıdakilerden hangisi idari yargı kuruluşları arasında yer alır?

- A) Vergi Mahkemeleri
- B) Yargıtay
- C) Anayasa Mahkemesi
- D) Sulh Hukuk Mahkemeleri
- E) Asliye Ceza Mahkemeleri

2009KPSS/LİSANS
CEVAP: A

IV. ASKERİ YARGI

Askeri Yargı : Askeri mahkemelerin askeri ceza hukuku alanındaki yargısal faaliyetleri ile asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin bulunan idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesindeki yargısal faaliyetlerdir.

a) Askeri Ceza Yargısı

Askeri mahkemelerin askeri ceza hukuku alanındaki yargısal faaliyetleridir. Askeri ceza yargısında ilk derece (hüküm) mahkemeleri, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleridir. Son derece mahkemesi ise, Askeri Yargıtay'dır. Askeri Yargıtay üyeleri 1. sınıf Askeri hakimler arasından, Askeri Yargıtay Genel Kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla Cumhurbaşkanı'nca seçilir.

Askeri Yargıtay : Askeri mahkemelerde verilen kararların son inceleme yeridir. Yani kararları temyizen inceleyen, kontrol eden bir yüksek yargı organıdır. Askeri Yargıtay'da, Daireler Kurulu, Genel Kurul, Başkanlar Kurulu gibi kurullar vardır.

Daireler Kurulu, askeri mahkeme tarafından verilen direnme kararlarını inceler. İlk derece mahkemesi olarak askeri Yargıtay daireleri tarafından verilmiş olan kararları temyizen inceler. Genel Kurul, içtihatları birleştirme kararları verir.

b) Askeri İdari Yargı

Asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin bulunan idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesindeki yargısal faaliyetlerdir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nde (AYİM) biri hakim sınıfından olan üyeler, diğeri hakim sınıfından olmayan üyeler olmak üzere iki tür üye bulunur. Hakim sınıfından olmayan üyeleri kanunda gösterilen subaylar arasından Genel Kurmay Başkanlığı'na Cumhurbaşkanı'nca seçilir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi: Askeri idari yargı alanındaki yüksek yargı organıdır. 1961 tarihli Anayasa ile kurulmuştur. AYİM, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ayrıca, AYİM'in kararlarını uygulamayan idareye karşı açılacak tam yargı davalarını AYİM görür.

AYİM'de Daireler Kurulu ve Genel Kurul vardır. Birden çok dairenin görevi içine giren davalar, Bakanlar Kurulu kararlarına karşı açılan davalar, Danıştay'dan alınan düşünceler üzerine uygulanan eylem ve işlemler hakkında açılan davalar, başkanın veya başsavcının yahut da dairelerin karara bağlanmasını istediği davalar ile daireler arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıkları daireler kurulunda karara bağlanır. AYİM bünyesinde hakim sınıfından olmayan askeri hakimlerde bulunur. Genel Kurul, başkan, başsavcı, daire başkanları ve üyelerden oluşur. En önemli görevi, içtihadı birleştirme kararı almaktır.

V. ADLİ YARGI

Adli Yargı: Anayasa yargısı, idari yargı ve askeri yargı dışında kalan yargısal faaliyetleri, yani adliye mahkemeleri tarafından yürütülmekte olan yargı faaliyetlerini kapsayan yargı türüdür. Yargı alanı en geniş olanıdır.

a) Adli Yargı Türleri

1) Ceza Yargısı: Ceza mahkemelerinin ceza hukuku alanındaki yargısal faaliyetlerini kapsar. Ceza yargısını konu alan hukuk dalı, ceza yargılama hukuku (ceza usulü hukuku) adını taşır.

Ceza mahkemelerinin ceza davalarında uyacakları yargılama usulleri "Ceza Mahkemeleri Kanunu"nda (CMK) düzenlenmiştir.

2) Medeni Yargı (Hukuk Yargısı): Hukuk mahkemelerinin özel hukuk alanındaki yargısal faaliyetleri oluşturur. Medeni yargıyı konu alan hukuk dalı medeni yargılama hukuku (medeni usul hukuku) adını taşır. Hukuk mahkemelerinin hukuk davalarında uyacakları yargılama usulleri "Hukuk Usul-ü Mahkemeleri Kanunu"nda, (HUMK) düzenlenmiştir.

b) Adli Yargı Yerleri

Adli yargı adliye mahkemeleri tarafından yürütülür. Ülkemizde adli yargı, hüküm mahkemeleri ve kontrol mahkemeleri olmak üzere iki derecedir. Birinci derecede yer alan hukuk mahkemeleri ile ceza mahkemeleri hüküm mahkemesi niteliğindedir. İkinci derecede ise kontrol mahkemesi niteliğinde olan Yargıtay yer alır. Ancak 5235 sayılı kanunla kurulması öngörülen Bölge Adliye Mahkemeleri de kontrol mahkemesi olarak hüküm mahkemeleri ile Yargıtay arasında bulunmaktadır.

1) Ceza Yargısındaki Mahkemeler: Ceza yargısında ilk derece (hüküm) mahkemeleri; sulh, ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleridir. Bunlar "genel" nitelikte mahkemelerdir. Bunların yanında özel ceza yargı yerleri de vardır. Örneğin Anayasa Mahkemesi (Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda), Çocuk Mahkemesi, Trafik Mahkemesi, Bölge Adliye Mahkemesi gibi.

a) Genel Nitelikte Olan Ceza Mahkemeleri

Sulh Ceza Mahkemeleri: Her ilçede bir sulh ceza mahkemesi vardır ve tek hakimlidir. Cumhuriyet savcısı bulunmaz. 2 yıla kadar hapis cezaları ve bunlara bağlı adli para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adli para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanması Sulh Ceza Mahkemesinin görev alanındadır.

Asliye Ceza Mahkemeleri: Her ilçede ve il merkezinde en az bir tane bulunur, tek hakimlidir, savcı bulunur. Sulh ceza ve ağır ceza mahkemelerinin görevi dışında kalan suçlara ilişkin davalara bakar.

Ağır Ceza Mahkemeleri: Ağır ceza mahkemesi bir başkan ve iki üyeden oluşan, toplu bir mahkemedir; bu mahkemede Cumhuriyet Savcısı da bulunur. Ağır ceza mahkemelerinde, müebbet (ömür boyu hapis) Ağırlaştırılmış müebbet hapis ve 10 yıldan fazla hapis, cezasını gerektiren suçlara ilişkin davalara bakılır.

b) Özel Nitelikte Olan Ceza Mahkemeleri

- Anayasa Mahkemesi
- Bölge Adliye Mahkemeleri
- Çocuk Mahkemesi
- Trafik Mahkemesi

2) Medeni Yargıdaki Mahkemeler: Medeni Yargıdaki ilk derece (hüküm) mahkemeleri; sulh hukuk ve asliye hukuk (ve asliye ticaret) mahkemeleridir. Bunlar genel mahkeme niteliğindeki mahkemelerdir. Bunların yanında özel mahkemeler de vardır. Örneğin iş mahkemesi, Kadastro mahkemesi ve yakında kurulmuş olan aile mahkemesi gibi.

a) Genel Nitelikte Olan Hukuk Mahkemeleri

Sulh Hukuk Mahkemeleri: Sulh hukuk mahkemesinin görevi kanunlarla belirtilmiş olup, istisnaidir. Örneğin vasi atanması mirasçılık belgesi (veraset ilamı) verilmesi, kira bedelinin tespiti davası, taksim davası, tahliye (boşaltma) davası, zilyetliğin korunmasıyla ilgili davalar sulh hukuk mahkemesinde görülür.

Asliye Hukuk Mahkemeleri: Sulh hukuk mahkemesinin görevi dışında kalan bütün davalara ve işlere asliye hukuk mahkemesinde bakılır. Örneğin, kamulaştırma bedeline itiraz davalarına, derneklerin kapatılması davalarına asliye hukuk mahkemelerinde bakılır.

b) Özel Nitelikte Olan Hukuk Mahkemeleri:

Asliye Ticaret Mahkemesi: Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve nüfusu çok büyük bazı il merkezlerinde ayrı Asliye Ticaret Mahkemesi vardır. 1 başkan ve 2 üyeden oluşur. Ticari davalara bakarlar. Ayrı bir Ticaret Mahkemesi bulunmayan yerlerdeki ticari davalara asliye hukuk mahkemesi bakar.

Aile mahkemesi: Bu mahkemeler 2003 tarihli 4787 sayılı kanunla öngörülen yeni mahkemelerdir. Aile mahkemeleri her ilde ve nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede tek hakimli ve asliye mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulur. Aile mahkemesi kurulmayan yerlerde davalara Asliye Hukuk Mahkemesi bakar. Aile mahkemelerine evli, çocuk sahibi, 30 yaşını doldurmuş hakimler tercihan atanır, ayrıca uzmanlar da bulunur.

Boşanma davalarına, evlenmenin iptali davasına, babalık davasına gibi aile hukukunu ilgilendiren davalara bakar.

Bölge Adliye Mahkemeleri: Türkiye’de henüz mevcut olmayan ancak 2005 yılından itibaren 2 yıl içinde kurulması düşünülen 2. derece hüküm ve kontrol mahkemesidir. Hukuk ve ceza dairelerinden oluşur.

Görevi; Adli yargı 1. derece mahkemelerinden verilen kesin olmayan kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlamak, 1. derece Adli yargı hakimleri aleyhine açılacak tazminat davalarına bakmaktır. Adalet Bakanlığı 2005 ten itibaren 2 yıl içinde bölgelerin coğrafi durumu ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşünü alarak Bölge Adliye Mahkemelerini kurmakla görevlendirilmiştir.

c) Yargıtay

Adli yargıdaki ilk derece mahkemelerinin **kontrol (denetim)** mahkemesidir . **Adli yargıdaki en yüksek mahkemedir.** Belli davalara da istisnai olarak **ilk** ve **son** derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay’da 21 Hukuk ve 11 Ceza dairesi vardır. Her daire salt çoğunlukla karar verir. Üyeleri; **Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulu’nca** üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oy ile seçilir. Yargıtay 1. başkanı 4 yıl için seçilir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ise **Cumhurbaşkanı** tarafından **4 yıl** için seçilir.

Yargıtay bünyesinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Ceza Genel Kurulu vardır. Bu kurullar Yargıtay dairelerinin vermiş oldukları bozma kararlarına karşı yerel mahkemelerce verilen direnme kararlarını inceler ve bu konuda karar verirler. Bu kurulların benzer olaylardaki içtihat uyuşmazlıklarını gidermek için **Yargıtay Büyük Genel Kurulu, yargıtay içtihatlarını birleştirme kararı** alır. İçtihadı Birleştirme kararları **Resmi Gazete’de** yayımlanır. Bu kararlar kesin olup, kanun gücündedir ve Yargıtay Dairelerini ve adliye mahkemelerini **bağlar**.

8.BÖLÜM: İDARE HUKUKU

I. İDARE

a) Fonksiyonel Anlamda İdare: Yasama ve yargı fonksiyonları ile yürütme organının sadece sayısal nitelikli faaliyetlerinin dışında kalan devletlerin ve toplumun günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yürüttüğü faaliyetlerdir.

b) Organik Anlamda İdare: Yasama ve yargı organları dışında başında hükümeti oluşturan bakanların bulunduğu devlet tüzel kişiliğini temsil eden merkezi idare ve mahalli idarelerin hizmetlerini yürütmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan kamu tüzel kişilerini kapsar.

1) İDARE HUKUKU

İdareye kamu hizmetleri sağlanması için tanınan üstünlük ve ayrıcalıkları idarenin örgütlenmesi ve idare ile bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen kamu hukuku dalıdır.

a) İdare Hukukunun Özellikleri

- Yeni gelişen bir hukuktur.
- Kanunlaştırılmamış bir hukuktur.
- İçtihat hukukudur.
- Statü ve kurak hukukudur.
- Bağımsız ve müstakil bir hukuktur.
- Kamu hukuku dalıdır.
- İşlemleri tek taraflıdır.

b) İdare Hukukunun Uygulama ve Düzenleme Alanı

Kamu Hizmeti Ölçütü: İdarenin toplumsal ihtiyaçları karşılamak için giriştiği tüm faaliyetleri kapsar.

Kamu Gücü Ölçütü: İdarenin kamu yararını gerçekleştirebilmesi için sahip olduğu üstün yetki ve ayrıcalıkları kapsar.

Karma Ölçütü: İdarenin faaliyetlerinin kamu hukukuna tabi olması fakat bazı faaliyetlerinin özel hukuka tabi olması anlamına gelir.

Kamu Yararı Ölçütü: İdarenin her türlü eylem ve işleminin amacının kamu yararını gerçekleştirmek olması anlamına gelir.

c) İdare Hukukunun Kaynakları

- Anayasa
- Kanun
- Kanun Hükmünde Kararname
- Tüzük
- Yönetmelik
- İdari teamül ve tatbikatlar
- Milletlerarası antlaşmalar
- Yargı içtihatları

d) İdare Fonksiyonu ve Özellikleri

- İdare fonksiyonunun temel amacı, kamusal yararı sağlamaktır.
- İdare fonksiyonunun konusu kamu hizmetidir.
- İdare fonksiyonu, idari işlemlerle, üstün ve ayrıcalıklı yetkiler kullanılarak yerine getirilir.
- İdare fonksiyonu, sürekli bir devlet fonksiyonudur, kendiliğinden harekete geçer.

e) Türkiye Cumhuriyeti'nde İdarenin Görevleri

- Kamu hizmeti
- Kolluk faaliyetleri
- Milli güvenliğin korunması
- İç düzen faaliyetleri
- Planlama faaliyetleri
- Özendirme ve destekleme faaliyetleri

2) İDARE HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER

a) Hukuk Devleti İlkesi: Hukuk devletinde; yasama ve yürütme organı hukuka bağlı olması gerekir. Ayrıca idarenin bütün eylem ve işlemleri yargı denetimine açık olmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Hukuk devleti sadece yönetilenler için kurallar koyan devlet değildir aynı zamanda koyduğu hukuk kurallarına kendisi de bağlı kalan devlettir.

b) İdarenin Kanuniliği İlkesi: Anayasaya göre idarenin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir. İdarenin faaliyette bulunabilmesi için kanundan aldığı bir yetki olması gerekir.

c) Merkezi Yönetim ve Yerinden Yönetim İlkeleri: İdare'yi merkezi yönetim ve yerinden yönetim olarak ikiye ayırabiliriz.

1) Merkeziyet (Merkezden Yönetim): Geniş anlamıyla ele alınacak olursa merkeziyetçilik; siyasal, hukuksal ve yönetsel bakımdan ülkenin merkezden yönetilmesi anlayışına dayanır. Bu anlayışa göre; yasama ve yargı erk ve yetkilerinin merkezi idarede bulunmasına siyasal merkeziyet denir.

Yürütme erkine ilişkin idari konulardaki yetki ve fonksiyonların merkeze sıkı bir şekilde bağlı olmasına idari (yönetsel) merkeziyet denilmektedir.

Siyasal merkeziyet, idari merkeziyete kıyasla daha geniş bir kavramdır. Yetki genişliği de merkeziyet sistemi içinde yer almaktadır. Yetki genişliği ilkesinin mantığı her işin merkezden yönetilmesinin bazı önemli ve acil işlerin gecikmesine neden olmasını önlemektir.

Yetki genişliği: Merkezden yönetimin bazı sakıncalarını giderebilmek için merkez tarafından kendi memurlarına bazı yetkilerin devredilmesidir.

2) Yerinden Yönetim (Adem-i Merkeziyet): Bu yönetim anlayışına göre; yasama ve yargı yetkileri merkezi yönetime aittir. Ancak, yerel hizmetlerin bir kısmının yerine getirilebilmesi için yönetsel yetki tanınan ve buna dayanarak karar organlarını seçen belirli yerel ve bölgesel yönetimler söz konusudur. Yerel yönetimlerin var oluş nedeni, hukuksal yaklaşıma göre idari yerinden yönetimin bir sonucudur.

İdari yerinden yönetim ikiye ayrılır:

1) Hizmet Yerinden Yönetim: Burada, teknik nedenlerle bir hizmetin daha etkin görülebilmesi için bir kısım kuruluşlara hizmet alanı ile sınırlı olarak özerklik tanınmaktadır. (Tabipler Odası, Ticaret Odası, Baro vb.) Burada tanınan özerklik, hizmet ile ilgilidir.

2) Mahalli Yerinden Yönetim: Ülkenin belli bir bölgesinde oturan bireylerin sadece o yerde yerleşmelerinden dolayı doğan ortak ve komşuca ihtiyaçlarını ve işlerini görebilmeleri için o beldeye tanınan bir yönetsel özerklik bulunmaktadır. (Köy, Belediye)

Yetki Genişliği ile Yerinden Yönetim Arasındaki Farklar

***Yerinden yönetim, merkezden yönetimin tam karşılığı niteliğindedir. Yerinden yönetimde, yürütme erkine ilişkin bazı yetkiler artık merkezi yönetime değil, seçimle işbaşına gelen yerel organlara aittir.

***Yetki genişliği ise, merkezden yönetimin bazı yetkilerinin taşradaki kendi memurlarına devredilmelidir. Bu devirin dayandığı mantık, her işin merkezden yürütülmesinin bazı önemli ve acil işlerin gecikmesine neden olmasını önlemektir. Bunun için merkezi yönetim, kendi yerel memuruna (örneğin vali) yürütmeye ilişkin olarak bazı hususlarda merkezi yönetime sormadan karar alma yetkisi verir.

Yerel Yönetimlerin Denetlenmesi Kamu hizmetlerinde uyum birliğinin sağlanması önemlidir. Yerel yönetimler kendilerine tanınan özerkliği farklı şekilde kullanarak uyum ve birliği bozabilirler.

Yerel yönetimlerin denetlenmesini zorunlu kılan nedenler:

- Yerel hizmetlerin idarenin bütünlüğü çerçevesinde yürütülmesi
- Kamu görev ve hizmetlerinde birliğin sağlanması
- Kamu yararının gözetilmesi ve yerel ihtiyaçların karşılanması

İÇ DENETİM: Yerel yönetimlerin kendi kendilerini denetlemesidir.

Hiyerarşik Denetim: Yerel yönetimlerin kendi yapısı içinde gerçekleşen yönetsel denetimdir.

Bu denetlemede üst makamın alt makamın kararlarını değiştirme ve düzeltme yetkisi vardır.

DIŞ DENETİM: Yerel yönetimlerin kendi örgütleri dışındaki birimler tarafından yapılan denetimdir.

Yerel yönetimler üzerindeki aslın yönetsel denetim şekli dış denetimdir. Bu denetimi idari yönden merkezi yönetim, mali yönden Sayıştay yapar.

*****Siyasal Denetim:** Yasama organı tarafından yapılan denetimdir. Denetimin amacı, yerel yönetimlerin sahip oldukları hakları kullanarak bireylerin haklarına tecavüz etmelerini engellemektir.

Siyasal denetim; meclis araştırması, meclis soruşturması, soru, gensoru gibi yollarla yapılır.

*****Yargı Denetimi (Hukuksal Denetim):** Hukuk devleti anlayışının bir sonucudur. Denetimin konusu hukuka uygunluktur. Yerel yönetimlerin karar, eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu ve yerel yönetimlerin yetki ve görevlerini yerine getirip getirmediğini denetlemek için yapılır. Bu denetimin yapılabilmesi için gerçek ya da tüzel kişiler tarafından şikayet olması gerekir.

*****İdari Denetim:** İdari araç ve usullere dayanarak idari kurumlar tarafından yapılan denetimdir.

Hiyerarşik Denetim: Kamu kuruluşlarının kendi içlerinde yürütülen denetimdir.

-Vesayet Denetimi (İdari Vesayet): Yerel yönetimler üzerindeki dış denetimin yürütme organı tarafından yapılmasıdır. Merkezi yönetim yerel yönetimler organlarının karar ve işlemleri üzerinde denetim yapar. Bu yetki karar ve işlemleri uygun bulma, erteleme ya da iptal etme şeklinde kullanılabilir.

Vesayet denetimi iki türlüdür:

Hukukilik Denetimi: Yasalar dikkate alınarak yapılan denetimdir.

Yerindenlik Denetimi: Yapılan işlerin toplum yararını ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olup olmadığı kıstası alınarak yapılan denetimdir.

Yerel Yönetimlerin sadece belirli bazı işlemlerin vesayet makamının onayından geçmesi gerekir. Diğer tüm işlemler vesayet denetimi dışındadır.

Denetimin yoğunluğu ve kapsamı devletin üniter ve federal sisteme sahip olmasına göre farklılık gösterir. Örneğin vesayet denetimin Türkiye’de şekilsel ABD’de etkinlik ve verimliliği artırma amacı taşıması gibi.

*****Performans Denetimi:** Bazı toplumlarda önceden piyasa sürecinin ve rekabet mekanizmalarının başarısız olduğu durumlarda piyasa başarısızlıkları teorisi bağlamında ekonomiye müdahale etmek devletin göreviydi. Sonraları kamusal faaliyetler göz önüne alınarak kamusal başarısızlıklar teorisi yaklaşımı ortaya çıkmış ve görevler değişmiştir. Hatta hem piyasa hem de kamu kesimi yetersiz hale gelince üçüncü bir öge olarak gönüllü sektör (sivil toplum kuruluşları) ortaya çıkmıştır.

3) İDARİ KARARLAR

İdarenin belli kişi ve durumlar için aldığı belli hukuki durumları ortaya koyan ve bunları değiştiren, kaldıran kararlardır. İdari kararlar tek yanlıdır ve icradır. İdari kararlara yönelik hukuka uygunluk karinesi mevcuttur.

4) İDARİ SÖZLEŞMELER

- a) **Mali İltizam Sözleşmeleri:** Mültezim adı verilen karşı taraftan para alındığı sözleşmedir.
- b) **Kamu İstikraz Sözleşmeleri:** Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından tahvil, hazine bonusu gibi senetlerle vatandaşlara borçlanıldığı sözleşmelerdir.
- c) **Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri:** Bir kamu hizmetinin özel bir kişi tarafından yapılmasını sağlayan sözleşmedir.
- d) **Yer Altı ve Yer Üstü Servetlere İlişkin İşletme Sözleşmeleri:** Petrol dışındaki yer altı ve yer üstü servetlerin işletilmesini konu alan sözleşme türüdür.
- e) **Orman İşletme Sözleşmeleri:** Ormanların özel kişilerce işletilmesi mümkün değildir o yüzden bu sözleşme günümüzde uygulanmamaktadır.
- f) **İdari Hizmet Sözleşmeleri:** Devletin memur olmayan ve işçi niteliği taşımayan personelini istihdam etmek için yaptığı sözleşmedir.

5) İDARENİN YETKİLERİ

- a) **Düzenleme Yapma Yetkisi:** İdarenin KHK, tüzük, yönetmelik, genelge ve yönerge gibi düzenleyici işlemler yapma yetkisidir. İdarenin düzenleyici işlem yapabilmesi için kanunun izin vermesi gerekir.
- b) **Yaptırım Uygulama Yetkisi:** İdarenin kendi içinde aldığı kararları uygulayabilme yetkisidir.
- c) **Mal Edinme Yetkisi:** İdarenin kamu gücü ve yetkisini kullanarak mal edinme yetkisidir.
- İdare mal edinme yetkisini; kamulaştırma, istimval, devletleştirme ve geçici işgal şeklinde kullanabilir.*
- Kamulaştırma (İstimlak):** Özel mülkiyette bulunan taşınmazların kanuna dayanarak kamu malları arasında yer almasını sağlar. Yeterli ödenek sağlanmadan kamulaştırma yapılamaz.
- Devletleştirme (Millileştirme):** Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler kamu yararı zorunlu kıldığı durumlarda devletleştirilebilir.
- İstimval:** İdarenin olağanüstü dönemlerde taşınır malları kamu gücünü kullanarak ve değerini ödeyerek elde etmesidir.
- Geçici İşgal:** Bayındırlık hizmetlerinin görülmesi sırasında özel mülkiyete ait olan taşınmaza idare geçici olarak el konulmasıdır.

6) İDARENİN MALLARI

a) Kamu Malları

- Serbest Mallar:** Herkesin doğrudan kullanımına açık olan sahipsiz mallardır. Örneğin; dağlar, denizler.
- Ortak Mallar:** Bütün vatandaşların veya bazı vatandaşların faydalanması için tahsis edilmiş mallardır. Örneğin; meralar.
- Hizmet Malları:** Kamu hizmetlerinin görülmesinde kullanılan mallardır. Örneğin; hastaneler.

- b) **Özel Mallar:** Kamu hizmetlerine veya kamunun doğrudan faydalanmasına tahsis edilmiş mallardır. Bu mallar; işletilebilir, kiraya verilebilir, satılabilir.

7) KAMU HİZMETLERİ

Kamu hizmeti; başta devlet kuruluşlarının, mahalli idarelerin ve bazı kuruluşların toplumun gündelik ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenli olarak sundukları hizmetlerdir.

Kamu hizmetlerinde genellik, eşitlik, tarafsızlık, değişkenlik ve esneklik ilkeleri geçerlidir. Kamu hizmetleri bedelsizdir ve yargı denetimine tabidir.

a) **Kamu Hizmeti Türleri:** Kamu hizmetleri konularına göre ve yürütüldükleri alana göre ikiye ayrılabilir.

Konularına Göre

- İdari Kamu Hizmetleri (güvenlik, eğitim, sağlık, nüfus, bayındırlık, tapu)
- İktisadi Kamu Hizmetleri (demiryolu, posta hizmetleri)
- Sosyal Kamu Hizmetleri (çalışma hayatı, emeklilik, iş güvenliği, sosyal güvenlik)
- Bilimsel Teknik ve Kültürel Kamu Hizmetleri (üniversiteler, teknoloji enstitüleri, TSE, TRT, devlet tiyatroları)

Yürütüldükleri Alana Göre

- Bireylerin doğrudan doğruya bireysel yararlandığı hizmetler (öğretim, sağlık)
- Bireylerin dolaylı ve birlikte yararlandığı hizmetler (bayındırlık hizmeti)

b) **Kamu Hizmetlerinin Kurulması ve İşletilmesi:** Kamu hizmetleri; kanunla veya kanunun verdiği bir yetkiye dayanarak bir idari işlemle kurulan ve kapsamı devletçe belirlenen hizmetlerdir.

Kamu Hizmetlerinin İşletilme Yöntemleri

Emanet: Bir faaliyetin kamu tüzel kişisi tarafından kendi araç, gereç ve personeliyle yürütülmesidir.

Ruhsat: Tekel niteliğinde olmayan bazı hizmetlerin tek taraflı verilen bir izinle özel kişilere yaptırılmasıdır.

İmtiyaz Yöntemi: Bir kamu hizmetinin her türlü masrafı ve zararı kendisine ait olarak özel bir kişiye devredilmesidir.

Müşterek Emanet: Bir kamu hizmetinin masrafları devlete ait olarak belli bir pay ve ücret vererek özel kişilere gördürülmesidir.

İltizam Yöntemi: Hizmetlerin belli bir ücret karşılığında özel kişilere gördürülmesidir.

Yap-İşlet-Devret Yöntemi: İdarenin kamunun göre alanına giren bir yatırımı tüm masrafları ile yüklenmesi ve bu yatırımı belli bir süre veya ücret karşılığında işletmesi daha sonra devlete bedelsiz devretmesi yöntemidir.

c) Kamu Mallarının Hukuki Özellikleri

- Kamu malları özel mülkiyete devredilemez, haczedilemez.
- Kamu malları zamanaşımına uğramaz.
- Kamu malları üzerinde sınırlı ayni hak kurulamaz.
- Kamu malları tapuya tescil edilemez.
- Kamu malları kamulaştırılmaz.
- Kamu malları vergiden muaftır.
- Kamu malları özel himayeye tabidir.

8) İDARENİN KOLLUK FAALİYETLERİ

Kamu düzenini oluşturan unsurlar; güvenlik, dirlik, esenlik ve sağlıktır. Kamu düzenini sağlamaya yönelik idari faaliyetlere kolluk faaliyetleri denir.

Kamu düzenini sağlamaya yönelik idari faaliyete ne ad verilir?

- A) Kolluk
- B) Fiili memur
- C) İdari yaptırım
- D) Disiplin cezası
- E) Düzenleyici işlem

2010KPSS/ORTAÖĞRETİM
CEVAP: A

Adli Kolluk: Kamu düzenini bozan suç eylemlerinin işlenmesi halinde harekete geçerek suç faillerini ve delillerini araştıran, bunların bulunmasını sağlayan kolluktur.

İdari Kolluk: Kamu düzeni bozulmadan önce faaliyet gösteren ve bu düzenin bozulmaması için gerekli tedbirleri alan kolluktur.

Genel idari kolluk makamları; Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanı, valiler, kaymakamlar ve bucak müdürleridir.

İdari kolluk; önlüyicidir, tek taraflıdır, zor kullanma yetkisine sahiptir, gizlilik arz eder.

9) KAMU TÜZEL KİŞİLİĞİ

Kamu tüzel kişiliği; kanunla veya kanunun açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak kurulan, üstün ve ayrıcalıklı yetkilerle donatılmış, malları, gelirleri ve personeli ayrı bir statüye tabi tutulan kuruluşlardır.

- Kamu tüzel kişiliği, kanunla veya kanunun açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak kurulur.
- Sona ermesi kanunla veya kanunun açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak idari işlemle olur.
- Kamu tüzel kişilerinin personeli devlet memuru kabul edilir.
- Gelirleri devlet geliri sayılır.
- Kamu yararına hareket ederler ve ayrıcalıklı yetkilerle donatılmışlardır.

Anayasada kamu tüzel kişiliği olan idareler

- *İl Özel İdaresi
- *Belediye İdaresi
- *Köy İdaresi
- *Üniversiteler
- *Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)
- *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (AKDTYK)
- *Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları (barolar, odalar, birlikler)

Kanunla kurulan kamu tüzel kişileri

Devlet, İl Özel İdaresi, Belediye İdaresi, Köy İdaresi, YÖK, TRT, EPDK, TOBB, KİT, BDDK, TMSF, TCDD, TSE, TOKİ, TÜBİTAK, DMO, THY, RTÜK, SPK, TİKA, barolar, odalar, birlikler, Rekabet Kurulu, Şeker Kurumu, Özelleştirme İdaresi, Futbol Federasyon Başkanlığı, Merkez Bankası, Vakıflar Genel Müdürlüğü, üniversiteler, Devlet Tiyatro Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, Türkiye iş kurumu, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Toprak Mahsulleri Ofisi.

Kamu tüzel kişiliği olmayan kuruluşlar

MGK, DPT, DDK, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi, Cumhurbaşkanlığı, Yasama, Bakanlıklar, Bakanlar Kurulu, Gümrük Müsteşarlığı, Eğitim Daire Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Müdürlüğü, Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Kurumu, Devlet Personel Başkanlığı, Adli Tıp Kurumu, Yüksek Denetleme Kurumu, İlçe İdaresi.

10) BAZI HİZMET KURULUŞLARI

Teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren bir hizmetin devlet tüzel kişiliği ve merkezi idare teşkilatı dışında teşkilatlandırılıp tüzel kişiliğe kavuşturulması sonucu oluşturulan kuruluşlardır. Kanunla veya kanunun verdiği bir yetkiye dayanarak kurulabilirler. Bunlar kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk merkezi idarenin vesayet denetimine tabi özel bütçeli kuruluşlardır.

a) Üniversiteler: Çağdaş eğitim ve öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacıyla devlet tarafından kurulur.

Rektörler 4 yıllığına Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Dekanlar ise YÖK tarafından seçilir.

b) Radyo ve Televizyon Kuruluşları: Radyo ve televizyon istasyonları kurmak, işletmek, kanunun belirlediği şartlar dahilinde serbesttir. Radyo ve televizyon üst kuruluşu görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Kamu tüzel kişiliği olarak kurulan radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzel kişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve tarafsızlığı esastır.

c) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu: Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezlerinden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip kurum Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumudur.

d) Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları: Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbiri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir.

e) Kamu İktisadi Teşebbüsleri: 1.Dünya Savaşından sonra iktisadi devletçilik ilkesinin gereği olarak sanayi, ticaret ve tarım gibi iktisadi alanlarda faaliyet göstermek üzere kamu sermayesi ile kurulan kuruluşlardır.

f) Bağımsız İdari Otoriteler: Devletin para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlenmesini sağlayıcı önlemleri almak ve piyasalarda doğabilecek tekelleşme ve kartelleşmeyi önlemekle görevli tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. RTÜK, Rekabet Kurumu örnek olarak verilebilir.

11) KAMU GÖREVLİLERİ

Hukuki statüleri ve yaptıkları görevin niteliğine bakılmaksızın kamu kesiminde çalışan herkes kamu görevlisidir. Devletin siyasi yapısını oluşturan ana alanlardaki görevliler ile özel hukuk hükümlerine tabi olarak çalışanlar dışında kalan görevliler de kamu görevlisidir.

Kamu görevlileri; memur, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler olarak sınıflandırılır.

1) Memur: Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel ve idari esaslara göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilen kişilere memur denir.

2) Sözleşmeli Personel: Mesleki ve uzmanlık gerektiren işlerde çalıştırılmak üzere idare ile personel arasında düzenlenen hizmet sözleşmesi ile yapılan istihdamdır. Geçici ve istisnai bir istihdamdır bir yıllığına yapılır. Devlet Personel Dairesi ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından istihdam gerçekleştirilir.

3) Geçici Personel: Bir yıldan az süreli veya mevsimlik işlerde sözleşme ile çalıştırılan işçi sayılmayan görevlilerdir. İdare hukukuna tabidirler.

4) İşçiler: Memur, sözleşmeli ve geçici personeller dışında kalan personellere işçi denir. Özel hukuka tabidirler. Hizmet akdine dayanarak çalıştırılırlar.

Memur Olabilmenin Şartları

- TC vatandaşı olmak
- 18 yaşını doldurmuş olmak, sanat ve meslek okulunu bitirenler için 15 yaşını doldurmuş olmak.
- En az ilköğretim mezunu olmak.
- Askerlik ile ilişkisi bulunmamak.
- Hizmet yapmasına engel olacak sağlık problemi olmamak.
- Dürüst ve iyi ahlak sahibi olmak.
- Taksirli suçlar hariç 6 aydan fazla hapis ve ağır hapis cezası almamak, yüz kızartıcı suçlar, kaçakçılık, ve terör suçlarından hüküm giymemiş olmak.

Memura Uygulanan Yasaklar

Ticaret Yasağı: Memurlar tüccar ve tacir sayılmalarını gerektirecek faaliyetlerde bulunamazlar.

İkinci Görev Yasağı: Memurlar ikinci bir iş yapamazlar. Ancak; bilirkişilik, yönetim kurulu üyeliği, il genel meclisi üyeliği gibi işler ikinci iş kapsamına girmez.

Hediye Alma Yasağı: Mesleklerini çıkar sağlamak amaçlı kullanamazlar.

Siyasi Partilere Girme Yasağı: Her hangi bir parti lehine ya da aleyhine davranışta bulunamazlar.

Memurun Ödevleri; sadakat, tarafsızlık, devlete bağlılık, uyumlu davranış, emirlere uyma, mal bildiriminde bulunma ve iş başında bulunmadır.

Memurun Yükümlülükleri; kıyafet yükümlülüğü, ikamet yükümlülüğü, resmi belge ve araçları iade etme yükümlülüğü ve devlet malını korumaktır.

Memura Sağlanan Haklar; görev güvenliği, şikayet ve dava açma hakkı, izin hakkı, mali haklar, terfi hakları ve diğer sosyal haklardır.

II. TÜRKİYE’NİN İDARİ YAPISI

Genel idare; bütün ülkeyi kapsayan idaredir. Merkez örgütü ve taşra örgütünden meydana gelir.

1) MERKEZ TEŞKİLATI

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve bu kurulun üyelerinden oluşur.

Cumhurbaşkanı: Türkiye Cumhuriyetinin ve devletin başıdır.

Başbakan: Başbakan bakanlar kurulunun başkanıdır. Hükümetin genel siyasal politikasını gözetmek ve bakanlıklar arasında işbirliğini düzenlemek gibi görevleri vardır.

Başbakanlığa Bağlı Kuruluşlar; Devlet Planlama Teşkilatı, Milli İstihbarat Teşkilatı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Gap İdaresi Başkanlığı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Gümrük Müsteşarlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Atom Enerjisi Kurumu, Sermaye Piyasası Kurumudur.

Bakanlar Kurulu: Başbakan ve Bakanlardan oluşur.

Bakanlar Kurulunun İdari Görevleri

- Tüzük ve yönetmelik çıkartmak.
- Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan etmek.
- Genelkurmay başkanını seçmek.
- YÖK üyelerinin bir kısmını seçmek.
- Milli güvenliğin sağlanması.
- Silahlı kuvvetlerin vatan savunmasına hazırlanması.
- Mahalli idarelerin kendi aralarında birlik kurmasına izin vermek.

Bakanlıklar: Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Bakanlıklar; bakanlık hizmetlerinin hükümet programına, kalkınma planına, yıllık programa ve mevzuata uygun olarak yürütülmesinden Başbakana karşı sorumludurlar.

2) TAŞRA TEŞKİLATI

Merkezi idarenin başkent dışındaki bütün ülkeye yayılmış olan teşkilatıdır. Taşra Teşkilatı; il yönetimi, ilçe yönetimi ve bucak yönetimi olarak üçe ayrılır.

Merkezi idarenin başkent dışındaki teşkilatına ne ad verilir?

- A) Belediye
- B) İl özel idaresi
- C) Taşra teşkilatı
- D) Mahalli idare teşkilatı
- E) Hizmet yerinden yönetimi

2008KPSS/ÖNLİSANS
CEVAP: C

A) İL YÖNETİMİ

İllerin kurulması, kaldırılması, adlarının değiştirilmesi, sınırlarının belirtilmesi ve değiştirilmesi kanunla olur.

1) Vali: İl idaresinin başıdır. Valiler; İçişleri Bakanlığının teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanırlar. Vali ilde devletin, hükümetin ve ayrı ayrı her bakanlığın temsilcisidir.

Valinin Görevleri

- Kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet emirlerinin yayımlanmasını ve uygulanmasını sağlamak.
- Genel emirler çıkarmak ve uygulamak.
- İlde suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini sağlamak.
- İldeki devlet memurlarından bir kısmını doğrudan atamak, bir kısmının atanması konusunda görüş bildirmek, bir kısmının görev yerlerini belirlemek veya değiştirmek.
- İlde bulunan tüm devlet memurları üzerinde hiyerarşi gücünü kullanmak.
- İlde bulunan yerel yönetim kuruluşları üzerinde vesayet yetkisini kullanmak.
- İldeki ilçe, bucak ve köyleri denetlemek.
- Jandarma, kara, hava, deniz komutanlarından yardım istemek, yetkilerini kullanabilmek.
- Cezaevlerinin korunmasını gözetmek ve denetlemek.
- Devletin temsilcisi sıfatıyla törenlere başkanlık etmek ve gerekli olduğu zaman yabancı ülke temsilcilerini kabul etmek.

2) İl İdare Şube Başkanları: Genel idarenin illerdeki yönetim kuruluşlarının başında bulunan yüksek dereceli memurlardır. İl idare şube başkanları; kendi görev alanlarına giren işlerin yürütülmesinden ve kendilerine bağlı memurların kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarıyla belirtilen görevleri yaparlar. Valinin emrine bağlı çalışırlar.

3) İl İdare Kurulu: Asli vazifesi valiye danışmanlık yapmaktır. Valinin başkanlığında veya valinin görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığı altında; hukuk işleri müdürü, defterdar, Milli eğitim müdürü, bayındırlık ve iskan müdürü, veteriner müdürü, sağlık müdürü, tarım ve köy işleri müdüründen oluşur.

İl İdare Kurulunun Görevleri

- İl sınırları içinde kamulaştırma kararı vermek.
- İle bağlı köylerin muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerinin görevlerine son vermek.
- İlçe ve köylerin kurulmasında, kaldırılmasında ve köylerin yerinin değiştirilmesinde görüş bildirmek.

B) İLÇE YÖNETİMİ

İlçelerin kurulması, kaldırılması, adlarının değiştirilmesi ve başka bir yerle birleşmesi kanunla olur.

Kaymakam: İlçe idaresinin en büyük mülki amiridir. Kaymakam valinin gözetimi ve denetimi altında görev yapar. Kaymakamın devleti temsil etme yetkisi yoktur sadece hükümeti temsil eden meslek memurudur. Kaymakam ilçedeki tüm idari kuruluşların amiridir ve bunlar üzerinde denetim yapma yetkisine sahiptir.

Kaymakamlar, İçişleri Bakanlığı Müdürlük Kurulunun önerisi ve İçişleri Bakanının onayı üzerine müsterek kararname ile atanırlar.

Kaymakamın Görevleri

- İlçenin her yönden genel idaresini ve genel gidişini denetlemek.
- İlçede teşkilatı ve görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini sağlamak.
- İlçe memurlarının çalışmalarını ve teşkilatın işlemlerini gözetmek ve denetlemek.
- Halkın askerlik muameleleri hakkında müracaat ve şikayetlerini kabul etmek.
- Cumhuriyet bayramında ilçede yapılacak resmi törenlere başkanlık etmek.
- İlçede kamu düzen ve emniyetinin sağlanması için gerekli tedbirleri almak.
- Kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının ilanını ve uygulanmasını sağlamak.
- İlçedeki mahalli idareler üzerinde vesayet yetkisini kullanmak.

C) BUCAK YÖNETİMİ

Bucak; coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmetler bakımından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idari birimdir. Bucaklar il ve ilçelerden farklı olarak yönetsel bir işlemle kurulurlar. Bucakların kurulması İçişleri Bakanlığının kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile olur.

Bucak yönetiminin organları; Bucak Müdürü, Bucak Meclisi ve Bucak Komisyonudur. Bucak Müdürü, bucakta en büyük hükümet memurudur. Bucak müdürü, bucaktaki işlerin yürütülmesinden sorumludur.

D) BÖLGE KURULUŞLARI

Anayasa'ya göre; kamu hizmetlerinde verim ve uyum sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatları kurulabilir. Bölge Kuruluşu, Bakanlar Kurulu kararı ile veya kanunla kurulabilir.

III. YERİNDEN YÖNETİM

YEREL YÖNETİMLER (MAHALLİ İDARELER)

Anayasanın yerel yönetimlerle ilgili maddesi incelendiğinde çıkan sonuçlar

- Türkiye'de yerel yönetimler deyimi kapsamına giren kuruluşlar, il özel idareleri, belediye ve köylerdir.
- Kamu tüzel kişiliğine sahip anayasal kuruluşlardır.
- Karar organları seçimle oluşturulur.
- Yerel yönetimlerin kuruluşu, görevleri, yetkileri ile ilgili çıkarılacak kanunlar, yerinden yönetim ilkesine uygun düzenlenmek zorundadır.
- Yerel yönetim organlarının seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim yargı yolu ile yapılacaktır.
- Seçilmiş yerel yönetim organlarının veya bu organların üyelerini, geçici bir önlem olarak İçişleri Bakanı görevden alabilir.
- Merkezi yönetim, Anayasada belirtilen amaçlar doğrultusunda yerel yönetimler üzerinde idari vesayet yetkisine sahiptir.
- Yerel yönetimlere, görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanır.
- Büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir.

1982 Anayasası'na göre aşağıdaki idari birimlerden hangisi mahalli idareler içerisinde yer alır?

- A) Mahalle
- B) Bucak
- C) Köy
- D) İlçe
- E) Bölge

**2010KPSS/LİSANS
CEVAP: C**

A) İL ÖZEL İDARESİ

Merkezi yönetimin bir kademesi olan il, yetki genişliği ilkesine göre yönetilmektedir. İlin merkezi yönetimi oluşturan unsurlar arasında yer alışı, "ilin genel yönetimi" olarak ifade edilmektedir. Merkezi yönetimin taşra örgütü olan ilin en büyük mülki amiri, merkez tarafından atanan validir. Merkezi yönetim, iller üzerindeki denetimini hiyerarşik denetim esaslarına göre yapmaktadır.

1982 Anayasasına il aynı zamanda yerel yönetim birimi olarak kabul edilmektedir. İl sınırları içinde yaşayan kişilerin, ortak nitelikteki yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kamu tüzel kişiliğine, dolayısıyla idari ve mali özerkliğe sahip bir kuruluş oluşturulmuştur. Bu kuruluş mevzuatta "İl Özel İdaresi" denir. Merkezi yönetim, il özel idaresini idari vesayet yöntemi ile denetlemektedir.

İl özel idarelerinin yasal olarak temeli 1864 tarihli "Teşkilî Vilayet Nizamnamesi" ile atılmıştır. Fransa'dan departman sistemi örnek alınarak, idari alanda başlatılan yeniden yapılanma arayışının en önemli yönü, eyalet sisteminin yerine vilayet sisteminin getirilmesidir. İl özel idaresi kamu tüzel kişiliğine ve seçilmiş karar organına sahip bir yerel yönetim birimidir.

Burada belirtilen ilin genel idaresi ile özel idaresinin iki ortak yönü vardır: Ortak yönlerden biri valinin, hem il genel idaresinin, hem de özel idaresinin başı olmasıdır. Diğer ortak yön ise, ilin genel idaresi ile özel idaresinin faaliyet alanlarının il sınırları içinde kalan bölge olarak saptanmış olmasıdır.

Türkiye'de halen 81 il 81 il özel idaresi vardır. İl özel idarelerinin görevlerini Bakanlar Kurulu tespit eder. İl özel idaresi, kanunla kurulur ve ilin kaldırılmasıyla tüzel kişiliği sona erer. Görev alanı il sınırlarıdır.

İl Özel idaresinin Görev ve Sorumlulukları

-Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; diğer hizmetleri il sınırları içinde, İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında, yapmakla görevli ve yetkilidir.

-İl çevre düzeni planı; valinin koordinasyonunda, Büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni planı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır

-13 Ocak 2005 tarihinde "Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun"un adı "Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun" olarak değiştirmiştir.

-Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kaldırılmıştır. Kanunda belirtilen köye yönelik hizmetler, İstanbul ve Kocaeli illerinde Büyükşehir belediyelerince diğer illerde ise il özel idarelerince yerine getirilir.

İl Özel İdarelerinin Organları

1) İl Genel Meclisi: İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır ve ildeki seçmenler tarafından seçilmiş üyelerden oluşur.

İl Genel Meclisinin Görev ve Yetkileri

- Stratejik plan ile yatırım ve çalışma programlarını, il özel idaresi faaliyetlerini ve personelinin performans ölçütlerini görüşmek ve karara bağlamak.
- Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek.
- İl çevre düzeni planı ile belediye sınırları dışındaki alanların imar planlarını görüşmek ve karara bağlamak.
- Borçlanmaya karar vermek.
- Bütçe içi işletmeler ile Türk Ticaret Kanununa tabi ortaklıklar kurulmasına karar vermek.
- Taşınmaz mal alımına, satımına, trampa edilmesine, tahsisine, izin; üç yıldan fazla kiralanmasına ve süresi yirmi beş yılı geçmemek kaydıyla bunlar üzerinde sınırlı ayrı hak tesisine karar vermek.
- Şartlı bağışları kabul etmek.
- Vergi, resim ve harç dışında kalan miktarı 5.000 TL'den 25.000 TL'ye kadar ihtilaf konusu olan özel idare alacaklarının anlaşma ile tasfiyesine karar vermek.
- İl özel idaresi adına imtiyaz verilmesine il özel idaresine ait şirket, işletme ve iştiraklerin özelleştirilmesine karar vermek.
- Encümen üyeler ile ihtisas komisyonları üyelerini seçmek.
- İl özel idaresi tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek.
- İl özel idaresinin ve bağlı kuruluşlarının kadrolarının ihdas, iptal ve değiştirilmesine karar vermek.
- Yurt içindeki ve yurt dışındaki mahalli idarelerle karşılıklı işbirliği yapılmasına karar vermek.
- Diğer mahalli idarelerle birlik kurulmasına karar vermek.
- İlgililerin isteğine bağlı hizmetler için uygulanacak ücret tarifesini belirlemek.

2) İl Encümeni: İl encümeni valinin başkanlığında, il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri mali hizmetler birim amiri olmak üzere valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur. Valinin katılmadığı encümen toplantısına genel sekreter başkanlık eder.

Encümenin Görev ve Yetkileri

- Stratejik plan ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip il genel meclisine görüş bildirmek.
- Kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak.
- Öngörülme giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek.
- Bütçede fonksiyonel sınıflandırmanın ikinci düzeyleri arasında aktarılması.
- Kanunlarda öngörülen cezaları vermek.
- Vergi, resim ve harçlar dışında kalan ve miktarı 5.000 TL'ye kadar olan uyuşmazlıkların anlaşma ile çözülmesine karar vermek.
- Taşınmaz mal satımına, trampa edilmesine ve tahsisine ilişkin kararları uygulamak, süresi üç yılı geçmemek üzere kiralanmasına karar vermek.
- Belediye sınırları dışındaki umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek.
- Vali tarafından havale edilen konularda görüş bildirmek.

3) Vali: Vali, il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir.

Valinin Görev ve Yetkileri

- İl özel idaresi teşkilatını sevk ve idare etmek, il özel idaresinin hak ve menfaatlerini korumak.
- İl özel idaresini stratejik plana uygun olarak yönetmek, bütçeyi, il özel idaresi faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini hazırlamak ve uygulamak.
- İl özel idaresini Devlet dairelerinde ve törenlerde davacı veya davalı olarak da yargı yerlerinde temsil etmek.
- İl encümenine başkanlık etmek.
- İl özel idaresinin taşınır ve taşınmaz mallarını idare etmek.
- İl özel, idaresinin gelir ve alacaklarını takip ve tahsil etmek.
- Yetkili organların kararını almak şartıyla sözleşme yapmak.
- İl genel meclisi ve encümen kararlarını uygulamak.
- Bütçeyi uygulamak, bütçede meclis ve encümenin yetkisi dışında kalan aktarmaları yapmak.
- İl özel idaresi personeli atamak
- İl özel idaresi, bağlı kuruluşlarını ve işletmelerini denetlemek.
- Şartsız bağışları kabul etmek.
- İl halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak.
- Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak.

-Kanunlarla il özel idaresine verilen ve il genel meclisi veya il encümeni kararını gerektirmeyen görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak.

B) BELEDİYELER

Yerel yönetim birimleri arasında, halka en yakın olanı belediyelerdir. Belediye, belde sakinlerinin mahalli, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan ve karar organları seçimle oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir.

Nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim yerlerinde belediye kurulabilir. Günümüz itibari ile en çok belediye 2001-5000 nüfus yoğunluğu içinde bulunmaktadır. İl ve ilçe merkezlerinde kurulması zorunludur. Günümüzde en fazla ilçe kurulan kent İstanbul'dur.

İçme ve kullanma suyu havzaları ile, sit ve diğer koruma alanlarında belediye kurulamaz. Meskun sahası (yerleşim merkezi) kurulu bir belediyenin sınırlarına 5km.den daha yakın yerleşim yerlerinde belediye kurulamaz. Köylerin belediye kurabilmeleri için, yerleşim yerine azami 5 km mesafede bulunması ve nüfusunun 5.000'in üzerinde olması gerekir.

Köyün Belediye haline getirilmesi için köy ihtiyar meclisinin kararı veya köyün seçmenlerinin yarısından bir fazlası mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı olarak başvurulmalıdır ya da vali kendiliğinden buna gerek görmelidir. Valinin bildirimi üzerine mahalli seçim kurulları 15 gün içinde seçmenlerin oylarını alır ve sonucu valiliğe bildirir. Dosya, Valinin onayıyla birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir. Danıştay'ın görüşü alınarak müşterek kararname ile belediye kurulur.

Belediyenin Organları

Belediyenin organları; belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanıdır.

1) Belediye Başkanı: Belediye başkanı, belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Halk tarafından çoğunluk usulü ile 5 yıl için seçilir.

Belediye Başkanının Görev ve Yetkileri

- Belediye teşkilatının en üst amiri olarak belediye teşkilatının sevk ve idaresi.
- Belediyeyi stratejik plana uygun olarak yönetmek.
- Belediyeyi devlet dairelerinde ve törenlerde, yargı yerlerinde temsil etmek.
- Meclise ve encümene başkanlık etmek.
- Belediyenin taşınır ve taşınmaz mallarını idare etmek.
- Belediyenin gelir ve alacaklarını takip ve tahsil etmek.
- Yetkili organların kararını almak şartıyla sözleşme yapmak.
- Meclis ve encümen kararlarını uygulamak.
- Bütçeyi uygulamak, bütçede meclis ve encümenin yetkisi dışındaki aktarmalara onay vermek.
- Belediye personelini atamak.
- Belediye ve bağlı kuruluşları ile işletmelerini denetlemek.
- Şartsız bağışları kabul etmek.
- Belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için önlemler almak.
- Bütçede yoksul ve muhtaçlar ve özürülere yönelik hizmetleri yürütmek.
- Temsil ve ağırlama giderleri için ayrılan ödeneği kullanmak.
- Kanunlarla belediyeye verilen görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak.

2) Belediye Meclisi: Belediyenin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre seçilmiş üyelerden oluşur. 1984 yılından itibaren yapılan yerel yönetimler seçimlerinde, nispi temsil sistemi yanında baraj sistemi de getirilmiştir. Seçimler beş yılda bir yapılır.

Meclisin Görev ve Yetkileri

- Stratejik plan ile yatırım ve çalışma programlarını, belediye faaliyetlerinin ve personelin performans ölçütlerini görüşmek ve kabul etmek.
- Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek.
- Belediyenin imar planlarını onaylamak, Büyükşehir ve il belediyelerinde il çevre düzeni planını kabul etmek.
- Borçlanmaya karar vermek.
- Taşınmaz mal alımına, satımına, takasına, taşınmazlar üzerinde sınırlı ayni hak tesisine karar vermek.
- Kanunlarda vergi, resim, harç ve katılma payı tarifesini belirlemek.
- Şartlı bağışları kabul etmek.
- Vergi, resim ve harçlar dışında kalan ve miktarı beş bin TL'den fazla, dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarını sulh ve tasfiyeye, kabul ve feragata karar vermek.
- Bütçe içi işletme ile Türk Ticaret Kanununa tabi ortaklıklar kurulmasına veya bu ortaklıklardan ayrılmaya karar vermek.
- Belediye adına imtiyaz verilmesine karar vermek.
- Meclis başkanlık divanını ve encümen üyeleri ile ihtisas komisyonları üyelerini seçmek.

3) Belediye Encümeni: Belediye encümeni, belediye başkanının başkanlığında; İl belediyelerinde ve nüfusu 10.000'in üzerindeki belediyelerde, belediye meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için, gizli oyla seçeceği üç üye, mali

hizmetler birim amiri ve belediye başkanının birim amirleri arasından bir yıl için seçeceği iki üye olmak üzere yedi kişiden; diğer belediyelerde, belediye meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği iki üye, mali hizmetler birim amiri ve belediye başkanının her yıl birim amirleri arasından bir yıl için seçeceği bir üye olmak üzere beş kişiden oluşur.

Encümenin Görev ve Yetkileri

- Stratejik plan ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip belediye meclisine görüş bildirmek.
- Yıllık çalışma programına alınan işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak.
- Öngörülmeyen giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek.
- Bütçede fonksiyonel sınıflandırmanın ikinci düzeyleri arasında aktarma yapmak.
- Kanunlarda öngörülen cezaları vermek.
- Vergi, resim ve harçlar dışında kalan, dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarının anlaşma ile tasfiyesine karar vermek.
- Taşınmaz mal satımına, trampasına ve tahsisine ilişkin meclis kararlarını uygulamak; süresi üç yılı geçmemek üzere kiralınmasına karar vermek.
- Umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek.
- Diğer kanunlarda belediye encümenine verilen görevleri yerine getirmek.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Belediye sınırları içindeki ve bu sınırlara en fazla 10km. uzaklıktaki yerleşim birimlerinin son nüfus sayımına göre toplam nüfusu 750.000'den fazla olan ii belediyeleri kanunla Büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir. Büyükşehir Belediyesine Katılma Büyükşehir belediye meclisinin kararı ve İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile Büyükşehir belediye sınırları içine alınabilir.

Büyükşehir Belediyesinin Organları

a)Büyükşehir Belediye Meclisi: Büyükşehir belediyesinin karar organıdır. Üye sayısı, ilçe ve ilk kademe belediye meclisleri üye sayısının beşte biri alınarak bulunacak toplam sayı kadardır. Artık sayılar dikkate alınmamaktadır. Büyükşehir belediye başkanı, Büyükşehir belediye meclisinin de başkanıdır. Diğer belediye başkanları, meclisin doğal üyesidir.

b) Büyükşehir Belediye Encümeni: Büyükşehir belediye encümeni, belediye başkanının başkanlığında, belediye meclisinin her yılın ilk olağan toplantısında kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği 5 üye ile bir genel sekreter, Belediye başkanının katılamayacağı toplantılara genel sekreter başkanlık eder.

c) Büyükşehir Belediye Başkanı: Büyükşehir belediye idaresinin başı ve tüzel kişiliğin temsilcisidir. Büyükşehir belediye başkanı büyükşehir sınırının içindeki seçmenlerce seçilir. Büyükşehir belediye başkan vekili Belediye Kanunundaki usullere göre belirlenir. Ancak, Büyükşehir kapsamındaki ilçe ve ilk kademe belediye başkanları, Büyükşehir belediye başkan vekili olamaz.

Büyükşehir Belediye Başkanının Görev ve Yetkileri

- Belediye teşkilatının en üst amiri olarak belediye teşkilatını sevk ve idare etmek, beldenin ve belediyenin hak ve menfaatlerini korumak.
- Belediyeyi stratejik plana uygun olarak yönetmek.
- Büyükşehir belediye meclisi ve encümenine başkanlık etmek bu organların kararlarını uygulamak.
- Büyükşehir belediyesinin verimli yönetilmesini sağlamak ve bütçe kesin hesap cetvellerini hazırlamak.
- Büyükşehir belediyesinin hak ve menfaatlerini izlemek, alacak ve gelirlerinin tahsilini sağlamak.
- Büyükşehir belediyesi adına sözleşme yapmak, karşılıksız bağışları kabul etmek.
- Mahkemelerde davacı veya davalı sıfatıyla ve resmi mercilerde büyük şehir belediyesini temsil etmek.
- Belediye personelini atamak, belediye ve bağlı kuruluşları denetlemek.
- Gerektiğinde bizzat nikah kıymak.
- Gerektiğinde görev ve yetkilerinden bir veya birkaçını ilçe veya ilk kademe belediye başkanına devretmek.
- Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürlerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere özürli merkezleri oluşturmak.

Büyükşehir Belediyesinin Görev ve Yetkileri

- Büyükşehir belediyesinin stratejik planını, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bütçesini hazırlamak.
- İmar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak.
- Belediye Kanununun borçlanma ile ilgili tanıdığı yetkileri kullanmak.
- Büyükşehir belediyesinin yetki alanındaki meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak.
- Zabıta hizmetlerini yerine getirmek.
- Yolcu ve yük terminalleri, kapalı ve açık otoparklar yapmak.
- Gerektiğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak ve bakımlarını sağlamak.
- Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun korunmasını sağlamak.
- Büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak.
- Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek.

- Mezarlık alanlarını tespit etmek, mezarlıklar tesis etmek, defin ile ilgili hizmetleri yürütmek.
- Her çeşit toptancı hallerini ve mezbahaları yapmak.
- Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları insandan tahliye etmek ve yıkmak.

C) KÖY İDARESİ

Varlığı büyük ölçüde geleneksel ve tarihsel nedenlerle açıklanan, tipik bir komün niteliği taşıyan köy, yerel yönetimlerden biridir. Köy çok eskiden beri varolmasına rağmen, devletin yönetim örgütü içinde ayrı bir tüzel kişiliğe ve aynı zamanda yerel yönetim niteliğine kavuşması, 1924 yılında çıkarılan kanun ile olmuştur.

Bazı tanımlarda, iki binden az nüfuslu yerleşme birimlerine köy denileceği açıklanmıştır. Ancak nüfusu iki binden fazla olan yerlerde belediye olmadığı müddetçe yine köy olarak kabul edilir. Herhangi bir köyün, Köy Kanununun uygulama alanına girebilmesi için nüfusun 150'den yukarı olması gerekmektedir. 150 den az olan yerlere mezra, kom, divan, oba gibi adlar verilmiştir.

Nüfusu 2000 den aşağı yurtlara köy denir. Cami, mektep, otlak, yaylak gibi dağınık evlerde oturan insanlar bir köy teşkil eder. Köy bir yerden bir yere götürülebilinen veya götürülemeyen mallara sahip olan ve iş bu kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır. Buna "Şahsi Manevi" denir. Bu kelime ile köyleri tüzel kişiliği olduğundan bahsedilmek istenmiştir.

Köylerin belediye olabilmeleri için bir belediyeye 5km ve nüfusunun 5000 olduğunda köy ihtiyar meclisinin seçmenlerinin yarısından fazlasının oylarını alarak mülki amire başvurması orada bu dosyanın valinin onayı ile birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilmesi gerekir.

Köylerin Organları

a) Köy Derneği: Köylerin danışma ve karar organıdır. Kadın - erkek köylülerin bütün seçmenlerin oluşturduğu bir dernektir.

Görevleri

- Köy muhtarı ve ihtiyar meclis üyelerini seçmek.
- Köyün isteğe bağlı işlerini zorunlu hale getirmek.
- İmamı tayin etmek.
- Köy tüzel kişiliği ile muhtar ve ihtiyar meclis üyeleri arasında çıkan davalarda köyü temsil edecek kişiyi seçmek.
- *İmamı tayin görevi 1967 den beri Diyanet işlerine bırakılmıştır. Uygulamada köy derneği işlevini kaybetmiş görünmektedir.

b) İhtiyar Meclisi: Köyün danışma ve karar organıdır. Köye ait işleri görüşüp, yürütmeye ilişkin kararlar alan ve bunları denetleyen bir organdır. Seçimle gelen ve atama ile gelen üyelerden oluşur. Seçimlik üyelerin sayısı nüfus 1000 den az ise 8, 1000 den fazla ise 12 üye seçilir. Doğal üyeler ise imam, ebe, köyün öğretmenidir. Köy Meclisi ya da Köy Yönetim Kurulu da denebilir.

Görevleri

- En az haftada bir valinin isteği ya da kendiliğinden toplanır.
- Köy işlerini önemine göre sıraya koyar ve sırayla köylüye yaptırmaya çalışır
- Köyün hangi işleri bizzat çalışarak, hangi işleri para veya ırgat ile yapılacağına karar verir.
- Köyün görevlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli gayrimenkullerin değeri verilerek satın alınması sağlanır.
- İmece ve salmaya karar verir. Salmanın miktarını belirler.
- Paranın harcanmasını muhtar ile birlikte denetler.
- Zorunlu görevlerini yapmayanlara veya hissesine düşen parayı vermeyen köylü hakkında para cezası verir.

c) Muhtar: Merkezi yönetimin köydeki temsilcisi köyün başı ve yürütme organıdır. Muhtarlık için muhtar adayının köyde en az 6 ay oturması şartı vardır.

Muhtarın Merkezi Yönetimin Temsilcisi Olarak Yapacağı İşler

- Hükümet tarafından bildirilecek kanunları, nizamları köy içinde ilan etmek ve halka anlatmak.
- Salgın ve bulaşıcı hastalıkları hükümete bildirmek.
- Hekim olmayanların ve üfürükçülerin hastalara ilaç vermesini men edip hükümete bildirmek.
- Vergi toplamak için gelen tahsildarlara yol göstermek ve yolsuzluk görürse hükümete bildirmek.
- Asker toplamak, bakaya ve kaçakları hükümete haber vermek.
- Köy civarındaki eşkıyaları yakalatmak ya da hükümete bildirmek.

Muhtarın Köyün Başı Olarak Yapacağı Köy İşleri

- Köyün zorunlu görevlerini ihtiyar meclisi ile görüşerek yapmak ya da yaptırmak.
- Köyün isteğe bağlı görevlerinin yapılması için köylüye öğüt vermek.
- İhtiyar meclisi ile görüştüktan sonra köylüyü işe çağırmak.
- İhtiyar meclisi kararı ile köy işlerine harcanacak parayı toplamak.
- Bir ay içinde harcanan paraların hesabını ihtiyar meclisine vermek.
- Köy işlerinde hem davacı, hem de hasım olarak bulunmak ve isterse mahkemeye başka birini vekil olarak göndermek.

Köylerin Bütçesi

İmece: İmece köy işlerinde köylülerin ücretsiz olarak bedenen çalıştırılmasını ifade eder. İmece, köyün zorunlu işlerinin yapılması için köy halkının ortaklaşa ve eşit koşullar altında çalışmaları esasına dayandırılmıştır. İmece ile yapılacak işleri ve kimlerin kaçır gün çalışacağını ihtiyar meclisi kararlaştırır.

Salma: Köyde oturanlardan ya da oturmamakla birlikte köyle maddi ilişkide bulunanlardan alınan bir tür aile vergisidir. Köy gelirleri, köy işlerini gören köyün aylıklı personelinin aylık ve yıllıklarıyla, köy sınırları içinde yapılacak mecburi köy işlerine yetmezse uygulanır. En yüksek sınırı 20 lirayı aşmamak üzere alınır. Salma borcunu para ya da mal ile ödemeyenler, bedenen çalıştırılabilir. Uygulamada salma bağış şekline dönüştürülmüş ve çok yüksek miktarlarda alınmaya başlanmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi yerel yönetimler arasında yer almaz?

- A) Ankara Büyükşehir Belediyesi
- B) İzmir İl Özel İdaresi
- C) İstanbul Ticaret Odası
- D) Bandırma Belediyesi
- E) Kozaklı Köyü

**2009KPSS/LİSANS
CEVAP: C**

IV. SOSYAL KURUMLAR VE BANKACILIK

1) SERMAYE PİYASASI KURULU (SPK)

İdari ve mali özerliğe sahip düzenleyici bir kamu kurumudur. 7 üyeden oluşur. Üyeleri ve başkanı bakanlar kurulu tarafından seçilir.

2009 yılından beri kurum başkanı Ahmet Vedat Akgiray'dır. İlk bağımsız üst kuruldur.

*İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, SPK denetimindedir.

Görev ve Yetkileri

- Menkul kıymetleri ödünç alma, verme, satış ve repo işlemlerini düzenlemek.
- Tasarruf sahiplerinin çıkarlarının korunmasını sağlamak.
- Sermaye piyasalarının işleyiş kurallarını belirlemek.
- Piyasaların adil ve etkin çalışmasını sağlamak.

2) BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURULU (BDDK)

Özerk bir kurumdur. 7 üyeden oluşur. Üyeleri ve başkanı bakanlar kurulu tarafından seçilir. 2005 Anayasa değişikliği ile banka açma izni Bakanlar Kurulundan BDDK'ya verilmiştir. BDDK başkanı Tevfik Bilgin'dir.

Görev ve Yetkileri

- Finansal piyasada güven ve istikrarı sağlamak.
- Finans sistemine rekabet gücü kazandırıcı ortam hazırlamak.
- Kredili sistemin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak.
- Bankaların TMSF'ye devrine karar vermek.
- Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak
- Türkiye'de banka açılmasına veya yabancı bir bankanın Türkiye'de şube açmasına izin vermek.
- Bankaların düzenli çalışmasını tehlikeye sokabilecek ekonomik zarar açabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek

Aşağıdakilerden hangisi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun görevleri arasında yer almaz?

- A) Finansal piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak.
- B) Finansal sisteme rekabet gücü kazandırıcı ortamı hazırlamak.
- C) Fiyat istikrarını sağlamak için uygulanacak para politikasını belirlemek.
- D) Kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek
- E) Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak.

**2010KPSS/ÖNLİSANS
CEVAP: C**

3) RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

Kamu tüzel kişiliğine sahiptir. TBMM tarafından seçilen 9 üyeden oluşur. RTÜK kararlarına karşı yargı yolu açıktır. Başkanı Davut Dursun'dur.

Görev Ve Yetkileri

- Radyo ve televizyonların frekans tahsisini yapmak.
- Türkiye'de faaliyet gösteren tüm radyo ve televizyonların yayınlarını denetlemek.

4) ENERJİ PİYASALARI DÜZENLEME KURUMU (EPDK)

Kamu tüzel kişiliğine sahiptir. 7 üyeden oluşur. Üyeleri Bakanlar Kurulu tarafından seçilir. EPDK'nın başkanı Hasan Köktaş'tır.

Görev ve Yetkileri

-Elektrik, doğal gaz, petrol ve LPG gibi enerji kaynaklarının kaliteli, sürekli, çevreye uyumlu ve düşük maliyetle tüketicinin kullanımına sunulması için gerekli düzenleme ve denetimi yapmakla görevlidir.

5) TASARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU (TMSF)

Fonun idare ve temsili önce TCMB daha sonra BDDK tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Kamu tüzel kişiliğine, idari ve mali özerliğe sahiptir. 7 üyeden oluşur. Üyeleri Bakanlar Kurulu tarafından seçilir. Başkanı Şakir Ercan Gül'dür.

Görev ve Yetkileri

-El konulan bankaların malvarlıklarının satışını yapıp, mevduat sahiplerine paralarını geri ödemek.

*Bankalara el koyma yetkisi BDDK'ya aittir.

-El konulan bankaların yönetim ve denetimini yapmak.

-Kişilerin bankacılık sistemindeki mevduatlarını sigortalamak.

-Fona devredilen bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı, tavsiyesi gibi görevleri vardır.

6) REKABET KURUMU (RK)

Kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Bakanlar Kurulu'nun belirleyeceği 11 üyeden oluşur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlıdır.

Görev ve Yetkileri

-Piyasadaki rekabeti sağlamak ve korumak.

-Ülkede faaliyet gösteren teşebbüslerin rekabeti önleyici anlaşma ve uygulamalarını incelemek ve gerekli önlemleri almak.

-TMSF'nin yaptığı ihaleleri incelemek.

7) TELEKOMİNİKASYON KURUMU (TK)

Kamu tüzel kişiliğine sahiptir. 5 üyeden oluşur ve üyeleri bakanlar kurulu tarafından seçilir. Ulaştırma Bakanlığına bağlıdır.

Görev ve Yetkileri

-Telekomünikasyon alanlarındaki düzenlemeleri yapmak.

8) KAMU İHALE KURUMU

Kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Bakanlar Kurulu tarafından seçilen 10 üyeden oluşur. Maliye Bakanlığına bağlıdır.

Görev ve Yetkileri

-Kamu kurumlarında yapılacak ihaleleri ve uyulacak esasları belirlemek.

9) TÜTÜN MAMÜLLERİ VE ALKOLLÜ İÇKİLER PİYASASI DÜZENLEME KURUMU (TAPDK)

Kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Bakanlar Kurulu tarafından seçilen 5 üyeden oluşur.

Görev ve Yetkileri

-Tütün mamullerinin ve alkollü içeceklerin, üretimi, iç ve dış alımı ve satımına ilişkin esasları belirlemek.

10) ŞEKER KURUMU (ŞK)

Kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Bakanlar Kurulu tarafından seçilen 7 üyeden oluşur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlıdır.

Görev ve Yetkileri

-Ülkenin şeker ihtiyacını karşılamak, gerektiğinde ihracata yönelik çalışmalar yaparak şeker politikasını belirlemek.

11) MERKEZ BANKASI

1930 yılında kurulmuştur. Bağımsız olarak faaliyette bulunmaktadır. Başkanı Erdem Başçı'dır.

Görev ve Yetkileri

-Ülkede fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek.

-Hazine adına bankacılık işlemlerini yapmak.

-Para basma ve kredi işlemlerini düzenlemek.

-Para arzının kontrolünü sağlamak.

-Türk parasının iç ve dış piyasalardaki değerini korumak.

12) HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI

Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanlığına bağlıdır. Türkiye'nin İMF ile olan ilişkilerini düzenler. Başkanı İbrahim Halil Çanakçı'dır.

Görev ve Yetkileri

- Ekonomi politikalarının tespitine yardımcı olmak.
- Yatırım ve yatırım teşvik faaliyetlerini düzenlemek.
- Uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlardan borç alınmasını sağlamak.

9.BÖLÜM: ULUSLARARASI KURULUŞLAR

I. TÜRKİYE'NİN KURUCU ÜYE OLDUĞU ULUSLARARASI KURULUŞLAR

1) BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM-UN)

- 1945'de Milletler Cemiyetinin yerine kurulmuştur.
- Merkezi New York'tur.
- Türkiye kurucu üye durumundadır.
- Resmi dilleri; Arapça, Çince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusçadır.
- Amacı**; tüm dünyada barış, güvenlik, sosyal eşitlik ve ekonomik kalkınmayı sağlamaktır.

a) Birleşmiş Milletlerin Organları

Genel Kurul: Örgütün üye tüm devletlerinin katıldığı ve bir oya sahip oldukları en geniş organıdır.

Güvenlik Konseyi: 15 üyeden oluşur bunların 5'i daimi üyedir. Daimi üyeler; Fransa, İngiltere, Rusya, Çin ve ABD'dir. Daimi üyelerin veto hakkı vardır.

-Örgüt barış ve güvenliğin korunmasından sorumludur.

-Türkiye 1 Ocak 2009'dan beri Güvenlik Konseyi'nin geçici üyesidir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey: Uluslararası ekonomik ve sosyal sorunları çözmeyi amaçlayan örgüt kalkınma, çevre, barış, aile planlaması ve nüfus gibi alanlarda faaliyetle bulunur.

Vesayet Konseyi: Kendi kendini yönetemeyen milletlerin yönetimine yardımcı olmak için kurulmuştur. 1990'dan beri faaliyetleri askıdadır.

Uluslararası Adalet Divanı: Örgüte üye devletler arasındaki uyuşmazlıkları çözmeyi amaçlar.

Genel Sekreterlik: Örgütün faaliyetlerini düzenleyen ve yöneten organdır. 10 Ocak 2007'den beri Genel Sekreteri Ban Ki Moon'dur.

b) Birleşmiş Milletlere Bağlı Kuruluşlar

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO): Amacı; üye ülkeler arasında eğitim, bilim ve kültür alanında işbirliği sağlamaktır.

*UNESCO 2007 yılını Mevlana, 2008 yılını Kaşgarlı Mahmut, 2009 yılını Katip Çelebi ve Hacı Bektaş Veli yılı ilan etmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF): Amacı; savaşta yıkıma uğramış ve zor durumdaki ülkelerin çocuklarına yardım etmektir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO): Amacı; işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve uluslararası iş sözleşmelerini hazırlamaktır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO): Amacı; tarım, balıkçılık ve ormancılık alanlarında araştırma yaparak dünya gıda sorununun çözümüne yardımcı olmaktır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO): Amacı; sağlık alanında uluslar arası işbirliği yapmak ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemektir.

Birleşmiş Milletler Sanayi ve Kalkınma Örgütü (UNIDO): Amacı; gelişmekte olan ülkelerin sanayide kalkınmalarına yardım etmek ve toplumsal eşitsizlikleri gidermeye çalışmaktır.

*2005-2009 yılları arasında bu örgütün başkanlığını Kemal Derviş yapmıştır.

Dünya Bankası (WB): Amacı; kalkınmakta olan ülkelere proje kredileri vermektir.

Uluslar arası Para Fonu (IMF): Amacı; üye ülkelerin ödemeler dengesinde meydana gelebilecek sorunları çözmek için kredi vermek ve uluslararası ticareti geliştirmek, kurlarda istikrarı sağlamak, tek taraflı devalüasyonları önlemektir.

*Türkiye ile IMF arasındaki ilişkileri Hazine Müsteşarlığı yürütür.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO): Amacı; üye ülkeler arasındaki ticari anlaşmazlıkları çözmek, uluslararası ticaret antlaşmalarının uygulanmasını ve denetimini sağlamaktır.

*WTO 1995 yılında Gümrük ve Ticaret Genel Antlaşmasının (GATT) yerine kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR): Amacı; mültecilere ülkelerine dönmek için gerekli hukuki yardımı sağlamaktır.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP): Amacı; gelecek kuşakları tehlikeye atmadan bugünün yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla çevre sorunlarıyla ilgilenmek.

Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAD): Amacı; sivil havacılığın güvenli ve düzenli bir şekilde gelişmesini sağlamaktır.

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi (HABITAT): Amacı; dünyadaki yoksul insanların barınma koşullarını iyileştirmektir.

Birleşmiş Milletler Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı (UNRWA): Amacı; Filistinli mültecilere yardım etmektir.

Aşağıdakilerden hangisi Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşlardan biri değildir?

- A) Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)
- B) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)
- C) Dünya Sağlık Örgütü (WHO)
- D) Kalkınma Programı (UNDP)
- E) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

**2006KPSS/LİSANS
CEVAP: B**

2) AVRUPA KONSEYİ (CE)

- 1949 yılında kurulmuştur.
- Merkezi Fransa'nın Strazburg şehridir. 47 üyeden oluşur.
- Türkiye kurucu üyeler arasındadır.

Amaçları: -İnsan hakları çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini korumak ve geliştirmek.

-İrkçilik, uyuşturucu bağımlılığı ve çevre sorunlarını çözmek.

-Avrupa kültürel benliğinin oluşmasına katkı sağlamak.

*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Konseyine bağlıdır.

*Türkiye 1987 vatandaşlarına AİHM'ne başvurma hakkını tanımıştır. 1989'da alınan kararları uygulamayı kabul etmiştir.

3) EKONOMİK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ (OECD)

- 1961'de kurulmuştur. Merkezi Fransa'nın Paris şehridir. Üye sayısı 30'dur.
- Türkiye kurucu üyedir.

Amaçları: -Üye ülkelerin ekonomik kalkınmasını sağlamak.

-Gelişmekte olan ülkelere destek olunup işsizliğin ortadan kaldırılmasıdır.

*OECD, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatının (OEEC) yerine kurulmuştur.

4) EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (ECO)

- 1985'te kurulmuştur. Merkezi Tahran'dır.
- Türkiye kurucu üyedir.

Üye Devletler: Türkiye, İran ve Pakistan arasında kurulmuş olup, Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra Afganistan, Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan katılmıştır.

Amaçları: Üye devletler arasında ekonomi, ticaret, ulaştırma ve haberleşme gibi konularda işbirliğini arttırmaktır.

*Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (RCD) yerine kurulmuştur.

Aşağıdakilerden hangisi, Türkiye'nin de üyesi olduğu Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) üyelerinden biri değildir?

- A) Azerbaycan
- B) Afganistan
- C) Tacikistan
- D) İran
- E) Irak

**2010KPSS/LİSANS
CEVAP: E**

5) GELİŞMEKTE OLAN 8 ÜLKE (G8)

- 1996'da kurulmuştur. Sekreteryaşının İstanbul'da olmasına karar verilmiştir.
- Türkiye kurucu üyedir.

Üye Devletler: Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'dır.

Amaçları: Üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğinin geliştirilmesi ve halkların yaşam seviyesinin yükseltilmesidir.

*D-8 üyeleri aynı zamanda İslam Konferansı Örgütüne de üyedir.

6) İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI (İKT-OIC)

- 1969'da kurulmuştur. Merkezi Cidde'dir.
- Türkiye kurucu üyedir.
- 57 üyeden oluşmaktadır.

Amaçları: -İslam dünyasında dayanışma ve işbirliğini arttırmak.

-İrk ayrımına ve sömürgeciliğe karşı mücadele etmek.

-Uluslararası ilişkileri geliştirmek.

-Müslüman halklara ve Filistin halkına destek olmak.

*İslam Konferansı Teşkilatı 1973'de Türkiye'nin kurucu üye olduğu İslam Kalkınma Bankasını kurmuştur.
*Teşkilatın genel sekreteri 1995 yılından beri Ekmeleddin İhsanoğlu'dur.

7) KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

-1992'de kurulmuştur. Merkezi İstanbul'dur.
-Türkiye kurucu üyedir.

Üye Devletler: Türkiye, Azerbaycan, Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ukrayna, Tuysa, Moldova ve Ermenistan'dır.

Amaçları: Üye ülkeler arasında ekonomi, ulaştırma, iletişim, turizm ve madencilik alanlarında işbirliği yapmaktır.

*Karadeniz Ekonomik İşbirliğine üye olmak için Karadeniz'e kıyısı olan ülke olma şartı yoktur.

8) TÜRK KÜLTÜR VE SANATLARI ORTAK YÖNETİMİ (TÜRKSOY)

-1993'de kurulmuştur. Merkezi Ankara'dır.
-Türkiye kurucu üyedir.

Üye Devletler: Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'dır.

Amaçları: -Türkçe konuşan topluluklar ile resmi dili Türkçe olan devletler arasında kültürel ilişkileri geliştirmek.

-Türk kültürünün araştırılması, korunması ve gelişmesini sağlamak.

9) AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

-1995'de kurulmuştur. Merkezi Viyana'dır.
-Türkiye kurucu üyedir.

-56 üyeden oluşmaktadır.

Amaçları: -Uluslararası alanda güvenlik, insan hakları ve ekonomik konularda devletler arasında işbirliğini arttırmak.

Türkiye aşağıdaki uluslararası örgütlerden hangisine üye değildir?

- A) İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)
- B) Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)
- C) Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO)
- D) Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)
- E) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

2008KPSS/ÖNLİSANS
CEVAP: B

II. TÜRKİYE'NİN SONRADAN KATILDIĞI ULUSLARARASI KURULUŞLAR

1) KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NATO)

-1949'da kurulmuştur. Merkezi Belçika'nın Brüksel şehridir.
-Türkiye 1952'de dahil olmuştur.
-28 üyeden oluşmaktadır.

Amaçları: -Her hangi bir üye ülkeye saldırı yapılırsa NATO'ya karşı yapılmış sayılacağı kabul edilerek üye ülkelerin güvenliğine katkı sağlamak istenmiştir.

*2009 yılından beri NATO'nun Genel Sekreterliğini Danimarka'nın eski Başbakanı Anders Fogh Rasmussen yapmaktadır.

Üyelerinin güvenliğini sağlamak ve istikrarın gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla, 4 Nisan 1949 tarihinde kurulan uluslararası kuruluş aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kuzey Atlantik Örgütü (NATO)
- B) Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)
- C) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)
- D) Avrupa Birliği (AB)
- E) Uluslararası Para Fonu (IMF)

2006KPSS/ÖNLİSANS
CEVAP: A

2) BATI AVRUPA BİRLİĞİ (BAB)

-1948'de kurulmuştur.
-Türkiye birliğe ortak üye olarak katılmıştır.

Üyeleri: İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Yunanistan, Belçika, İspanya, Hollanda, Portekiz ve Lüksemburg'dur.

Amaçları: -Üye ülkeler arasında savunma, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğini arttırmak.

*BAB, NATO'nun kurulması ile önemini kaybetmiştir.

III. TÜRKİYE'NİN ÜYE OLMADIĞI ULUSLARARASI KURULUŞLAR

1) AVRUPA BİRLİĞİ

-1957’de temeli atılmıştır.

-Türkiye üye değildir.

Kurucu Üyeler: Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda’dır.

Diğer Üyeler: Danimarka, İrlanda, İngiltere, Yunanistan, Portekiz, İspanya, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Estonya, Litvanya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Slovakya, Slovenya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Malta ve Macaristan’dır.

Amaçları: -II.Dünya Savaşı’nın büyük yıkıma uğrattığı Avrupa’da savaş sonunda üye ülkelerin ekonomik ve siyasi açıdan bütünleşmesini sağlamak.

AB’ye katılmak isteyen ülkelerin; coğrafi yönden Avrupa ülkesi olması, önceki üyelerin onayını alması, demokratik bir yapıya sahip olması, belli bir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmiş olması gerekmektedir.

a) Avrupa Birliğinin Organları

Avrupa Zirvesi: AB’nin temel politik ve stratejik kararlarının alındığı yerdir.

Avrupa Komisyonu: AB’nin yürütme organıdır. Üyelik konusunda ilk başvuru bu komisyona yapılır.

Avrupa Parlamentosu: Bakanlar Konseyi ile Avrupa Komisyonu’nu denetler.

Bakanlar Konseyi: Üye ülkelerin ekonomik politikalarının koordinasyonunun ve Roma Antlaşması’nın yürütülmesini sağlar.

b) Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi

1951 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adıyla temelleri atılmıştır.

1957 Roma Antlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu.

1958 Üye ülkeler arasında Gümrük Birliği yürürlüğe girdi.

1978 Avrupa Parlamentosu’nun kararıyla Avrupa Topluluğu adını aldı.

1992 Maastricht Antlaşması ile topluluğun adı Avrupa Birliği olarak değiştirildi.

1993 Kopenhag kriterleri belirlenerek birliğin eski doğu bloğu ülkelerini de içine alacak şekilde genişlemesi öngörüldü.

2002 12 ülke Euro’yu ortak para birimi olarak kullanmaya başlamıştır.

***İngiltere, Danimarka, İsveç Euro’yu kullanmamaktadır.

2004 10 Avrupa ülkesinin birliğe girmesiyle en geniş katılım sağlandı.

2007 Birliğe en son Bulgaristan ve Romanya üye olmuştur.

***Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya ile birlik müzakereleri hala sürmektedir.

***Bosna Hersek, Arnavutluk, Karadağ ve Sırbistan birliğe katılmak için başvurmuşlardır.

***Moldova, İsviçre, Norveç, İzlanda ve Rusya birliğe üye değildir.

c) Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri

1959 Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğuna üyelik için başvurdu.

1963 Gümrük Birliğine girmek için Ankara ortaklık anlaşması imzaladı.

1970 Katma Protokol’ün yürürlüğe girmesiyle “geçiş dönemi” başladı.

1987 Türkiye tam üyelik için müracaat etti.

1996 Türkiye Gümrük Birliğine girdi.

1999 Türkiye’nin adaylık statüsü tanındı.

2001 AB Bakanlar Konseyi Türkiye için katılım ortaklığı belgesini kabul etti.

2004 Türkiye Avrupa Birliği Anayasası’nı diğer üye devletlerle birlikte imzaladı.

2005 Avrupa Birliği Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlattı.

***Avrupa Birliğine üye olmayıp Gümrük Birliğine üye olan tek ülke Türkiye’dir.

***Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki baş müzakereci Egemen Bağış’tır.

***Hollanda ve Fransa halk oylaması neticesinde Avrupa Birliği Anayasası’nı kabul etmemişlerdir.

Avrupa Birliği (AB) üyesi olan aşağıdaki ülkelerden hangisi, AB’nin ortak para birimi olan Avro’yu kabul etmeyerek kendi ulusal para birimini kullanmaya devam etmektedir?

- A) Almanya
- B) Yunanistan
- C) İngiltere
- D) İtalya
- E) Belçika

2006KPSS/LİSANS
CEVAP: C

2) PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER TOPLULUĞU (OPEC)

-1960’da kurulmuştur. Merkezi Viyana’dır.

-Türkiye üye değildir.

Kurucu Üyeler: İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Venezüella tarafından kurulmuştur.

Diğer Üyeler: Katar, Libya, Cezayir, Nijerya, Gabon, Ekvator, Endonezya ve Birleşik Arap Emirlikleri katılmıştır.

Amaçları: -Üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirerek petrol fiyatlarının ve üretim miktarının belirlenmesidir.

3) AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ (EFTA)

-1960'da kurulmuştur. Merkezi Stokholm'dur.

-Türkiye üye değildir.

-Türkiye EFTA ile 1991'de serbest ticaret antlaşması imzalamıştır.

Üye Devletler: Danimarka, İngiltere, İsveç, Norveç, Portekiz ve Avusturya'dır.

Amaçları: -Ortak Pazar dışında kalmış olan ülkelerin dış ticaretini geliştirmektir.

4) G-8 ÜLKELERİ

-Türkiye üye değildir.

Amaçları: -Hükümetler arasında işbirliğini güçlendirmek.

-Gelişmekte olan ülkelere yönelik daha kapsamlı işbirliğine yönelmek.

-Gelecekte karşılaşılabilecek sorunların çözümü için ortak çaba sarfetmek.

G-5 Almanya, Fransa, Japonya, İngiltere, ABD.

G-7 Kanada, İtalya, Almanya, Fransa, Japonya, İngiltere, ABD.

G-8 ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, Rusya ve Japonya.

G-10 Belçika, İsviçre, Hollanda, Kanada, İtalya, Almanya, Fransa, Japonya, İngiltere, ABD.

G-20 Türkiye, ABD, Hindistan, Japonya, Brezilya, Rusya, Almanya, Arjantin, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Fransa, Meksika, İtalya, Güney Kore, Çin, Kanada, Avustralya.

5) BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU

-1991'de kurulmuştur. Merkezi Minsk'dir.

-Türkiye Birliğe üye değildir.

Üye Devletler: Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Gürcistan, Tacikistan, Ermenistan.

Amaçları: -Üye ülkeler arasında ekonomik, sosyal, mali, kültürel alanlarda işbirliğini geliştirmek.

*1992'de askeri işbirliği, 1993'de ortak Pazar anlaşması imzalanmıştır.

Gözde TOROS
EBİM Eğitim Bilimleri Merkezi
Yurttaşlık Bilgisi Öğretmeni